

KORUMA ALANLARINDA YÖNETİM PLANI

Nuran ZEREN GÜLERSOY
İrem AYRANCI

İTÜ Çevre ve Şehircilik Uygulama Araştırma Merkezi

İSTANBUL, 2011

İTÜ
Çevre ve Şehircilik Uygulama Araştırma Merkezi

ISBN: 978-975-561-386-4.

Koruma alanlarında yönetim planı/ Nuran Zeren Gülersoy, İrem Ayrancı.
İstanbul : İTÜ Mimarlık Fakültesi , 2011

1. Kent planlama—Koruma ve onarım 2. Kentler ve kasabalar—Koruma ve onarım
Türkiye.

NA9053.C6G85 2011 CIP

Birinci Baskı: Mayıs 2011

Nuran ZEREN GÜLERSOY
İrem AYRANCI

İTÜ Mimarlık Fakültesi Taşkışla Binası
Oda No:114 34437 Taksim İSTANBUL
Tel : +90-212-249-28-34
Fax: +90-212-2517831

e-posta : gulersoy@itu.edu.tr
iremayranci@itu.edu.tr

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
KORUMA ALANLARINDA YÖNETİM PLANI.....	3
KORUMA ALANLARINDA YÖNETİM PLANI KAVRAMI.....	3
KORUMA ALANLARININ YÖNETİMİNDE TEMEL YAKLAŞIMLAR.....	4
DÜNYA MİRASI ALANLARI İÇİN YÖNETİM REHBERİ.....	5
TARİHİ ÇEVRELERİN YÖNETİMİ.....	9
KORUMA ALANLARI İÇİN YÖNETİM PLANLAMASI REHBERİ.....	11
DOĞA KORUMA ALANLARI YÖNETİM KATEGORİLERİ REHBERİ.....	14
YÖNETİM PLANLAMA REHBERİ.....	20
MİLLİ PARK YÖNETİM PLANLAMA REHBERİ.....	22
DEĞERLENDİRME.....	24
KORUMA ALANLARINDA YÖNETİM PLANI ÖRNEKLERİ.....	25
DURHAM KATEDRALI VE KALESİ DÜNYA MİRASI ALANI YÖNETİM PLANI.....	26
DURHAM KATEDRALI VE KALESİ YÖNETİM PLANI'NIN YAPISI.....	27
DURHAM KATEDRALI VE KALESİ YÖNETİM PLANI'NIN AMAÇ VE HEDEFLERİ.....	27
DURHAM KATEDRALI VE KALESİ YÖNETİM PLANI'NIN AŞAMALARI.....	28
BATH DÜNYA MİRASI ALANI YÖNETİM PLANI.....	36
BATH YÖNETİM PLANI'NIN YAPISI.....	36
BATH YÖNETİM PLANI'NIN AMAÇ VE HEDEFLERİ.....	37
BATH YÖNETİM PLANI'NIN AŞAMALARI.....	38
LİVERPOOL DÜNYA MİRAS ALANI YÖNETİM PLANI.....	49
LİVERPOOL DÜNYA MİRASI ALANI YÖNETİM PLANI'NIN YAPISI.....	49
LİVERPOOL DÜNYA MİRASI ALANI YÖNETİM PLANI'NIN AMAÇ VE HEDEFLERİ.....	52
LİVERPOOL DÜNYA MİRASI ALANI YÖNETİM PLANI'NIN AŞAMALARI.....	52
GALLER BÖLGESİ DÜNYA MİRAS ALANI YÖNETİM PLANI.....	67
GALLER BÖLGESİ YÖNETİM PLANI'NIN YAPISI.....	67
GALLER BÖLGESİ YÖNETİM PLANI'NIN AMAÇ VE HEDEFLERİ.....	69
GALLER BÖLGESİ YÖNETİM PLANI'NIN AŞAMALARI.....	70
GRAND KANYON YÖNETİM PLANI.....	75
GRAND KANYON YÖNETİM PLANI'NIN YAPISI.....	75
GRAND KANYON YÖNETİM PLANI'NIN AMAÇ VE HEDEFLERİ.....	77
GRAND KANYON YÖNETİM PLANI'NIN AŞAMALARI.....	78
PEAK DISTRICT MİLLİ PARKI YÖNETİM PLANI.....	79
PEAK DISTRICT MİLLİ PARKI YÖNETİM PLANI'NIN YAPISI.....	79
PEAK DISTRICT MİLLİ PARKI YÖNETİM PLANI'NIN AMAÇ VE HEDEFLERİ.....	80
PEAK DISTRICT MİLLİ PARKI YÖNETİM PLANI'NIN AŞAMALARI.....	80
ÇATALHÖYÜK YÖNETİM PLANI ÇALIŞMASI.....	82
ÇATALHÖYÜK YÖNETİM PLANI ÇALIŞMASI'NIN YAPISI.....	82
ÇATALHÖYÜK YÖNETİM PLANI ÇALIŞMASI'NIN AMAÇ VE HEDEFLERİ.....	83
ÇATALHÖYÜK YÖNETİM PLANI ÇALIŞMASI'NIN AŞAMALARI.....	84
SULAKALAN YÖNETİM PLANLARI: YUMURTALIK LAGÜNLERİ YÖNETİM PLANI ÇALIŞMASI.....	96
YUMURTALIK LAGÜNLERİ YÖNETİM PLANI.....	96
YUMURTALIK LAGÜNLERİ YÖNETİM PLANI'NIN YAPISI.....	97
YUMURTALIK LAGÜNLERİ YÖNETİM PLANI'NIN AMAÇ VE HEDEFLERİ.....	99
YUMURTALIK LAGÜNLERİ YÖNETİM PLANI'NIN AŞAMALARI.....	99
YUMURTALIK LAGÜNLERİ YÖNETİM PLANI ÇALIŞMASI UYGULAMA PROJESİ.....	100
DEĞERLENDİRME.....	102

TÜRKİYE'DE ALAN YÖNETİMİ VE YÖNETİM PLANLARI İLE İLGİLİ YASAL DURUM VE UYGULAMA .103	
TÜRKİYE'DE ALAN YÖNETİMİ VE YÖNETİM PLANLARI İLE İLGİLİ YASAL ÇERÇEVE.....105	
İLGİLİ YASA VE YÖNETMELİĞE GÖRE ALAN YÖNETİMİNDE YETKİ VE YÖNTEM 106	
İLGİLİ YASA VE YÖNETMELİĞE GÖRE YÖNETİM PLANI HAZIRLAMA EKİBİ 108	
İLGİLİ YASA VE YÖNETMELİĞE GÖRE ALAN YÖNETİMİNİN HEDEFLERİ 108	
İLGİLİ YASA VE YÖNETMELİĞE GÖRE YÖNETİM PLANININ İÇERİĞİ..... 109	
İLGİLİ YASA VE YÖNETMELİĞE GÖRE YÖNETİM PLANININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE ONAYLANMASI... 109	
İLGİLİ YASA VE YÖNETMELİĞE GÖRE YÖNETİM PLANININ UYGULANMASI VE DENETLENMESİ 110	
DEĞERLENDİRME 111	
KÜLTÜREL VE DOĞAL ALANLARIN KORUNMASI KONUSUNDA YÖNETİM PLANLAMASI MODELİ .113	
YÖNETİM PLANI MODELİ 116	
ORGANİZASYONUN TANIMLANMASI 116	
MEVCUT DURUM ANALİZİNİN YAPILMASI 117	
MİSYONUN BELİRLENMESİ 117	
VİZYONUN BELİRLENMESİ 118	
TEMEL DEĞERLERİN VE PLANLAMA, KORUMA VE YÖNETİM POLİTİKALARININ TANIMLANMASI 118	
AMAÇ VE HEDEFLERİN GELİŞTİRİLMESİ 119	
AMAÇ VE HEDEFLERİ SAĞLAYACAK STRATEJİLERİN GELİŞTİRİLMESİ 121	
EYLEM PLAN VE PROJELERİNİN HAZIRLANMASI 124	
YPM'NİN UYGULANMASI 125	
İZLEME VE DEĞERLENDİRME..... 125	
GERİ BESLEME VE AMAÇ, HEDEF VE STRATEJİLERİ; EYLEM VE PROJELERİ REVİZE ETME 126	
DEĞERLENDİRME 126	
KAYNAKÇA 129	

ŞEKİL LİSTESİ

ŞEKİL 1. DURHAM DÜNYA MİRASI ALANI VE DURHAM KALESİ	27
ŞEKİL 2. ALANIN KONUMU VE SINIRLARI	28
ŞEKİL 3. DURHAM 'IN TARİHSEL GELİŞİMİ	29
ŞEKİL 4. THE ROYAL CRESCENT- GÖRÜNÜŞ	37
ŞEKİL 5. BATH'IN KONUMU VE BATH YÖNETİM PLANININ SINIRLARI	38
ŞEKİL 6. BATH VE BATH ROMA HAMAMLARI.....	38
ŞEKİL 7. BATH YÖNETİM PLANI'NDA KONULAR, HEDEFLER VE EYLEMLER ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	40
ŞEKİL 8. LİVERPOOL MARİTİME MERCANTİLE DÜNYA MİRASI ALANI.....	50
ŞEKİL 9. LİVERPOOL'UN KONUMU.....	53
ŞEKİL 10. LİVERPOOL KORUMA ALANI GEÇİŞ BÖLGELERİ.....	53
ŞEKİL 11. LİVERPOOL VİZYON'UNUN EYLEM ALANLARI	54
ŞEKİL 12. GALLER TARİHİ DOKUSU İÇİNDEKİ DEĞERLER.....	67
ŞEKİL 13. GALLER YÖNETİM PLANI ŞEMASI	69
ŞEKİL 14. GALLER'İN YERİ VE KONUMU	71
ŞEKİL 15. GALLER YÖNETİM PLANI'NDA ALANIN TANIMLANMASI BÖLÜM ŞEMASI	71
ŞEKİL 16. BEUMARİS VE CAERNARFORN KALELERİ GÖRÜNTÜLERİ	74
ŞEKİL 17. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNDEKİ MİLLİ PARKLARDA PLANLAMA SÜRECİ	76
ŞEKİL 18. GRAND KANYON MİLLİ PARKI YÖNETİM BÖLGELERİ	78
ŞEKİL 19. İNGİLTERE'DEKİ MİLLİ PARKLARDA YÖNETİM SÜRECİ	79
ŞEKİL 20. PEAK DİSTRİCT MİLLİ PARKI YÖNETİM PLANI SINIRLARI	80
ŞEKİL 21. ÇATALHÖYÜK'ÜN YERİ VE KONUMU.....	82
ŞEKİL 22. ÇATALHÖYÜK'TEN GÖRÜNÜŞ	83
ŞEKİL 23. ÇATALHÖYÜK ARKEOLOJİK ALANINDAN GÖRÜNÜŞ	85
ŞEKİL 24. YUMURTALIK LAGÜNLERİ'NİN YERİ VE KONUMU.....	96
ŞEKİL 25. YUMURTALIK LAGÜNLERİ	97
ŞEKİL 26. ALAN YÖNETİMİ BAŞKANLIĞI'NIN KURUMSAL YAPISI	106
ŞEKİL 27. YÖNETİM PLANI SÜRECİNDEN SORUMLU KURUM VE KURULUŞLAR.....	110
ŞEKİL 28. ÖNERİ YÖNETİM PLANI MODELİ	115

TABLO LİSTESİ

TABLO 1. IUCN DOĞA KORUMA ALANLARI YÖNETİM KATEGORİLERİ.....	15
TABLO 2. IUCN DOĞA KORUMA ALANLARI YÖNETİM HEDEFLERİ.....	16
TABLO 3. DURHAM KATEDRALI VE KALESİ YÖNETİM PLANI, KONU BAŞLIKLARINA GÖRE BELİRLENEN HEDEFLER VE EYLEMLERDEN ÖRNEKLER	32
TABLO 4. DURHAM YÖNETİM PLANI İZLEME GRUBU	35
TABLO 5. BATH YÖNETİM PLANI'NDA DEĞİŞİMİN YÖNETİLMESİ BAŞLIĞINA BAĞLI KONULAR, HEDEFLER VE EYLEMLERDEN ÖRNEKLER.....	41
TABLO 6. LİVERPOOL YÖNETİM PLANI'NDA KONULARA BAĞLI HEDEFLER	56
TABLO 7. ALANLA İLGİLİ YÖNETİM YETKİLİLERİ	87
TABLO 8. PAYDAŞ DANIŞMANLIĞI SÜRECİ	88
TABLO 9. PLANIN UYGULANMASINDA YER ALAN “AKTÖRLER”	89
TABLO 10. POLİTİKALARA BAĞLI OLARAK EYLEM PROGRAMI.....	90
TABLO 11. FAALİYET TABLOSU	101
TABLO 12. EYLEM PLANI İÇİN KULLANILACAK TABLO ÖRNEĞİ.....	109
TABLO 13. YPM'DE KATILIM YÖNTEM VE ARAÇLARI	116
TABLO 14. EYLEMLER VE UYGULAMA ARAÇLARI [ÖRNEK TABLO]	125

GİRİŞ

Türkiye’de hızlı kentleşme, ekonomik büyüme ve dünyaya açılma gibi süreçler yaşanırken, ülkenin tarihi ve doğal değerlerinin gün geçtikçe daha da fazla zarar görerek yok olması, “koruma ve yaşatma” konusunu yeniden gündeme getirmiştir. Zarar gören, hatta yok olan tarihi ve doğal değerleri korumak kaçınılmaz bir gereklilik; bu amaçla yapılan koruma ve yaşatma eylemleri ise birer toplumsal sorumluluk olarak yeniden tartışmaya açılmıştır.

Koruma alanları için bütünlüklük kentsel yönetim stratejilerinin, koruma planlarının, yenileme eylemlerinin ve bu eylemlere yönelik finans mekanizmalarının, sosyal sorumluluk projelerinin geliştirilmesi gibi konuların tartışıldığı günümüzde, “alan yönetimi” kavramı da tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kentsel koruma ve planlama yaklaşımında önemli bir yer almıştır.

İşyerlerinin organizasyonel performans sağlamak için gerçekleştirdikleri bir süreç olarak tanımlanan “yönetim” kavramı, kentsel ve doğal çevrenin ve kültürel mirasın yönetimi söz konusu olduğunda, çok daha karmaşık ve dinamik bir süreç izlemektedir. Kentsel ve doğal çevrenin ve kültürel mirasın yönetimi yörede yaşayanların gereksinmelerine, ziyaretçilerin beklentilerine, kültürel/doğal mirasa ve miras kullanıcısının/sahibinin isteklerine yanıt verebilmelidir. Bu anlamda “koruma alanlarında alan yönetimi”, kaynaklar üzerindeki baskıları azaltacak ve alanın tümünün daha iyi algılanmasını sağlayacak ve çevresel kaliteyi yükseltecek planlama önlemlerinin bir bileşkesi olarak tanımlanmaktadır (Zeren Gülersoy ve Ayrancı, 2007).

Alan Yönetimi ve Yönetim Planı kavramları, Türkiye'nin doğal ve kültürel değerlerini koruma konusundaki gündemine Doğal Koruma Alanlarından Sulak Alanlar için 1993 yılında taraf olduğu “Ramsar Sözleşmesi” ile (Ramsar Convention, 1971), UNESCO Dünya Miras Alanları için Dünya Miras Merkezi'nin (UNESCO World Heritage Center) Dünya Mirası Komitesi'nin (UNESCO World Heritage Committee) aldığı kararlar doğrultusunda yayınladığı ve Türkiye'nin de 1983 yılında taraf olduğu “Dünya Miras Sözleşmesi (World Heritage Convention, 1972) ve Dünya Mirası Sözleşmesinin Uygulanmasına Yönelik İşlevsel İlkeler Uygulama Rehberi” (Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention 1977, 2008) ile girmiştir.

Dünya kültürel ve doğal mirasının üstün evrensel değerinin olabildiğince anlaşılabilir ve kabul edilebilir şekilde tanımlanmasını, korunmasını, muhafazasını ve sürdürülebilirliğini sağlamak için UNESCO'ya üye ülkeler 1972 yılında Dünya Miras Merkezi (World Heritage Center) tarafından çıkarılan Dünya Mirası Sözleşmesi'ni (World Heritage Convention, 1972) kabul etmişlerdir. Türkiye de bu sözleşmeyi 1983 yılında kabul ederek taraf olmuştur.

Dünya Mirası Sözleşmesi'nin uygulama rehberi niteliğindeki “Dünya Mirası Sözleşmesinin Uygulanmasına Yönelik İşlevsel İlkeler Uygulama Rehberi”nde (Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention 1977, 2008) “Her varlık uygun bir yönetim planına veya varlığın üstün evrensel değerinin katılımcı yollarla nasıl korunması gerektiğini belirten bir yönetim sistemine sahip olmalıdır. Bu yönetim sisteminin amacı, bugünkü ve gelecek nesiller için varlığın etkin korunmasını sağlamaktır” denmektedir.

Dünya Miras Merkezi, Dünya Mirası olarak önerilen, ilan edilen ve Dünya Miras Listesi'ne alınan alanlar için yönetim planı olmasını zorunlu görmektedir. Dünya Miras Listesi'nde bugün (2010) 187 taraf ülkeden 704 kültürel, 180 doğal, 27 karma olmak üzere 911 varlık yer almaktadır (<http://whc.unesco.org/en/list>).

Dünya Miras Listesi'nde yer alma koşulları içinde en önemli koşul, söz konusu varlığın üstün evrensel değere sahip olduğunun belgelenmesidir.

Dünya Miras Listesinde yer alacak bir varlığın üstün evrensel değer kapsamında en az aşağıdaki ölçütlerden birini ya da birkaçını sağlaması gerekir.

- i. İnsanoğlunun yaratıcı dehasının bir şaheserini temsil etmesi
- ii. Mimari veya teknoloji, anıtsal sanatlar, şehir planlama veya peyzaj tasarımı konusundaki gelişmeler üzerine bir zaman zarfı içinde dünyanın belli bir kültürel alanında insan değerleri arasındaki önemli alışverişi sergilemesi
- iii. Yaşayan veya ortadan yok olmuş bir kültürel geleneğe veya bir medeniyete yönelik eşsiz veya en azından istisnai bir tanıklık üstlenmesi
- iv. İnsanlık tarihinde önemli bir aşamayı veya aşamaları gösteren bir yapı türü, mimari veya teknolojik grup veya peyzaj için istisnai bir örnek olması
- v. Özellikle geri döndürülemez değişikliklerin etkisi altında hassas hale gelen insanın çevre ile etkileşiminin veya kültürün (veya kültürlerin) bir temsilcisi olan geleneksel insan yerleşimi, arazi kullanımı veya deniz kullanımının istisnai bir örneği olması
- vi. İstisnai evrensel öneme sahip olaylar veya yaşayan gelenekler ile fikirler ile veya inançlar ile sanatsal ve edebi eserler ile doğrudan veya somut bir biçimde ilişkili olması. (Komite bu ölçütlerin tercihen diğer ölçütler ile birlikte kullanılması gerektiğini kabul etmektedir)
- vii. Üstün doğal bir fenomeni veya istisnai bir doğal güzelliğe veya estetik öneme sahip alanları ihtiva etmesi
- viii. Yaşamın kaydı, yer şekillerinin oluşumunda devam eden coğrafik süreçler veya önemli jeomorfolojik veya fizyografik özellikler dâhil dünya tarihinin önemli aşamalarını temsil eden istisnai örnekler olmaları
- ix. Kara, tatlı su, kıyı ve deniz ekosistemlerinin ve bitki ve hayvan topluluklarının evrim ve gelişimindeki devam eden önemli ekolojik ve biyolojik süreçleri temsil eden istisnai örnekler olmaları
- x. Bilim veya muhafaza açısından istisnai evrensel değere sahip tehdit altındaki türleri ihtiva edenler dâhil biyolojik çeşitliliğin yerinde korunması için en önemli ve dikkat çeken doğal habitatlar olmaları

Dünya Miras Listesine alınma koşulları içinde bir diğer önemli koşul da "Özgünlük-Authenticity" niteliğidir. Özgünlük niteliği içinde, tasarım ve biçim; malzeme ve nesne; kullanım ve işlev; konum ve yerleşim; gelenek ve teknikler; ruh ve anlatım; ilk tasarım ve tarihsel evrim gibi özellikler değerlendirilmektedir.

Dünya Miras Listesine alınma koşulları içinde bir diğer önemli koşul olarak "Bozulmamışlık-Integrity" niteliği de yer almaktadır. Bozulmamışlık niteliği içinde, bütünlük (wholeness) ve eksiksizlik (intactness) özellikleri değerlendirilmektedir.

Dünya miras listesine alınabilmek için "Koruma ve Yönetim" (protection and management) koşullarının da sağlanmış olması gerekmektedir. Koruma ve Yönetim içinde ise, sınırlar; tampon bölge; yönetim sistemleri; sürdürülebilir kullanım gibi özellikler tanımlanmalıdır (<http://whc.unesco.org/en/list>).

"Koruma Alanlarında Alan Yönetimi ve Yönetim Planı" çalışması, son yıllarda koruma ve planlama gündeminde önemli yer tutan alan yönetimi ve yönetim planı yaklaşımlarının çağdaş koruma anlayışına uygun olarak tanımlanması, anlaşılması ve uygulanabilmesi için gerekli olan bilgi birikimine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, çalışmada öncelikle konu ile ilgili temel kavramlar; temel rehberler; dünyadan ve Türkiye'den seçilen yönetim planı örnekleri; Türkiye'de alan yönetimi ile ilgili yasal durum ve izlenen süreç incelenmiştir. Çalışma sonucunda Türkiye'de kültürel ve doğal alanların korunması konusunda uygulanabilecek bir "Yönetim Planlaması Modeli" geliştirilmiştir.

KORUMA ALANLARINDA YÖNETİM PLANI

Yönetim planları koruma alanlarında yirminci yüzyılın ortalarında uygulanmaya başlanmıştır. Bu planlar, en genel tanımıyla, günümüzde ve gelecekte, yöneticilere ve alanın yönetimiyle ilgili diğer kurumlara uygulamalarında rehberlik eden araçlardır (Thomas ve diğ, 2003).

Ülkemizde ve dünyada kültürel ve kentsel mimari mirasın korunması konusunda yapılan araştırma ve değerlendirmelerde genellikle benzer sorunlarla karşılaşmakta ve bu sorunlara da benzer çözüm önerileri geliştirilmektedir. Bu sorunlar ve çözüm önerileri aşağıdaki başlıklarda özetlenebilir (Zeren Gülersoy ve Ayrancı, 2007; Zeren Gülersoy ve Günay, 2005):

- Ülkenin kentsel gelişme süreçleri içinde tarihi ve kültürel çevrenin, kentsel ve mimari değerlerin sosyal ve ekonomik rolünün yeterince tanımlanmaması en temel sorunlardan biri olarak görülmektedir. Uluslararası düzeyde, bu soruna çözüm olarak, BÜTÜNLEŞİK KORUMA ve CANLANDIRMA yaklaşımının benimsenmesi önerilmekte, bütünlük yaklaşımıyla güvenilir ve görünür eylemlerin planlanması, kısa süreli ve eylem temelli küçük ölçekli projelerin gerçekleştirilmesi, korumanın gerekliliği ve inandırıcılığı konusunda yararlı bulunmaktadır.
- Koruma politikalarının, diğer bölgesel ve kentsel planlama kararları ve politikaları ile bütünlüştürülebilmesi bir diğer önemli sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sorunun çözümü olarak, bu amaca uygun bir YASAL ALTYAPININ varlığı gerekli görülmektedir.
- Kültürel mirasın sürdürülebilir korunması ve korumanın yaygınlaştırılması için merkezi ve yerel yönetim birimleri arasında eşgüdümün sağlanamaması da ortak bir sorun olarak belirlenmektedir. Sağlıklı bir YÖNETİŞİM sisteminin kurulması ile bu sorunun çözümlenebilmesi için özel politika ve girişimlerle kamunun itici gücünün ön plana çıkarılması, yerel yönetimlerin rolünün güçlendirilmesi, kapasite gelişimini destekleyici stratejilerin benimsenmesi gerekir.
- Tanımlanan araç ve finansal kaynakların yeterli olmaması ve var olanların doğru kullanılmaması da en sık rastlanan ortak sorundur. Bu sorun, KAYNAK YARATILMASI, AKTARIMI VE PLANLAMASI yolu ile çözümlenebilir. Bu amaçla, kamu ve özel sektör ortaklıklarının kurulması, halk tabanlı fon sağlayan örgütlenmelerin oluşturulması, fona sağlanan kaynakların güvence altına alınması gibi yaklaşımların geliştirilmesi gerekir.
- İlgili kurum ve kuruluşların duyarsızlığı, halkın bilinçsizliği ve ilgisizliği sorunu, KATILIMCI PLANLAMA yaklaşımı ile aşılabılır. Katılımcılık ilkesi, katılımcıların görev ve yetki sınırlarının belirlenmesi, katılımcı kuruluşlar arasında eşgüdümün sağlanması, gelişmiş bir iletişim ağı kurulması, halk örgütleri kurulması ve bu örgütler arasında güçlü bir ortaklık sağlanması gibi stratejileri gerektirir.

Tüm bu sorunların keşişim noktası olarak kent planlama süreçlerinde stratejik yaklaşımların eksikliği görülmektedir. Örneklerde, konulara STRATEJİK PLANLAMA ve YÖNETİM PLANI anlayışı ile yaklaşmanın, süreci yönlendirecek özerk yönetim ve denetim sistemleri oluşturmanın sorunların çözümünü kolaylaştırdığı görülmüştür.

KORUMA ALANLARINDA YÖNETİM PLANI KAVRAMI

Planlama sürecinin bir ürünü olarak tanımlanan yönetim planları, alınan kararların ve yönetim yaklaşımlarının belgelenmesini temel alarak, bugünkü ve gelecekteki yöneticiler ve uygulayıcılar için yol gösterici olmaktadır. Yönetim Planının, tüm koruma alanını kapsamaması

ve yönetim tarafından hangi uygulamaların gerçekleştirileceği, planlama kararlarının hangi verilere dayandırılması gerektiği gibi bilgileri içermesi gerekmektedir (Thomas ve diğ., 2003).

Günümüzde ve gelecekte, yönetim planlarının; koruma, planlama ve yönetimle ilgili kurum ve kuruluşlara, tarihi ve doğal alanların korunması, kullanılması, geliştirilmesi ve yönetilmesinde rehberlik edecek ve onları denetleyecek daha etkili bir araç olarak kullanılması beklenmektedir.

“Yönetim Planı” kavramı, farklı kaynaklar tarafından aşağıdaki şekillerde tanımlanmaktadır:

- Yönetim Planları, Dünya Mirası Alanları için yol gösterici rehberlerdir (UNESCO Dünya Mirası Merkezi, 2006).
- Yönetim Planı, alanın kullanıcılarının ve ziyaretçilerinin gereksinimleri doğrultusunda Dünya Mirası Alanının korunması için strateji belirleyen, yasal açıdan emredici bir belge değil; alanın yönetimi ile ilgili kararlar hakkında bilgilendirmek amaçlı tavsiye verici bir taslaktır (Lodge and Terrace, 2006).
- Yönetim Planı, koruma alanında belirlenen zamanda uygulanacak yönetim yaklaşımı ve hedeflerini ortaya koyan bir taslaktır (Thomas ve diğ., 2003).
- Yönetim Planı, yazılı, yayınlanmış ve kabul edilmiş bir doküman olarak, bölgeyi veya alanı ve yönetim için fırsatları ve sorunları tanımlamaktadır (Eurosite, 1999).
- Yönetim Planı, koruma alanındaki kaynakları, alanın kullanımını, yönetim ve kullanımı destekleyici olanakların gelişimini kontrol eden ve rehberlik eden bir belgedir. Bu planlar, alanda uygulanacak tüm gelişim ve yönetim faaliyetlerinin uygulanmasına yardımcı olur ve sürece rehberlik eder (Thorsell, 1995).
- Yönetim Planı, koruma alanının temel felsefesini ve gelişme yaklaşımını ortaya koyan, problemleri çözmek ve tanımlanan yönetim hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla 10 yıllık dönemler için strateji geliştiren dokümanlardır. Etkin operasyonlar, ziyaretçi kullanımı ve insani yarar için bu stratejilere, programlara, eylemlere ve araçlara dayanarak tanımlanır (Young and Young, 1993).
- Yönetim Planı, koruma alanının yönetimine rehberlik eden bir dokümandır. Alanın gelecekteki yönetimi için gerekli olan kaynakları, kullanımları, olanakları ve personeli belirler. Gelecek 5–10 yıl için program sunan bir faaliyet dokümanıdır (Ndosi, 1992).
- Yönetim Planı, yönetim hedeflerini ve onları başarma stratejilerini içeren bir rehberdir. Sona eren bir süreç değil; yönetim, uygulama ve planlamanın yer aldığı bir taslaktır (Parks Canada, 1978).
- Tarihi Çevre için Yönetim Planı, kentsel, kırsal, doğal ve arkeolojik sitler için yapılması istenen ve o alanın hangi kaynaklar, uzmanlar ve program ile nasıl korunacağını tanımlayan belgelerdir (Ahunbay, 2005).
- Yönetim Planı, koruma alanının korunmasını, yaşatılmasını ve değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı planı ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar planını dikkate alarak oluşturulan koruma ve gelişim projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen planlardır (5226 sayılı kanun, 2005).

Tüm Yönetim Planı tanımlarının birleştiği ortak nokta, yönetim planının alanı tanımlayan ve yönetim hedeflerini ortaya koyan bir rehber olduğu ve hazırlanıp tamamlanan bir plan olmadığı, sürekli izlenen, revize edilen ve başa dönen bir süreç olduğudur.

KORUMA ALANLARININ YÖNETİMİNDE TEMEL YAKLAŞIMLAR

Yönetim planları, koruma, kullanma ve geliştirme için temel kabul edilmiş planlama araçlarıdır (Ringbeck, 2008). Bu bölümünde, yönetim planlaması sürecinin ve yönetim planı içeriğinin daha iyi anlaşılabilmesi için, tarihi ve doğal alanların yönetimi ile ilgili hazırlanmış olan temel “rehberler” incelenmiştir.

Çalışma kapsamında ilk olarak ICCROM'un “Management Guidelines for World Heritage Sites” başlıklı Dünya Mirası Alanları için Yönetim Rehberi özetlenmiştir. Dünya Miras Merkezi,

Dünya Mirası olarak önerilen, ilan edilen ve Dünya Miras Listesi'ne kabul edilen kültürel veya doğal her alanın ve alandaki değerlerin nasıl korunacağına ilişkin hazırlanmış yönetim planı olmasını öngörmektedir. 1993 yılında Feilden ve Jokilehto tarafından hazırlanan ve ICCROM tarafından yayınlanan bu çalışma, Dünya Mirası Alanlarının yönetimi için temel rehber olarak kabul edilmektedir.

İkinci olarak incelenen çalışma, ICOMOS-UK tarafından hazırlanan "Management of the Historical Environment" (2005) adlı, Tarihi Çevrelerin Yönetimi çalışmasıdır.

Üçüncü olarak IUCN önderliğinde Thomas, Middleton ve Philips tarafından hazırlanan "Guidelines for Management Planning of Protected Areas" (2003) adlı, Koruma Alanları için Yönetim Planı Rehberi incelenmiştir.

Daha sonra sırasıyla; "Guidelines for Protected Area Management Categories" Doğa Koruma Alanları Yönetim Kategorileri Rehberi (IUCN, 1994), "Management Planning Toolkit", Yönetim Planlama Rehberi (EUROSITE, 1999) ve "National Park Management Plans-Guidance", Milli Parklar Yönetim Planlama Rehberi (Countryside Agency, 2005) incelenmiştir. Bu rehberler daha çok doğa koruma alanlarında yönetim planlamasının amaç ve hedeflerini, yapım sürecini ve ilgili aktörleri açıklamaktadır; ancak tüm koruma alanları için geçerli olacak yaklaşımları içermektedir.

DÜNYA MİRASI ALANLARI İÇİN YÖNETİM REHBERİ (MANAGEMENT GUIDELINES FOR WORLD HERITAGE SITES), ICCROM

1993 yılında Feilden ve Jokilehto tarafından hazırlanan ve ICCROM tarafından yayınlanan "Management Guidelines for World Heritage Sites" çalışması, Dünya Mirası Alanlarının Yönetimi için temel rehber olarak kabul edilmektedir (Feilden ve Jokilehto, 1993).

Rehberde önce temel ilkeler özetlenmekte ve temel alınan 1972 UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi'nin genel politikaları incelenerek koruma konusunda genel bir değerlendirme yapılmaktadır. Daha sonra Dünya Mirası alanının ve kaynak projelerin yönetimi, bakım programı, kadro ve personel hizmeti ile ilgili temel ölçütler belirlenmektedir. Son olarak da Dünya Mirası Şehirleri ile ilgili planlama süreçleri belirlenmekte ve ziyaretçi yönetimi ile ilgili temel bilgiler ortaya konulmaktadır.

Dünya Mirası Alanları İçin Yönetim Rehberi (Management Guidelines for World Heritage Sites) Çalışmasına Göre Dünya Mirası Alanlarının Yönetimi

Feilden ve Jokilehto yönetim planlaması sürecinin alanın değerleriyle ilgili olarak uzman görüşlerinin yer aldığı disiplinler arası bir aktivite olması gerektiğini savunmaktadır. Bu da alandaki değerlerin listelenmesi ve eğer mümkünse öncelik sırasına konulması gerektiği anlamına gelmektedir (Feilden ve Jokilehto, 1993).

Alan yönetiminde öncelik alandaki kültürel kaynakların korunması ve mümkün olduğunca ilgi çekici özelliklerinin artırılması olarak belirlenmiştir. Çalışmada, alanın bakımı ve korunması sağlandığı zaman, alanın eğitim, araştırma, turizm ve istihdam gibi diğer amaçlar için de kullanılabilir hale geldiği vurgulanmaktadır (Feilden ve Jokilehto, 1993).

Feilden ve Jokilehto'ya göre yönetim planının, demografik büyüme ve gerileme, ekonomik faktörler, ulaşım ve trafik tahminleri ve endüstriyel bölgeleme gibi uygulanan ulusal ve yerel planları da dikkate alması gerekmektedir. Bunlara ek olarak yönetim planının, disiplinler arası ekipler tarafından yapılan araştırma ve raporlara da dayandırılmasının gerekliliği üzerinde durulmaktadır (Feilden ve Jokilehto, 1993).

Çalışmada, yönetim planının temel amacı olarak planlanan alanın kültürel kaynaklarını korumak ve gelecek nesillere aktarmak için akademisyenlere, profesyonellere ve sanatçılara sorumluluk verilerek tarihsel, sanatsal ve bilimsel yeteneklerini etkin olarak harekete geçirmelerinin sağlanması gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca yönetim planı sürecinde karşılaşılan sorunların, uzmanlar arasında tartışmaya açılmasının, alanın değerini arttıran yaratıcı çözümleri doğurmak açısından önemli bulunduğu; fakat uzun zaman gerektiren bir süreç olduğu vurgulanmaktadır (Feilden ve Jokilehto, 1993).

Yönetim planı süreci içindeki en önemli etkinliğin, korunan değer/kültürel kaynağın yapılan müdahaleden önce, sonra ve müdahale sırasında sistemli bir biçimde kayıt altına alınması ve belgelenmesi olduğu belirtilmiştir. Müdahale gerçekleşikten sonra, kültürel kaynak iyi bir

şekilde belgelenmemişse kaynak üzerinde neyin kaldırılmış, değiştirilmiş ya da yitirilmiş olduğu bilinemediği için, dönüşü olmayan bir durumun söz konusu olabileceği belirtilmektedir. Ayrıca, kayıt altına alma ve belgelemenin koruma süreci içinde devam eden bir etkinlik olduğu da açıklanmaktadır (Feilden ve Jokilehto, 1993).

Rehberde ele alınan bir diğer konu da envanter oluşturulmasıdır. Rehberde göre, envanterin, kültürel kaynağın tanımıyla, tarihsel gelişimindeki önemli dönemlerle ve konumuyla ilgili özet bilgi içermesi ve bu gibi temel bilgilerin ilgili diğer kaynaklara başvurularak zenginleştirilmesi gerekmektedir. Çalışmada ayrıca uydu fotoğrafları, hava fotoğrafları ve fotogrametrik belgelerin doğal ve kültürel alanlar için sayısal envanter oluşumunda çok önemli yardımcı araçlar olduğu ve kullanılan yöntemin alanın özelliklerine bağlı olarak değiştiği de vurgulanmaktadır. Duruma bağlı olarak el çizimleri ve eskizlerin, fotoğraf veya video kayıtlarının yanında elektronik arazi ölçüm aletleri, stereo-fotogrametri, bilgisayar yardımıyla tasarım (CAD) ve görüntü işleme gibi yöntemlerin de kullanıldığı belirtilmektedir.

Söz konusu çalışmaya göre, planlama sürecindeki kaçınılmaz çelişkiler, öncelikle korunacak uygulamaların incelenmesi, daha sonra alandaki değerlere en az zarar veren kararların alınması yoluyla çözümlenmelidir (Feilden ve Jokilehto, 1993).

Dünya Mirası Alanları İçin Yönetim Rehberi (Management Guidelines for World Heritage Sites) Çalışmasına Göre Yönetim Planı Hazırlama Süreci

Feilden ve Jokilehto'ya göre yönetim planlaması sürecine, yönetim planının amacının, tüm kadronun planın önemini ve gerekliliğini anlayacağı şekilde ifade edilmesi ile başlanmalıdır (Feilden ve Jokilehto, 1993). Bunun dışında yönetim planı sürecinde:

- Kültürel kaynağın değerine saygı duyan, kullanıcıların ihtiyaçlarını dikkate alan ve yerel iklimsel kısıtlayıcılarla uyumlu, temel bakım seviyesi tanımlanmalıdır.
- Merkezi ve yerel yönetimin aldığı kararlar doğrultusunda, tüm alanı etkileyen planlama ve düzenlemelerin bir taslağı hazırlanmalıdır.
- Alanı etkileyen diğer planlar ve kanunlar yönetim planı içinde tanımlanan "Alan Komisyonu" tarafından dikkate alınmalı ve tüm yönetim, koruma, gelişim veya araştırma şeması içine entegre edilmelidir.
- Genel yönetim planı alanın işletmesi ve bakımında gerekli olan personeli ve görevlerini tanımlamalıdır.
- Yönetim planı olanakları geliştirmek için ayrı bir bütçe başlığında öneriler içermelidir.

Tüm bu yaklaşımlar dikkate alınarak "Dünya Mirası Alanlarının Yönetimi" çalışmasında Yönetim planı hazırlama süreci ve aşamaları aşağıdaki gibi belirlenmiştir (Feilden ve Jokilehto, 1993):

- Alanla ilgili ilk inceleme
- Alanın tanımı ve sınırlarının belirlenmesi
- Alandaki değerlerin saptanması
- Kaynakların değerlendirilmesi
- Hedeflerin formüle edilmesi ve tehditlerin dikkate alınması
- Projelerin açıklanması
- Çalışma programı ve yıllık planların hazırlanması
- Uygulama
- Belgeleme, rapor hazırlama ve denetleme/gözden geçirme
- Bilgi ve verinin saklanması
- Alan tanımının revizyonu ve tekrar değerlendirilmesi
- Revize edilmiş hedeflerin formülasyonu ve tehditlerin tekrar dikkate alınması
- Gelecekteki projelerin belirlenmesi

- Revize edilmiş çalışma programı ve yıllık planlar

Rehberde, planlama ekibinin bu noktada eksiklikleri en az olan yönetim planını seçmeye ve onaya sunmaya hazır olması gerektiği belirtilmektedir. Yönetim planının üretilmesi, seçilmesi ve onaylanması için ise öncelikle aşağıdaki hazırlık aşamalarının tamamlanmış olması gerekmektedir (Feilden ve Jokilehto, 1993):

- Alanın önemi ve değeri belgelenmiş ve belirlenmiştir;
- Planın hedefleri açık bir şekilde tanımlanmıştır;
- Konuyla ilgili uzmanların görüşleri dikkate alınmıştır;
- Eylemin süreç içinde gelişimi ve etkisi üzerinde çalışılmış ve belgelenmiştir.

Feilden ve Jokilehto, yönetim planı süreci içinde programın gözden geçirilmesi aşamasının önemli bir yeri olduğunu vurgulamaktadır (Feilden ve Jokilehto, 1993). Rehberde yönetimin verimliliğinin düzenli aralıklarla yapılan aylık, üç aylık veya yıllık raporlara bağlı olduğu belirtilmektedir. Raporlarda, yönetim planının uygulama kadrosu, önerilen projelerin yıllık programı ve programa bağlı maliyetleri ve zamanlamasının ana hatları ile belirlenmesi gerekmektedir.

Çalışmaya göre projelerde iki çeşit rapor olmalıdır:

- Her projenin ilerleme durumunun aylık ya da üç aylık değerlendirmelerini içeren rapor
- Her projenin ilerlemesinin finansal ve kadro-zaman maliyetleriyle birlikte bir yıllık özetini içeren rapor

Rehberde, raporların içeriğinin yıllık iş planı içindeki tüm projeleri kapsamı gerektiği ve bu durumun, iş türlerine ve sürelerine göre projelerin sınıflandırılması açısından yararlı olabileceği vurgulanmaktadır. Ayrıca, yönetim planlarının en az beş yıllık süreler için hazırlanması ve bu süre sonunda da bir değerlendirme yapılması gerektiği de belirtilmiştir.

Çalışmada, bütçe oluşturulması ile ilgili olarak, Alan Komisyonunun kurulmasından sonraki beş yıl için bütçenin hatasız olarak formüle edilmesinin zor olduğu ve bu yüzden yönetimin mali hazırlıklarının olmasının, komisyonun kurulması ve aktivitelerine başlaması açısından önemli olduğu belirtilmektedir. Feilden ve Jokilehto'ya göre yıllık bütçelerin uzun-dönem finansal planlarla oluşturulması ve konulara göre alt-başlıklarla ayrılması gerekmektedir. Yöneticinin onayından geçmesi gereken bütçenin, önceden elde edilebilir olması uygulamaların sürekliliği ve verimliliği açısından önem taşımaktadır. Planlama, programlama ve bütçelemenin düzenli aralıklarla gözden geçirilmesi ve güncellenmesi gereken, devam eden süreçler olduğu hatırlanmaktadır. Yönetim planları onaylandığı ve alanın durumuna ilişkin uzman raporu Dünya Mirası Komitesinin talimatlarına göre düzenli aralıklarla sunulduğu takdirde, Dünya Mirası Komitesi tarafından teknik destek ve bakım için fon sağlanabildiği belirtilmektedir (Feilden ve Jokilehto, 1993).

Dünya Mirası Alanları İçin Yönetim Rehberi (Management Guidelines for World Heritage Sites) Çalışmasına Göre Yönetim Planı İçeriği

"Management Guidelines for World Heritage Sites" çalışmasına göre, planlama sisteminin başarıyla işletilebilmesi, tutarlı bir şekilde yorumlanabilecek bir sistemin oluşturulabilmesi ve kapsamlı bilginin kolay değerlendirilebilmesi için yönetim planının standart bir içeriğinin olması gerekmektedir. Alanla ilgili yönetim faaliyetlerinin standardizasyonu aynı zamanda yönetimin planlanması ve Dünya Mirası Alanlarının gelişiminin izlenmesi açısından da büyük önem taşımaktadır.

Standart içeriğin başka bir avantajının da, gerektiği zaman istatistiksel ve diğer bilgilerin çıkartılmasında sağladığı göreceli kolaylık olduğu belirtilmiştir. Rehberde tavsiye edilen içeriğin ana bölümleri (Feilden ve Jokilehto, 1993):

- Önsöz
- Alanın tanımlanması
- Değerlendirme ve hedefler

- Geniş kapsamlı alan yönetimi için politikalar ve eylemler
- Bibliyografya'dır.

"Management Guidelines for World Heritage Sites" adlı çalışmada tavsiye edilen yönetim planı içeriğine göre, yönetim planına alanın genel durumunun ortaya konduğu bir "önsöz" ile başlanmaktadır.

"Alanın Tanımlanması" olarak adlandırılan birinci bölümde, alanın konumu, tanımı ve ayrıcalıkları ile ilgili genel bilgi, bu bilgileri destekleyici haritalar, grafikler ve fotoğraflar ile birlikte verilmektedir. Daha sonra alan ile antropolojik, etnografik, arkeolojik, tarihi, sanat tarihi, mimari, teknik, bilimsel konuları içine alan kültürel bilgi ve iklim, hidroloji, jeoloji, jeomorfoloji, sismoloji, toprak ve insan kaynaklı tehlikeleri de içine alan çevresel bilgiler yer almaktadır. Bu bölümde son olarak arazi kullanımı, kaynak kullanımı, mülkiyet, kamu yararı ve ekonomik çıkarlar ve turizmi destekleyen bilgilere yer verilmektedir (Feilden ve Jokilehto, 1993).

Rehberin önerdiği yönetim planı içeriğinin ikinci bölümü olan "Değerlendirme ve Hedefler" bölümünde ise ilk olarak, alanın koruma statüsünün belirlenmesi ve alanın özelliklerinin ve potansiyellerinin değerlendirilmesi yer almaktadır.

Üçüncü bölüm olan "Geniş Kapsamlı Alan Yönetimi İçin Politikalar" bölümünde alan ile ilgili projelerin tanımlanması, başlık ve sınıflandırmasının yapılması, proje defterinin hazırlanması süreci yer almaktadır. Bu bölümü iş programı başlığı altında yıllık çalışma planı, yıllık plan ile orta ve uzun dönemli planların ilişkisi, işlerin maliyetleri ve zamanlaması takip etmektedir.

Çalışmaya göre yönetim planı, "Bibliyografya" bölümü ile tamamlanmaktadır. Yönetim planı içindeki her bölüm sonunda bölüm ekleri, kaynak listesi ve değişiklik ve yenileme listesi yer almaktadır.

Feilden ve Jokilehto, tavsiye edilen içeriğin "Alan Yönetimi Planı"nın tanımlanan mantıksal düzeni içinde olması gerekliliğine rağmen, acil yönetim gereksinimlerini görmek açısından üçüncü bölüm olan projeler bölümünün ilk önce yazılabileceğini ve daha sonra revize edilebileceğini de belirtmiştir.

Rehberde, yönetim planının sınırlı bir rapor, bir yayından daha çok, bir çalışma belgesi olarak sunulmasının, sayfaları çıkarılıp takılmaya uygun bir dosya kullanımının taslaklar ve revizyonların herhangi bir ya da birçok bölümün içine eş zamanlı olarak ek bilginin konabilmesinin sağlanması açısından çok daha yararlı olabileceği vurgulanmaktadır.

Rehberde, bir bölüm tamamlanamadığında veya alanın potansiyeli ile ilgili değerlendirme yapılmadığında, özet ifadenin yazıldığı tarihle eklenmesi, sonradan gelen tarihler veya tamamlanan bölümlerin ise geldikleri tarihle araya eklenebilmesi önerilmektedir. Ayrıca önceki yönetim planlarında yer alan bölümlerin ya da anlatımların hala dikkate değer görülmesi halinde, kaynaklar ve notlar eklenerek konuyla ilgili bölüme dâhil edilmesi önerilmektedir (Feilden ve Jokilehto, 1993).

TARİHİ ÇEVRELERİN YÖNETİMİ (MANAGEMENT OF THE HISTORICAL ENVIRONMENT), ICOMOS-UK

2005 yılında İngiltere ICOMOS'u tarafından "Management of the Historical Environment" adıyla hazırlanan, Tarihi Çevre Yönetimi çalışması 3 Şubat 2005 tarihinde TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubasının düzenlediği "Tarihi Kentlerin Yönetimi" Paneli'nde sunulmuş ve tartışılmıştır (Ahunbay, 2005).

Çalışma, "İlkeler" ve "Yönetim Stratejisi veya Planının Hazırlanması için Rehber" olarak iki bölüm halinde ele alınmaktadır. İlk bölümde temel ilkeler, yönetim stratejileri ve çalışmaya kimlerin katılacağı konuları değerlendirilmektedir. İkinci bölümde ise yönetim stratejisinin geliştirilmesi; alanın tanımlanması, kültürel değer ve öneminin belirlenmesi; siti etkileyen baskılar ve değişim güçleri; koruma politikasının açıklanması; seçeneklerin değerlendirilmesi; genel yönetim, eylem ve sürekli bakım için planlama; uygulama, izleme ve gözden geçirme; araştırma ve belgeler; proje bütçeleri, maliyetler, iş planları; projelerin hazırlanması başlıkları, yönetim planı süreci içinde ele alınmaktadır (Ahunbay, 2005).

Tarihi Çevrelerin Yönetimi (Management of the Historical Environment) Çalışmasına Göre İlkelerin Belirlenmesi

İngiltere ICOMOS' unun Araştırma ve Belgeleme Komitesi tarafından derlenen bu ilkelerin tüm ülkeler için uygulanabilir olmasına dikkat edilmiştir. Belirlenen ilkeler yeri doldurulamayacak/üstün evrensel değerler olarak tanımlanan tarihi çevrenin korunmasını sağlamaya yöneliktir.

ICOMOS-UK çalışmasına göre yönetim planı hazırlanırken bazı temel ilkeler dikkate alınmalıdır. Bu ilkeler:

- Tarihi çevre bir yerin özel karakterine ve değerine katkıda bulunur; değişik kültürel, sanatsal, bilimsel, çağrışımsal değerleri içerir.
- Tarihi çevrenin tanınması toplumun ve gelecek kuşakların tarihlerini, kültürel değerlerini ve buldukları yerin tarihini anlamalarına yardım eder.
- Tarihi çevre, fiziksel özellikleri ile yenilenemez kaynaklardır. Bu çevrelerin, tarihi ve kültürel değerlerini ve anlamlarını yitirmeden kullanımlarını sürdürülebilmeleri için günümüz gereksinimlerini karşılayabilecekleri gibi, gelecekte ortaya çıkabilecek isteklerin de karşılanmasına olanak verecek şekilde yönetilmeleri gerekir.
- İnsanlara yaşam ve çalışma ortamı sunan tarihi çevreler, doğal ve insan yapısı zararlı etkilerle karşı karşıya kalabilir. İnsanların gereksinim ve isteklerine cevap verirken, değişim baskıları ile karşılaşabilirler. Tarihi çevreyi korumak, değişim sürecinde yarar arttırmak ve sürdürülebilir kılmak için, onun değer ve önemini anlamak ve anlatmak gerekmektedir. Bilgilendirmek ve eğitmek değeri anlama düzeyini artırır.
- Tarihi çevre kamu ve özel yarar için korunan bir değerdir; koruma yerel gelenekler ve yasalar yardımıyla gerçekleştirilebilir. Değişime ayak uydurabilmek için, yerel ilgililerle, yerel ve ulusal yöneticilerle çalışmanın başında iletişim kurulması, görüşülmesi ve işbirliği sağlanması gerekir.

Tarihi Çevrelerin Yönetimi (Management of the Historical Environment) Çalışmasına Göre Yönetim Planı Hazırlama Süreci

İngiltere ICOMOS'u "Tarihi Çevrelerin Yönetimi" adlı çalışmasının ikinci bölümünde yönetim planının hazırlanması için bir süreç belirlemiştir. Bu süreç:

- Alanın Tanımlanması
- Alanın Durumunun ve Günümüz Koşullarına Uyarlanma Yeteneğinin Belirlenmesi
- Koruma Politikalarının Açıklanması
- Seçeneklerin Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi
- Uygulama
- İzleme, Gözden Geçirme başlıklarında tanımlanabilir.

Alanın Tanımlanması

Çalışmada, yönetim planının ilk aşamasında alanın tanımlanması, kültürel değerlerin ve öneminin belirlenmesi yer almaktadır. Bu aşamada, tarihi gelişme süreci anlatılmakta, alanın tanımlanmasının ve değerinin ortaya konulmasının önemi açıklanmaktadır. Alanın ayrıntılı olarak analizlerinin yapılması ve analizler sonucu mevcut durumun ortaya konulması gerektiğine de değinilmektedir.

Alanın Durumunun ve Uyarlanma Yeteneğinin Belirlenmesi

İkinci aşama, alanın durumunun ve uyarlanma yeteneğinin belirlenmesidir. Çalışmada tarihi çevrenin önemi kadar, karakterinin ve korunma durumunun alanın yeniden kullanılabilir olup olmadığına karar verilmesi konusunda önemli etkileri olduğu vurgulanmıştır. Durum değerlendirilmesinin tarihi çevrenin karakterine bağlı olduğu kadar, arkeolojik ve kültürel peyzajlar için arazi kullanımı ve yeraltındaki kalıntılara verdiği hasar, bitki örtüsünün peyzajın karakterine etkisi ve erozyon gibi değişik etkenlere de bağlı olabileceği belirtilmiştir (Ahunbay, 2005).

Koruma Politikalarının Açıklanması

Çalışmada üçüncü olarak koruma politikalarının açıklanması aşamasına yer verilmiş, koruma politikasının temel ilkesi koruma ve geliştirme gereksinimi olarak belirlenmiştir. Ayrıca koruma politikasının ayrıntılı olup alanın önemli yönlerini kapsamaması gerektiği vurgulanmıştır.

Seçeneklerin Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi

Seçeneklerin belirlenmesi ve değerlendirilmesi olarak adlandırılan bölüm, koruma politikaları belirlendikten, tehditler ve fırsatlar değerlendirildikten sonra gelmektedir. Bu bölümde seçeneklerin irdelenerek uygulanabilir olanların ayrılması ve üzerine iş planları kurulacak olanların seçilmesi gerekmektedir. Daha sonra tercih edilen seçeneğin ayrıntılı olarak geliştirilmesi beklenmektedir.

Uygulama

Uygulama aşamasında, yönetim planının nasıl ve kimler tarafından uygulanacağını belirtmesi gerektiği ve uygulamanın denetimi için ihtiyaç duyulabilecek gereksinimlere değinilmektedir. Ayrıca bu aşamada uygulamayı denetleyecek uzman ekibin sürekliliğinin önemi de vurgulanmaktadır.

İzleme, Gözden Geçirme

Yönetim planı hazırlanmasındaki diğer önemli aşamalar ise izleme ve gözden geçirme aşamaları, proje bütçeleri, maliyetler ve iş planlarının hazırlanması aşamaları olarak belirlenmiştir (Ahunbay, 2005).

Tarihi Çevrelerin Yönetimi (Management of the Historical Environment) Çalışmasına Göre Yönetim Planı İçeriği

"Tarihi Çevrelerin Yönetimi" çalışmasında sıralanan ilkeler ve belirlenen yönetim planı hazırlama sürecine bağlı olarak yönetim planının içeriği, diğer rehberlerin içerikleri ile benzerlik göstermektedir. Örnek yönetim planı içeriği yukarıda anlatılan sürece paralel olarak:

- Alanın tanımlanması
- Kültürel değer ve öneminin belirlenmesi
- Yönetim seçeneklerinin değerlendirilmesi
- Hedeflerin saptanması aşamalarını izlemektedir.

Daha sonra iş planlaması için önerilerin geliştirilmesi ve uygulama aşamaları ile devam eden süreç, izleme ve gözden geçirme aşamaları sonrasında yapılan revizyonlarla başa dönmektedir (Ahunbay, 2005).

KORUMA ALANLARI İÇİN YÖNETİM PLANLAMASI REHBERİ (GUIDELINES FOR MANAGEMENT PLANNING OF PROTECTED AREAS), IUCN

IUCN (International Union for Conservation of Nature), Uluslararası Doğa Koruma Birliği önderliğinde Thomas, Middleton ve Philips tarafından "Guidelines for Management Planning of Protected Areas" adlı, Koruma Alanları İçin Yönetim Planı Rehberi 2003 yılında hazırlanmıştır. Çalışma daha çok doğal koruma alanları ile ilgili olmakla beraber tüm koruma alanları için de rehber olarak kullanılabilir şekilde tasarlanmıştır.

Çalışmada ilk olarak tanımlar ve genel kavramlar açıklanmış, daha sonra başarılı bir yönetim planı hazırlanması ve uygulanması için gereksinimler ortaya konulmuş ve yönetim planlama süreci belirlenmiştir. Son olarak da katılımın önemi ve yönetim planlamasının uluslararası boyutu tanımlanmış ve planlama yaklaşımı özetlenmiştir (Thomas ve diğ.,2003).

Koruma Alanları için Yönetim Planlaması Rehberi (Guidelines for Management Planning of Protected Areas) Çalışmasına Göre Koruma Alanlarının Yönetimi

Koruma Alanları İçin Yönetim Planlaması Rehberi'nde, temel olarak planlama genel disiplininin altkütmesi olan alan yönetiminin, 20. yüzyılın ortasından itibaren gelişmiş dünya ülkelerinde, alan koruma için uygulanmaya başlandığı belirtilmektedir. Günümüzde ise alan yönetiminin alanın nasıl yönetileceği konusunda yöneticilere ve diğer ilgililere rehberlik eden bir araç olduğu açıklanmaktadır.

Çalışmada yönetim planı; koruma alanının önemini ve değerlerini tanımlayan, açık bir şekilde yönetim hedeflerini belirleyen, uygulanacak eylemleri gösteren özlu bir belge olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca yönetim planının beklenmedik olaylara karşı esnek olma özelliğinin de önemle üstünde durulmaktadır (Thomas ve diğ.,2003).

Koruma alanları için hazırlanan yönetim planının, tüm koruma alanını kapsamaması ve yönetim tarafından nelerin gerçekleştirileceği, planlama kararlarının nelere dayandırıldığı bilgilerini de içermesi gerektiği belirtilmektedir.

Koruma Alanları için Yönetim Planlaması Rehberi (Guidelines for Management Planning of Protected Areas) Çalışmasına Göre Yönetim Planı Hazırlama Süreci

Koruma Alanları için Yönetim Planlaması Rehberi" çalışmasına göre yönetim planı hazırlama süreci, aşağıdaki temel adımları içermektedir:

- Hazırlık Aşaması
- Bilgi Toplama Aşaması
- Değerlendirme Aşaması
- Sınırlayıcılar, Fırsat ve Tehditlerin Belirlenmesi Aşaması
- Yönetim Vizyonu ve Hedeflerin Geliştirilmesi Aşaması
- Taslak Yönetim Planının Hazırlanması Aşaması
- Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme Aşaması

Hazırlık Aşaması

Çalışmada yönetim planı hazırlık aşamasının, planlama sürecinin en önemli aşamalarından biri olduğu vurgulanmaktadır.

Rehberde, hazırlık aşamasında belirlenmesi gerekenler:

- Yönetim amaç ve hedeflerinin tanımlanması ve tanımlanan amaç ve hedeflerin tüm katılımcılar tarafından anlaşılmasının sağlanması
- Planlama sürecinde izlenecek adımların ve kullanılacak yöntemin belirlenmesi
- Planın kimlere hitap edeceğinin belirlenmesi
- Alanın bir bütün olarak ele alınması
- Disiplinler arası bir yaklaşımın kullanılması
- Planlama ekibinin oluşturulması

- Detaylı bir şekilde çalışma programı hazırlanması ve bu programa uyulması
- Uzmanlar, merkezi ve yerel yönetim çalışanları gibi planlama ekibinde yer almayan kişilerin de katılabileceği sürecin belirlenmesi olarak sıralanmaktadır.

Bilgi Toplama Aşaması

Çalışmada, planlama sürecinin önemli adımlarından biri de ikinci aşama olan bilgi toplama aşaması olarak belirlenmiştir. Bilgi toplama aşamasında, alanı ilgilendiren uluslararası anlaşmaların ve tüzüklerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Belirlenen “Yönetim Seçenekleri” arasından seçim yapılabilmesi için fazla miktarda bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yüzden bilgi toplarken daha önce yapılmış çalışmalara ulaşılmaması ve fiziksel, sosyal ve ekonomik boyutu olan önceki çalışmaların da değerlendirilmesi ayrıca önem taşımaktadır. Çalışmada, alanla ilgili bilgi toplanırken dikkat edilmesi gereken başlıklar; alanın sahip olduğu doğal kaynaklar ve durumları; alanın sahip olduğu kültürel kaynaklar ve durumları; alandaki estetik değerler olarak belirlenmiş, bunların yanında, sosyo-ekonomik çevre, altyapı hizmetlerinin mevcut ve önerilecek kullanımlara yeterliliği, ziyaretçilerin özellikleri ve alan üzerindeki etkileri, bu konuların gelecekteki durumları ile ilgili tahminler ve çevredeki araziler ile ilgili gelecekteki arazi kullanımı ve planlama kararları olarak sıralanmıştır (Thomas ve diğ.,2003).

Çalışmada, bilgi toplama aşamasında önemli olan bir diğer konunun da alanın tanımlanması olduğu belirtilmiştir. Tanımın; alanın karakteristik özelliklerini, alanı etkileyen dış etkenleri ve gelecekte etkili olabilecek faktörleri kapsamaması gerektiği ve ayrıca olayların güncel etkilerini anlattığı gibi nasıl değişikliklerini de açıklaması gerektiği vurgulanmıştır.

Rehberde, alanın tanımında yer alması gereken bilgiler aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Konum
- Yüzölçümü
- Koruma alanı yönetim kategorisi
- Hukuki durumu, sit alanları ve ilgili yasalar
- Mülkiyet, doluluk durumu, erişim, kısıtlamalar
- Yönetim birimlerinin ve yerel yönetimin adresleri
- Teşkilat yapısı
- Mevcut arazi kullanımı
- Alana ve alandan yapılan hizmetler
- Ana ulaşım yolları
- Tarihsel geçmişi (arazi kullanımı ve peyzaj tarihi, arkeoloji, yapılar)
- Biyolojik bilgi
- Fiziksel yapı
- Kültürel yapı
- Sosyo – ekonomik yapı

Değerlendirme Aşaması

Çalışmada yönetim planı hazırlanmasında üçüncü aşama olarak “Değerlendirme” aşaması gösterilmektedir. Değerlendirmenin amacı, koruma alanının önemini ortaya konulması ve anlaşılması olarak belirlenmiştir. Yönetim planının bu aşamasında alanın sahip olduğu değerler, bu değerlerin topluma faydaları ve neden koruma alanı olarak seçildiği anlatılmaktadır.

Sınırlayıcılar, Fırsat ve Tehditlerin Belirlenmesi Aşaması

Çalışmaya göre yönetim planının hazırlanmasında dördüncü aşama, "Sınırlayıcılar, Fırsatlar ve Tehditler" in tanımlanmasıdır. Bu bölümde koruma alanının yönetim hedefleri belirlenmeden önce, yönetimindeki sınırlayıcı faktörler ve alanın sahip olduğu değerlere yönelik tehditler açıklanmaktadır (Thomas ve diğ.,2003). Rehberde alanla ilgili sınırlayıcıların sadece doğal çevreden kaynaklanmayacağı, doğal çevreden başka kısıtlayıcıların da bulunabileceği belirtilmiştir.

Çalışmada başta yasal zorunluluklar ve mülkiyet durumu olmakla birlikte, önceki kullanımlara, sağlık ve güvenlikle ilgili konulara, yönetsel sınırlara, alanla ilgili daha önceki çalışmalara, komşulara ve turistlere ilişkin davranışlara, diğer faktörlere de yer verilmiştir.

Çalışmadaki temel başlıklarda:

- Yasal zorunluluklar
- Mülkiyet durumuyla ilgili sınırlar
- Önceki kullanımlar
- Sağlık ve güvenlik faktörleri
- Yönetsel sınırlar
- Alanda daha önce gerçekleştirilen eylemler
- Komşulara ve turistlere karşı olan yükümlülükler gibi konulara ve
- Diğer politikalarla ilgili faktörlerin de alanla ilgili diğer sınırlayıcılar olduğu konusuna yer verilmiştir.

Sınırlayıcılardan sonra tehditler ve fırsatların da net bir şekilde tanımlanması ve tüm bu değerlendirmelere yönetim planında dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Yönetim Vizyonu ve Hedeflerinin Geliştirilmesi Aşaması

Çalışmada yönetim planı hazırlama sürecinin bir sonraki aşaması, yönetim vizyonu ve hedeflerinin geliştirilmesi olarak belirlenmiştir. Hedefler yönetim planının etkin olmasındaki en önemli faktör olarak tanımlanmıştır. Hedefler belirlendikten sonra ise bu hedeflerin nasıl gerçekleştirilebileceği konusu gündeme gelmiştir. Bir hedefe ulaşmanın birden fazla yolu olabileceği için, bu aşamada yapılması gerekenler, tüm alternatiflerin ortaya konulması ve içlerinden en uygun olanların seçilmesi olarak açıklanmıştır. Plancının amaç ve hedefler doğrultusunda, alternatifleri belirlerken hangi alternatifin hedefi en iyi şekilde yansıttığını değerlendirmesi ve alternatifin işleyip işlemeyeceği; planların gerçekleştirilmesinin ekonomik açıdan mümkün olup olmadığı; alternatiflerin politikacılar ve halk tarafından ne kadar kabul edilebilir olduğu ve plandan kimin karlı, kimin zararlı çıkacağı konularını da dikkate alması gerektiği belirtilmiştir (Thomas ve diğ., 2003).

Taslak Yönetim Planı Hazırlanması Aşaması

Rehberde göre, planlama süreci aşamalarında hazırlanan tüm çalışmaların tek bir belge haline getirilmesiyle, taslak yönetim planı ortaya çıkmaktadır. Rehberde; taslak yönetim planını inceleyen halkın ve diğer katılımcıların yorumlarının planlama süreci açısından büyük önem taşıdığı vurgulanmış; halkın görüşlerinin alınması için gereken sürenin üç aydan altı aya kadar değişebileceği belirtilmiştir. Rehberde yönetim planlaması sürecine halkın katılımının sağlanmasının sahiplenme hissini arttırmak ve alanın korunmasına destek sağlamak yönünden yararlı olduğu; insanların yönetimle ilgili konulardaki değişikliklerden haberdar olmalarına ve bu değişiklikleri etkileyebileceklerini hissetmelerine olanak verdiği; korumayla planlama arasında olduğu kadar gelişmeyle planlama arasında da bağlantı kurulmasına yardımcı olduğu ve aynı zamanda alanın yönetimiyle ilgili görüşlerin, çekincelerin ve fikirlerin paylaşılacağı iletişim mekanizmasını da oluşturduğu belirtilmiştir.

Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme Aşaması

Rehberde yönetim planı içinde en önemli aşamalardan biri olarak tanımlanan izleme sürecinde; planın etkili bir şekilde uygulanıp uygulanmadığının ve hedeflere bağlı kalınıp kalınmadığının, yönetim etkilerinin ve yönetim eylemlerinin doğru bir şekilde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin kontrol edilmesi istenmektedir.

İzleme sürecinden sonraki aşama olan değerlendirme aşamasında ise yönetim planının yeniden gözden geçirilmesi veya güncellenmesi ile ilgili kararların alındığı belirtilmektedir. Bu aşamada, planlar için yasal olarak, genellikle beş, yedi veya on yıllık zaman dilimleri belirlenmiştir. Bu aşamanın en önemli kısmı, izleme sonucunda elde edilecek geri beslemenin yeni plan taslağına rehberlik etmesidir. Çalışmada, yönetim planının son haline getirilmesinde, toplanan görüşlerin nasıl değerlendirildiğini ve bazılarının neden dikkate alınmadığını anlatan bir rapor da eklenebileceği belirtilmiştir (Thomas ve diğ.,2003).

Koruma Alanları için Yönetim Planlaması Rehberi (Guidelines for Management Planning of Protected Areas) Çalışmasına Göre Yönetim Planı İçeriği

Rehberde yönetim planını sunmanın birçok farklı şekli olabildiği gibi, aynı şekilde içerik, izlenen sıra ve detaylandırmada da farklılıklar olabileceği belirtilmiştir. Bu tip olası farklılıklarla beraber yönetim planlarının içeriği ve yapısının, her zaman alanın ihtiyaçlarını, yöneticilerin amaç ve isteklerini ve kaynaklarının kullanılabilirliğini yansıtmaya gerektiği vurgulanmıştır. Çalışmada önerilen yönetim planı içeriği ve süreç aşağıdaki gibi belirlenmiştir (Thomas ve diğ.,2003):

- Giriş: Yönetim planının amacı ve kapsamı yer alır.
- Alanın Tanımlanması: Alandaki değerler ve alanın kullanımı tanımlanır.
- Alanın Değerlendirilmesi: Alanın sahip olduğu değerler yönünden neden önemli olduğu anlatılır.
- Konular ve Sorunların Analizi: Fırsatlar ve tehditler, alanın güçlü ve zayıf yönleri belirlenir.
- Vizyon ve Hedeflerin Belirlenmesi: Yönetim planının vizyonu ve ona bağlı hedefler belirlenir.
- Bölgeleme Planı Hazırlanması: Farklı yönetim bölgeleri olduğunda, bölgeleme planı ile farklı yönetimsel alanların sınırları belirlenir.
- Yönetim Eylemlerinin Belirlenmesi: Yönetim eylemleri, iş planı, kadro ve bütçe belirlenir.
- İzleme ve Gözden Geçirme: Yönetim planının uygulamasının nasıl izleneceği ve gözden geçirilip revize edileceği belirlenir.

DOĞA KORUMA ALANLARI YÖNETİM KATEGORİLERİ REHBERİ (GUIDELINES FOR PROTECTED AREA MANAGEMENT CATEGORIES), IUCN

Doğa koruma alanında son yıllarda birçok konuda gelişme olurken, kavramın kendisi de bu gelişmelerden etkilenmiştir. Her ülke kendi koruma sistemini geliştirdikçe kavramlar ülkeden ülkeye çeşitlilik göstermiş, bir anlamda karışıklığa neden olmuşlardır. Örneğin, Avustralya'da 45 tanım geçerliken, İngiltere Milli Parklar Servisi'nin kabul ettiği 18 tanım bulunmaktadır. Dünya geneline bakıldığında ise, bu konuda kullanılan tanımlar 140 adedi bulmaktadır (IUCN, 1994). Bu kavram kargaşasına karşı bir önlem olarak IUCN, doğa koruma alanı için ortaklaşa kullanılacak bir dizi tanım önermiştir (1994). Tanıma göre, doğa koruma alanı, "Biyolojik çeşitlilik ile doğal ve kültürel kaynakların korunması ve sürdürülebilmesi açısından önemli olup yasalarla veya diğer organlarca yönetilen kara ve/veya deniz parçası"dır.

IUCN'in tanımı tüm doğa koruma alanlarını kapsamaktadır. Fakat tüm korunan alanlar bu tanım içerisindeki genel amaca uysa da, pratikte korunan alanların yönetimi için belirlenen amaçlar farklılık gösterebilir. Bu nedenle yönetim konusunda da ortak hedefler IUCN tarafından şu şekilde belirlenmiştir:

- Bilimsel araştırma
- Doğal yaşamın korunması

- Türlerin ve genetik çeşitliliğin korunması
- Çevre ile ilgili hizmetlerin yapılması
- Doğal ve kültürel değerlerin korunması
- Turizm ve rekreasyon
- Eğitim
- Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı
- Kültürel ve geleneksel değerlerin korunması

Yönetim konusundaki hedefler ve öncelikler bu şekilde çeşitlilik gösterirken, korunan alanlar da hangi tür korumanın gerektiğine göre kategorize edilebilir (IUCN, 1994):

- I. Tam koruma
- II. Ekosistem koruma ve rekreasyon
- III. Doğal değerlerin korunması
- IV. Aktif yönetimle koruma
- V. Kara/deniz peyzajını koruma ve rekreasyon
- VI. Doğal ekosistemlerin sürdürülebilir kullanımı

Tablo 1. IUCN Doğa Koruma Alanları Yönetim Kategorileri (IUCN, 1994)

KATEGORİ	TANIM
I	Mutlak Doğal Rezerv Alanı / Doğal Yaşam Alanı: Bilim veya vahşi hayatın korunması için yönetilen doğa koruma alanı
Ia	Mutlak Doğal Rezerv Alanı: Bilim için yönetilen doğa koruma alanı
Ib	Doğal Yaşam Alanı: Doğal Yaşamın korunması için yönetilen doğa koruma alanı
II	Milli Park: Ekosistemleri koruma ve rekreasyon için yönetilen doğa koruma alanı
III	Doğa Anıtı: Belirli doğal değerlerin korunması için yönetilen doğa koruma alanı
IV	Habitat/Tür Koruma Alanı: Korumanın yönetimin müdahalesi ile gerçekleştiği doğa koruma alanları
V	Korunması Gerekli Kara/Deniz Peyzajı: Kara/deniz peyzajının korunması ve rekreasyon için yönetilen doğa koruma alanı
VI	Kaynak Yönetim Alanı: Doğal ekosistemlerin sürdürülebilir bir şekilde kullanılması için yönetilen doğa koruma alanı

Belirlenen amaçların daha iyi anlaşılması ve geliştirilebilmesi için, IUCN, öncelikli yönetim hedefleri doğrultusunda doğa koruma alanlarını altı kategoriye ayırmıştır (IUCN, 1994).

Bu kategoriler aşağıdaki başlıklarda sıralanmaktadır (Tablo 1):

- I. Mutlak Doğal Rezerv Alanı
  - I a. Mutlak Doğal Rezerv Alanı
  - I b. Doğal Yaşam Alanı

- II. Milli Park: Ekosistemleri koruma ve rekreasyon için yönetilen doğa koruma alanı
- III. Doğa Anıtı
- IV. Habitat/Tür Koruma Alanı
- V. Korunması Gerekli Kara/Deniz Peyzajı
- VI. Kaynak Yönetim Alanı

Yönetim hedefleri ve koruma alanı kategorileri belirlendikten sonra ise, alanlardaki yönetim hedeflerinin öncelik sırasını ortaya çıkarmak için bir matris hazırlanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. IUCN Doğa Koruma Alanları Yönetim Hedefleri (IUCN, 1994)

HEDEF	KATEGORİ						
	Ia	Ib	II	III	IV	V	VI
Bilimsel araştırma	1	3	2	2	2	2	3
Vahşi hayatın korunması	2	1	2	3	3	-	2
Türlerin ve genetik çeşitliliğin korunması	1	2	1	1	1	2	1
Çevre ile ilgili hizmetlerin yapılması	2	1	1	-	1	2	1
Doğal ve kültürel değerlerin korunması	-	-	2	1	3	1	3
Turizm ve rekreasyon	-	2	1	1	3	1	3
Eğitim	-	-	2	2	2	2	3
Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı	-	3	3	-	2	2	1
Kültürel ve geleneksel değerlerin korunması	-	-	-	-	-	1	2

Anahtar: "1" birincil hedef, "2" ikincil hedef, "3" uygulama potansiyeli olan hedef, "-" uygulanamayan hedef

2002 yılı itibarıyla, IUCN'nin tanımına uyan doğa koruma alanı sayısı 44.000 adedi bulmuştur. Bu alanların kapladığı alan ise, yeryüzünün %10'unu oluşturmaktadır (Eagles ve dig., 2002).

Kategori I: Mutlak Doğal Rezerv Alanı/Yaban Hayatı Alanı (Bilim veya yaban hayatın korunması için yönetilen doğa koruma alanı)

Kategori Ia: Mutlak Doğal Rezerv Alanı (Bilim için yönetilen doğa koruma alanı)

Bu kategori; önemli veya belirli bir türü temsil eden ekosistemlere, jeolojik veya fizyolojik değerlere ve/veya türlere sahip, bilimsel araştırmalara ve/veya doğal hayatı izlemeye elverişli deniz ve/veya kara parçası şeklinde tanımlanmaktadır.

Yönetim hedefleri (IUCN, 1994):

- Habitatları, ekosistemleri ve türleri mümkün olduğunca bozmadan olduğu gibi korumak
- Genetik kaynakları, dinamik ve evrimsel bir seviyede tutabilmek
- Ekolojik süreçler oluşturmak
- Yapısal peyzaj değerlerini korumak

- Bilimsel çalışmalar, doğal hayatı izleme ve eğitim için örnek teşkil edecek doğal çevreyi korumak
- Hassas bir planlamayla doğaya zarar verilmesinin ve araştırma vb aktivitelerin minimize edilmesi
- Sınırlı kamu erişimi şeklinde belirlenmiştir.

Kategori Ia'ya ait alanların kriterleri şu şekilde özetlenebilir (IUCN, 1994):

- Alan, bünyesinde bulunan ekosistemlerin bütünlüğünü sağlayacak ve koruma nedeni olan yönetim hedeflerini gerçekleştirebilecek büyüklükte olmalıdır.
- Alan, direkt insan müdahalesine maruz kalmayacak şekilde olmalı ve öyle kalmalıdır.
- Alanın biyolojik çeşitliliğinin muhafazası, müdahale gerektirmeden korumayla sağlanmalıdır.

Bu kategoriye ait alanların yönetimi ise, mal sahibi ve kontrol organı, ulusal veya merkezi yönetim ölçeğinde, uzman bürolar veya araştırma veya koruma bölümü bulunan özel kuruluşlar, üniversiteler veya enstitüler ile işbirliği içinde olmalıdır (IUCN, 1994).

Kategori Ib: Yaban Hayatı Alanı (Yaban hayatın korunması için yönetilen doğa koruma alanı)

Bu kategori; doğal karakteri korunmuş, kalıcı veya belirgin yerleşim barındırmayan, doğal özelliklerini bozmadan saklamak için korunan ve yönetilen hiç el değmemiş veya çok az miktarda müdahale edilmiş deniz ve/veya kara parçası şeklinde tanımlanmaktadır.

Yönetim hedefleri (IUCN, 1994):

- Gelecek nesillerin de insan eli değmemiş doğal alanları görebilmesini sağlamak
- Uzun vadede, çevrenin esas doğal değerlerini ve kalitesini korumak
- Kamu erişimini belirli seviyede tutarak alanın el değmemiş özelliğini gelecek nesillere de aktarabilmek
- Yerli insan topluluklarının düşük yoğunlukta ve yaşam biçimlerini devam ettirebilmek için gerekli kaynaklarla dengeli bir şekilde yaşamalarını sağlamak şeklinde belirlenmiştir.

Kategori Ib'ye ait alanların kriterleri şu şekilde özetlenebilir (IUCN, 1994):

- Alan, yüksek kalitede doğal hayata sahip, doğa kanunlarının egemen olduğu, insan etkisinin hissedilmediği bir şekilde yönetilerek bu özelliklerini devam ettirebilecek bir alan olmalıdır.
- Alan, ekolojik, jeolojik, fizyo-coğrafik veya bilim, eğitim, manzara veya tarihle ilgili değerlere sahip olmalıdır.
- Alan, sade, kirlenmemiş, izole ve ziyaretçilerin rahatsız edici etkilerini barındırmayan bir deneyim sunmalıdır.

Bu kategoriye ait alanların yönetimi, kategori Ia ile aynıdır.

Kategori II: Milli Park (Ekosistemleri koruma ve rekreasyon için yönetilen doğa koruma alanı)

Bu kategori; bugünkü ve gelecek nesiller için bir veya daha fazla ekosistemin ekolojik bütünlüğünün korunmasına; alanın özelliklerine zıt olan kullanımların dışarda tutulmasına ve çevresel ve kültürel açıdan uygun, bilim, eğitim, rekreasyon ve ziyaretçi çıkarları yönünden uyumlu bir çevre yaratmaya adanmış doğal deniz ve/veya kara parçası şeklinde tanımlanmaktadır.

Yönetim hedefleri (IUCN, 1994):

- Bilim, eğitim, rekreasyon ve turistler için ulusal ve uluslararası öneme sahip doğal alanları ve manzara noktalarını korumak
- Ekolojik dengeyi ve çeşitliliği korumak için, mümkün olduğunca doğal bir şekilde, fizyografik bölgelerin, biyotik toplulukların, genetik kaynakların ve türlerin sürekliliğini sağlamak

- Ziyaretçilerin eğitim, kültür ve rekreasyon ihtiyaçlarını alanın doğallığını bozmayacak bir seviyede gidermek
- Alanın tanımı yapılırken belirlenen hedeflere aykırı kullanımları engellemek
- Alanın tanımlanmasını sağlayan ekolojik, jeomorfolojik ve estetik değerlere saygılı olmak
- Diğer hedefleri olumsuz etkilemeyecek şekilde yerel kaynak kullanımını da içeren yerli halkın ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmak şeklinde belirlenmiştir.

Bu kategoriye ait alanların kriterleri şu şekilde özetlenebilir:

- Alan, bitki ve hayvan türlerinin, habitatlarının ve jeomorfolojik alanların bilim, eğitim, rekreasyon ve turistler açısından önem taşıyan doğal bölgelere, değerlere veya manzara noktalarına örnek teşkil edebilmelidir.
- Alan, insan eli değmemiş şekilde, en az bir ekosistemin tümünü kapsayabilecek büyüklükte olmalıdır.

Kategori II'ye ait alanların sahibi ve yöneticisi devletin en yüksek otoritesi olmalıdır. Fakat yetki, hükümetin diğer seviyelerinde, yerel halk konseyinde veya alanın uzun vadeli korunması için kurulmuş diğer yasal organlarda da olabilir (IUCN, 1994).

Kategori III: Doğa Anıtı (Belirli doğal değerlerin korunması için yönetilen doğa koruma alanı)

Bu kategorideki alanlar; enderliği, temsili veya estetik özellikleri veya kültürel değeri açısından önemli ya da eşsiz olan, bir veya daha fazla doğal veya doğal/kültürel değere sahip alan olarak tanımlanmaktadır.

Yönetim hedefleri (IUCN, 1994):

- Doğal önemi, eşsiz oluşu veya manevi anlamı açısından önemli doğal değerleri korumak
- Araştırma, eğitim için olanak sağlamak
- Alanın tanımı yapılırken belirlenen hedeflere aykırı kullanımları engellemek
- Meskûn halk için, diğer hedeflere uygun olacak şekilde fayda sağlamak şeklinde belirlenmiştir.

Kategori III'e ait alanların kriterleri şu şekilde özetlenebilir (IUCN, 1994):

- Alan, bir veya daha fazla, tek başına anlam ifade eden değere sahip olmalıdır.
- Alan, sahip olduğu değerle ilişkili olduğu çevresinin bütünlüğünü koruyabilecek büyüklükte olmalıdır.

Bu tip alanların sahiplenilmesi ve yönetimi hükümet tarafından veya yeterli önlem alınarak ve denetimler yapılarak hükümetin diğer seviyelerindeki organları, yerli halk konseyi veya nadiren de olsa özel kurum ve kuruluşlar tarafından üstlenilmektedir.

Kategori IV: Habitat/Tür Koruma Alanı (Korumanın yönetimin müdahalesi ile gerçekleştiği doğa koruma alanları)

Bu kategorideki alanlar; yönetimlerinde alandaki habitat ve belirli türlerin sürekliliğinin sağlanmasının amaçlandığı alanlar olarak tanımlanmıştır.

Yönetim hedefleri (IUCN, 1994):

- Özel türlerin, tür topluluklarının, biotik toplulukların veya fiziksel değerlerin korunması için gerekli habitat koşullarının sağlanması ve sürdürülmesi için uygun müdahalelerde bulunmak
- Sürdürülebilir kaynak yönetimi ile ilgili temel aktivitelerden bilimsel araştırma ve doğal hayatın izlenmesi için kolaylık sağlamak
- Halkın eğitimi ve habitatların karakteristik özelliklerini yakından görebilmeleri için sınırlı alanlar yaratmak
- Alanın tanımı yapılırken belirlenen hedeflere aykırı kullanımları engellemek

- Diğer hedeflerle uyumlu olacak şekilde, alanda yaşayan halk için fayda sağlamak şeklinde belirlenmiştir.

Kategori IV'e ait alanların kriterleri de şu şekilde özetlenebilir (IUCN, 1994):

- Doğal hayatın ve türlerin sürekliliğinin korunmasında önemli bir role sahip olmalıdır.
- Alan, habitatın ulusal veya yerel ölçekte flora veya kalıcı ya da göçmen fauna açısından korunmasının önemli olduğu bir yer olmalıdır.
- Bu habitat ve türlerin korunması, yönetim otoritelerinin aktif müdahalesine bağlı olmalıdır.
- Alanın büyüklüğü, korunması gerekli türlerin yaşam alanlarına bağlı olmalı ve küçükten çok büyüğe kadar değişmelidir.

Bu tip alanlarda alanın sahiplenilmesi ve yönetimi hükümet veya yeterli önlem ve denetimler sağlanarak hükümetin diğer seviyelerindeki organları veya özel kurum ve kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmektedir.

Kategori V: Korunması Gerekli Kara/Deniz Peyzajı (Kara/deniz peyzajının korunması ve rekreasyon için yönetilen doğa koruma alanı)

Bu kategorideki alanlar; uzun yıllar boyunca insan ve doğanın etkileşimi sonucunda, estetik, ekolojik ve/veya kültürel değerlere sahip, kendilerine has karaktere ve aynı zamanda da zengin biyolojik çeşitliliğe sahip alanlardır.

Yönetim hedefleri (IUCN, 1994):

- Kara ve/veya deniz peyzajının korunmasına yönelik, doğa ve kültürün uyumlu etkileşiminin ve geleneksel arazi kullanımının sürekliliğini sağlamak
- Doğa ve ilgili toplumun sosyal ve kültürel dokusunun korunmasıyla uyumlu yaşam biçimlerini ve ekonomik aktiviteleri desteklemek
- Kara peyzajının ve habitat ve habitatla ilişkili tür ve ekosistemlerin çeşitliliğini sağlamak
- Alanın ölçek ve karakteriyle uyumlu olmayan kullanım ve aktiviteleri gerekli olduğu durumlarda azaltmak veya engellemek
- Alanın karakterine uygun ölçek ve tipteki rekreasyon ve turizm kullanımlarını desteklemek
- Alanda bilimsel ve eğitimle ilgili aktiviteleri teşvik etmek
- Alandaki yerel halkın doğal ürünler (orman ürünleri ve balık gibi) ve hizmetlerden (içme suyu veya sürdürülebilir turizmden elde edilen gelir gibi) faydalanmasını sağlamak şeklinde özetlenebilir.

Kategori V'e ait alanların kriterleri şu şekilde özetlenebilir (IUCN, 1994):

- Alan, kendine has flora ve faunayla beraber geleneksel bir arazi kullanım dokusu ile çeşitli habitatlara sahip kara ve/veya deniz peyzajına sahip olmalıdır.
- Alan, halkın günlük yaşamlarında faydalanabileceği rekreasyon ve turizm olanakları sunmalıdır.

Bu kategorideki alanlar kamuya ait olabilir. Ancak mal sahipliğinde özel ve kamusal sektörün ortak olarak çeşitli yönetim sistemlerini uygulamaları daha etkili olmaktadır. Bu yönetim sistemleri, planlama politikalarının ve denetim mekanizmalarının birer parçası olarak, alanın doğal ve sosyo-kültürel karakterini uzun vadede korunmaya yönelik olmalıdır.

Kategori VI: Kaynak Yönetim Alanı (Doğal ekosistemlerin sürdürülebilir bir şekilde kullanılması için yönetilen doğa koruma alanı)

Bozulmamış doğal sistemlere sahip ve yerel halkın ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde doğal kaynakların sürdürülebilir kullanılmasını sağlarken biyolojik çeşitliliğin de uzun vadede korunmasını sağlayacak şekilde yönetilen alanlar bu kategoriye girmektedir (IUCN, 1994).

Yönetim hedefleri (IUCN, 1994):

- Biyolojik çeşitlilik ile alanın sahip olduğu diğer doğal değerleri uzun vadede korumak ve muhafaza etmek
- Alandaki doğal kaynakları korumak
- Alanın bölgesel ve ulusal kalkınmaya katılmasını sağlamak şeklinde özetlenebilir.

Kategori VI'ya ait alanların seçim kriterleri de şu şekilde özetlenebilir:

- Alanın en az üçte ikisinin doğallığı bozulmamış olmalıdır.
- Alan doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımına elverişli olmalıdır.

Alanın yönetimi, yerel halkın desteğiyle, kamu sektörüncce gerçekleştirilmelidir. Mal sahipliği ise, hükümette, kamu veya özel sektörde olabileceği gibi ortaklaşa da olabilir (IUCN).

Ekolojiyi temel alan bu sınıflandırma sisteminde I. kategoriden VI. kategoriye doğru gidildiğinde insan doğa etkileşiminin arttığı görülmektedir. I. kategorideki alanlar sınırlı sayıda ziyaretçiye açık, minimum seviyede altyapı hizmetleri ve teknolojinin kullanıldığı alanlardır. II. ve III. kategorilerde ise alanın küçük bir bölümünde yol, turist merkezleri ve kamp alanı gibi turizm altyapı hizmetlerine izin verilmektedir. IV. kategoride, insan doğa etkileşimi daha artmakta ve avcılık gibi faaliyetlere izin verilmektedir. V. kategorideki alanlarda ise, çiftçilik ve konut gibi arazi kullanımlarının başlamasıyla beraber turizm aktiviteleri de artmaktadır. Son olarak, VI. kategoride; madencilik, ormancılık ve ticari amaçlı balıkçılık serbest olurken, rekreasyon kullanımları da artış göstermektedir.

YÖNETİM PLANLAMA REHBERİ (MANAGEMENT PLANNING TOOLKIT), EUROSITE

Yönetim Planlama Rehberi, EUROSITE tarafından oluşturulan çalışma grubunun 1992 yılında hazırladığı ve 1996 yılında revize edilen doğa koruma alanlarının korunması ve yönetilmesi ile ilgili olan rehberin yeniden gözden geçirilmesi ve düzenlenmesi ile ortaya çıkarılmıştır. Çalışmanın amacı, doğal alanların daha iyi yönetilmesi için yöneticilere yardımcı olacak bir planlama rehberi oluşturmak olarak belirlenmiştir. Bu rehberle, Avrupa genelinde doğal alanların yönetiminde ortak bir yaklaşım benimsenmiştir. Rehber sırasıyla, yönetim planlamasının neden gerekli olduğunu, planların nasıl hazırlanması gerektiğini, yönetim planlama sürecini, planın denetlenmesini, yönetim planlamasında yer alacak ekibin eğitimini, örnekleri, planın hazırlanmasından sonraki aşamaları ve kaynakları kapsamaktadır (Eurosité, 1999).

Yönetim Planlama Rehberi (Management Planning Toolkit) Çalışmasına Göre Koruma Alanlarının Yönetimi

Günümüzde, korunması gerekli flora, fauna veya doğal anıt gibi değerlere sahip olan ve bu değerlerin birlikte, eşsiz veya tipik olma açısından özellikli kıldığı doğal alanlar etkili bir yönetime ihtiyaç duymaktadır. Etkili bir yönetim için ise, sadece alandaki habitat ve türler tek başına ele alınmamalı, bunlar arasındaki etkileşim, oluşturdukları ekosistemler ve onların yaşamlarını sürdürmelerini sağlayan veya onları tehdit eden süreçler de çok iyi araştırılmalıdır. Bunun yanında, geçmişteki ve günümüzdeki insan kullanımlarının bugünkü ve gelecekteki etkileri de ortaya konmalıdır. Bu doğrultuda Eurosité, yönetim planını şu şekilde tanımlamaktadır (Eurosité, 1999):

"Alan ve doğa koruma, arazi şekilleri veya peyzaj elemanlarının yönetiminde ortaya çıkabilecek sorunları ve fırsatları tanımlayan, belirli bir zaman diliminde yapılan çalışmayla bu bilgilere dayalı hedeflerin gerçekleşmesini sağlayan yazılı, sürekliliği olan ve onaylanmış bir belgedir."

EUROSITE Yönetim Planlama Rehberi'ne göre yönetim planlarındaki gereklilikler aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Eurosité, 1999) :

- Net bir yönetim politikası oluşturulması
- Alan yönetimiyle ilgili kişilerin rollerinin ve sorumluluklarının tanımlanması
- Kaynakların ve gerekli çalışmanın belirlenmesi

Yönetim Planlama Rehberi (Management Planning Toolkit) Çalışmasına Göre Yönetim Planı Hazırlama Süreci

Bir alan, koruma bölgesi olarak ilan edilmeden önce veya sonra, yönetim birimlerine devredildiği andan itibaren yönetim planı için çalışmalar başlatılmalıdır. Detaylı bir plan hazırlanana kadar geçiş dönemi planı hazırlanması da gerekebilir. Yönetim planlaması, hedeflerin belirlenmesinden alan çalışmasına kadar tutarlı bir süreç izlemelidir (Eurosite, 1999).

Planlama sürecinin temel aşamaları aşağıda belirtilmiştir (Eurosite, 1999):

- Alanın tanımlanması ve planlama politikalarının belirlenmesi
- Alanın sahip olduğu özelliklerin değerlendirilmesi
- Planlama hedeflerinin (her birinin gerekçesi açıklanarak) tanımlanması
- Hedeflere ulaşılmasını engelleyebilecek kısıtlayıcıların belirlenmesi
- Eylemlere yönelik hedeflerin belirlenmesi
- Belirlenen stratejiler veya projeler ile uygulamaya geçilmesi
- Eylemlerin öncelik sırasının belirlenmesi
- Yapılan çalışmaların gözden geçirilmesi.

Yönetim Planlama Rehberi (Management Planning Toolkit) Çalışmasına Göre Yönetim Planı İçeriği

EUROSITE Yönetim Planlama Rehberine göre plan içeriği aşağıdaki gibidir (Eurosite, 1999):

- Özet
- Giriş
- Alanın Tanımlanması
- Değerlendirme ve Hedefler
- Uygulama
- Gözden Geçirme

Yönetim planı hazırlandıktan sonra bir özefinin de olması gereklidir. Planın en başında yer alan özetle bulunması gereken bilgiler aşağıda sıralanmıştır:

- Alanın fiziksel ve biyolojik değerlerinin önemi
- İnsan ve çevre arasındaki ilişkiler
- Yönetimin temel hedefleri
- Bu hedeflere nasıl ulaşılabileceği
- Gerekli kaynakların tahmini

Giriş bölümünde alanı ilgilendiren politikalar, alanın seçilme nedeni ve neden yönetilmesinin gerektiği belirlenmelidir (Eurosite, 1999).

Alanın tanımlanması ise kısa ve net olmalı, alanın yönetimini etkileyebilecek faktörler tanımlanmalıdır (Eurosite, 1999).

Bu bölümde, alanla ilgili:

- Genel bilgi;
  - Konumu
  - Yasal statüsü
  - Yönetimsel yapısı

- Fiziksel yapı;
  - İklim
  - Jeoloji ve arazi formları
  - Toprak
  - Hidroloji
- Ekolojik ve biyolojik yapı;
  - Ekosistemler
  - Flora
  - Fauna
- Sosyo-ekonomik yapı;
  - Arazi kullanımı, yakın çevredeki alanı etkileyebilecek arazi kullanımı
  - Ekonomik yapı
  - Nüfus
  - Geçmiş arazi kullanımı
  - Kültürel miras
- Peyzaj ve estetik değerler yer almalıdır.

Alan tanımlandıktan sonra, yönetim hedeflerinin belirlenmesine yönelik, alanla ilgili elde edilen bilgiler değerlendirilmeli, eylemlere yönelik hedefler tanımlanmalıdır. Bu nedenle değerlendirme iki aşamada gerçekleşmektedir (Eurosite, 1999).

İlk aşamada alan, ekolojik ve sosyo-ekonomik kriterlere göre değerlendirilir, alanın potansiyeli ortaya konur ve yönetim hedefleri belirlenir. Hedefler belirlendikten sonra, hedeflerin gerçekleşmesini engelleyebilecek faktörler ortaya konur. Bu faktörler alanın içinden olabileceği gibi yakın çevreden de kaynaklanabilir.

İkinci aşamada ise, ilk aşamada belirlenen hedefler ve kısıtlayıcı faktörler beraber değerlendirilerek gerçekleştirilecek hedefler tanımlanır.

Hedefler tanımlanırken aşağıdaki sorular göz önünde bulundurulmalıdır (Eurosite, 1999):

- Kısıtlayıcı faktörlerin hedefler üzerindeki etkileri nelerdir?
- Kısıtlayıcı faktörlerin etkileri ne kadar sürede gözlenebilir?
- Kısıtlayıcı faktörlerin etki alanı nedir?
- Kısıtlayıcı faktörler değiştirilebilir mi ve nasıl değiştirilebilir?

Eylemlere yönelik hedefler belirlenirken hedeflerin, spesifik, ölçülebilir, ulaşılabilir, gerçekçi ve belirli bir zaman diliminde gerçekleştirilebilir olmasına dikkat etmek gerekmektedir.

Uygulamaya geçildiğinde ise ilk olarak yönetim stratejileri belirlendikten sonra bölgeleme yapılır. Hangi eylemlerin gerçekleştirileceği de bu bölümde belirlenir. Daha sonra da çalışma planları hazırlanır.

Son olarak, plan belirli aralıklarla gözden geçirilerek hedeflerin gerçekleştirme durumları ve dereceleri belirlenir ve planda gerekli revizyonlar yapılır (Eurosite, 1999).

MİLLİ PARK YÖNETİM PLANLAMA REHBERİ (NATIONAL PARK MANAGEMENT PLANS-GUIDANCE), COUNTRYSIDE AGENCY

Milli Parkl Yönetim Planlama Rehberi, İngiltere'de, 2005 yılında, milli park yöneticileri ve bu alanların geleceği üzerinde etkisi olabilecek herkes için hazırlanmıştır. 1995 Çevre Kanunu da İngiltere'deki her milli park için yönetim planının hazırlanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu doğrultuda, daha önceden hazırlanan rehberler revize edilerek Milli Parklar Yönetim Planlama Rehberi hazırlanmıştır (Countryside Agency, 2005).

Rehberin özellikle üzerinde durduğu konular:

- Plan hazırlama sürecine paydaşların dâhil edilmesi
- Bütünleşmiş bir düşünce sisteminin teşvik edilmesi
- Plan içeriğine daha esnek bir yaklaşımın kabul edilmesi olarak özetlenebilir.

Milli Park Yönetim Planlama Rehberi (National Park Management Plans–Guidance) Çalışmasına Göre Koruma Alanlarının Yönetimi

İngiltere'deki milli parklar, diğer ülkelerdekinden farklı olarak, doğal yaşam alanlarının yanında önemli kültürel değerlere de sahiptirler ve milli park alanlarının çoğu özel mülkiyettir. Özel mülkiyet nedeni ile parklar, kültürel değerleri de göz önünde bulundurularak IUCN'in V. kategorisine dâhil edilmiş ve yönetim ilkeleri de aşağıdaki şekilde belirlenmiştir. İngiltere, son 50 yıldır doğa koruma konusunda aşağıdaki ilkeleri benimsemektedir:

- Doğal ve kültürel değerlerin korunmasında V. kategorinin yönetim hedeflerine bağlı kalınması
- İnsan ve doğa arasındaki etkileşimin öne çıkarılması
- Yönetimin yerel halk ile beraber yerel halk için yapılması
- Ortaklaşa çalışma biçiminin benimsenmesi
- Etkili bir yönetimi destekleyecek politik ve ekonomik çevre
- Esnek ve adapte olabilecek bir yönetim
- Sosyal ve çevresel açıdan etkili bir yönetim

Milli Parklar Yönetim Planlama Rehberi (National Park Management Plans–Guidance) Çalışmasına Göre Yönetim Planı Hazırlama Süreci

Daha önceki örneklerde de görüldüğü gibi, yönetim planı hazırlama süreci planın kendisi kadar önemlidir. Bu süreçte, destek ve bağlılığı arttırarak planın uygulanma aşamasının da daha etkili bir hale getirilmesi sağlanır. Milli Parklar Yönetim Planlama Rehberi, sürecin tüm aşamalarında ortak çalışmayı öngörmektedir. Bu rehberde; özellikle, katılımın plan hazırlama sürecinin hangi aşamasında ve neden olması gerektiği üzerinde durmaktadır.

Milli Parklar Yönetim Planlama Rehberi, yönetim planı hazırlama sürecinin aşamalarını şu şekilde özetlemektedir (Countryside Agency, 2005):

- Alanın mevcut durumunun anlaşılması
- Paydaşlar ve yerel halk ile bağlantıların kurulması
- Alan ve yönetim hedefleri için vizyonun belirlenmesi
- Yönetim seçeneklerinin değerlendirilmesi (senaryoların geliştirilmesi)
- Plan politikalarının belirlenmesi
- Plan için gerekli eylemlerin belirlenmesi ve koordinasyonun yapılması
- Taslak planın değerlendirilmesi
- Planın izlenmesi ve gözden geçirilmesi

Alanın mevcut durumunun doğru bir şekilde anlaşılması için, alanla ilgili bilgilerin eksiksiz ve doğru toplanması gerekli görülmektedir. Plan için atlık oluşturulduktan sonra, ortak çalışmaları yürütecek olan paydaşlar ve yerel halk ile bağlantı kurulması istenmektedir.

Alan ve yönetim hedefleri için vizyon belirlendikten sonraki aşama, senaryolar geliştirerek yönetim seçeneklerinin değerlendirilmesidir. Ortak çalışmalar bu aşamada da önemlidir, seçenekler üzerinde ortak alınan kararlar planı daha ileri düzeylere taşıyacaktır. Plan politikaları ise, vizyon ve hedefleri kapsamalı ve bir önceki aşamada yönetim seçeneklerinin değerlendirilmesiyle belirlenmelidir.

Plan için gerekli eylemlerin belirlenip, koordinasyonun yapılmasından sonraki aşama ise ortaya çıkan taslak planın tartışılmasıdır. Bu aşamada önemli olan; elde edilen tüm fikir ve yorumların kaydedilmesi, uygun zaman aralığının belirlenmesi ve sonuçların duyurulmasıdır.

Planın son halini alması ise planlama sürecinin sonu değil yine bir aşamasıdır. Plan belli aralıklarla gözden geçirilmeli, sonuçları izlenmeli ve gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

Milli Parklar Yönetim Planlama Rehberi (National Park Management Plans–Guidance) Çalışmasına Göre Yönetim Planı İçeriği

Rehbere göre, başarılı bir milli park yönetim planı:

- Planın rolünün, amaç ve hedeflerin ve sosyo-ekonomik sorumlulukların tanımını
- Alanın karakteristik özelliklerini ve önemini
- Fırsatlar ve tehditleri
- Vizyon ve hedefleri
- Politikaları ve eylem planını kapsamaktadır.

Milli Parklar Yönetim Planlama Rehberi'nde, plan içeriğiyle ilgili özellikle vurgulanan nokta, vizyon ve hedefler (ne yapılmak isteniyor?) ile politikaların (nasıl yapılacak?) birbirinden net bir şekilde ayırt edilmesidir. Böylelikle, vizyon ve hedefler, ulusal politikalarda değişiklik olmadığı sürece, sürekliliğini korurken plan politikaları da, izleme ve geri dönüşlerin sonucuna göre, gerekli eylemleri belirler. Alanın karakteristik özelliklerinin belirlenmesi de planın, alanı tanıyan tanımayan, herkes için anlaşılabilir olması açısından önemlidir. Bu bölümde, alanın kendisi ne has özellikleri, doğal ve kültürel değerleri ayrıntılı bir biçimde anlatılmalıdır. Milli Parklar Yönetim Planlama Rehberi'ne göre, yönetim planında fırsatlar ve tehditlerin açık ve net bir şekilde yer alması vizyon ve hedeflerin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Yönetim planının bu konulara cevap verebilecek şekilde hazırlanması gerektiği göz önünde bulundurulduğunda, fırsatlar ve tehditler belirlenirken, alanın özellikleri, uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel politikalar, ilgili plan ve stratejiler ve paydaşlarla yürütülen ortaklaşa çalışmalar temel alınmalıdır.

DEĞERLENDİRME

Doğal ve kültürel miras alanlarının korunması, geliştirilmesi ve yönetiminde alan yöneticileri için bir rehber olarak tanımlanan yönetim planları konusunda son yıllarda yapılan çalışmalar giderek artmaktadır. Alan yönetimi konusunda hazırlanan temel çalışmaların ve rehberlerin incelenmesi sonucunda yönetim planlaması sürecinin üç ana aşamadan meydana geldiği görülmüştür:

- Alanın tanımlanması, kültürel değer ve öneminin belirlenmesi ve değerlendirme
- Vizyon, hedefler ve eylem programlarının belirlenmesi
- Uygulama, izleme ve gözden geçirme aşamaları olarak özetlenebilir.

Sonuç olarak, kültürel ve doğal miras alanlarında etkili bir alan yönetimi için, alanın belirlenmesiyle başlayan ve sürekliliği olan bir sistem gerekmektedir. Bu sistemin temel bileşenleri; yönetilecek alanın değerlerinin ve öneminin yöneticiler ve yerel halk tarafından çok iyi anlaşılması; planlama, uygulama, izleme, değerlendirme ve geri besleme döngüsünün sağlıklı çalışacak şekilde oluşturulması ve işletilmesi; katılımcı bir yaklaşımın benimsenmesi şeklinde özetlenebilir.

KORUMA ALANLARINDA YÖNETİM PLANI ÖRNEKLERİ

Bu bölümde kültürel ve doğal miras alanlarından seçilen ve kaynaklarda başarılı bulunan yönetim planı örnekleri, bir önceki bölümde temel alınan rehberlerin incelenmesi sonucu ortaya çıkan yönetim planı aşamalarına göre incelenmiştir.

İncelenen yönetim planı örnekleri sırasıyla;

- Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı
- Bath Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı
- Liverpool Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı
- Galler Bölgesi Yönetim Planı
- Amerika Birleşik Devletlerindeki Milli Parklarda Planlama Çalışmaları - Grand Kanyon Örneği
- İngiltere'deki Milli Parklarda Planlama Çalışmaları- Peak District Milli Parkı Örneği
- Çatalhöyük Yönetim Planı
- Yumurtalık Lagünleri Yönetim Planı Çalışması'dır.

Örnekler incelenirken öncelikle hazırlanan yönetim planlarının organizasyon yapısı üzerinde durulmuştur. Planın hangi ekip ve uzmanlar tarafından hazırlandığı, ilgili kurullarda kimlerin yer aldığı, kimler tarafından uygulamaya konulduğu ve denetlendiği bu bölümde ayrıntılı olarak incelenmiştir. Daha sonra planın amacı doğrultusunda, hazırlanma süreci ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

İncelenen örneklerin plan hazırlama sürecinde farklılaşmalar görülse de tüm yönetim planlarının, ilk bölümde ele alınan ve temel olarak kabul edilen "Rehberler"i izlediği görülmektedir.

DURHAM KATEDRALI VE KALESİ DÜNYA MİRASI ALANI YÖNETİM PLANI

Alanın konumu:	Durham Eyaleti, İngiltere
Dünya Mirası Listesi'ne alınma tarihi:	1986
Dünya Mirası Listesi'ne alınma kriterleri:	(ii) (iv) (vi)
Dünya Mirası Alanının büyüklüğü:	8,79 ha

İngiltere'nin Durham Eyaleti'nde yer alan 8,8 ha büyüklüğündeki "Durham Kalesi ve Katedrali Dünya Mirası Alanı" 1986 yılında Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır.

Alanın, Dünya Mirası Listesi'ne alınma kriterleri aşağıdaki gibidir:

Kriter(ii): Dünya Mirası Merkezi'nin "Belli bir zaman diliminde veya kültürel mekânda, mimarinin veya teknolojinin, anıtsal sanatların gelişiminde, şehirlerin planlanmasında veya peyzajların yaratılmasında, insani değerler arasındaki önemli etkileşimi göstermesi" kriteri doğrultusunda, Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı için "Durham Katedrali, İngiltere'de 'Norman' stilindeki en büyük ve mükemmel anıt eserdir. Küçük şapel 11. yüzyıl Romanesk heykeltıraşlığında bir dönüm noktasıdır" ifadesi kullanılmaktadır.

Kriter(iv): Dünya Mirası Merkezi'nin "İnsanlık tarihinin bir veya birden fazla anlamlı dönemini temsil eden yapı tipinin ya da mimari veya teknolojik peyzaj topluluğunun değerli bir örneğini sunması" kriteri doğrultusunda, Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı için "Durham Katedrali ilk "Gotik" anıt eser olmasına rağmen, tonoz çatısı ile zamanını çok ilerisinde yenilikçi bir yapıdır" ifadesi kullanılmaktadır.

Kriter(vi): Dünya Mirası Merkezi'nin "İstisnai düzeyde evrensel bir anlam taşıyan olaylar veya yaşayan gelenekler, fikirler, inançlar veya sanatsal ve edebi eserlerle doğrudan veya maddeten bağlantılı olması" kriteri doğrultusunda, Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı için "Cuthbert ve Bede'nin kutsal emaneti olarak Durham, evangelist/misyoner Northumbria hatırası ile önceki Benedictine manastır yaşamını bir araya getirir" ifadesi kullanılmaktadır.

Durham Katedrali ve Kalesi (DKK) Dünya Mirası Alanı, Dünya Mirası Listesine alındıktan sonra İngiliz Hükümeti'nin İngiltere içindeki tüm Dünya Mirası Alanları için yönetim planı hazırlanmasını zorunluluk haline getirmesiyle Durham için de yönetim planı hazırlama süreci başlatılmıştır. Yönetim planı için "Yönlendirici Grup" (Steering Group) olarak belirlenen yapı aşağıdaki temsilcilerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur (One North East, 2006):

- The Department for Culture, Media and Sport (Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı)
- Durham Cathedral Chapter (Durham Katedral Meclisi)
- Durham City Council (Durham Şehir Meclisi)
- Durham County Council (Durham Eyalet Meclisi)
- English Heritage (İngiliz Miras Merkezi)
- ICOMOS-UK
- One North East (Bölgesel Gelişme Ajansı)
- Durham Üniversitesi
- St Chad Koleji
- St John Koleji

Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı, genel süreçler ve 1998'de ICCROM, ICOMOS ve UNESCO tarafından ortaklaşa hazırlanan "Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites" çalışması dikkate alınarak hazırlanmıştır. Plan ayrıca "Burra Charter" (Avustralya ICOMOS 1999), "Charter for the Conservation of Historic Towns and

Urban Areas", "Washington Tüzüğü" (ICOMOS 1987) ve "Budapest Declaration on World Heritage" (Budapeşte Tüzüğü-UNESCO 2002) gibi diğer kaynakları da dikkate almıştır.

Şekil 1. Durham Dünya Mirası Alanı ve Durham Kalesi
(www.bbc.co.uk, www.great-britain.co.uk/)

DURHAM KATEDRALİ VE KALESİ YÖNETİM PLANI'NIN YAPISI

Durham Katedrali ve Kalesi Yönetim Planı'nda ilk olarak alanın tanımı yapılarak, üstün evrensel değeri ve buna bağlı olarak da anlamı ortaya konulmuştur (Şekil 1), (One North East, 2006). Planda daha sonra bunların korunması ve yönetimi konuları için gerekli analizler yapılmış ve elde edilen veriler doğrultusunda temel ilkeler dikkate alınarak "Gelecek için bir Vizyon" belirlenmiştir.

Durham Katedrali ve Kalesi Yönetim Planı incelenirken ilk olarak planın gelişimi özetlenip planın hazırlanma amacı üzerinde durulmuştur. Daha sonra Durham Katedrali ve Kalesi Yönetim Planı üç başlık altında incelenmiştir.

Alanın Tanımlanması ve Kültürel Değer ve Öneminin Belirlenmesi: Bu bölümde alanın tarihçesi, gelişimi ve karakteri tanımlanarak yerleşimiyle bağlantıları açıklanmıştır. Ayrıca alanın somut ve soyut evrensel değerleri göz önünde bulundurularak alanın önemi ortaya konmuştur (One North East, 2006).

Değerlendirme ve Koruma Politikalarının Belirlenmesi: Bu bölümde alanın geleceği ile ilgili vizyon geliştirilip alanın değerini etkileyen konular ve bu konularla bağlantılı yönetim hedefleri açıklanmıştır.

Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme: Son bölümde vizyon ve hedeflerin uygulanması için kısa (5 yıl), orta (10 yıl) ve uzun (30 yıl) vadeli hazırlanmış olan eylem planlarına yer verilmiştir.

DURHAM KATEDRALİ VE KALESİ YÖNETİM PLANI'NIN AMAÇ VE HEDEFLERİ

Durham Katedrali ve Kalesi Yönetim Planı, Dünya Mirası Alanı'nın üstün evrensel değerinin sürdürülebilirliğini, geliştirilmesini ve korunmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Yönetim planında ayrıca Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Miras Alanı'nın çevresiyle birlikte korunması, etkin ve uygun kullanımının sağlanması, yerel karakterin güçlendirilmesi için gelecekteki yönetim yaklaşımı tanımlanmaktadır (One North East, 2006).

Yönetim planı hazırlama sürecinde ilk olarak miras alanının güçlü yanlarının, potansiyelinin ve fırsatlarının değerlendirilmesi için konunun ana hatları ortaya konulmuştur.

Belirlenen amaca göre yönetim planında dikkate alınan konular ve hedefler (One North East, 2006):

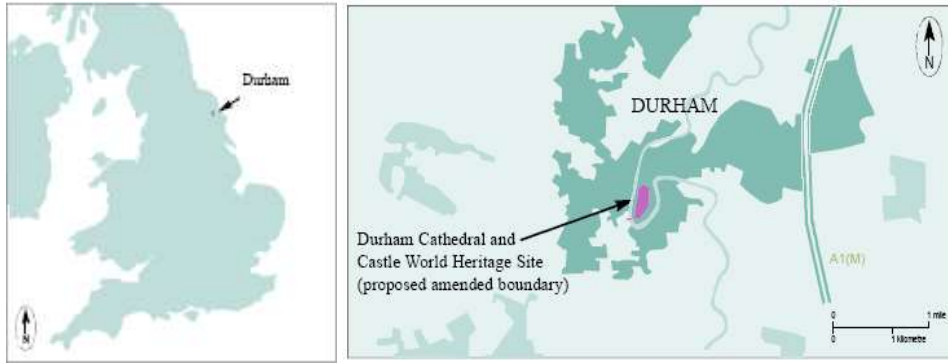
- Dünya Mirası Komitesinin belirlediği yöntemler çerçevesinde alanın öneminin ortaya konulması
- Alanın ve çevresinin niteliğinin ve yerel ayırt edici özelliğinin korunması

- Alanın geçirdiği süreçlerin ve tarihinin anlaşılması ve bu bilginin alanın şimdiki kullanımı ve ziyaretçilerin ilgisi ve yerel toplum özellikleri dikkate alınarak gelecekteki kullanımı için değerlendirilmesi
- Arazi kullanımı, binalar, peyzaj ve kültürel varlıklar ve onların sürdürülebilir koruma ve bakımında yol gösterici olacak kılavuzların hazırlanması
- Alanın eğitim potansiyelinin daha fazla kullanılması ve resmi kullanıcılar olan halkın daha fazla bilgilendirilmesi konusunda tavsiyelerde bulunulması
- Sürdürülebilir turizm ve olumlu ziyaretçi deneyimlerinin geliştirilmesi
- Dünya mirası alanının korunması ve güçlendirilmesi ile ilgili uygulanacak projeler için program geliştirilmesi
- Alandaki değerlerin korunma ve geliştirilmesinde en etkin yol olan güncel kullanımların sürdürülmesi olarak belirlenmiştir.

DURHAM KATEDRALI VE KALESİ YÖNETİM PLANI'NIN AŞAMALARI

Alanın Tanımlanması, Kültürel Değer ve Öneminin Belirlenmesi ve Değerlendirme

Alanın tanımlanması ve alandaki kültürel değerlerin belirlenmesini amaçlayan ilk evre "Alanın Tanımlanması" ve "Kültürel Değerinin ve Öneminin Belirlenmesi" olarak iki başlık altında incelenmektedir (Şekil 2).

Şekil 2. Alanın Konumu ve Sınırları (One North East, 2006)

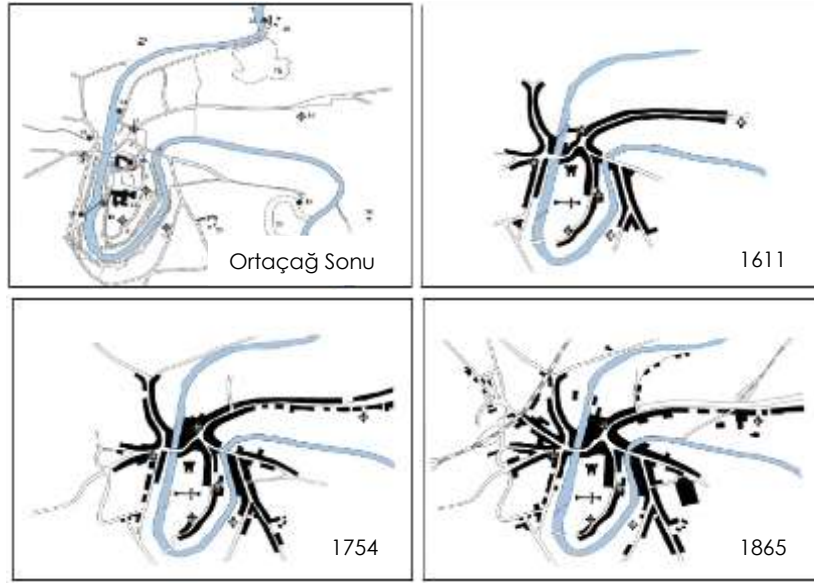
Alanın Tanımlanması başlığı altında incelenen konular (One North East, 2006):

- Konum ve büyüklüğü
- Sınırları
- Tarihsel gelişimi
- Dünya Mirası Alanı'nın ve çevresinin tanımlanması
- Alanın soyut değerleri
- Alanın mülkiyeti
- Planlama politikaları

Alanla ilgili diğer planlar ve çalışmalar

Kültürel Değer ve Öneminin Belirlenmesi

Bu bölümde alandaki değerlerin neden "Üstün Evrensel Değer" olarak nitelendirildiği üzerinde durulmaktadır. Alanın öncelikle ortaçağ mimarisi açısından evrensel anlam taşıdığı vurgulanmaktadır. Şekil 3'de Durham'ın tarihsel gelişimi görülmektedir (One North East, 2006).

Şekil 3. Durham 'ın Tarihsel Gelişimi (One North East, 2006)

Vizyon, Hedefler ve Eylem Programının Belirlenmesi

Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı, alanın sahibi olan Durham Katedrali, Üniversite ve St. John's Koleji tarafından yönetilmekte ve Durham Şehir Meclisi ve İngiliz Miras Kurulu'nu da içine alan "Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı Yönlendirici Grubu" tarafından desteklenmektedir (One North East, 2006).

Durham Katedrali ve Kalesi Yönetim Planında belirlenen vizyon ve ilkeler, Dünya Mirası Alanının sürdürülebilir geleceğini sağlamak için yönetim hedefleri ile tamamlanmıştır. Gelecek için belirlenen vizyonda 27 hedef ve buna bağlı eylemler yer almıştır. Yönetim planında, planın bütünü izlenerek her 6 yılda bir revize edilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Gelecek için vizyon ve temel ilkeler kalıcı olarak belirlenirken, hedeflerin kısa dönemli olması ve sürekli revize edilmesi istenmektedir. Durham Katedrali ve Kalesi Yönetim Planı'nda yönetim hedefleri belirlenirken konular beş ana başlıkta toplanmıştır (One North East, 2006):

- Dünya Mirası Alanı ve çevresinin yönetimi
- Alanın ve değerinin korunması
- Alanın kullanılması
- Alanın anlaşılması
- Erişimin artırılması ve sürdürülebilir ulaşım.

Dünya Mirası Alanı ve Çevresinin Yönetimi (One North East, 2006):

- Hedef 1: Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı'nı koordine edecek bir komitenin oluşturulması
- Hedef 2: Ulusal yönetim tarafından alandaki değerlerin belirlenmesi ve alanın genişletilmesi için UNESCO Dünya Mirası Komitesi'nin davet edilmesi
- Hedef 3: Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı'nın özelliklerinin korunması ve alanda ve çevresinde gerçekleşmekte olan yeniden canlanmayı (regenerasyon) destekleyecek uygun ve hassas bir gelişimin sağlanması
- Hedef 4: Risklerin izlenmesi ve risk izleme sürecinin belirli aralıklarla gözden geçirilmesi

Hedef 5: Yönetim, koruma ve Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı'nın tanıtımı için fon oluşturulması

Hedef 6: Yönetim planındaki göstergeler doğrultusunda, Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı'nın düzenli olarak izlenmesi ve yönetim planının belirli aralıklarla gözden geçirilmesi

Alanın ve Üstün Evrensel Değerlerin Korunması:

Hedef 7: Yaşanacak değişimlerin doğru bir şekilde yönetilmesi ve sorunların zamanında ve hızlı bir şekilde tanımlanması için, mimari mirasın izlenmesine devam edilmesi ve değerinin daha iyi anlaşılmasının sağlanması

Hedef 8: Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı'nın yönetimi ve korunmasında, mal sahiplerinin desteklenmesinin sağlanması

Hedef 9: Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı'ndaki mimari mirasın korunması ve alanın içindeki tüm koruma projelerinde aynı malzeme, üslup ve tekniklerin kullanılması

Hedef 10: Durham Kalesi'nin, İngiliz Mirası Tehlike Altındaki Binalar Listesi'nden çıkartılması için çalışmalar yapılması

Hedef 11: Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı'nın arkeolojik ve mimari tarih kaynağının en iyi şekilde yönetiminin geliştirilmesi ve uygulanması

Hedef 12: Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı'nın tarihi çevre peyzajı ve açık alanlarının tarihi karakterinin korunması ve iyileştirilmesi

Hedef 13: Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı'nın soyut değerlerinin araştırılmasına, belgelenmesine ve korunmasına devam edilmesi

Hedef 14: Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı'ndaki zanaatların desteklenmesine devam edilmesi

Hedef 15: Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanındaki yüksek standartlı koleksiyonların geliştirilmesi

Alan Kullanımı:

Hedef 16: Üniversitenin amaçlarının, alanın evrensel değerinin korunması ile bütünleşik ve Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı'nın önemi ile ilişkili olmasının sağlanması

Hedef 17: Dünya Mirası Alanındaki diğer kullanımların katedralin temel kullanımı olan dini yapı işlevini olumsuz etkilememesinin sağlanması

Hedef 18: Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı'na erişimin ve aktivitelerin korunması, geliştirilmesi ve desteklenmesi

Hedef 19: Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı'nda yeri doldurulamaz evrensel değerleri olumsuz etkilemeyecek şekilde düzenli, yüksek kaliteli ve sürdürülebilir ziyaretlerin geliştirilmesine devam edilmesi

Hedef 20: Alanın sürdürülebilir ve uygun kullanımlarıyla ziyaretçiler için çekim merkezi haline getirilerek, bölgeye olan yararlarının maksimuma çıkarılması.

Alanın Algılanmasının Arttırılması:

- Hedef 21: Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı'nda kapsamlı ve erişilebilir biçimde, yüksek kaliteli eğitimsel hazırlıkların desteklenmesine ve alanın algılanmasının arttırılmasına devam edilmesi
- Hedef 22: Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı'nın yönetimi ve algılanmasını arttıracak yüksek nitelikli araştırmaların desteklenmesi

Erişimin Geliştirilmesi ve Sürdürülebilir Ulaşım:

- Hedef 23: Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı'na araçsız erişimin geliştirilmesi, yaya ve bisiklet yollarının arttırılması
- Hedef 24: Otobüs ve tren istasyonları ile Dünya Mirası Alanı arasındaki erişimin geliştirilmesi
- Hedef 25: Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı'nın yeri doldurulamaz üstün evrensel değerlerini etkilemeyecek şekilde ziyaretçi otobüslerinin olanaklarının arttırılması
- Hedef 26: Alandaki araç kullanımının izlenmesi ve değerlendirilmesi
- Hedef 27: Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı'na erişim için uygulanabilir biçimde olmasına dikkat edilerek, fiziksel, sosyal, örgütsel ve kültürel engellerin tespit edilmesi ve uzaklaştırılması.

Eylem Programları

Durham Katedrali ve Kalesi Yönetim Planı'nın konu başlıklarına göre belirlenen hedefler ve eylemlerinden örnekler Tablo 3'de yer almaktadır (One North East, 2006). Eylem programında yer alan, uygulamadan sorumlu temsilciler aşağıdaki listede görülmektedir:

- DCC Durham County Council
- DCMS Department for Culture, Media and Sport
- DC Durham Cathedral Chapter
- DCA Durham City Arts
- DoC City of Durham Council
- DRMG Durham Riverbanks Management Group
- EH English Heritage
- HLF Heritage Lottery Fund
- ICOMOS International Council on Monuments and Sites (UK)
- ONE One NorthEast
- STJ St John's College
- UD University of Durham
- WHC World Heritage Committee
- WHS Durham Cathedral and Castle
- WHS Coordination Committee

Tablo 3. Durham Katedrali ve Kalesi Yönetim Planı, Konu Başlıklarına Göre Belirlenen Hedefler ve Eylemlerden Örnekler (One North East, 2006)

KONU	HEDEF	EYLEM	TEMSİLCİ	UYGULAMA HEDEFİ
DÜNYA MİRASI ALANININ YÖNETİMİ	Hedef 1: Dünya Mirası Alanını koordine edecek bir komitenin oluşturulması	1.1.Dünya Mirası Alanı Koordinasyon Komitesi resmi olarak kurulacak	DCMS, DC, DoC, DCC, EH, ICOMOS, STJ, UD, ONE	Kısa-vadeli
		1.2. DMA Yönetim Planı DMA Koordinasyon Komitesinin eylemlerine rehberlik etmek amacıyla onaylanacak	WHS	Kısa-vadeli
		1.3. DMA Yönetim Planı çalışanları titizlikle atanacak	WHS	Kısa-vadeli
ALANIN VE DEĞERLERİNİN KORUNMASI	Hedef 7: Yaşanacak değişimlerin doğru bir şekilde yönetilmesi ve sorunların zamanında ve hızlı bir şekilde tanımlanması için mimari mirasın izlenmesine devam edilmesi ve değerinin daha iyi anlaşılmasının sağlanması	7.1. Katedral ve çevresi, Kolej ve Prebens Köprüsü için beş yıllık denetimler üstlenilecek ve uygulanacak	DC	Devam eden
		7.2. Katedral ve çevresi, Kolej ve Prebens Köprüsü için Koruma Planı hazırlanacak	DC	Kısa-vadeli
		7.3. Kale için beş yıllık denetim programları hazırlanacak	UD	Kısa-vadeli Devam eden
		7.4. Kalenin Koruma Planı tamamlanacak	UD	Kısa-vadeli
		7.5. St Mary The Less ve Papaz evi için koruma raporu hazırlanacak	STJ	Kısa-vadeli

Tablo 3. (devam) Durham Katedrali ve Kalesi Yönetim Planı, Konu Başlıklarına Göre Belirlenen Hedefler ve Eylemlerden Örnekler (One North East, 2006)

KONU	HEDEF	EYLEM	TEMSİLCİ	UYGULAMA HEDEFİ
ALANIN KULLANIMI	Hedef 18: Dünya Mirası Alanı aktivitelerinin korunması, geliştirilmesi ve desteklenmesi	18.1. DMA' nda var olan toplumsal etkinlikler sürdürülecek	WHS	Devam eden
		18.2. Alanın kamusal kullanımının DMA' nın Üstün Evrensel Değerini koruması sağlanacak	WHS	Devam eden
ALANIN ANLAŞILMASI	Hedef 22: Dünya Mirası Alanı'nın yönetimi ve algılanmasını arttıracak yüksek nitelikli araştırmaların desteklenmesi	22.1. Katedralin devam eden arkeolojik araştırma programı desteklenecek	WHS	Devam eden
		22.2. DMA Araştırma Stratejisi oluşturulacak ve uygulanacak	WHS	Kısa-vadeli ve devam eden
		22.3. DMA' nındaki hatıralardan oluşan bir sözel tarih projesi hazırlanacak	WHS	Kısa-vadeli ve devam eden
		22.4. Araştırma stratejisi yoluyla DMA ile ilgili dijital katalog ve dijital arşiv için potansiyel araştırılacak, web sitesi ve CD-Rom yoluyla elde edilmesi sağlanacak	WHS	Kısa-vadeli ve devam eden
		22.5. Katedralin arkeolojik arşivi ile resmi İl arşivi ve Anıtsal Kayıtlar arasında bağlantı kurulacak ve araştırma yapılacak	WHS	Kısa-vadeli ve devam eden
		22.6. Araştırmaların yayını ve dağıtımı için bir program kabul edilecek	WHS	Kısa-vadeli ve devam eden

Tablo 3. (devam) Durham Katedrali ve Kalesi Yönetim Planı, Konu Başlıklarına Göre Belirlenen Hedefler ve Eylemlerden Örnekler (One North East, 2006)

KONU	HEDEF	EYLEM	TEMSİLCİ	UYGULAMA HEDEFİ
ERİŞİMİN ARTTIRILMASI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR ULAŞIM	Hedef 27: Dünya Mirası Alanı'na erişim için uygulanabilir biçimde olmasına dikkat edilerek, fiziksel, sosyal, örgütsel ve entelektüel engellerin tespit edilmesi ve uzaklaştırılması	27.1. Dünya Mirası Alanına erişim için var olan fiziksel, entelektüel, sosyal ve örgütsel engeller araştırılacak	WHS	Kısa-vadeli
		27.2. DMA içinde yer alan kamuya kapalı alanlar saptanacak ve değerlendirilecek, uygun görülürse gelecekte kamuya açılacak	WHS	Kısa-vadeli
		27.3 DMA' nın tümü için erişilebilirlik denetlemesi yapılacaktır	WHS	Devam eden

Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme

Dünya Mirası Alanları tanımlamasının yasal boyutu olmamasına rağmen İngiliz Hükümeti'nin Planlama Politikaları Rehberi (Planning Policy Guidance Note 15 - PPG15) yerel otoriteleri özel planlama politikaları geliştirmek için teşvik etmektedir. Bu durumda İngiltere için Yönetim Planları tavsiye veren taslaklar, politikalar durumundadır.

Planın uygulama aşamasında ilk olarak Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı'nın geliştirilmesinde birlikte çalışan organizasyonların, amaç ve hedeflerin uygulanması aşamasında ortaklık içinde olmaları gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Yönetim Planında belirlenen hedeflerin uygulanması için, planın oluşturulmasında yer alan kuruluşların yanında diğer kuruluşların da destek ve katılımının gerekliliği vurgulanmaktadır.

Alanın, Dünya Mirası Alanı olarak tanınması ve kabul edilmesi ve yönetim planının uygulanması Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı Yönlendirme Grubu'nun sorumluluğundadır. Grubun alan için belirlenen hedeflere ulaşılmasından sonra da Dünya Mirası Alanı'nın korunması ve geliştirilmesi ile ilgili uzun dönemli yükümlülüğe sahip olduğu belirtilmektedir.

Yönlendirme Grubu üyeleri yönetim planının uygulama ve izleme/denetleme aşamalarında merkezi rol üstlenmektedirler. Ayrıca mali kaynakların geliştirilmesinde de büyük sorumlulukları bulunmaktadır.

Yönetim planında, belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesi aşamasında birçok eyleme yer verilmiştir. Temsilcilere rehberlik eden tablolarda hedeflere göre temel eylemler belirlenip, bu eylemlerin tamamlanması için öngörülen sürelerle yer verilmiştir.

Durham Katedrali ve Kalesi Yönetim Planı'nın izleme ve gözden geçirilmesi UNESCO periyodik raporlarında da temel gereksinimler arasında yer aldığı için büyük önem taşımaktadır. Planın izleme ve gözden geçirilmesinde Dünya Mirası Alanı Koordinasyon Komitesi yardımcı olmuştur.

Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı çalışanlarının işinin büyük bir bölümünü oluşturan izleme ve gözden geçirmenin temel görevleri (One North East, 2006):

- Her yıl yapılan işleri inceleyerek eylem planlarıyla düzenlemek
- Süreci raporlamak ve sonraki yıl için öncelikleri belirlemek
- Yönetim planının hedefleri doğrultusunda eylemlerin etkinliğine değer biçmek ve değişen önceliklere ve ihtiyaçlara karşılık "Vizyon"un gidişini incelemek
- Göstergeler ışığında planın uygulamadaki ilerlemesini ortaya koymak şeklinde belirlenmiştir.

Tablo 4. Durham Yönetim Planı İzleme Grubu

	Seçildiği Kurum-Kuruluş
BAŞKAN	One NorthEast
	University of Newcastle upon Tyne
ÜYELER	Department for Culture, Media & Sport
	Department for Culture, Media & Sport
	Durham Cathedral Dean and Chapter
	Durham City Council
	Durham County Council
	University of Durham
	English Heritage
	English Heritage
	ICOMOS-UK
	St Chad's College
	St John's College
DANIŞMANLAR	Chris Blandford Associates
	Chris Blandford Associates
	Chris Blandford Associates
	Chris Blandford Associates

BATH DÜNYA MİRASI ALANI YÖNETİM PLANI

Alanın konumu:	Avon, İngiltere
Dünya Mirası Listesi'ne alınma tarihi:	1987
Dünya Mirası Listesi'ne alınma kriterleri:	(i) (ii) (iv)
Dünya Mirası Alanının büyüklüğü:	2900 ha

İngiltere'nin Avon Eyaleti'nde yer alan 2900 ha büyüklüğündeki "Bath Şehri Dünya Mirası Alanı" 1987 yılında Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır.

Alanın, Dünya Mirası Listesi'ne alınma kriterleri aşağıdaki gibidir:

Kriter(i): Dünya Mirası Merkezi'nin "Yaratıcı insan dehasının ürünü olması" kriteri doğrultusunda Bath Dünya Mirası Alanı için "Bath'ın görkemli Neo-klasik Palladian hilali, terasları ve meydanları çevresindeki tepelere ve yeşil vadiye yayılarak, mimari, kentsel tasarım ve peyzajın eşi olmayan bütünleşmesini sergiler. Bath'ın mimari ve kentsel tasarım kalitesi, görsel homojenliği, güzelliği 18. ve 19. yüzyıllardaki mimarların yaratıcılığı ve vizyonlarının göstergesidir" ifadesi kullanılmaktadır.

Kriter(ii): Dünya Mirası Merkezi'nin "Belli bir zaman diliminde veya kültürel mekânda, mimarinin veya teknolojinin, anıtsal sanatların gelişiminde, şehirlerin planlanmasında veya peyzajların yaratılmasında, insani değerler arasındaki önemli etkileşimi göstermesi" kriteri doğrultusunda Bath Dünya Mirası Alanı için, "Bath 15. ve 16. yüzyılda baskın olan peyzajda pitoresk bakış açısını yansıtan sokak yapısının 18. yüzyıldaki örneğidir. Bu, şehir ve peyzajı birleştirici yaklaşım, Bath'ın tümünde görünürken en iyi örnekleri olarak Royal Crescent ve Lansdown Crescent'dir" ifadesi kullanılmaktadır.

Kriter(iv): Dünya Mirası Merkezi'nin "İnsanlık tarihinin bir veya birden fazla anlamlı dönemini temsil eden yapı tipinin ya da mimari veya teknolojik peyzaj topluluğunun değerli bir örneğini sunması" kriteri doğrultusunda, Bath Dünya Mirası Alanı için "İnsanlık tarihinde iki büyük çağı yansıtır: Roma ve Georgian. Roma hamamları ve tapınak kompleksi etrafında yer alan Aqcae Sulis şehrinin kalıntıları ile birlikte, Roma sosyal ve dini hayatının anlaşılmasında ve hak ettiği değerin verilmesinde önemli bir katkısı vardır" ifadesi kullanılmaktadır.

BATH YÖNETİM PLANI'NIN YAPISI

1987 yılında Dünya Mirası Listesi'ne alınan Bath Şehri, mimari, şehir planlama, peyzaj, arkeolojik alanları ve tarihiyle yeri doldurulamaz üstün evrensel değer olarak tanınmaktadır. Bath'da bulunan mimari değerlerden "The Royal Crescent" in farklı görünüşleri Şekil 4' de yer almaktadır.

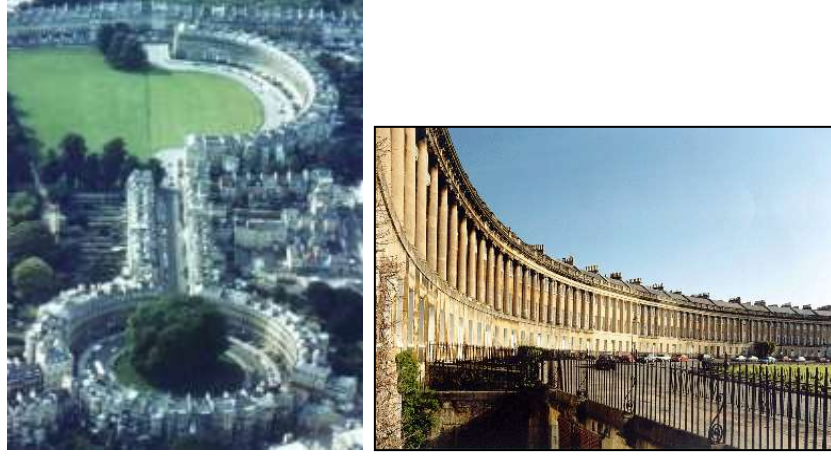
UNESCO'nun Dünya Mirası Alanları için yaptığı en son düzenlemeler ve adaylık sürecini geliştirmesi sonucunda Bath, son yıllarda Dünya Mirası Alanı aktif yönetimiyle gündeme gelmektedir (UNESCO Dünya Mirası Merkezi, 2002).

Bath Yönetim Planı'nda yönetim gereksinimlerinin anlaşılabilmesi için öncelikle alan tanımlanmış ve alanın önemi ortaya konulmuştur. Daha sonra temel yönetsel konular saptanarak, bu konulara göre hedefler belirlenmiştir. Planda son olarak hedefleri gerçekleştirecek eylem programı sunulmuştur ve Dünya Mirası Alanı gereksinimlerine uygun olarak yönetildiğinin görülmesi ve gösterilmesi için gerekli olan izleme ve gözden geçirme aşamaları belirlenmiştir (Bath North & East Somerset Council, 2004).

Yönetim planı hazırlama aşamalarına uygun olarak Bath Yönetim Planı da Durham Katedrali ve Kalesi Yönetim Planı'nda olduğu gibi üç başlık altında incelenmektedir.

Alanın Tanımlanması ve Kültürel Değer ve Öneminin Belirlenmesi: Bu bölümde Bath şehrinin tarihçesi, gelişimi ve özel nitelikleri tanımlanmaktadır. Ayrıca Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nın somut ve soyut evrensel değerleri vurgulanarak alanın önemi ortaya konulmaktadır (Bath North & East Somerset Council, 2004).

Vizyon, Koruma Politikaları, Hedefler ve Eylem Programının Belirlenmesi: Bu bölümde Bath şehrinin geleceği ile ilgili vizyon geliştirilip Dünya Mirası Alanı'nın değerini etkileyen konular ve bu konulara bağlantılı yönetim hedefleri açıklanmaktadır.

Şekil 4. "The Royal Crescent" dan Görünüş (www.cityofbath.co.uk)

Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme: Son bölümde vizyon ve hedeflerin uygulanması için kısa (2 yıl), orta (6 yıl) ve uzun (10 yıl) vadeli hazırlanmış olan eylem planlarına yer verilmektedir (Bath North & East Somerset Council, 2004).

BATH YÖNETİM PLANI'NIN AMAÇ VE HEDEFLERİ

Bath Yönetim Planı'nda, planın amacı "Bath Dünya Mirası Alanı'nın kültürel miras varlıklarını korumak için bir çatı hazırlanması" olarak belirlenmiştir. Bu geniş amaç içinde, mimari, arkeolojik, peyzaj ve doğal varlıkların ve onların kentsel ve kırsal alanlarının koruma ve geliştirilmesi, alanın kavranmasının güçlendirilmesi, eğitimsel kaynak olarak kullanılması ve yorumlanması ve yerel toplumun kültürel, sosyal ve ekonomik yaşamıyla desteklenmesi konuları yer almaktadır (Bath North & East Somerset Council, 2004).

Bath Yönetim Planı'nın başında Bath Dünya Mirası Alanı ve potansiyel fırsatlarının değerlendirilmesi için temel konuların ana hatları belirlenmiştir. Hedefler ve eylemlerin belirlenmesinde etkili olan bu konular aşağıdaki gibi sıralanmıştır (Bath North & East Somerset Council, 2004):

- Bath Dünya Mirası Alanı'nın sürdürülebilir yönetiminin sağlanması ve güçlendirilmesi
- Bath Dünya Mirası Alanı'nın eşsiz niteliklerinin ve yeri doldurulamaz üstün evrensel değerinin anlaşılmasının ve gelecekte sürdürülmesinin sağlanması
- Bath Dünya Mirası Alanı'nın yeri doldurulamaz evrensel değerlerinin korunması ve güçlendirilmesi sırasında Bath'ın yaşayan ve çalışan bir şehir olarak Dünya Mirası Alanı statüsünden yararlanmasının sağlanması
- Fiziksel erişimin geliştirilerek, ilgili tüm insanların "Bath Dünya Mirası Alanı"ndan keyif almalarının sağlanması.

Bath Yönetim Planı'nda üzerinde durulan önemli bir başka konu da Bath Dünya Mirası Alanı'nda kamu bilincinin, ilgisinin ve bağlılığının artırılarak, alanın yönetiminde ortak bir yerel, ulusal ve uluslararası dayanışmanın sağlanmasıdır (Bath North & East Somerset Council, 2004).

Şekil 5. Bath'ın Konumu ve Yönetim Planı'nın Sınırları
(<http://www.picatrail.com>, <http://www.bathnes.gov.uk>)

BATH YÖNETİM PLANI'NIN AŞAMALARI

Alanın Tanımlanması, Kültürel Değer ve Öneminin Belirlenmesi ve Değerlendirme

Bath Yönetim Planında, alanın tanımlanması ve kültürel değer ve öneminin belirlenmesi aşamasının ilk bölümü olan tanımlama evresinde aşağıdaki sıra izlenmiştir (Şekil 5):

- Konumu ve büyüklüğü
- Sınırları
- Dünya Mirası Alanı ve çevresinin tanımlanması
- Alandaki değerler
- Alanın mülkiyeti
- Planlama politikaları
- Alanla ilgili diğer planlar ve çalışmalar

Bath Yönetim Planında alanın tanımlanmasının ardından, en önemli aşama olarak ifade edilen alanın kültürel değer ve öneminin belirlenmesi yer almıştır. Yönetim planının bu bölümünde UNESCO Dünya Mirası Komitesi ölçütleri ile birlikte, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası diğer önemli ölçütlere de bağlı olarak Bath Dünya Mirası Alanı'nın kültürel değeri ortaya konulmuştur (Şekil 6).

Şekil 6. Bath ve Bath Roma Hamamı (<http://www.bbc.o.uk>)

Vizyon, Hedefler ve Eylem Programının Belirlenmesi

Bath Yönetim Planı'nın bu bölümünde, yapılan değerlendirmeler sonucu Dünya Miras Alanı ile ilgili 61 konu saptanmış ve bu konulara bağlı olarak 45 hedef belirlenmiştir. Konular genellikle Bath Dünya Mirası Alanı'ndaki daha genel parçalarla ilgili olup, alanları tanımlamaktan çok fikirlerin ortaya konulması şeklindedir.

Belirlenen ilkeler doğrultusunda, alanın yeri doldurulamaz evrensel değerlerinin korunmasının sağlanmasını amaçlayan 45 hedefin her biri, hedeflerle ilgili konularla geliştirilmiştir (Bath North & East Somerset Council, 2004).

Bunlara ek olarak Bath Yönetim Planında alanın “Dünya Mirası Alan Yönetimi” bakış açısını tümüyle yansıtan üç temel hedef aşağıda şekilde özetlenebilir (Bath North & East Somerset Council, 2004):

- Tüm politikalar, öneriler, kararlar ve eylemler Bath Dünya Mirası Alanı'nın ve onun yeri doldurulamaz değerlerinin, dokusunun, karakterinin ve orijinalliğinin gelecek nesiller için muhafaza edilmesine ve korunmasına katkıda bulunmalıdır.
- Bath Dünya Mirası Alanı ile ilgili tüm politikalar, öneriler, kararlar ve eylemler sürdürülebilirlik prensibine dayandırılmalıdır.
- Bath Dünya Mirası Alanı'nın yönetimi ve kullanımıyla ilgili her bir birey, kuruluş, yönetsel yapı, gönüllü, yardımsever veya ticari oluşumun yanında alanın kullanıcıları ve ziyaretçilerinin de “Dünya Mirası” kavramının ve alanı koruma ve muhafaza için alandaki değerler ve gereksinimlerin anlaşılmasına katkıda bulunmalıdır.

Bu bölümde ele alınan konular “Dünya Mirası Alanı” olarak Bath ile ilgili zayıflıklar, tehditler, fırsatlar ve UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması çalışmasında muhafaza etme, koruma, sürdürülebilir kullanıma sunma ve gelecek nesillere aktarma olarak ortaya konulmuş olan yönetsel sorumluluklardır (UNESCO,1972).

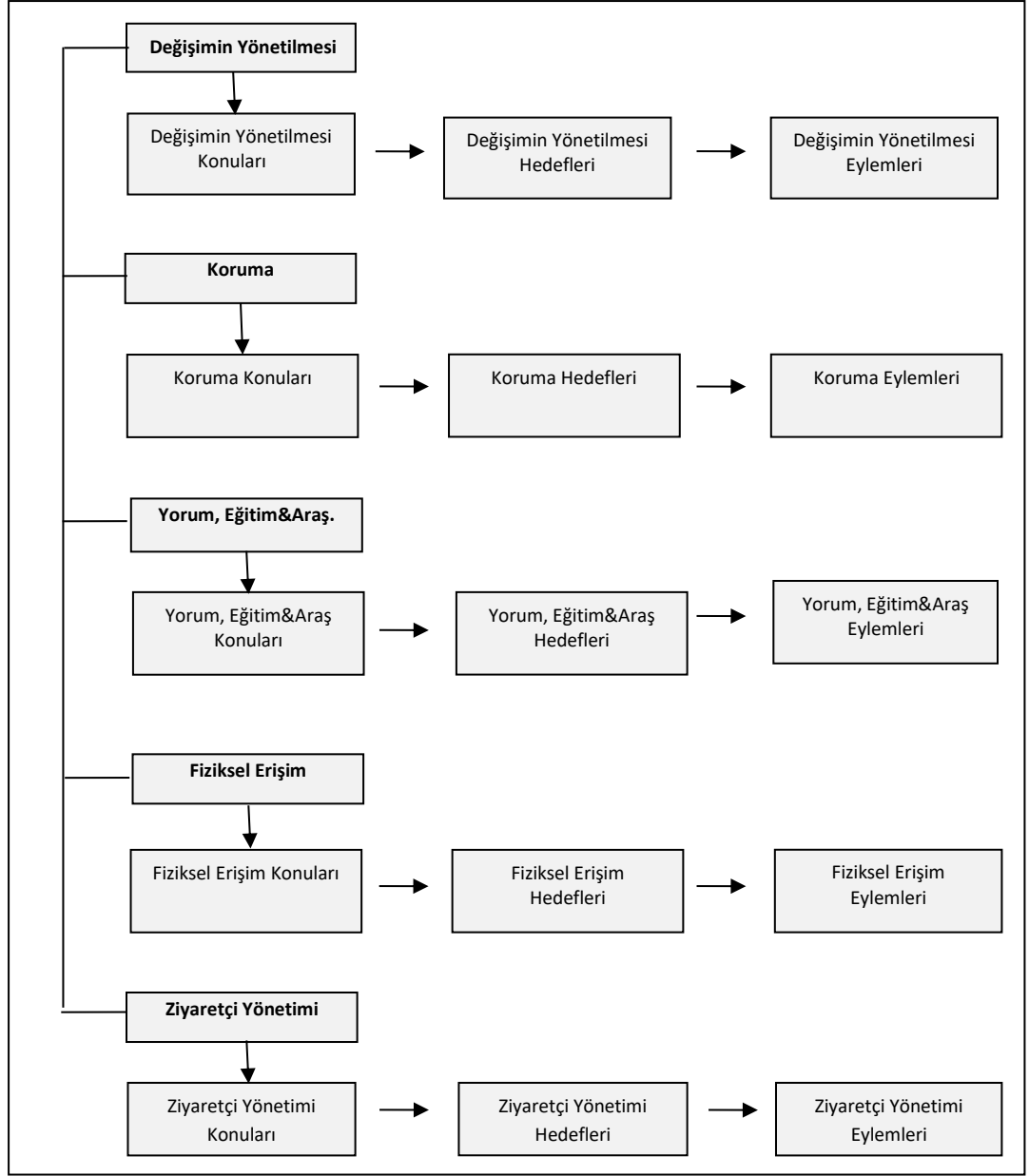
Bath Yönetim Planı'nda belirlenen tehditler ve zayıflıkların yanında “Dünya Mirası Alanı” olarak alanda yer alan birçok fırsat; alanın yönetiminin ve durumunun geliştirilmesi; erişilebilirliğinin ve sürdürülebilir kullanımının sağlanması; yerel halkın ve ziyaretçi topluluklarının kültürel ve ekonomik canlılığa katılması olarak sıralanmıştır.

Bath Yönetim Planında' da yer alan konular, stratejiler, analizler, araştırmalar ve müzakereler gibi birçok kaynak bilginin bir araya gelmesiyle ortaya konulmuştur. Bu kaynaklar içinde yer alan bilgiler alanın Dünya Mirası Alanı olduğu dikkate alınarak analiz edilmiş ve beş başlık altında toplanmıştır (Bath North & East Somerset Council, 2004):

- Değişimin Yönetilmesi
- Koruma
- Yorum, Eğitim & Araştırma
- Fiziksel Erişim
- Ziyaretçi Yönetimi

Bath Yönetim Planında öncelikle temel başlıklara göre konular belirlenmiş, daha sonra belirlenen konulara göre hedeflere ayrılmış, son olarak da hedeflere göre eylemler belirlenmiştir. Konular, hedefler ve eylemler arasındaki ilişki Şekil 7' de yer almaktadır (Bath North & East Somerset Council, 2004).

Tablo 5'de eylem programlarına örnek vermek amacı ile her konu başlığı altında ona bağlı konular, konunun sorununa yönelik hedefler ve eylemler yer almaktadır. Tablolarda ayrıca eylemden sorumlu olan temsilciler ve eylemin tamamlanması için hedeflenen zaman da yer almaktadır. Tablolarda ana başlıkların altında o başlıkla ilgili konular yer almaktadır. Beş ana başlık altında alanla ilgili 61 konu belirlenmiştir. Konuların karşılığında ise konulara ilişkin hedefler ve eylemler yer almaktadır. Konuları karşılayan 45 hedef ve hedeflere bağlı 128 eylem bulunmaktadır. Bir konunun çözümü için birden fazla hedef olabilmektedir. Bunun yanında bir hedefe karşılık da birçok eylem yer alabilmektedir.

Şekil 7. Bath Yönetim Planı'nda Konular, Hedefler ve Eylemler Arasındaki İlişki (Bath North & East Somerset Council, 2004).

Tablo 5. Bath Yönetim Planı'nda Değişimin Yönetilmesi Başlığına Bağlı Konular, Hedefler ve Eylemlerden Örnekler (Bath North&East Somerset Council, 2004)

KONU	HEDEF	EYLEM	TEMSİLCİ	UYG. HEDEFİ
<p>DEĞİŞİMİN YÖNETİLMESİ</p> <p>Konu 1:</p> <p>Bath Yönetim Planı'nda belirlenen hedeflerin ve eylem planlarının etkili uygulanmasının sağlanması</p> <p>—Dünya Mirası Alanlarında gerçekleştirilen yönetim uygulamalarından en üst düzeyde fayda sağlanması</p> <p>—Yönetim Planının başarılı ve kapsamlı şekilde uygulanabilmesinin tek yolu olan ortaklaşa çalışmanın sağlanması</p> <p>—Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nın değeri, ihtiyacı ve fırsatları üzerinde etkisi olan, yöneten ve kullanan kişilerin eğitilmesi</p> <p>— Bath Yönetim Planı'nın etkili uygulanması için sürdürülebilir kaynakların garanti altına alınması</p> <p>— Bath Yönetim Planı'nın anlamını yitirmemesini sağlamak için gözden geçirilmesi ve uygulamaların izlenmesi</p> <p>— Planın uygun ve kapsamlı kullanımını ve uygulanmasını sağlamak için özellikle GIS ve internet olmak üzere modern bilgi ve iletişim teknolojilerinin tam olarak kullanılması</p>	<p>Hedef 1:</p> <p>Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nın yönetimine halkın aktif katılımını teşvik ederek, ortaklar arasında daha çok koordinasyon sağlayarak ve gerekli kaynakları güvence altına alarak yönetim planının etkili şekilde uygulanmasını sağlamak</p>	<p>Eylem 1:</p> <p>Bath Yönetim Planı'nı UNESCO'ya sunmak</p>	DCMS	Kasım 2003
	<p>Hedef 3:</p> <p>Bath Şehri Dünya Mirası Alanı ile ilgili tüm bilginin ortak organizasyonlar arasındaki uyumun, erişilebilirliğin ve bütünlüğün sağlanarak, yönetim planının uygulanmasına yardımcı olacak şekilde toplanması, depolanması ve analiz edilmesini sağlamak</p>	<p>Eylem 2:</p> <p>Planın uzun vadede uygulanması için fon sağlamak</p> <p>Eylem 7:</p> <p>Kilit konularda çalışma grupları için katılımcıları tanımlamak ve katılımı sağlamak</p>	<p>SG</p> <p>EH COUNCIL</p> <p>WHSC</p>	<p>Kasım 2003</p> <p>Devam eden</p>
	<p>Hedef 4:</p> <p>Bath Yönetim Planı'nın tam olarak uygulanması için, etkileşimli veri tabanı ve GIS'i geliştirmek amacıyla modern bilgi ve iletişim teknolojisinin etkin kullanımını sağlamak</p>	<p>Eylem 11:</p> <p>Bath Yönetim Planı'nın gözden geçirmek ve eğer gerekliyse güncellemek</p>	<p>SG</p> <p>WHSC COUNCIL</p> <p>EH</p>	2006-2008

Tablo 5. (devam) Bath Yönetim Planı'nda Koruma Başlığına Bağlı Konular, Hedefler ve Eylemlerden Örnekler (Bath North&East Somerset Council, 2004)

KONU	HEDEF	EYLEM	TEMSİLCİ	UYG. HEDEFİ
<p>KORUMA</p> <p>Konu 21:</p> <p>Koruma olumsuz bir kavram, kullanıcılar üzerinde bir yük ve değişim ile büyüme için bir engel olarak görülebilmektedir</p> <p>— Tarihi taşınmazların ve alanların gereksinimleri ile ilgili açık bir tavsiye korumayı daha yaklaşılabılır ve yönetilebilir hale getirebilir</p> <p>—Dünya Mirası ve Koruma Alanlarında çalışma yürütenlerin gösterdiği hassasiyete uygun bir yaklaşım geliştirilmesi, yapı sahipleri ve yöneticilerin tarihi çevreye karşı daha sorumlu bir tavır benimsemelerini sağlayabilir</p>	<p>Hedef 7:</p> <p>Bath Şehri Dünya Mirası Alanı statüsünün yerel halkın kültürel ve ekonomik aktivitelerini zenginleştirmek ve alanın değerleri ile statüsünün getireceği fırsatlar konusunda toplumun bilincini arttırarak Dünya Mirası Alanları ile ilgili destek sağlamak</p>	<p>Eylem 26:</p> <p>"Dünya Mirası" nın anlamının, etkilerinin ve Dünya Mirası statüsünün faydalarının altını çizmek ve katılımı teşvik etmek için bilinci arttırma kampanyası düzenlemek</p>	<p>WHSC COUNCIL</p>	<p>Kısa vadeli</p> <p>Devam eden</p>
	<p>Hedef 13:</p> <p>Bath Şehri Dünya Mirası Alanı üzerinde etkisi olan kişilerin, mülk sahiplerinin ya da kullanıcılarının, bakım ve güçlendirme için gerekenleri farkında olması, uygun rehberlik ve tavsiyelere erişimlerinin olması ve alanla ilişkili statülerine uygun olarak mülklerinin bakım ve onarımını için çaba göstermelerini sağlanmak</p>	<p>Eylem 52:</p> <p>Tarihi taşınmazların ve alanların onarımı yerine devam eden bakımlarının teşvik edilmesi için stratejileri hazırlamak ve uygulamak</p>	<p>COUNCIL WHSC MOH</p>	<p>Orta vadeli</p>
	<p>Hedef 14:</p> <p>Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nın korunması için yeterli fonun sağlanabilmesini ve uygun şekilde kullanılabilmesini garanti altına almak</p>	<p>Eylem 54:</p> <p>Tarihi çevrenin sahipleri ve kullanıcıları için gereken rehberliği tanımlamak ve hazırlamak</p>	<p>COUNCIL WHSC</p>	<p>Kısa vadeli</p> <p>Orta vadeli</p>

Tablo 5. (devam) Bath Yönetim Planı'nda Yorum, Eğitim ve Araştırma Başlığına Bağlı Konular, Hedefler ve Eylemlerden Örnekler (Bath North&East Somerset Council, 2004)

KONU	HEDEF	EYLEM	TEMSİLCİ	UYG. HEDEFİ
<p>YORUM, EĞİTİM&ARAŞTIRMA</p> <p>Konu 40:</p> <p>Bath Şehri DMA eğitim amaçlı olarak kullanılabilir durumda</p> <p>— DMA dünyadaki tüm insanlara hitap edecek pek çok niteliğe sahiptir</p> <p>—Bireysel elemanlar (örneğin müzeler) eğitim programlarına sahiptir fakat alanı bütün olarak kullanmaya yönelik koordineli bir yaklaşım bulunmamaktadır</p> <p>— DMA koruma ve yönetimi disiplinleri için bir eğitim aracı olarak yüksek kullanım potansiyeline sahiptir</p> <p>— DMA sosyal hizmet sağlama, uzun vadede halkın eğitimi ve bilincini yükseltilmesine aracı olacak kullanım potansiyeline sahiptir</p> <p>— Yerel okullarda hem öğrenciler hem de eğitimciler için Bath Şehri DMA'nın değerinin anlaşılması ve uygulamaya aktarılması amacıyla bilincin artırılması ihtiyacı bulunmaktadır</p> <p>—Okullar, çocukların DMA statüsü konusunda ve alanın durumu ve geleceği üzerinde bireylerin nasıl bir etkiye sahip olabileceğini anlamaları konusunda önemli bir rol oynamaktadır</p> <p>—Ulusal öğretim programı içinde Bath Şehri DMA tarihinin yalnızca seçili elemanları yer almaktadır. Özellikle 18. yy çalışmaları için hiçbir hazırlık bulunmamaktadır</p>	<p>Hedef 4:</p> <p>Yönetim Planının tam olarak uygulanması için etkileşimli veritabanı ve GIS'i geliştirmek amacıyla modern bilgi ve iletişim teknolojisinin tam kullanımını sağlamak</p>	<p>Eylem 26:</p> <p>Dünya Mirası anlamının, etkilerinin ve Dünya Mirası Statüsünün faydalarının altını çizmek ve katılımı teşvik etmek için bilinci artırma kampanyası düzenlemek</p>	<p>WHSC COUNCIL</p>	<p>Kısa vadeli Devam eden</p>
	<p>Hedef 7:</p> <p>Dünya Mirası Alanı statüsünün yerel halkın kültürel ve ekonomik aktivitelerini zenginleştirmek ve alanın değerleri ile statüsünün getireceği fırsatlar konusunda toplumun bilincini artırarak Dünya Mirası Alanları ile ilgili destek sağlamak</p>	<p>Eylem 55:</p> <p>Tarihi çevrenin koruma ve onarımı ile ilgili profesyoneller ve yapı sahipleri için var olan ders ve workshop programlarını teşvik etmek ve yaymak</p>	<p>WHSC COUNCIL</p>	<p>Devam eden</p>
	<p>Hedef 10:</p> <p>Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nın taşıdığı evrensel değer ve karakteri ile değişimi sürdürülebilmesi ve gelişme önerilerinin erişilebileceği bir çerçeve sağlanması amacıyla, bir eğitim ve bilgilendirme sistemi ortaya koymak</p> <p>Dünya Mirası Alanının taşıdığı evrensel değerleri korumak, geliştirmek ve şehrin ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamını teşvik etmek</p>	<p>Eylem 88:</p> <p>Sokaklar için IT kulüpleri temin etmek</p> <p>Eylem 99:</p> <p>Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nda çalışan uzmanlar için bir "Akreditasyon Programı" sağlamak ve/veya var olan akreditasyon programının kullanılmasını teşvik etmek</p>	<p>WHSC COUNCIL</p> <p>COUNCIL</p>	<p>Orta vadeli</p> <p>Orta vadeli</p>

Tablo 5. (devam) Bath Yönetim Planı'nda Fiziksel Erişim Başlığına Bağlı Konular, Hedefler ve Eylemlerden Örnekler (Bath North&East Somerset Council, 2004)

KONU	HEDEF	EYLEM	TEMSİLCİ	UYG. HEDEFİ
<p>FİZİKSEL ERİŞİM</p> <p>Konu 42:</p> <p>Bath şehri etrafından ve içinden geçen yüksek bir trafik hacmine sahiptir</p> <p>— A36 ve A 46 olmak üzere iki temel bölgesel ulaşım güzergâhı Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nın merkezinden geçmektedir</p> <p>— Güney kıyıda Bristol'a giden trafik rotası ve M4 Bath Şehri Dünya Miras Alanı'nın merkezinden geçmektedir</p> <p>— "Stratejik Ulaşım Çalışması" Bristol-Bath güzergâhına alternatifler aramaktadır</p> <p>— Bath Şehri ve etrafına yapılan yolculukların çoğunluğu arabayla gerçekleştirilmektedir</p> <p>— Yoğunluk toplu taşımanın güvenilirliğini düşürmektedir (otobüs ve taksiler dâhil olmak üzere)</p>	<p>Hedef 7:</p> <p>Dünya Mirası Alanı statüsünün yerel halkın kültürel ve ekonomik aktivitelerini zenginleştirmek ve alanın değerleri ile statüsünün getireceği fırsatlar konusunda toplumun bilincini artırarak Dünya Mirası Alanları ile ilgili destek sağlamak</p>	<p>Eylem 106:</p> <p>Bath Şehri Dünya Mirası konularının, "Stratejik Ulaşım Çalışması" dâhilinde değerlendirilmesini sağlamak</p>	<p>WHSC COUNCIL</p>	<p>Orta vadeli Uzun vadeli</p>
	<p>Hedef 32:</p> <p>Toplu taşıma dâhilinde, gerek şehir içindeki gerekse daha uzak alanlardan yapılan ulaşım hizmetlerini geliştirmek ve yolculuklarda toplu taşıma araçlarının kullanımını arttırmaya çalışmak</p> <p>Hedef 35:</p> <p>Alanın ve çevresinin taşıdığı evrensel değeri azaltmayan, şehre etkili ve uygun erişim sağlayacak, Dünya Mirası Alanı ve içerisinde elverişli değişik ulaşım modelleri arasındaki bütünlüğü arttırmak</p>	<p>Eylem 110:</p> <p>Sürdürülebilir ulaşım seçeneklerinin yaygınlaştırılmasını sağlamak ve Dünya Mirası Alanı için önemlerini açıklamak</p>	<p>COUNCIL Envolve</p>	<p>Devam eden</p>
	<p>Hedef 38:</p> <p>Dünya Miras Alanı içinde yaşayan, çalışan veya alana seyahat eden toplulukları veya bireyleri, mümkün olduğunca bireysel araç kullanımı yerine sürdürülebilir ulaşım kullanımını sağlayacak seyahat planlarını teşvik etmek</p>	<p>Eylem 114:</p> <p>Bath Şehri Dünya Mirası Alanı içinde ve etrafında çalışan organizasyonlar için yeşil ulaşım planlarının üretim ve uygulamasını teşvik etmek</p>	<p>COUNCIL Envolve</p>	<p>Devam eden</p>

Tablo 5. (devam) Bath Yönetim Planı'nda Ziyaretçi Yönetimi Başlığına Bağlı Konular, Hedefler ve Eylemlerden Örnekler (Bath North&East Somerset Council, 2004)

KONU	HEDEF	EYLEM	TEMSİLCİ	UYG. HEDEFİ
<p>ZİYARETÇİ YÖNETİMİ</p> <p>Konu 60:</p> <p>Yerel Halk da aynı zamanda Bath Şehri Dünya Miras Alanı'nın ziyaretçileri olabilmektedir</p> <p>—Yerleşik halk, çalışanlar ve Dünya Mirası Alanının düzenli kullanıcıları aynı zamanda müzeler, turlar ve diğer ziyaret çekim merkezlerini de kullanmaktadır</p> <p>—“Kültür Mirası Haftası” belirgin sayıda Bath ve Kuzey Batı Somerset sakinini etkileyerek, oldukça popüler hale gelmiştir</p>	<p>Hedef 7:</p> <p>Bath Şehri Dünya Mirası Alanı statüsünün, yerel halkın kültürel ve ekonomik aktivitelerini zenginleştirmek ve alanın değerleri ile statüsünün getireceği fırsatlar konusunda toplumun bilincini artırarak Dünya Mirası Alanı ile ilgili destek sağlamak</p>	<p>Eylem 25:</p> <p>Dünya Mirası Alanı'nın devam eden yönetimine yerel halk ve grupların katılabileceği, etkili harekete geçirme zeminini kurmak ve uygulamak</p>	<p>WHSC COUNCIL</p>	<p>Kısa vadeli</p>
	<p>Hedef 26:</p> <p>Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nın anlaşılmasını sağlamak ve bu anlamın alanın tüm değerlerinin kapsamlı bir görünüşünü ve yönetiminde içerdiği tüm konuları sunarak herkes tarafından erişilebilecek bir yorum olmasını sağlamak</p>	<p>Eylem 26:</p> <p>"Dünya Mirası"nın anlamının, etkilerinin ve Dünya Mirası Statüsünün faydalarının altını çizmek ve katılımı teşvik etmek için bilinci artırma kampanyası düzenlemek</p>	<p>WHSC COUNCIL</p>	<p>Kısa vadeli</p> <p>Devam eden</p>
	<p>Hedef 45:</p> <p>Mümkün oldukça ziyaretçi hizmetlerinden yerel halkın da faydalanması ve yerel halkın gereksinimleri ile dengeli olarak sürdürülebilir ve duyarlı bir şekilde yönetilmesini sağlamak</p>	<p>Eylem 124:</p> <p>Ziyaretçiler için daha geniş kapasiteye ulaşmak ve alanın genel olarak anlaşılmasını sağlamak için Bath Şehri Dünya Miras Alanı ve çevresindeki ziyaretçilerin daha geniş alana yayılmasını teşvik etmek</p>	<p>COUNCIL BTP</p>	<p>Orta vadeli</p>

Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme

Bath Yönetim Planının son bölümünde planın başarıyla uygulanması için gereken kaynaklar incelenmiş ve tavsiye edilen mekanizmalar belirlenmiştir. "Eylem Programı"nda hedeflere bağlı 128 eyleme yer verilmiştir.

Uygulama aşaması ise aşağıdaki başlıklar altında incelenmiştir (Bath North&East Somerset Council, 2004):

- Uygulama
- Sorumluluklar ve Yönetim
- Fon ve Kaynak Sağlanması
- Yönetim Planının Gözden Geçirilmesi
- Yönetim Planının İzlenmesi
- Eylem Programı

Uygulama

Bath Yönetim Planı'na göre belirlenen hedefler Dünya Mirası Alanı'nın kapsamlı yönetiminin başarılması için tasarlanmıştır. Hedeflerin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi çeşitli ortakların paylaştığı yükümlülük ve çabaların sürekliliği ile mümkün olduğu üzerinde durulmuştur. Yönetim planının başarısındaki temel ilkenin, ortakların hassas koordinasyonu olduğu belirtilmiştir. Bath Yönetim Planında da, uygulamanın gerçekleştirilebilmesindeki en önemli noktanın bu koordinasyon olduğu vurgulanmıştır (Bath North&East Somerset Council, 2004).

Sorumluluklar ve Yönetim

Bath Yönetim Planında, uygulama sorumluluğunun "Bath & North East Somerset" Meclisi ile paylaştığı belirtilmiştir. Bunun yanında yönetim planının uygulamasında yer alma potansiyeli ve gereksinimi olan birçok birey ve kuruluş (özellikle yerel toplum kuruluşu) bulunduğu ve başarılı bir uygulama için ortak çalışmanın şart olduğu özellikle vurgulanmıştır.

Yönetim planı uygulama aşamasının denetlenme ve koordinasyonunda önerilen mekanizmanın dört temel bileşeni aşağıdaki belirtilmiştir (Bath North&East Somerset Council, 2004):

- Yönlendirme Grubu (Steering Group)
- Dünya Mirası Alan Koordinatörü (World Heritage Site Co-ordinator)
- Ortaklık/Paydaşlık Grubu (Stakeholder Group)
- Konuya Bazlı Çalışma Grupları (Topic based Working Groups)

Uygulama aşamasında yer alan grupların ve koordinatörün faaliyetlerine yıllık uygulama planları ile yön verilmiştir. Bu konu yönetim planının "Eylem Programı"nda ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Fon ve Kaynak Sağlanması

Bath Yönetim Planı'nda, önerilen eylemlerin farklı karakterde çeşitli kuruluşlar tarafından uygulandığı belirtilmiştir. Bazı eylemler için maddi kaynak gerekmezken bazıları için az, bazıları içinse büyük miktarlarda kaynak gerektiği açıklanmıştır. Temel eylemler için fon sağlanması, uygulamanın gerçekleştirilebileceğinden emin olmak için bir an önce tanımlanması gereken bir konu olarak ön plana çıkarılmıştır (Bath North&East Somerset Council, 2004).

Bath Yönetim Planı'na göre temel eylemler aşağıdaki başlıklarda açıklanmaktadır (Bath North&East Somerset Council, 2004):

- Dünya Mirası Alan Koordinatörünün işe alınması
- Dünya Mirası Alanı Yönlendirme Grubunun, Paydaşlık Grubunun ve Çalışma Gruplarının hizmet vermesi
- Yıllık temel planlama uygulamaları

- Uygulamaları izleme süreci
- Bath Yönetim Planı'nın hedeflerinin gerçekleştirilmesi için ortakların faaliyetlerinin koordine edilmesi
- Bath Yönetim Planı'nın hedeflerinin gerçekleştirilmesi için projelerin yönetimi
- Projeler için güvenli ve sağlam kaynak sağlanması
- Bath Dünya Miras Alanının algılanması ve yerel toplum ile bağlantının artırılması.

Dış kaynaklardan elde edilen ek fonlar uygulamanın devamlılığı için gerekli görülmektedir. Mali olanaklar, hem İngiltere içinden "Heritage Lottery Fund" tarafından sağlanan mali destek gibi ulusal, hem de AB'nin kültürel programlarından sağlanan destekler gibi uluslararası kaynaklar olarak belirtilmiştir. Ayrıca diğer Dünya Mirası Alanları ile ortaklıklar yapılması sonucu, uluslararası ek fon olanaklarının sağlanabileceğine de dikkat çekilmiştir (Bath North&East Somerset Council, 2004).

Yönetim Planının Gözden Geçirilmesi

Bath Yönetim Planının süresi altı yıl olarak tanımlanmıştır. Bath Yönetim Planı'nda yer alan konular ve hedeflerden bazıları daha uzun süreli olsa da çoğunluğunun altı ile sekiz yıl için planlandığı ve tamamlanmasının beklendiği görülmektedir. Eylem programının ömrünün ise uygulamalardaki başarıya bağlı olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle ve Yönetim Planını güncel tutmak amacıyla alanın tanımlanması, değerlerin durumu, ilgili konular ve hedeflerin her altı yılda bir gözden geçirilmesi gerekmektedir (Bath North&East Somerset Council, 2004).

Bath Yönetim Planı'nda belirtildiği gibi gözden geçirme süreci Dünya Mirası Alan Koordinatörünün yardımıyla gerçekleştirilmekte, Yönlendirme Grubu (Steering Group) tarafından denetlenmekte ve aşağıdaki sıra ile gerçekleştirilmektedir:

- Uygulama planlarının yıllık gözden geçirilmesi ve gelişiminin ölçülmesi
- Altı yıllık denetimlerle Bath Yönetim Planı'nın gelişiminin güncelleştirilmesi
- Yeni eylem programlarının hazırlanması.

Yönetim Planının İzlenmesi

Dünya Mirası Alanlarının korunmasında UNESCO tarafından temel gereksinim olarak kabul edilen izleme sürecinin önemi giderek artmaktadır. Bath Yönetim Planı'nda da diğer yönetim planlarında olduğu gibi, izleme süreci gözden geçirme/denetleme süreciyle bağlantılıdır. Yönetim planının ve Dünya Mirası Alanı'nın durumundaki gelişmelerin izlenmesiyle ilişkili olan yıllık denetimler için, dengeli bir izleme yöntemi önerilmiştir. Değerlendirmeler için olası göstergeler aşağıda belirlenmiştir (Bath North&East Somerset Council, 2004):

- Tehlike Altındaki Yapılar Listesi'nde bulunan tarihi yapıların sayısı
- Bireysel koruma ya da yönetim planı olan tarihi binaların ve alanların sayısı
- Tarihi binaların ve yapıların analiz ve değerlendirme sonuçları
- Ziyaretçi sayısı
- Ziyaretlerin kalitesi ve ziyaretçi memnuniyeti
- Eğitim amaçlı gezilerin sayısı.

Bath Yönetim Planı İzleme Grubu aşağıdaki üyelerden oluşmaktadır:

- Department for Culture, Media and Sport
- English Heritage
- Bath & North East Somerset Council
- ICOMOS UK
- National Trust
- Bath Preservation Trust
- Bath Society
- Envolve
- Bath Chamber of Commerce
- Bath Federation of Residents Association
- Rotork plc

Eylem Programı

Bath Yönetim Planında, eylem programının yönetim planının hedeflerinin gerçekleştirilmesi için gerekli olduğu ve belirlenen konulara ve hedeflere paralel olarak düzenlendiği belirtilmiştir (Bath North&East Somerset Council, 2004). Eylemler tek ya da çoklu ortaklarla uygulanabilmektedir. Tablolarda yer alan her eylemin karşısında bulunan ortaklar olası organizasyonlar için önerilmiştir. Bunlara ek olarak daha fazla ortağın yer almasının da mümkün olduğu vurgulanmıştır. Eylemlerin karşısında yer alan süreler eylemin tamamlanması gereken zamanı göstermektedir:

- Kısa (K), 2 yıl
- Orta (O), 6 yıl
- Uzun (L), 10 yıl ya da daha fazla
- Devam eden, kesintisiz süren çalışmaları ifade etmektedir.

LİVERPOOL DÜNYA MİRAS ALANI YÖNETİM PLANI

Alanın konumu:	Liverpool, İngiltere
Dünya Mirası Listesi'ne alınma tarihi:	2004
Dünya Mirası Listesi'ne alınma kriterleri:	(ii)(iii)(iv)
Dünya Mirası Alanının büyüklüğü:	136 ha
Tampon bölgenin büyüklüğü:	750,5 ha

İngiltere'nin Liverpool Eyaletinde yer alan 136 ha büyüklüğündeki "Liverpool Maritime Mercantile Dünya Mirası Alanı" 2004 yılında Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır (Şekil 8).

Alanın, Dünya Mirası Listesi'ne alınma kriterleri aşağıdaki gibidir:

Kriter(ii): Dünya Mirası Merkezi'nin "Belli bir zaman diliminde veya kültürel mekânda, mimarinin veya teknolojinin, anıtsal sanatların gelişiminde, şehirlerin planlanmasında veya peyzajların yaratılmasında, insani değerler arasındaki önemli etkileşimi göstermesi" kriteri doğrultusunda Liverpool Dünya Mirası Alanı için "Liverpool 18. yüzyıl ve 19. yüzyılda dok inşası ve liman yönetiminde yenilikçi teknolojilerin ve yöntemlerin geliştiği başlıca merkezdir" ifadesi kullanılmaktadır.

Kriter(iii): Dünya Mirası Merkezi'nin "Kültürel bir gelenek veya yaşayan ya da kayıp bir uygarlığın tek veya en azından istisnai tanıklığını yapması" kriteri doğrultusunda Liverpool Dünya Mirası Alanı için "Liverpool şehri ve limanı 18. yüzyıl ve 19. yüzyıl deniz ticareti kültürünün gelişiminde olağanüstü tanıklık yapmaktadır" ifadesi kullanılmaktadır.

Kriter(iv): Dünya Mirası Merkezi'nin "İnsanlık tarihinin bir veya birden fazla anlamlı dönemini temsil eden yapı tipinin ya da mimari veya teknolojik peyzaj topluluğunun değerli bir örneğini sunması" kriteri doğrultusunda Liverpool Dünya Mirası Alanı için "Liverpool, Britanya İmparatorluğu boyunca küresel ticaret ve kültürel bağlantıların gelişiminde dünya liman ticareti için eşsiz, yeri doldurulamaz bir örnektir" ifadesi kullanılmaktadır.

LİVERPOOL DÜNYA MİRAS ALANI YÖNETİM PLANI'NIN YAPISI

Dünya Miras Listesi'nde yer alan Liverpool Tarihi Merkezi, yönetim planı kurulum şeması açısından oldukça iyi bir örnektir. Özellikle şehrin 2008 yılı Kültür Başkenti olarak seçilmesiyle birlikte turizme yönelik çalışma ve stratejiler ağırlık kazanmaya başlamıştır.

Liverpool Yönetim Planı'nda öncelikli olarak tüm eylem ve stratejilere götürecek çerçevenin yapılandırılabilmesi amacıyla alanın tanımlanmasına ve özelliklerinin ortaya konulmasına çalışılmıştır. Bu bölümdeki çalışmalara ve elde edilen verilere, özellikle alanın gelecekteki uzun vadeli planlama eylemlerine karar verilmesi konusundaki etkileri nedeniyle özel önem verilmiştir.

Belirlenen çerçevede yönetim planı sekiz alt başlık içinde tanımlanmıştır. Bu bölümlerden ilk üçü alanın tanımlanması ile ilgili bölümleri içermektedir. Alanın konumu ve sınırları, alan içerisindeki tarihi değerler, yönetim aşamaları içinde ele alınacak bölgeler, alanın tarihi, mülkiyet durumu gibi tanıtıcı veriler bu bölümlerin genel başlıklarını içermektedir (Şekil 9).

Alanın genel olarak yönetim hedefleri ve turizm stratejileri ile ziyaretçi yönetimi konularını içeren dördüncü bölüm, alanın yönetiminin hangi kuruluşların katılımı ve sorumluluğu altında gerçekleştirileceğinin, hedeflerin nasıl uygulanacağına çerçevesinin çizilmesi ve bunu destekleyecek planları içermektedir.

Daha sonraki bölümler planın izlenmesi ve gözden geçirilmesi aşamalarını içermekte ve son olarak kısa ve uzun vadede gerçekleştirilmesi amaçlanan eylemler ortaya konmaktadır.

Şekil 8. Liverpool Maritime Mercantile Dünya Mirası Alanı
(Liverpool Management Plan, 2003)

Liverpool Yönetim Planı'nda UNESCO ve ICOMOS rehberliğiyle ortak çalışacak bir yönetim planının aşağıdaki başlıkları içermesi öngörülmektedir.

Bu başlıklar:

- Alanın korunacak ve kalitesi arttırılacak değer ve özelliklerinin tanımı
- Alanın temel yönetim konuları ile ilgili bir değerlendirme
- Yaşayan değerlerin korunması temel alınarak alanın geleceği için net bir vizyon
- Alanın geleceğinin yönetimine ve korunmasına rehberlik edecek bütüncül ve uyumlu hedeflerin yapılandırılması
- Kısa (5 yıl), orta (10 yıl) ve uzun (30 yıl) vadede başarılması kabul edilmiş bir yönetim çerçevesi ve uygulama stratejisi oluşturulması olarak belirlenmiştir (Liverpool Management Plan, 2003).

Yönetimden Sorumlu Kuruluşlar:

Liverpool Yönetim Planı'nda, Liverpool Şehir Konseyi başta olmak üzere, yapı ve arazi sahipleri ve yapı kullanıcılarına ek olarak yönetim sorumluluğunu taşıyan çok sayıda organizasyon bulunmaktadır.

Liverpool City Council (Liverpool Şehir Konseyi): Liverpool Şehir Konseyi, bünyesinde planlama yöneticisi, koruma ve kentsel tasarım uzmanları, dünya miras alanı uzmanları, koruma uzmanları, ulaşım uzmanları, kütüphane uzmanları, turizm uzmanları gibi meslek gruplarından seçilmiş uzmanların çalıştığı yerel bir planlama otoritesidir (Liverpool Management Plan, 2003).

Liverpool Steering Group (Liverpool İzleme Komitesi): Yönetim planı ile ilgili olan Liverpool Şehir Planlama Konseyi ile birlikte çalışmak üzere bir izleme komitesi kurulması öngörülmüştür. İzleme Komitesi, şehir plancılarında seçilen bir yönetici, koruma ve kentsel tasarım konusunda uzman bir yönetici, Dünya Miras Alanı üzerine uzmanlığı bulunan bir yönetici, koruma uzmanları, ulaşım konusunda uzman meslek grupları, kütüphaneler ile ilgili uzmanlıklar ve turizm sektöründe çalışan ilgili kişilerden oluşmaktadır. Bu gruplar arasından seçilecek bir başkan Liverpool İzleme Komitesinin yöneticisi olarak görev almaktadır.

English Heritage (İngiliz Mirası): İngiliz Mirası, İngiltere'deki korunması gerekli tarihi binalar ve alanlarla ilgili danışmanlık sağlayacak meslek gruplarından oluşmaktadır.

North West Development Agency (Kuzey Batı Gelişim Ajansı): Kuzey Batı Gelişim Ajansı, şehir plancılarından ve Liverpool'daki gelişmeler ile ilgili çeşitli meslek gruplarından üyelerini oluşturduğu ajanstır (Culture North West, 2007).

Liverpool Vision (Liverpool Vizyonu): Liverpool Vizyonu 1999'da Liverpool Şehir Konseyi (Liverpool City Council), Kuzey Batı Gelişim Ajansı (North West Development Agency) ve İngiliz Ortaklığı (English Partnership) ile Liverpool Şehir Merkezi ve çevresinde sosyal, ekonomik ve çevresel gelişimi desteklemek üzere kurulmuştur. Liverpool Vision, Liverpool Yönetim Planı'nın stratejik çerçevesinin oluşturulması, şehir ve bölge içerisinde katılımın sağlanması ve 10-15 yıllık süreç içerisinde yönetim planı stratejisinin uygulanması konusunda görev yapmaktadır (Liverpool Management Plan, 2003).

Merseytravel (Merseyseyahat): Merseytravel, yönetim planında belirlenen ulaşım ile ilgili hedeflerin sağlanması amacıyla tanımlanan sorumlulukları yerine getirecek özel bir kuruluştur. Liverpool için bütünleşmiş ve sürdürülebilir bir ulaşım ağı geliştirmek amacı taşımaktadır. Bu çalışmaları yönetmek amacıyla projelerin başında görev alacak ve diğer kuruluşlar ile ortaklık ve iletişimi sağlayacak bir proje müdürü bulunmaktadır (Culture North West, 2007).

Liverpool Land Development (Liverpool Arazi Gelişimi): Liverpool Arazi Geliştirme; Liverpool Şehir Konseyi (Liverpool City Council) ve Kuzey Batı Geliştirme Ajansı (North West Development Agency) işbirliği ile kurulmuştur. Genel amacı, Liverpool'da şehir merkezi dışında kalan alanlarda yönetim planı hedeflerine uygun olarak ekonomik gelişmeyi sağlayacak ve destekleyecek önerileri ve çalışmalarını ortaya koymaktır. Bu çalışmalar, ortak iki kuruluş tarafından atanan ve planlama konusunda uzmanlığı bulunan bir görevli yönetiminde gerçekleştirilmektedir.

Liverpool First: Liverpool First yönetim planının hazırlanma ve uygulanma sürecine halkın katılımını sağlamak üzere öngörülen çalışmaları yönetmeyi üstlenmiştir. Bu çalışmalar, Liverpool First kuruluşunun başında bulunan yönetici önderliğinde yürütülmektedir (Culture North West, 2007).

Liverpool Atlantic Partnership (Liverpool Atlantik Ortaklığı): Liverpool Atlantik Ortaklığı, özellikle ekonomik gelişmenin sağlanmasına yönelik yönetim planı hedeflerinin uygulanması ve halkın bu uygulamalar konusunda bilgilendirilmesi ve katılımının sağlanması için gerekli çalışmaları gerçekleştirmeyi üstlenmektedir.

Liverpool Chamber of Commerce and Industry (Liverpool Endüstri ve Ticaret Odası): Liverpool Endüstri ve Ticaret Odası, yönetim planı hedeflerinin gerçekleştirilmesi için gereken kaynak çerçevesinin sağlanması için destek verebilecek iş sektörlerinin dikkatini çekmek amacıyla gerekli çalışmaların yapılması görevini üstlenmiştir. Bu anlamda çeşitli toplantılar yapmak, öneriler geliştirmek ve yapılması düşünülen çalışmalar konusunda özel sektörün ilgisini çekmek gibi görevleri üstlenen kuruluşun, bu çalışmaları bir sekreterlik kanalıyla uygulamaya koyması planlanmıştır.

National Museums Liverpool (Liverpool Ulusal Müzesi): 1986 yılında kurulan Liverpool Ulusal Müzesi pek çok değişik kaynaktan ve özellikle Kültür, Medya ve Spor Departmanı'ndan yıllık olarak önemli miktarda bağış almaktadır. Bu bağışların düzenlenmesi, koleksiyonların korunması, galerilerin organizasyonlarının yapılması ve yönetim planı hedefleri kapsamında kullanılması amacıyla gerekli çalışmaların yürütülmesi görevlerini üstlenmektedir.

Liverpool Culture (Liverpool Kültürü): Liverpool Kültürü, özellikle Liverpool'un 2008 Avrupa Kültür Başkenti seçilmesi ile ilgili olarak gerekli tanıtım sağlayıcı etkinlik ve organizasyonların üretilmesi ve düzenlenmesi ile ilgili çalışmalara olanak sağlamak amacıyla görev yapmaktadır.

Department for Culture, Media and Sport (Kültür, Medya ve Spor Departmanı): Kültür, Medya ve Spor Departmanı, Yönetim planının geliştirilmesinin desteklenmesi ve hedeflerin kolay uygulanabilmesi amacıyla Dünya Miras Konvansiyonu ile bağlantı ve işbirliği sağlanmasına çalışmaktadır.

ICOMOS (Anıt ve Sitler Uluslararası Konseyi): ICOMOS' un Liverpool'da kurulan sekreterliği yönetim planı hazırlanmasından sorumlu kuruluş olarak öne çıkmaktadır.

Environment Agency (Çevre Ajansı): Çevre Ajansı, doğal değerlerin korunması ile ilgili diğer kuruluşlarla bağlantı kuracak kişilerin görev alacağı bir ajanstır.

English Waterways (İngiliz Su Yolları): İngiliz Su Yolları, liman ve kanallarla ilgili düzenlemeler üzerine çalışacak bir genel müdür başkanlığında sorumluluk alacak kuruluştur (Culture North West, 2007).

Liverpool Architecture and Design Trust (Liverpool Mimarlık ve Tasarım Vakfı): Liverpool Mimarlık ve Tasarım Vakfı, Liverpool'da sanat ve tasarım konularına ilginin artırılması ve katılımın sağlanması amacıyla gerekli etkinlik ve çalışmaların gerçekleştirilmesini amaçlamaktadır. Liverpool Mimarlık ve Tasarım Vakfı, gerekli çalışmaların gerçekleştirilmesi için bünyesinde oluşturduğu mimarlık tarihçisi, sanat tarihçisi, şehir plancısı gibi uzmanlık

dallarında eğitim almış meslek alanlarından oluşan ekip sayesinde aktif olarak görev yapmaktadır (Liverpool Management Plan, 2003).

LIVERPOOL DÜNYA MİRASI ALANI YÖNETİM PLANI'NIN AMAÇ VE HEDEFLERİ

Liverpool Yönetim Planı'nın genel amacı alanın sürdürülebilir korunması sağlanırken alana mümkün olduğu kadar çok ziyaretçi çekebilme. Bu amaca bağlı olarak Liverpool Yönetim Planı'nın temel hedefleri:

- Şeffaf ve etkin koruma ilkeleri ve planlama politikaları uygulamaları çerçevesinde alanın var olan eşsiz değerlerini korumak ve geliştirmek
- Sürdürülebilir turizm çerçevesinde, tarihi yapılarla uyumlu kullanımlar ve boş alanlara uygun gelişmeler önererek alanın ekonomik yenilenmesini desteklemek
- Araştırma, yorumlama ve eğitim çerçevesinde alanın yaşayan evrensel değerinin kabul edilmesini ve anlaşılmasını sağlamak olarak benimsenmiştir (Liverpool Management Plan, 2003).

Bir yandan sürdürülebilir yenileme desteklenirken, alanın evrensel değerinin korunmasını ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamayı hedefleyen yönetim planında, "miras alanı için gelecek" bölümüne özel önem verilmiştir. Bu bölüm, 50 yönetim hedefini içermektedir. Her hedef öneri eylemleri ve açıklamaları içermekte ve bunlar daha sonra eylem planlarına bağlanmaktadır.

Liverpool Dünya Mirası Alanı'nın aşağıdaki hedefler ve ölçütler ile sürdürülebilir gelişmenin ve miras odaklı yenileşmenin bir örneği olarak yönetilmesi planlanmıştır:

- Uluslararası önemi olan bir şehir olarak Liverpool için bir kimlik oluşturmak
- Liverpool şehir merkezini insanlar için yaşanacak, çalışılacak, alışveriş yapılacak ve ziyaret edilecek daha çekici bir mekân haline getirmek
- Liverpool'u kültürel eşsizliğin ve çeşitliliğin anlaşılacağı ve halkın gurur duyacağı bir mekân haline getirmek
- Sürdürülebilir gelişme için Liverpool'un kültürel mirasının itici güç olarak görev yapmasını desteklemek
- Liverpool'da yaşayanları alanın önemini anlaşılması ve geleceğe aktarılması konusunda katkı sağlamak üzere çalışmalara katmak
- Liverpool uygulamalarında eğitim konularıyla Dünya Mirası konularını bütünleştirmek gibi hedefler benimsenmiştir.

LIVERPOOL DÜNYA MİRASI ALANI YÖNETİM PLANI'NIN AŞAMALARI

Alanın Tanımlanması, Kültürel Değer ve Öneminin Belirlenmesi ve Değerlendirme

Alanın tanımlanması amacıyla bu bölüm kapsamında ilk olarak alanın konumu ve ülke ile bölge içerisindeki yeri ele alınmıştır. Alanın konumu belirlendikten sonra bölge içinde koruma açısından önemli olan ve turizm potansiyeli taşıyan nitelikler ortaya konulmuştur.

Bu nitelikler:

- Alanın tanımlanması
- Alanın yeri ve konumu
- Alan ve alandaki değerlerin tanımlanması
- Alanın yasal statüsü
- Alandaki koruma uygulamalarıdır.

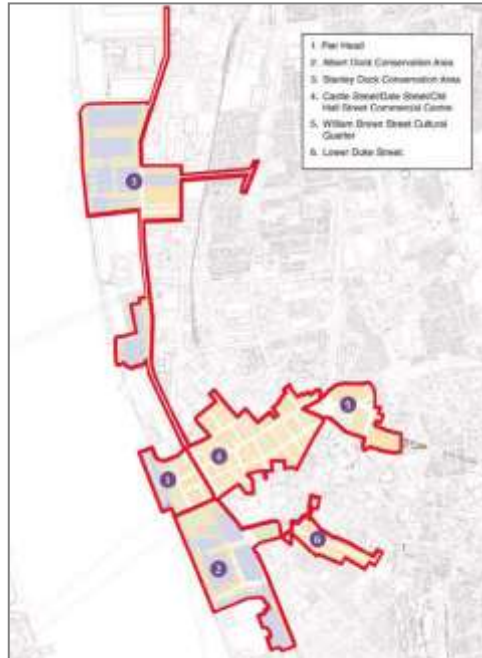

Şekil 9. Liverpool'un Konumu (Liverpool Management Plan, 2003)

Liverpool koruma alanı planlama kolaylığı açısından 7 bölgeye ayrılmıştır.

Bu bölgeler (Şekil 10):

- Pier Head
- Albert ve Wapping Limanları
- Stanley Limanı Koruma Alanı
- Castle, Dale, Eski Hall Sokağı Ticaret Alanı
- William Brown Kültür Mahallesi
- Lower Duke Caddesi
- Geçiş Alanı

Şekil 10. Liverpool Koruma Alanı Geçiş Bölgeleri (Liverpool Management Plan, 2003)

Vizyon, Hedefler ve Eylem Programının Belirlenmesi

Alanın tanımlanmasından sonra yapılan değerlendirmenin ardından Liverpool Yönetim Planı'nda öncelikli olarak temel ilkeler aşağıdaki gibi belirlenmiştir (Şekil 11):

- Alanın yaşayan evrensel değerini belirlemek ve korumak
- Liverpool'un tarihi yapılarını ve kentsel alanını korumak ve korumayı yaygınlaştırmak
- Mümkün olduğu kadar tarihi yapıların özgün işlevleri ile kullanımını teşvik etmek
- Özgün işlevi sürdürmenin mümkün olmadığı tarihi yapılarda ve alanlarda uygun yeni işlevle yeniden kullanımı ve sürdürülebilir yeni gelişmeleri teşvik etmek
- Herkes için alana erişim sağlamak
- Liverpool'un eşsiz kültürel yaşamının ve kimliğinin devamlılığını sağlamak
- Ulusal ve yerel ortaklık ile sosyal katılımı arttırmak
- Yerel ve uluslararası ziyaretçilere alanın önemini ve değerini anlatılmasını sağlamak (Liverpool Management Plan, 2003).

Şekil 11. Liverpool Vizyon'unun Eylem Alanları (Liverpool Management Plan, 2003)

Liverpool Yönetim Planı'nda hedeflerin genel yönetim planlarıyla bağlantılı olması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu nedenle genel hedeflerin alanın daha üst ölçekli genel yönetimsel hedeflerine uygunluk sağlaması beklenmektedir (Tablo 6). Liverpool Yönetim Planı'nın temel ilkelerinin belirlenmesinden sonra bu ilkelere bağlı hedefler 13 başlık altında toplanmaktadır (Liverpool Management Plan, 2003):

- Alanın Yönetilmesi
- Alanın Yenilenmesi
- Yapılaşmış Kültürel Mirasın Korunması
- Alanın Kentsel Görünümü
- Yeniden Gelişim
- Ulaşım
- Arkeoloji
- Alanın Algılanması ve Anlaşılması
- Kültür ve Soyut Kültür Mirası

- Eğitim ve Yorumlama
- Ziyaretçi Yönetimi ve Turizm
- Alanın Düzenlenmesi
- Doğal Çevre

Alanın Yönetilmesi ile ilgili hedefler, girişimcilerin tüm süreçten haberdar edilmesi, yönetim planının desteklenmesi, uygulanması, izlenmesi ve gözden geçirilmesinin sağlanması, değişimin yönetim hedeflerine saygılı bir yapı içinde uygulanması ve yönetilmesi ve alanın yönetiminde yerel halkın katılımının sağlanması konularını içermektedir.

Alanın Yenilenmesi ile ilgili hedefler, sürdürülebilir yenileme çerçevesinde yüksek kalitedeki eşsiz tarihi çevre ve miras değerlerinin desteklenmesi, alanın önemini anlatacak ve koruyacak yenileme programlarının uygulanması, koruma ve sosyo-ekonomik ihtiyaçlar arasında denge kurulması konularını içermektedir.

Yapılaşmış Kültürel Mirasın Korunması ile ilgili hedefler, alanın yapılaşmış kültürel miras kaynaklarının güvence altına alınması, kullanılan üslup, teknik ve malzemelerin uygunluğunun sağlanması, risk altındaki yapıların belirlenmesi ve korunması için düzenli inceleme ve bakım programları uygulanması, tescil programları yürütülmesi, koruma planlarının hazırlanmasının desteklenmesi ve tüm bunları gerçekleştirmek için bağış fonu girişimlerinin kullanılması konularını içermektedir.

Alanın Kentsel Görünümü ile ilgili hedefler, alanın değerinin yerel halkın da yardımı ile tanıtılması, yerel halkın kentsel görünüme duyarlı hale getirilmesi, önemli görsel iletişim noktalarının tanımlanması ve korunması konularını içermektedir.

Yeniden Gelişim ile ilgili hedefler, yeni gelişmelerin yüksek tasarım ve inşaat kalitesinde gelişmesi ve mimari görünüm ve tarihi kentsel doku ile uyum sağlaması konularını içermektedir.

Ulaşım ile ilgili hedefler, alanda ve geçiş alanında korumayı dikkate alarak ulaşımın yönetilmesi, yüksek kalitede yaya ve bisiklet yolları sağlanması, ulaşım çözümlerinde tüm kullanıcıların ihtiyaçlarının dikkate alınması, sürdürülebilir ve çeşitlilik olan bir ulaşım sistemi yaratılması konularını içermektedir.

Arkeoloji ile ilgili hedefler, arkeolojik kaynakların yerel halk ve ziyaretçilere açılması, tanıtımının yapılması, anlaşılabilmesinin sağlanması ve bu konuların koruma sürecine entegre edilmesi konularını içermektedir.

Alanın Algılanması ve Anlaşılması ile ilgili hedefler, iletişim olanakları ile tüm araştırma stratejisinin ve çerçevelerinin koordine edilmesini, araştırma sonuçlarının mümkün olduğu kadar farklı izleyiciye sunulmasını içermektedir.

Kültür ve Soyut Kültür Mirası ile ilgili hedefler, soyut mirasın anlaşılması, ortak geçmişin yönetilmesini ve benzer alanlarla bağlantı kurulması konularını içermektedir.

Eğitim ve Yorumlama ile ilgili hedefler, mümkün olduğu kadar çok izleyicinin alana ulaşmasını ve eğitim projeleri ile bağlantı sağlanması konularını içermektedir.

Ziyaretçi Yönetimi ve Turizm ile ilgili hedefler, ziyaretçi yönetimi ve sürdürülebilir turizmle koordineli bir yaklaşım kurulması, alanın koruma değerini azaltmadan ziyaretçilere açılması ve tanıtılması konularını içermektedir.

Alanın Düzenlenmesi ile ilgili hedefler, uyumlu olmayan gelişmelerden korunması için geçiş alanındaki değişimin izlenmesi ve bu alanlarda yüksek kalitede bir çevre yaratılması konularını içermektedir.

Doğal Çevre ile ilgili hedefler, doğal çevre için yerel ve ulusal politika çerçevesinde alanın yönetiminin ele alınması ve doğal çevre kaynaklarının korunması konularını içermektedir.

Tablo 6. Liverpool Yönetim Planı'nda Konulara Bağlı Hedefler

KONU	HEDEF
ALANIN YÖNETİLMESİ	Hedef 1.1. Alanın ve tampon bölge alanının tanımlanması, korunması ve kalitesinin artırılmasını sağlamak
	Hedef 1.2. Tüm girişimcilerin alanın önemi ve yönetim planı hedefleri konusunda haberdar olmalarını sağlamak
	Hedef 1.3. Dünya miras alanı ve geçiş alanına ilişkin tüm plan, politika ve kararlara ilişkin kritik ve merkezi bir yanıt olarak yönetim planını desteklemek
	Hedef 1.4. Alan içerisindeki ve çevresindeki değişimin yönetim hedeflerine saygılı bir yapı içinde uygulanmasını, yönetilmesini ve uluslararası düzeyde kurulan koruma ilkeleri ile ve ulusal ve yerel koruma standartları ile ve en iyi uygulamalarla uyumlu olmasını sağlamak
	Hedef 1.5. Alanı etkileyecek kararların uygulanması ve sorumlulukların yerine getirilmesi ile ilgili organların aktif ve etkin ortaklığı çerçevesinde yönetim planının uygulanmasını, izlenmesini ve gözden geçirilmesini sağlamak
	Hedef 1.6. Alanı etkileyecek kararların verilmesinde ve alanın yönetiminde yerel halkın katılımını anlamlı şekilde sağlamak
ALANIN YENİLENMESİ	Hedef 2.1. Şehrin sürdürülebilir yenilenmesinde kilit sürücü ve yatırımları güvence altına alacak bir güç olarak alanın yüksek kalitedeki eşsiz tarihi çevre ve miras değerlerini desteklemek
	Hedef 2.2. Dünya miras alanının önemini anlatacak ve koruyacak yenileme programlarını uygulamak
	Hedef 2.3. Koruma ve sosyo-ekonomik ihtiyaçlar arasında sinerji sağlamak ve geliştirmek
ALANIN DÜZENLENMESİ	Hedef 12.1. Alanın eşsiz karakteri ve statüsü ile uyumlu olmayan gelişmelerden korunması için geçiş alanında ve daha geniş çevrede değişimi izlemek ve yönetmek
	Hedef 12.2. Geçiş alanı ve daha geniş çevre içinde yüksek kalitede bir çevre ihtiyacının desteklenmesi adına alanın karakter ve eşsiz statüsünü kullanmak
DOĞAL ÇEVRE	Hedef 13.1. Alanın yönetiminin doğal çevre için yerel ve ulusal politika çerçevesinde ele alınmasını sağlamak
	Hedef 13.2. Doğal çevre kaynaklarının korunması ve yayılması olanaklarını araştırmak ve uygulamak

Tablo 6. (devam) Liverpool Yönetim Planı'nda Konulara Bağlı Hedefler

KONU	HEDEF
YAPILAŞMIŞ KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI	Hedef 3.1. Şehrin yenilenmesini destekleyen alanın yapılaşmış kültürel miras kaynaklarını uygun ve sürdürülebilir olarak tanımlamak ve güvence altına almak
	Hedef 3.2. Alan ve çevresinde koruma projeleri sayesinde kullanılan üslup, teknik ve malzemelerin uygunluğunu sağlamak
	Hedef 3.3. Tarihi yapıların ve yapı komplekslerinin planlama değişikliklerini de göz önüne almasını sağlamak
	Hedef 3.4. Risk altındaki yapıların belirlenmesi ve korunmasını sağlamak için yapılaşmış kültür mirası kaynaklarını belirlemek ve tüm tarihi yapı ve anıtlar için düzenli inceleme ve bakım programları uygulamak
	Hedef 3.5. Mevcut ve gelecek bağış fonu girişimleri ve yasal uygulamaların aracılığı ile anıt ve tarihi yapıların uygun bakım ve onarımını sağlamak
	Hedef 3.6. Tüm tarihi yapılar için uygun tescil programları yürütmek
	Hedef 3.7. Koruma uygulamalarında sağlam bir rehberlik sağlanmasını ve tüm önemli tarihi yapılar ve kompleksler için koruma planlarının hazırlanmasını desteklemek
	Hedef 3.8. Liman alanının önemi ve potansiyeline saygılı bir şekilde tekrar kullanılmasını ve yönetilmesini sağlamak
ALANIN KENTSEL GÖRÜNÜMÜ	Hedef 4.1. Alanın kentsel görünümünün eşsiz karakterinin ve estetik kalitesinin tanımlanması, korunması ve yayılmasını sağlamak
	Hedef 4.2. Yerel halkın, alanın var olan evrensel değerinin ve kentsel görünüm değerinin tanınmasına katkıda bulunmasını ve katılımını sağlamak
	Hedef 4.3. Yerel halkın, alanın kentsel görünümünün yönetim ve bakımına yüksek kalitede ve duyarlı yaklaşımını desteklemek
	Hedef 4.4. Alan içindeki önemli görsel iletişim noktalarını, panorama ve görüntüleri tanımlamak ve korumak
	Hedef 4.5. Ziyaretçi, kullanıcı ve yerel halk adına alanda ve çevresinde sürdürülebilir erişim, birliktelik ve hareketi geliştirmek
YENİDEN GELİŞİM	Hedef 5.1. Alan ve geçiş alanındaki tüm yeni gelişmelerin yüksek tasarım ve inşaat kalitesinde gelişmesini sağlamaya devam etmek
	Hedef 5.2. Yeni gelişmelerin alanın önemine saygılı ve tarihi kentsel doku, mimari ve kentsel görünüm değerleri ile uyumlu olmasını sağlamak
	Hedef 5.3. Alan ve çevresindeki uygun olmayan yapıları belirlemek ve bunların yeniden gelişimi için uzun vadeli bir program hazırlamak

Tablo 6. (devam) Liverpool Yönetim Planı'nda Konulara Bağlı Hedefler

KONU	HEDEF
ULAŞIM	Hedef 6.1. Alanın ve geçiş alanının karakter ve öneminin korunmasına yardımcı olacak sürdürülebilir bir yaklaşım içinde ulaşımı yönetmek
	Hedef 6.2. Alan ve çevresinde yüksek kalitede yaya ve bisiklet yolları sağlamak ve taşıtlar ile yayalar arasındaki kesişmeyi en aza indirmek
	Hedef 6.3. Şehir merkezi için ulaşım çözümleri geliştirirken yerel halkın ve alanın tüm kullanıcılarının ihtiyaçlarını dikkate almak ve dengelemek
	Hedef 6.4. Sürdürülebilir ulaşım sistemi olanaklarında çeşitlilik yaratmak ve en üst düzeyde erişimi sağlamak
ARKEOLOJİ	Hedef 7.1. Alanın ve çevresinin arkeolojik kaynaklarını yerel halk ve ziyaretçilere açmak, anlatmak ve tanıtımını yapmak
	Hedef 7.2. Alanın arkeolojik kaynaklarının kapsamlı olarak anlaşılabilmesini sağlamak
	Hedef 7.3. Arkeolojik konuların gelişme ve koruma sürecine entegre edilmesini ve ayrıca dikkat çekilmesini sağlamak
ALANIN ALGILANMASI VE ANLAŞILMASI	Hedef 8.1. Alanın gelecek yönetimini garantileyecek uygun araştırma çerçevesini ve stratejilerini geliştirmek
	Hedef 8.2. Disiplinler arası iletişim ve analiz olanakları ile tüm araştırma stratejisinin ve çerçevelerinin koordine edilmesini sağlamak
	Hedef 8.3. Araştırmacıları, bulgularını mümkün olduğu kadar farklı izleyiciye sunma ve yayma konusunda desteklemek
KÜLTÜR VE SOYUT KÜLTÜR MİRASI	Hedef 9.1. Alanın eşsiz soyut mirasının anlaşılmasını sağlamak
	Hedef 9.2. Ortak geçmişin yönetilmesini ve kültürel olarak anlaşılmasını sağlamak için uluslararası ve benzer ulusal alanlar arasında bağlantı kurmak
	Hedef 9.3. Alanın diğer İngiliz Dünya Miras Alanları ve Aday Alanlarla ilişkilerini geliştirmek
EĞİTİM VE YORUMLAMA	Hedef 10.1. Kültürel miras alanına kolay erişimini ve mümkün olduğu kadar çok izleyicinin alana ulaşmasını sağlamak
	Hedef 10.2. Alana ilişkin ulusal ve uluslararası eğitim projeleri ile bağlantı sağlamak

ZİYARETÇİ YÖNETİMİ VE TURİZM	Hedef 11.1. Alanda ziyaretçi yönetimi ve sürdürülebilir turizmle koordineli bir yaklaşım sağlamak ve kurmak. Turizm hedefleri ile diğer İngiltere Kültürel Miras alanlarında olduğu gibi alanın koruma değerini azaltmadan ziyaretçilere açma ve tanıtma olanağı sağlanmaya çalışılmaktadır.
------------------------------	--

Alanın Yönetimini Etkileyen Plan, Strateji ve Programlar

Yönetim planının hedefleri belirlendikten sonra Liverpool'un kendi içerisinde planlama kolaylığı sağlanması için bölündüğü alt alanlar tanıtılmış ve bu alanlarla ilgili strateji, plan ve programlar açıklanmıştır. Alanın etkin bir şekilde yönetilebilmesi için Liverpool Yönetim Planı'nın alanda geliştirilmiş olan çeşitli çalışmalarla bağlantısının kurulmuş olmasına dikkat edilmiştir. Bu kapsamda Liverpool Yönetim Planını etkileyen temel çalışmalar incelenmiş ve yapılmış çalışmalar aşağıdaki başlıklar altında toplanmıştır:

- Planning Policy Guidance Notes – PPGs (Planlama Politikaları Rehberleri)
- Regional Planning Guidance (Bölgesel Planlama Rehberi)
- Regional Economic Strategy (Bölgesel Ekonomi Stratejisi)
- Action Plan for the City Region (Liverpool Şehri Eylem Planı)
- Liverpool Unitary Development Plan-UDP (Liverpool Bütünleşik Gelişim Planı)
- Merseyside Local Transport Plan – LTP (Mersey Yerel Ulaşım Planı)
- Liverpool City Centre Integrated Development Plan (Liverpool Şehir Merkezi Bütünleşik Gelişim Planı)
- Master Planlar

Planning Policy Guidance Notes- PPGs (Planlama Politikaları Rehberleri):

İngiltere'de Gelişme Planları hükümet tarafından tanımlanan "Planlama Politikaları Rehberleri" (Planning Policy Guidance Notes- PPGs) ile hazırlanmaktadır. Bu kapsamda Liverpool Dünya Mirası Alanı'nın gelişiminde temel alınan PPG'ler:

- PPG 12 Gelişim Planları
- PPG 15 Planlama ve Tarihi Çevre
- PPG16 Arkeoloji ve Planlama
- PPG 21 Turizm olarak belirlenmiştir.

Regional Planning Guidance (Bölgesel Planlama Rehberi):

RPG 13 (Kuzey Batı Bölgesel Planlama Kılavuzu-Regional Planning Guidance for the North West) 1996'da Hükümet Çevre Sekreterliği tarafından geniş bir bölgede gelişimi denetleyen stratejik ilkeleri sağlamak amacıyla yayınlanmıştır. Sürdürülebilir gelişme çerçevesinde bölgesel gelişmeyi, yaşam kalitesini ve gelir miktarını en üst düzeyde maksimize etmek amaçlanmaktadır. RPG 13'ün temel hedefleri:

- Sosyal gelişme ile bağlantılı ekonomik rekabeti ve ekonomik gelişmeyi gerçekleştirmek
- Kuzey batıda kentsel değişimi güvence altına almak
- Kıyı bölgelerinin duyarlı ve bütünleşik gelişmesini ve yönetimini sağlamak ve kıyı kentlerindeki konaklama niteliklerinin canlanmasını güvence altına almak
- Bölgenin yerel ekonomisinin canlanmasını ve sürdürülebilirliğini sağlamak
- Bölge için daha iyi bir imaj ile daha yüksek çevre ve tasarım kalitesi sağlamak
- Bölgenin çevre ve tasarım kalitesinin etkin yönetimini sağlamak olarak özetlenmiştir (Liverpool Management Plan, 2003).

Regional Economic Strategy (Bölgesel Ekonomi Stratejisi):

Kuzey Batı Gelişme Ajansı 2000 yılında "2020'ye Doğru Strateji", Bölgesel Ekonomi Stratejisi olarak oluşturmuştur ve bu strateji günümüzde bölge için kabul edilmiş ve uygulanan stratejidir. Bölgesel Ekonomi Stratejisi Programının vizyonu aşağıda belirtilen düzeyde bir bölge yaratmaktır:

- Günlük sosyal yaşama katılım gösterecek insanları alana çekmek
- Çevre, kültürel miras ve kültürü beslemek
- Yaratıcılık, yenilik ve rekabeti arttırmak
- Alanın kentsel imajını biçimlendirmek
- Alanın fiziksel altyapısını güçlendirmek
- Alanda yapılacak yatırımları düzenlemek (Regional Development Agency, 2007).

Bu strateji Liverpool'u bölgedeki en önemli iki dönüşüm merkezinden biri olarak tanımlamaktadır. Strateji; bölgenin dünya mirası açısından potansiyelinin eşsizliğini ve bu potansiyelin kültürel mirasında saklı olduğunu vurgulamaktadır.

Stratejik yenileme çerçevesi 2000; Liverpool Vision tarafından üretilmiştir. Liverpool şehir merkezinin ekonomik ve çevresel yenilemesini güvence altına almak için oluşturulmuştur. Girişimcileri değerlendirmekte ve yatırımı sağlama ve refah düzeyini yükseltme konusunda kriter oluşturmaktadır. Detaylı bir eylem planı ve daha özel stratejiler oluşturulması için olanak sağlamaktadır. Stratejik yenileme çerçevesi Liverpool Vizyonu ve Liverpool Şehir Konseyi tarafından onaylanmıştır.

Stratejik yenileme çerçevesinin stratejik hedefleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Yüksek kalitede kentsel çevre yaratmak
- Stratejileri şehir merkezinin zengin tarihi karakteri üzerine kurmak
- 21. yüzyıl ekonomisini yapılandırmak
- Sürdürülebilir ekonomik gelişimi kurmak
- Etkin bir yönetim mekanizması yaratmak
- Gelecek nesil için röper noktası oluşturmak
- Liverpool'u dünya seviyesinde bir turizm merkezi olarak tanımlamak
- Kent merkezini bölgesel alışveriş merkezi haline getirmek
- Kaliteli bir yaşam biçimi yaratmak
- Ziyaretçilere hoş bir deneyim yaşatmak
- Stratejik öğrenme olanaklarını ve rekabetçi bakış açısını oluşturmak
- Liverpool'un kimliğini Avrupa Şehri olarak kabul ettirmek (Regional Development Agency, 2007).

Liverpool First- Şehir Geneli Yenileme Stratejisi:

Liverpool Ortaklık Grubu tarafından 1999'da bütün şehri kapsayan 10 yıllık bir yeniden canlandırma stratejisi olarak oluşturulmuştur. Daha rekabetçi bir ekonomi, daha sağlıklı ve güvenli bir halk gelişimi ve bireysel şanslar yaratılmasını temel alarak Liverpool'u Avrupa şehri haline getirmeyi amaçlamaktadır.

Bunları sağlayacak gelişim takvimi 3 politika çerçevesinde oluşturulmaktadır:

- Şehir yaşamı ve çevre sürdürülebilirliği
- Rekabet, iş ve öğrenim
- Eşitlik, sosyal adalet ve yerel demokrasi stratejisi kapsamındaki teklifler.

Bunların dışında, öneriler aşağıdaki stratejileri içermektedir:

- Şehrin imajını geliştirmek için açık alanları ve şehrin kültürel miras yapılarını geliştirmek
- Liverpool koordine edilmiş yenileme programının bir parçası olarak gayrimenkul yatırım olanaklarını ve koordineli planlanmış arazi kullanımını geliştirmek
- Çevre projeleri ve yaygınlaştırılmış bakım üzerine hedef eylemlerle gelişme için bir çerçeve sağlamak (Regional Development Agency, 2007).

Liverpool Atlantik Kümesi Mahalle Yenileme Stratejisi; Yaklaşık 80,000 nüfuslu Melrose, Vauxhall, Anfield, Breckfield ve Everton bölgelerini içermektedir. Hükümet Küme Kurulu yerel ajanslar, yerel halk ve iş sektörü temsilcilerinden oluşmaktadır ve amacı Liverpool Ortaklık Grubu ile Yerel Kısa-yol Ortaklığı, Mahalle Konseyi ve Öncelikli Mahalli Alanlar arasında bir ara yüz sağlayarak stratejik bir düzeyde çalışmaktır.

Kültürel Miras Stratejisi; Liverpool Şehir Konseyi Liverpool Kültürel Miras Stratejisi hazırlama sürecindedir. 2001 yılında "Liverpool Kültürel Mirası Stratejisine Doğru- Taslak Çerçeve" hazırlanmıştır. Amacı tüm şehrin faydalanacağı aktivite programı içerisinde kültürel miras değerleri için öncelikleri belirlemek, koordine etmek ve tanımlamaktır (Liverpool Management Plan, 2003).

Turizm Stratejisi; Mersey ortaklığı, Mersey turizm ve Mersey Konferans Bürosu ile birlikte çalışarak ticaret şirketlerini, yerel otoriteleri, medya organizasyonlarını, hükümet organlarını, ticaret organlarını, üniversiteleri, medya organizasyonlarını ve profesyonelleri temsil eden bir anlaşmadır. Görevi Mersey alanının avantajlarını kullanarak şehir için genel olarak yatırım yapmak ve yaşama, çalışma ve ziyaret amaçlı mükemmel bir yer olarak tanıtmak için dinamik bir ortaklık kurmaktır. TMP Avrupa Bölgesel Gelişme Fonu tarafından Mersey Program Hedefi kapsamında desteklenmektedir.

Liverpool Şehir Konseyi Liverpool için Turizm Stratejisi hazırlama sürecindedir. 2002 yılında "Liverpool Turizm Konusu Raporu" hazırlanmıştır. Raporun amacı kendisini dünya seviyesinde bir şehir konumuna çıkarmaya çalışan Liverpool'un karşı karşıya geldiği konuları tanımlamak ve bu konulara dikkati çekmektir.

Liverpool için Kültür Stratejisi; Liverpool Konseyi tarafından 2002 bahar aylarında geliştirilmiştir. Gelecekteki kültürel hizmetlerin şehir genelinde görüntülenebilmesi, kültürel aktivitelerin en geniş şekilde tanımlanması hedef ve vizyonunu taşımaktadır (Liverpool Management Plan, 2003).

Action Plan for the City Region (Liverpool Şehri Eylem Planı):

Mersey Ortaklığı tarafından bölgenin ekonomik öncelikleri için şehir bölgesini kapsayan yapıda 2002- 2005 yılları arasında üretilmiştir. Eylem Planı Mersey'in yeniden canlandırılması için kaynakların güvence altına alınması konusunda yaşamsal bir adımdır. Eylem planı, Liverpool Şehir Merkezinde yeni bir hareketlilik oluşturmak ve gelecekteki büyüme için bir potansiyel belirlemek hedefini benimsemektedir.

Eylem Planı, biri Mersey Bölgesel Parkı olmak üzere iki projeyi de içeren büyümeyi sağlayacak altı ekonomik yönetim önceliğini ve eylemi tanımlamıştır. Bu proje, kültürel değerleri, rekreasyonel değerleri, turizm potansiyellerini, endüstri ve doğal çevreyi Mersey ekonomisinin canlanması için yönetmeyi, geliştirmeyi ve çalışacak duruma getirmeyi amaçlamaktadır. Planlar yeni bir strateji organizasyonunu ve 15 yıllık bir dönem için daha koordineli bir gelişim planının başlangıcını öngörmektedir ve mevcutta 4 tema üzerinde çalışmaktadır.

Bu dört tema şu başlıklar altında özetlenebilir:

- Ticari aktivitelerin geliştirilmesi
- Nehir ağzının yönetim ve geliştirilmesi
- Turizm, spor ve boş zaman aktivitelerinin geliştirilmesi
- Altyapının geliştirilmesi. (The Mersey Partnership, 2003).

Liverpool Unitary Development Plan-UDP (Liverpool Bütünleşik Gelişim Planı):

UDP'nin ana teması ekonomik gelişmeyi sağlamak ve alanda ekonomik açıdan yeniden yapılandırmayı gerçekleştirmektir. UDP'nin hazırlanmasında Liverpool Şehir Konseyi alanın yönetimi adına halk desteğinin sağlandığını ve yerel uzlaşma olduğunu göstermek için yerel

danışmanlığı geliştirmeyi amaçlamaktadır. UDP genel stratejik politikalara sahiptir ve tarihi çevrenin korunması için güçlü bir desteğe sahiptir. Ekonomik gelişme, yapılaşmış çevrede kültürel miras ve tasarım, açık alan, konut, alışveriş, ulaşım, sosyal yapı, çevresel koruma konularında özel politikalara sahiptir (Liverpool Management Plan, 2003).

Merseyside Local Transport Plan – LTP (Mersey Yerel Ulaşım Planı):

2001/2- 2005/6 Mersertavel tarafından üretilmiştir ve Mersey'de 5 yerel otoriteye sahiptir. Mersey'de sürdürülebilir yenilemenin yayılmasına yardımcı olacak yerel, ulusal ve bölgesel ulaşım stratejilerini geliştirmektedir. Yerel danışma ve ortaklı bütünleşmiş ulaşım ağının yayılmasının merkezidir. LTP'nin amacı ekonomik ve sosyal yenilemeyi destekleyen sürdürülebilir ve sürdürülebilir bir ulaşım ağı geliştirmek ve tüm halk için iyi bir erişim sağlamaktır. Şehir merkezi hareketlilik stratejisi ve önerilen hafif raylı sistem önerisi bu stratejinin temelidir (Liverpool Management Plan, 2003).

Liverpool City Centre Integrated Development Plan (Liverpool Şehir Merkezi Bütünleşik Gelişim Planı):

Liverpool Vision tarafından 2001 Mart ayında oluşturulmuştur. Şehir Merkezi bütünleştirilmiş yenileme stratejisine odaklanmayı sağlamak için hazırlanmıştır. Özel ve kamusal yatırımların rehberliğinin yapılması için gerekli olan müdahaleler adına bir çerçeve sağlamaktadır.

Master Planlar:

Alanda çeşitli konularda değişiklik gösteren sayısız master plan bulunmaktadır. Bunlardan bazıları (Liverpool Management Plan, 2003):

- Lime Sokağı Master Planı
- Kings Limanı Master Planı
- L1 Master Planı
- Princes Limanı Master Planı

Koruma Planları:

Yönetim planına araç olarak yardımcı olacak koruma planlarına verilebilecek örnekler:

- Liverpool Müzesi Koruma Planı, Walker Sanat Galerisi, Eyalet Toplantı Evi ve Mountford Binası
- St. George's Hall Koruma Planı
- Bluecoat Sanat Merkezi Koruma Planı'dır (Liverpool Management Plan, 2003)

İzleme ve Gözden Geçirme

Liverpool Yönetim Planı'nın izleme ve gözden geçirme aşaması kapsamında özellikle planın uygulanmasını sağlayacak gerekli kaynak çerçevesinin oluşturulması ve yapılan uygulamaların alana zarar vermesinin engellenmesi amacıyla gerekli denetime olanak sağlayacak ziyaretçi istatistiklerinin yapılandırılmasına önem verilmiştir. Bu sebeple İzleme ve Gözden Geçirme Aşaması "Fon ve Kaynak Sağlanması" ve "Ziyaretçi Nitelikleri ve İstatistikleri" başlıkları altında ele alınmıştır.

Fon ve Kaynak Sağlanması

Alanın doğru bir şekilde korunması ve yeniden canlandırılması sorumluluğu organizasyonun, girişimcilerin, merkezi, bölgesel ve yerel hükümetin olduğu kadar özellikle yapı ve iş sahiplerinin de sorumluluğundadır. Özel sektör fonu örnek alanın bakımı, korunması ve yenilenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Son yıllarda şehirdeki yatırımlarda özel sektör yatırımlarının belirgin bir artış gösterdiği izlenmektedir. Kaynak sağlanabilmesi için uygun görülen çalışmalar konut gelişimi, turizm ve otel gelişimi ve ofis gelişimi alanlarında toplanmaktadır. Alana kaynak sağlanması için tasarlanan temel koruma programları 1989/90 yılları içinde gerçekleştirilmiştir. Bunlardan bazıları:

- Duke Sokağı Koruma Alanı Ortaklık Programı 1995- 1998 (Ortalama gelişim tutarı: £1.46m)

- Slater Sokağı/ Seel Sokağı Mirasın Ekonomik Yenileme Programı 1999/2003 (Ortalama gelişim tutarı: £1.3m)
- Castle Sokağı Koruma Alanı Ortaklık Programı (Ortalama gelişim tutarı: £1.6m)
- Yerel Otorite Bağış Programı 1990- 1993 (Ortalama gelişim tutarı: £0.6m)
- İngiliz Mirası Bağış Fonu (Culture North West, 2007)

Bağışlar direkt olarak English Heritage tarafından tescilli yapılar, kiliseler, mimari önemi olan yapılar ve bireysel olarak başarılı şekilde restore edilmiş yapılar için kullanılmaktadır. Koruma alanında bu kapsamdaki çalışmalar:

- Castle Koruma Alanı Miras Ekonomik Yenileme Programı (HERS) (2002-2005)
- Castle Sokağı Koruma Alanı Ortaklık Programı (CAP) (1998-2001)
- Duke Sokağı Koruma Alanı Ortaklık Programı (CAP) (1995-2000)
- Duke Sokağı Koruma Alanı Ortaklık Programı (HERS) (1998-2001)
- Duke Sokağı Koruma Alanı–Duke Sokağı Kentsel Alan Koruma Girişimi (1998-2003)
- Liverpool Dünya Miras Alanı Kentsel Miras Girişimi Başvurusu (Liverpool Management Plan, 2003)

Mayıs 2002'de Liverpool Şehir Konseyi Miras İkramiye Fonu'na Liverpool Dünya Miras Alanı, Kentsel Miras Girişimi için başvuruda bulunmuştur. Programın temel hedefleri şunlardır:

- Önerilen dünya miras alanı içinde kültürel miras adına önceliklerin belirlenmesi amacıyla negatif etkiye sahip olan yapıların tespit edilmesi
- Castle Sokağı sivil mimari örneklerin bulunduğu bölgesinin geliştirilmesi ve kötü durumda olan tarihi yapıların onarılması genel olarak tarihi çevrenin kalitesinin yükseltilmesi
- Şehir Merkezi için daha geniş bir yenileme programı kapsamında Liverpool Vizyonu'nun stratejik hedeflerine katkıda bulunulması
- Pozitif bir şehir imajının desteklenmesi ve genel olarak pazar yatırımlarının teşvik edilmesi (Liverpool Management Plan, 2003).

"Koruma ve Yönetim Tekniklerinde Eğitim ve Uzmanlık Kaynakları" kapsamında Liverpool Şehir Konseyi Koruma ve Kentsel Tasarım Ekibi'nde çok sayıda uzman çalıştırılmaktadır.

Bu meslek dalları:

- Koruma ve Kentsel Tasarım Ekip Lideri
- Koruma Uzmanı
- Dünya Miras Uzmanı
- Kentsel Tasarım Uzmanı
- Risk Altındaki Yapılar Uzmanı
- Teknisyenler
- Mersey Arkeoloji Uzmanı
- Royal Kent Planlama Enstitüsü'dür (Culture North West, 2007).

Ziyaretçi Nitelikleri ve İstatistikleri

Liverpool, Londra'dan sonra İngiltere'de en yoğun müze ve galeri koleksiyonu, kentsel peyzaj alanları ve Beatles ve Mersey gibi eşsiz değerlere sahip bir kenttir. Bu amaçla Yönetim Planı içinde değişik nitelikli alanlar gruplandırılarak çalışmalarda kolaylık sağlanmıştır. Liverpool Yönetim Planı'nda başarının sağlanması için tüm ilişkili gruplar tarafından strateji geliştirilmeye ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir. Plan kapsamında bu aşama, Gelişimi İzleme Komitesi ile Danışma Kurulu içinde Turizm Gelişme Ünitesi tarafından yürütülmektedir. Turizm gelişmesi içinde kilit katılımcılar aşağıdaki grupları içermektedir:

- Liverpool Çekim Merkezi Grubu (LAG)
- Tur Operatörleri
- Yenileme Organizasyonları (Mersey Ortaklığı ve Kuzey Batı Bölgesel Temsilciliği dâhil olmak üzere)
- Ulaşım sağlayıcıları (Merseytravel ve Mersey vapurları dâhil)

Planda belirtildiği gibi Ziyaretçi Yönetim Stratejisi, Mersey Turizm Stratejisi ve Turizm Vizyonu ile bağlantılı olmalı ve bunları desteklemelidir. Alan ve çevresinde ziyaretçi yönetimi, erişim, hareketlilik ve niteliklerin geliştirilmesi ziyaretçi yönetim stratejisinin genel hedefleridir (The Mersey Partnership, 2003).

Ziyaretçi Yönetimi Stratejisi kapsamında alanın ziyaretçi nitelikleri, hareketlilik ve erişim ile ilgili mevcut ve gelecekteki konulara dikkat çekmek önem kazanmaktadır. Acil dikkat gerektiren temel konular aşağıda sıralanmıştır:

- Albert liman alanı ve Strand'ın doğu kısmı arasındaki alanlarda yaya erişiminin geliştirilmesi
- Pier Head ve Castle Sokağı arasında erişimin artırılması
- Lime sokağında ana geçiş özelliğinin geliştirilmesi
- Alanda tuvalet gibi niteliklerin artırılması
- Tarihi yapılarla erişimin artırılması ve geliştirilmesi
- Alanın yorumlanmasının geliştirilmesi
- Nehir boyunca yaya yollarının geliştirilmesi ve bunların Leeds ile Liverpool kanalıyla bağlantısının kurulması
- Yerel halk ve diğer yerel çekim merkezleri için potansiyel faydaların maksimize edilmesi (Culture North West, 2007).

Ziyaretçi yönetim stratejisinin belirgin bir tamamlayıcısı yerel halk ve çekim merkezleri için faydaların maksimize edilmesi üzerine odaklanmaktadır. Bu durum ilk olarak ziyaretçi ve yerel halkla ilişkili beklentilerin sağlanmasını ve ikinci olarak minimum bozulma ile maksimum ekonomik fayda sağlama ilkeleri arasındaki dengenin kurulmasını gerektirmektedir. Liverpool Yönetim Planı'na göre bu ilkeler ancak alanın etkin tanıtımı ile ve çekim alanları arasında, dünya miras alanları içinde ve dışında kalan alanları bütünleştirerek ve turistlerin alanın değerini diğerlerine duyurmalarını sağlayarak ve resmi yönetsel bağlantılar kurarak gerçekleştirilebilir. Planda göz önünde tutulması gereken önemli bir nokta olarak, tüm mevcut ve olası çekim merkezlerinin yerel halkla bağlantılı olarak düşünülmesi gereği vurgulanmaktadır.

Yönetim Planında, ziyaretçi yönetimi hedefleri arasında, alana gelen ziyaretçi sayısını optimize etmek, alanın karakter ve önemini olumsuz olarak etkilenmemesini garanti altına almak önemle yer almaktadır.

Liverpool yüksek sayıda ziyaretçiyi ağırlayabilecek kapasitede kentsel çevre gücüne sahiptir. Fakat yine de ziyaretçilerle alanın ve yerel halkın ihtiyaçlarını dengelemek gerekmektedir. Yönetim planına göre ziyaretçilerin aşırılığı ve izdiham yaratması hem alanın fiziksel çevresinde hasara neden olabilecek, hem de alanın özel niteliklerinde ve eşsizliğinde gerilemeye neden olacaktır. Ziyaretçi yönetim stratejisi ziyaretçi etkisinin sınırlanabildiği ve optimum ziyaretçi kapasitesinin belirlendiği gösterge ve görüntüleme uygulamaları ile birlikte çalışmalıdır.

İzleme

Liverpool Yönetim Planı'nda "İzleme" başlığı aşağıdaki alt başlıklarda ele alınmaktadır:

- Tescilli Yapı Bölgelerinin İzlenmesi
- Koruma Alanlarının İzlenmesi
- Sunumun İzlenmesi

- Eğitimin İzlenmesi
- Eylem Planının İzlenmesi

Liverpool çeşitli türlerde yapıların, anıtların, kültürel peyzaj alanlarının ve koleksiyonların bir bütünüdür ve tüm bunlar bir şekilde değişik yollarla yönetilmelidir. Bu açıdan Local Records Office (Yerel Kayıt Ofisi), Sites and Monuments Record (Sitler ve Anıtlar Tescili), National Monuments Record Center (Ulusal Anıt Tescili Merkezi), English Heritage, NMGM (National Museums and Galleries on Merseyside) ve Liverpool City Council bilgi toplanabilecek merkezlerdir. Bu merkezler alanla ilgili arşivler, dosyalar, fotoğraflar, çizimler, yönetim veritabanları, kayıt veritabanları, tescil, tescilli yapı kayıtları ve koruma alanı önerilerinin kopyalarına sahiptir. Bu kaynakların tamamı değişimin gözlenebilmesi için bir temel oluşturmak ve uygun format kapsamında yönetim planına koymak üzere hazırlanmaktadır.

Dünya Miras Komitesi tarafından sorumlulukların yerine getirilmesi ve görüntüleme adına yerel gerekliliklerin karşılanması amacı ile aşağıdaki konular üzerine odaklanılması öngörülmüştür:

- Miras değerlerinin belirlenmesi
- Kültürel mirasın muhafaza edilmesi
- Kültürel mirasın korunması
- Kültürel mirasın sunulması
- Kültürel mirasın eğitim yönü (Liverpool Management Plan, 2003).

Tescilli Yapı Bölgelerinin İzlenmesi

Alandaki tescilli yapıların ve arkeolojik alanların izlenmesi aşamalarını içermektedir.

Tescilli Yapıların İzlenmesi: Liverpool Projesi Tarihi Çevresinin bir parçası olarak Liverpool'daki tarihi yapılar tematik bir temel kapsamında görüntülenmektedir. Süreç içinde tescilli yapıların sayısında ve durumunda bazı değişiklikler olabilmektedir. Alanda yer alan koruma altındaki yapıların yasal statüsü Liverpool Şehir Konseyi tarafından zaman zaman değerlendirilmektedir. Önerilen alan için bütünleyici planlama rehberinin yapılması zorunludur. Böyle bir kılavuz eksikliği söz konusudur. Bu gerçekleştirilirken alanla ilgili gerekli yerel danışmanlıklarda da yararlanılmalıdır.

Arkeolojik Alanların İzlenmesi: Anıt Koruma Programı, İngiltere'nin arkeolojik kaynaklarını gözden geçiren tematik bir temeldir. Mersey sit ve tescilli alanları içerisinde arkeolojik alanlar hakkında da bilgi tutulmakta ve bu veriler gelişimin kontrol süreci içerisinde gelişme önerilerine yanıt vermektedir. Bu çalışmalar, aynı zamanda arkeolojik kaynakların korunması ile ilgili sürece de bir gösterge olmaktadır. Alan içerisindeki arkeolojik değerlerle ilgili her türlü planlama uygulamalarının, arkeolojik değerlerle ilgili her türlü değişikliğin, arkeolojik girdilerin nasıl kullanılacağına ilişkin izlenmesi ve değerlendirilmesi yapılmaktadır.

Koruma Alanlarının İzlenmesi

Koruma alanlarını görüntüleme ve izleme evresi aşağıdaki önemli konuları kapsamaktadır:

- Risk altındaki tarihi yapıların belirlenmesi ve izlenmesi
- Bazı yapılar hakkında daha detaylı analizler yapılması
- Koruma planları ve etkinliklerinin izlenmesi
- Koruma alanı tahminlerinin izlenmesi
- Bağış fonlarının ve seviyelerinin izlenmesi
- Gelişim kontrol kararlarının etkinlik ve kalitesinin izlenmesi
- Ulaşım faktörlerinin etkilerinin izlenmesi
- Tehdit altında bulunan anıtların izlenmesi (Liverpool Management Plan, 2003).

Sunumun İzlenmesi

Planlama çalışmalarının sunulabilmesi aşamasının izlenmesi şu evreleri içermektedir:

- Halka açık değerlerin sayısının gözden geçirilmesi
- Alan içerisindeki değerlere çekilen ziyaretçi sayısının gözden geçirilmesi
- Alandaki değerlerle ilgili ziyaretçi memnuniyetini ortaya koyan anketler yapılması
- Yorumlayıcı yayın, kurul, web sitesi ve görsel malzemelerin kalitesi ve sayısını ortaya koyan anket çalışması gerçekleştirilmesi (Liverpool Management Plan, 2003).

Eğitimin İzlenmesi

Eğitimin izlenmesi aşağıdaki konuları içermektedir:

- Okul ve kolejlerden alana yapılan düzenlenmiş ziyaretlerin sayısının izlenmesi
- Alan ve komşu çevresindeki eğitim merkezlerinde turizm ve koruma konusunda eğitim olanaklarının izlenmesi (Liverpool Management Plan, 2003).

Eylem Planının İzlenmesi

Turizm girişimcileri sayısız yönetim girişimleri kaynakları üzerine odaklanmaktadır. Büyüyen pazar alanı içerisinde 7 temel ziyaretçi deneyimi belirlenmiştir. Bunlar, konferanslar, kültür ve miras, Liverpool, Beatles, spor, klasik gezi ve temel etkinliklerdir.

Turizm stratejisi yönlendirici ilkeler kapsamında belirlenmiştir.

Bu ilkeler:

- Yeteneklerin geliştirilmesi (müşteri hizmeti, çevre ve iş performansı)
- Gelişen beceriler (gelecek için motive edilen ve geliştirilen yeteneklerle birlikte iş gücünün garantilenmesi)
- Kalitenin sağlanması (pazarlama ve ziyaretçi hizmetlerinde, bina, tasarım ve turizm sektöründe)
- Sürdürülebilirlik (yerel ekonomi, iş ve çevre politikalarıyla)
- Herkes için erişim, ortaklık (şehir içinde ve genelinde özel ve kamusal olarak) ve altyapı geliştirilmesi bunlardan bazılarıdır.

Belirlenen ilkeler doğrultusunda yapılan uygulamalar aşağıda sıralanmıştır:

- Şehir genelinde sokak işaretleri ve panolar oluşturulması
- Kültürel turizm ve miras turistlerini hedefleyen pazarlama ürünleri üzerine "Liverpool-Dünya Mirası Kenti" etiketleri koyulması
- Mevcut web-sitesinin etkinlikler, rehberli yürüyüşler ve diğer etkinlikler ve yarışmalar konusunda daha fazla bilgi içerecek şekilde değiştirilmesi
- Kuzey limanları ile Albert Dock'u birleştirecek yürüyüş yollarının geliştirilmesi
- Miras alanlarında St. George Hall, Liverpool Dünya Müzesi ve St. George etrafındaki diğer yapıların oluşturduğu mutlaka görülmesi gereken bina grupları ile Albert Limanı turizm alanı arasında fiziksel ve yorumlayıcı bağlantılar geliştirilmesi
- Mevcut açık miras günü etkinliğinin yerel halkı için bir hafta sürecek özel bir program halinde uzatılması
- Şehrin etnik azınlık grubu üyeleri ile ortaklık kapsamında bu grupların Liverpool'un yapılaşmış çevresi ile nasıl ilişkilendirileceğinin ve birlikte nasıl çalışılacağına kurulmasını sağlayacak pilot sanat projelerinin kurulması
- Miras alanlarına erişilebilirliğin artırılması için kısa vadeli ve tanıtıcı girişimlerin desteklenmesi
- Şehrin yapılaşmış kültürel mirasını tanıtan ve şehre akademik ziyaretçileri çeken Mimarlık Festival Bienali'nin yapılandırılması (Liverpool Management Plan, 2003).

GALLER BÖLGESİ DÜNYA MİRAS ALANI YÖNETİM PLANI

Galler Bölgesi Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı turizm ile ilgili tanımladığı stratejik yaklaşım açısından oldukça kapsamlı geliştirilmiş, iyi bir kuruluş şemasına sahip bir örnektir. Alan içerisinde kültür turizmi sürdürülebilir gelişme için anahtar işlev olarak görülmektedir ve bunun sağlanabilmesi için de sağlıklı bir yönetim planı uygulamasının gerekliliği çalışmaların başlangıç noktasını oluşturmaktadır.

GALLER BÖLGESİ YÖNETİM PLANI'NIN YAPISI

Galler Bölgesi Yönetim Planı kapsamında ilk olarak planın genel çerçevesini tanımlayacak olan temel amaç belirlenmiştir. Planın gelişme yapısına yön verecek hedef ve stratejilerin belirlenmesini sağlayacak olan "alanın tanımlanması" planda birinci bölüm olarak yer almaktadır. Bu bölümde alanın genel olarak konumu belirlenmekte ve alanda kültürel açıdan önem taşıyan değerler ayrıntılı olarak tanımlanmaktadır. Planın vizyon ve hedeflerine geçilmeden önce "Dünya Miras Alanı" olan tarihi dokunun sınırları ve alanın nitelikleri belirlenmiştir (Şekil 12).

Genel kapsam içinde ikinci bölümde vizyonun tanımlanmasına yer verilmiştir. Bu bölüm, alanın koruma açısından statüsü, alanın taşıdığı önem, alan özelliklerinin değerlendirilmesi, yönetim hedef ve olanaklarının belirlenmesi gibi başlıklar içermektedir. Özellikle yönetim hedeflerinin belirlendiği bölümde yönetimi etkileyen faktörler, tarihi dokunun korunması, alanın taşıdığı fırsat ve tehditler ile eğitim, araştırma ve alanın yorumlanması olanaklarının değerlendirilmesi üzerinde ayrıntılı şekilde durulmuştur. Ayrıca yine ikinci bölümde, bölgenin tarihi dokusunun korunmasını yönlendiren ulusal koruma politikalarının yanı sıra ayrı ayrı tüm tarihi değerlerin yoğunlaştığı merkezlerdeki yerel koruma politikaları da değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde, alanda kapsamlı bir yönetim planı hazırlanması için tüm bu bölüme kadar ortaya konan veriler doğrultusunda eylemlerin ve projelerin tanımlanması ve sınıflandırılması yapılmıştır.

Alanın yönetimi için bir araç olarak düzenlenen yönetim planı kapsamında son olarak uygulama ve gözden geçirme bölümleri yer almaktadır. Bu bölümde genel olarak belirlenen hedeflerin alana nasıl uygulanacağı ve uygulanan çalışmaların izlenmesinin nasıl yapılacağına çerçevesinin çizilmesine çalışılmıştır.

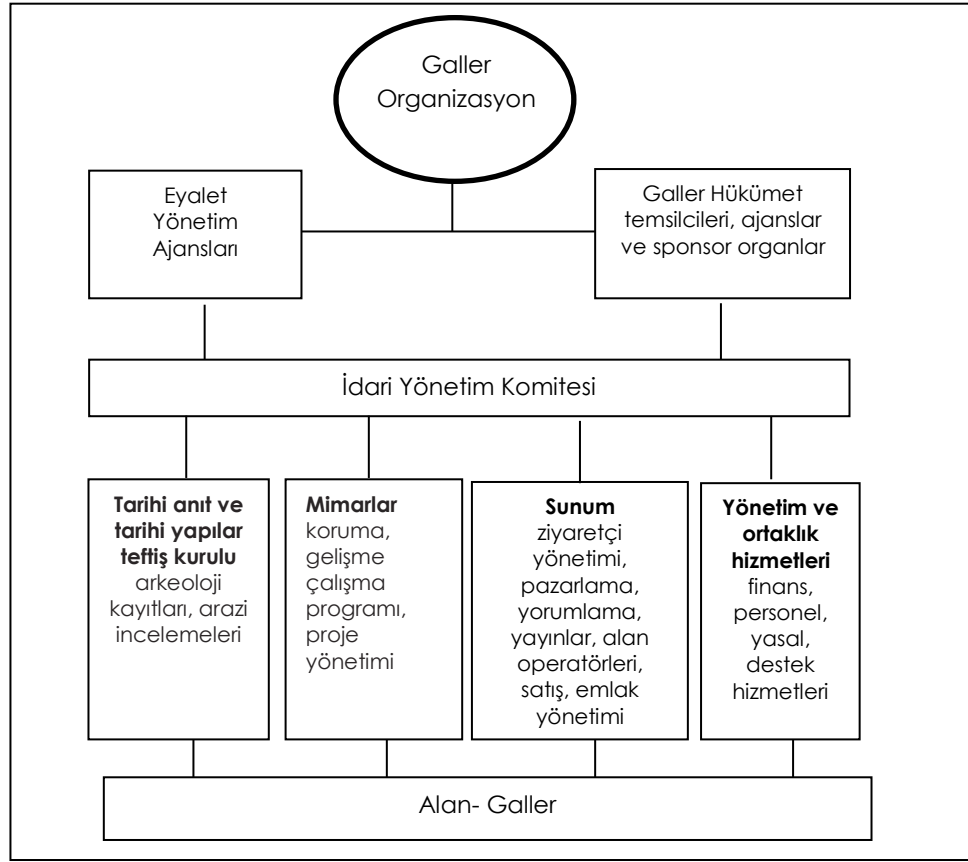
Şekil 12. Galler Tarihi Dokusu İçindeki Değerler
(Wales Management Plan, 2002)

Yönetimden Sorumlu Kuruluşlar

Yönetim Planının hazırlanması işi bir denetleme grubu, Galler Hükümeti Temsil Ajansı, alandaki yerel otoriteler, Milli Park Otoriteleri ve ICOMOS-UK tarafından yönetilmektedir. Uzman ve halk grubu ile diğer ilişkili hükümet ajansları taslak aşamasında organizasyon ve danışmanların anket çalışmaları sırasında katkıda bulunmuştur (Şekil 13). Plan; alanın kapsamlı yönetimi için iyi bir yönetsel çerçeve sağlamayı amaçlamaktadır.

Planda, yönetim planı hazırlanması konusunda işbirliği yapılacak aktif kuruluşlar şu şekilde sıralanmıştır (South West Tourism Partnership, 2004):

- Arts Council for Wales (Galler Sanat Konseyi)
- Artworks Wales (Galler Sanat)
- Bridgend County Borough Council (Bridgend Eyaleti Borough Konseyi)
- Cardiff County Council (Cardiff Eyalet Konseyi)
- Carmarthenshire County Council (Carmarthenshire Eyalet Konseyi)
- Celtic Connections
- West Wales Arts Centre (Batı Galler Sanat Merkezi)
- Ceredigion County Council (Ceredigion Eyalet Konseyi)
- Churches Tourism Network Wales (Galler Müze Turizm Ağı)
- Council of Museums in Wales (Galler Müze Konseyi)
- National Library of Wales (Galler Ulusal Kütüphanesi)
- National Museums & Galleries for Wales (Galler Ulusal Müze ve Galeriler)
- National Trust (Ulusal Vakıf)
- Pembrokeshire Coast National Park (Pembrokeshire Kıyı Ulusal Parkı)
- Pembrokeshire County Council (Pembrokeshire Eyalet Konseyi)
- Powys County Council (Powys Eyalet Konseyi)
- South East Wales Economic Forum (Galler Güney Doğu Ekonomik Forumu)
- South West Wales Economic Forum (Galler Batı Ekonomik Forumu)
- Voluntary Arts Wales (Galler Sanat Gönüllüleri)
- Wales Craft Council (Galler Zanaat Konseyi)
- Wales Millennium Centre (Galler Milenyum Merkezi)
- Welsh Local Government Association (Galler Yerel Hükümet Birliği)
- WTB- Wales Tourism Board- (Galler Turizm Kurulu)

Şekil 13. Galler Yönetim Planı Şeması (Wales Tourist Board, 2003)

GALLER BÖLGESİ YÖNETİM PLANI'NIN AMAÇ VE HEDEFLERİ

Galler Bölgesi Yönetim Planında, miras alanının kapsamlı yönetimi için anıtların tanımlanan sınırlar içinde korunması, uzun vadede halkın eğitilmesi, planın tanıtımının yapılması ve eğitim ile araştırmanın teşvik edilmesi amaçlanmıştır.

Galler'in tüm turizm deneyimine şekil veren eşsiz kültürüne dayanan kaliteli bir kültür turizmi deneyimi sunan bir hedef noktası olarak uluslararası düzeyde tanınması yönetim planının temel hedefi olarak belirlenmiştir. Bu amaçla Galler kültürünün daha iyi tanıtılabilmesi için ziyaretçilerin erişimini arttıracak temel hedefler şu şekilde belirlenmiştir:

- Galler kültürünü tüm ziyaretçiler için daha erişilebilir hale getirmek ve genel ziyaretçi deneyimine katkıda bulunmak
- Turizm sektöründe "yerel kimlik duygusu"nu geliştirmek
- Yerel halk içinde "yerel kimlik duygusu"nu güçlendirmeye yardımcı olacak girişimleri gerçekleştirmek
- Galler Turizm Kurulu (Wales Tourism Board WTB) ve Galler Sanat Konseyi'nin (Wales Art Council WAC) kültürel sektörün hedef noktası olarak yönetim sistemine katılımını teşvik etmek
- Bölgesel turizm ortaklıkları; yerel otoriteler ve turizm ortaklıkları ile yerel halkın turizm endüstrisi bilgisini geliştirmek için alan odaklı eğitim programlarını yapılandırmak
- Ev sahibi Galler Organizasyonunu, Galler kültürü üzerine vurgu yapacak yeni bir müşteri hizmet eğitim programının geliştirilmesini desteklemek ve tanıtımını yapmak konusunda teşvik etmek

- Galler Turizm Eğitim Forumu ile WTB'nin Galler kapsamında yüksek eğitim olanaklarını ve tüm eğitim kurslarını Galler dili ve kültürü üzerinde özelliikli kurslar içerecek şekilde geliştirmesini sağlamak
- Galler Turizm Eğitim Forumunun gelişimini yönlendirmek ve festivaller ve çeşitli etkinlikler, eğitim kursları düzenleyerek bu forumu desteklemek
- Ziyaretçilerin benzer etkinliklere katılımını teşvik etmek ve çekim merkezlerinde bu etkinliklerin yönlendirilmesini sağlamak
- Otantik Galler kültürü ile ilgili anlayış ve alınan zevkin kültürel bir geçiş alanı olarak geliştirilmesi için stratejik çekim merkezleri sayısını arttırmak, bu amaçla Galler Müze Konseyi ve Cawdy, Galler Ulusal Milli Müze ve Galeri ile Galler Turizm Kurulu'nun birlikte çalışmasını sağlamak
- Kültürel çekim merkezlerinde Galler ile ilgili kültürel potansiyelin ve değerlerin Fransızca ve Almanca tanıtımını desteklemek
- Özel ve bağımsız destek sektörlerindeki çekim merkezi operatörlerini orta düzeydeki girişimler konusunda teşvik etmek
- Galler Turizm Kurulu'nun Güney Galler endüstriyel mirasının turizm potansiyelini geliştirmek için 5 yıllık eylem planı uygulamasını gerçekleştirmek
- Galler Turizm Kurulu'nu miras alanlarında bisiklet ve yürüyüş yolları yapılması konusunda desteklemek ve mümkün olan her yerde bağış desteği ile çalışmalarını teşvik etmek
- Kültürel peyzaj alanlarının yorumlanmasını sağlayacak Hedef Noktası Yönetim Sistemi ile ilişkili bir web sitesinin Galler Turizm Kurulu tarafından CCW (Countryside Council for Wales), Galler Kırsal Alanları Koruma Kurulu, Cadw Galler Tarihi Çevre Birimi ve (National Trust) Ulusal Destek ile işbirliği içinde geliştirilmesini yönlendirmek
- Galler Turizm Kurulu'nu ziyaretçileri festival ve etkinliklere katılma konusunda teşvik etmek üzere yönlendirmek
- Galler Turizm Kurulu'nun, Galler Sanat Kurulu (Art Council of Wales ACW) (WAB) ve Bölgesel Turizm Ortaklığı (Regional Tourism Partnership RTP) ile ortak fayda kapsamında birlikte nasıl çalışabileceklerini belirleyebilmeleri için kültürel ürün sağlayıcılarını ve turizm operatörlerini alana getirmek amacıyla kültür turizmi konusunda bölgesel seminerler düzenlemek
- Galler Turizm Kurulu'nun Galler'de kültür odaklı stratejik çerçeve ile uyumlu etkinlikleri organize etmesini desteklemek
- Galler Turizm Kurulu'nun Galler Temsilci Hükümeti Temel Etkinlik Stratejisinin uygulanması konusunda etkin rol oynamasına yardımcı olmak (Wales Management Plan, 2002).

GALLER BÖLGESİ YÖNETİM PLANI'NIN AŞAMALARI

Galler Bölgesi Yönetim Planı evreleri alanın tanımlanması, yönetim planından sorumlu kuruluşlar, alanın fırsat ve tehditleri, vizyon ve stratejilerin belirlenmesi, uygulama ve eylem planları, izleme ve gözden geçirme gibi aşamaları içermektedir.

Alanın Tanımlanması, Öneminin Belirlenmesi ve Değerlendirme

Alanın tanımlanması çerçevesinde ilk başta genel olarak Galler'in konumu ile ilgili bilgiler ortaya konulmuştur (Şekil 14).

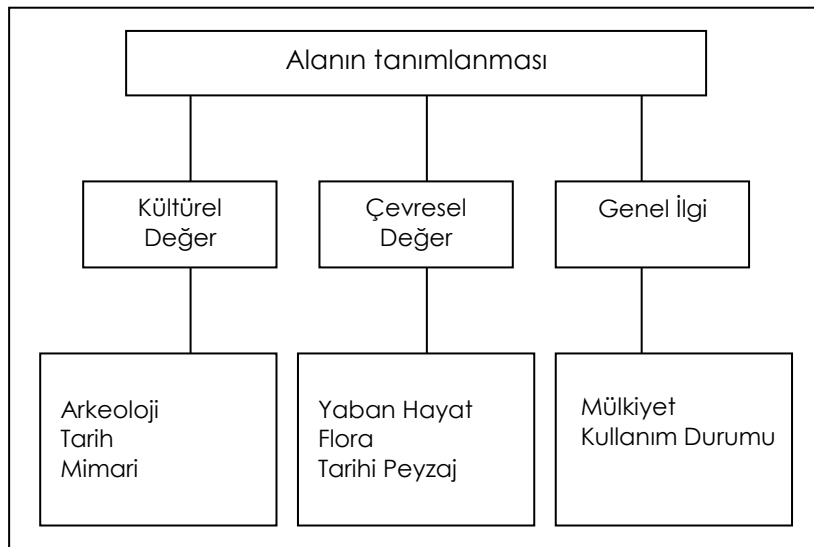
Şekil 14. Galler'in Yeri ve Konumu (Wales Management Plan, 2002)

Daha sonra alan içerisindeki değerlerin yoğunlaştığı bölgeler daha kapsamlı olarak ele alınmıştır.

Bu bölgeler:

- Beaumaris Kalesi ve çevresi
- Caernarfon Kalesi ve şehir surları
- Conwy Kalesi ve şehir surları
- Harlech Kalesi ve çevresi olmak üzere dört bölümde detaylandırılmıştır.

Her bölüm kendi içinde arkeoloji, tarih ve mimarisinin ele alındığı kültürel değeri, jeoloji ve topografyası, vahşi yaşam ve flora ile tarihi peyzaj niteliklerinin değerlendirildiği, çevresel değer ve mülkiyet ile kullanım durumlarının incelendiği bölümler olarak yer almıştır. Daha sonra alan ile ilgili genel ekonomik durum, ziyaretçi nitelikleri ve sosyal durum ile ilgili bir özet bölüm ile alanın tanımlanması yapılmaya çalışılmıştır (Şekil 15).

Şekil 15. Galler Yönetim Planı'nda Alanın Tanımlanması Bölüm Şeması

Alanın Fırsat ve Tehditleri

Yönetim planı çerçevesinde geliştirilecek strateji ve eylemlerin belirlenmesinden önce alanla ilgili fırsat ve tehditler ortaya konulmuştur.

Alanın turizm açısından taşıdığı tehditler aşağıda özetlenmiştir:

- Tarihi dokuda yıpranma
- Tarihi dokudaki küçük hasarlar
- Doğal olayların neden olduğu çevresel zararlar
- Tarihi dokunun ziyaretçi sayısının çokluğu nedeniyle hasar görmesi
- Anıtların çevresi ihmal edildiği için gördüğü hasar
- Anıtların uygun olmayan gelişmeler nedeni ile gördüğü hasar
- Uygun olmayan erişim düzenlemeleri yüzünden yaşanan zorluklar.

Alan ile ilgili belirlenen fırsatlar da aşağıdaki şekilde özetlenmiştir:

- Yerel anlayış ve kabulü arttırmak
- Kültür turizmini geliştirmek ve bölgeyi ziyaretçiler için daha çekici hale getirmek
- Turizmin geleceğine yönelik ekonomik faydalar sağlamak
- Ekonominin yenilenmesine ve alana uygun gelişmesine yardımcı olmak üzere tarihi değerlerin koruma potansiyelini kullanmak
- Dünya miras alanının ve bölgenin tanıtımını yapmak
- Bu gelişmelerden halkın faydalanmasını sağlamak ve ilişkilerini geliştirmek
- Her seviyede eğitim olanaklarını sağlamak (South West Tourism Partnership, 2004).

Vizyon, Hedefler ve Eylem Programının Belirlenmesi

Galler Bölgesi Yönetim Planı kapsamında koruma, halkın rolü, alana erişim, güvenlik, eğitim, yönetim, ayarlama ve halk başlıkları altında vizyon ve temel stratejiler belirlenmiştir.

Koruma Stratejisi

Miras alanı evrensel değeri adına hükümet tarafından korunmaya devam edilecektir. Dokunun zaten korunduğu alanlarda hasar ve aşınmaya karşı bakım sağlanacaktır. Ayrıca şehir surlarının devam eden bir iş programı kapsamında korunması ve bakımı sağlanacaktır (South West Tourism Partnership, 2004).

Yönetim Stratejisi

Yönetim için görevler; sunum giderleri, miras alanlarındaki görevler, tarihi dokunun güvenlik ve konforu göz önünde tutularak tanımlanacaktır. Açılış saatleri mümkün olduğu kadar çok ziyaretçiye olanak verecek şekilde belirlenecektir (South West Tourism Partnership, 2004).

Halkın Rolü Stratejisi

Gwynedd'deki Edward Şehir Surları ve Kalelerinin yerel kimlik duygusuna katkıda bulunması konusunda ve Galler yerel halkı ve ziyaretçiler için önemli miras değeri özelliklerini geliştirmek amacıyla sürdürülebilirliğinin teşvikine devam edilecektir (Wales Management Plan, 2002).

Erişim Stratejisi

Güvenli olan her yere erişimin sağlanabilmesi özellikle engelliler olmak üzere tüm ziyaretçiler için orijinal amaç, tasarım ve yapım sisteminin anlaşılabilmesine yetecek derecede geliştirilecektir (Wales Management Plan, 2002).

Güvenlik Stratejisi

Ziyaretçiler güvenliklerine karşı her türlü tehlike konusunda uyarılacak ve tehlike kaynakları alanın niteliğine zarar vermeden mümkün olduğu kadar etkisiz hale getirilecektir (South West Tourism Partnership, 2004).

Eğitim Stratejisi

Alanın uzun vadede öğretimi desteklemedeki rolü İngilizce ve Galler dilinde yorumlayıcı materyaller ile tanıtılacaktır. Alanın yorumlanması kitap, sergi, görsel-ışitsel sunumlar, satılık ürünler, kılavuzlar ve etkinlikler ile sağlanacaktır.

Dengeleme Stratejisi

Otoriteler; alanın kale ve şehir surlarının uygun olmayan gelişimine karşı gerekli önlemleri alma ve dengeleri sağlama konusunda ortaklık yapmak ve alandaki özel ve kamusal birlikteliği yönetmek arayışı içerisinde olacaktır (South West Tourism Partnership, 2004).

Halk Stratejisi

Yerel kimlik, gurur, turizm, iş ve çevre konusunda karşılıklı faydaların arayışı adına miras alanı kullanıcıları ve yerel halk arasında ilişkilerin geliştirilmesi sağlanacaktır. Bu gruplar arasındaki ilgi, profesyonel veya akademik açıdan teşvik edilecektir.

Galler Bölgesi Turizm Yönetim Planı çerçevesinde belirlenen eylemler aşağıdaki şekilde özetlenmiştir:

1. Beaumaris Kalesi (Programlı tarihi anıtlar No: AN001): Tarihi doku içerisinde bir sergi ve sınırdaki amaca uygun yapılandırılmış sorumlu bürosu kurulacaktır.
2. Caernarfon Kalesi ve Şehir Surları (Programlı tarihi anıtlar No CN079): Ofisler, alışveriş birimi, wc, görsel-ışitsel tiyatro, Galler Sarayı Müzesi ve iki sergi tarihi dokuda ev sahipliği yapacaktır.
3. Conwy Kalesi (Programlı Tarihi Anıtlar No. CN004): Tarihi doku içerisinde iki sergiye ev sahipliği yapılacaktır.
4. Conwy şehir surları (Programlı Tarihi Anıtlar No: CN14) Mill Kapısı içerisinde yerleştirilmiş bir açık sergi yapılacaktır.
5. Harlech Kalesi (Programlı Tarihi Anıtlar No. ME044) Tarihi doku içerisinde bir sergiye ev sahipliği yapılacaktır.
6. Conwy Kalesi Ziyaretçi Merkezi: Ofis, alışveriş birimi, sergi ve turist bilgi merkezi ile wc içeren yaya bağlantısını sağlayacak bir düzenleme yapılacaktır.
7. Harlech Kalesi Ziyaretçi Merkezi: Ofis, alışveriş birimi ve wc içeren bir düzenleme yapılacaktır.
8. Kralın uygulamaları ile ilgili 12. ve 13. yy arasındaki kayıtlar: 10, 20 ve 21. yy. yerel kayıtlar, çizimler, alanla ilgili kayıtlar Londra Ulusal Arşivi'nde saklanmaktadır.
9. Diğer kaynaklardan tarihi kayıtlar: Yerel otorite arşivlerinde tutulmaktadır: Beaumaris, Anglesey arşivleri; Llangefni Caernarfon, Gwynedd arşivleri; Caernarfon Conwy, Conwy Arşivleri; Llandudno Harlech, Gwynedd Arşivleri (Meirionnydd); Dolgellau (Wales Management Plan, 2002).

Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme

Yönetim planının başarısının değerlendirilmesinde bazı kriterler dikkate alınmıştır. Bu kriterler plan içinde aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Wales Management Plan, 2002):

- 2000 Galler Denizaşırı Ziyaretçiler ve 2001 UK- Galler Ziyaretçi Anketleri kayıtlarındaki kültür turizmi ürünleri için ortalama ziyaretçi memnuniyeti stratejisinin 5 yıllık süreç içerisinde %5'lik gelişimi sağlanacaktır.
- Galler'in Kültür Turizmi hedefi olarak kabulünde değişiklikler izlenecektir. Temel veri WTB tarafından görevlendirilecek araştırma grubu tarafından yürütülecektir. Bu veriler gelecek hedeflerin belirlenmesinde kullanılacaktır.

- UK Turizm Anketi tarafından ölçülen kültür turizmi aktivitelerine katılan ziyaretçi sayıları arttırılacaktır.
- Tatillerinin ana amacı olarak bir kültürel aktiviteyi seçen UK ziyaretçilerinin yıllık ortalama değeri %7 arttırılacaktır (2000 yılında temel değer 36 milyon Euro'dur).

Fon ve Kaynaklar

Alanın uygun şekilde korunması ve yönetilmesi için oluşturulan kaynak çerçevesi her özellikli tarihi bölge için ayrı olarak belirlenerek ortaya konmuştur.

Alana kaynak sağlanması konusunda potansiyel taşıyan önemli değerler aşağıda sıralanmaktadır (Şekil 16):

- Beaumaris Kalesi
- Caernarfon Kalesi
- Caernarfon Şehir Surları
- Conwy Kalesi
- Conwy Şehir Surları
- Harlech Kalesi
- Conwy Kalesi Ziyaretçi Merkezi
- Harlech Kalesi Ziyaretçi Merkezi (Wales Management Plan, 2002).

Şekil 16. Beaumaris ve Caernarfon Kaleleri Görüntüleri (Wales Management Plan, 2002)

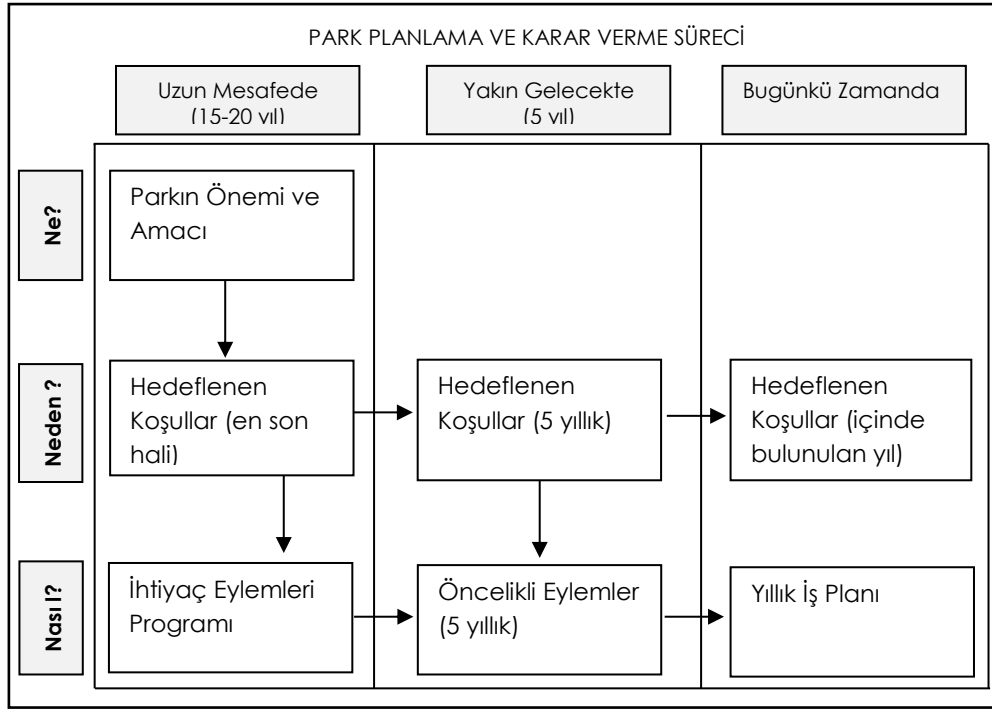
GRAND KANYON YÖNETİM PLANI

Colorado Nehri çevresinde bulunan Grand Kanyon, ırmağın kanalı milyonlarca yılda yarmasıyla oluşmuş, uzunluğu 466 kilometre, genişliği ise 400 metre ile 2.4 kilometre arasında değişmektedir. Derinlik açısından da 1600 metreye ulaşır. Bu kesiklerde Dünya'nın 2 milyar yıllık tarihi gözükebilmektedir. Grand Kanyon içinde bulunan Grand Kanyon Ulusal Parkı ABD'deki ilk ulusal parklardan biridir ve Arizona eyaleti sınırlarında bulunan en eski ulusal parktır.

GRAND KANYON YÖNETİM PLANI'NIN YAPISI

Grand Kanyon Yönetim Planı Amerika Birleşik Devletleri'nde milli park yönetimi konusunda en önemli örneklerden biridir. Amerika Birleşik Devletleri'nde milli parklar yönetim sistemi Federal Yasalar, National Park Service'in (NPS Milli Park Servisi) politikası ve parklar için hazırlanmış yönetim planları ile yönetilmektedir. NPS'in belirlemiş olduğu "Park Planlamanın Ana Prensipleri" dört maddeden oluşmaktadır (NPS, 2004):

- Kavramsal Çerçeve: Milli Park Servisi, doğal ve kültürel kaynakların yönetimi, yönetim aktivitelerinin ilişkisi, ziyaretçi memnuniyetinin sağlanması ve 15- 20 yıllık uzun bir dönem için park gelişiminin sağlanması gibi konularda geniş kapsamlı bir yaklaşım benimsemiştir. Değişime uyumlu statik olmayan, dinamik, yeni gelişmelere açık, sürekliliği olan ve adapte edilebilen bir planlama yöntemi izler.
- Bilimsel Tabanlı Analizler: Planlama sürecinde alınan kararlar bilimsel tabanlı çalışmalar sonucunda oluşturulmuş analizlere dayanmaktadır. Farklı 65 konuda birçok analiz yapılmakta ve bunlar planlama süreci içerisinde geliştirilen genel yönetim planı, iş planı, uygulama planı gibi birbirinden değişik planlarda kullanılmaktadır. Yapılan analizler öncelikle park bütününe yöneliktir. Parkın vazgeçilmezleri ve diğer önemli kaynakları bölgesel, ulusal ve ayrılabilir küresel ölçekte tanımlanır. Bu analiz aşamaları varlıkların önem derecesinin tespitinin yapılmasını ve buna göre karar almayı kolaylaştırmaktadır.
- Ortakların ve halkın katılımı: Sembolik değere de sahip milli parklara Amerikan halkı tarafından ciddi bir ilgi vardır. Tüm paydaşlar hukuksal ve profesyonel sorumlulukları paylaşabilmekte, ulusal miras, kültürel gelenek gibi konularda bilgi almaktadır. NPS'nin görevi de bu konuyu dikkate alarak planlamada ortakların ve halkın karar alma sürecine katılımını tasarlamak, katılımcılarla müzakere yapmaktır.
- Karar alma sorumluluğu: Kaynakların kimlik tespiti-tanımlama: Park şefi stratejik yıllık hedeflere ulaşılmasından sorumludur. NPS'nin performans yönetimi için planlama kritik ve gereklidir. Performans yönetim sistemi uyarlanabilir bir yönetim sürecine dayanmaktadır. Yöneticiler aldıkları kararlarda halka karşı sorumludur ve bu kararların sonucunda da halktan alınan fonun etkin kullanımı sağlanmaktadır (Şekil 17).

Şekil 17. Amerika Birleşik Devletlerindeki Milli Parklarda Planlama Süreci

Mantıksal ve rasyonel kararlar planlama aşamaları sonucunda oluşturulur. Park planlama ve karar verme süreci "neden/ne/nasıl" sorularıyla oluşturulmaktadır (Şekil 17). Parkın kuruluş nedeni, hedeflerin ne olduğu ve gerekli eylemlerin nasıl yapılacağı sorularına yanıt bulunarak mantıksal çerçeve oluşturulur (NPS, 2004). Yapılacak eylemler süreç açısından uzun, orta ve kısa vade olmak üzere 3 döneme ayrılmaktadır.

Planlama ve karar verme sürecinin bu yapısından dolayı 6 farklı plan türü oluşturulur.

P 1. Planlama ve Yönetim Esasları

Planlama ve Yönetim Esasları çalışması, karar alma ve planlamadan önce yapılması gereken çalışmadır. Yasal İhtiyaçlar ve Kaynak Analizi olmak üzere 2 bölümden oluşur.

İlk bölüm olan Yasal İhtiyaçları oluşturan öğeler şunlardır:

- Amaç
- Önem
- Öncelikli konular
- Özel kurallar
- Yasal ve politik kurallar

Kaynak analizi bölümünü oluşturan öğeler:

- Temel kaynakların analizi
- Diğer önemli kaynakların analizi
- Politik seviyelerin sonuçları

P 2. Genel Yönetim Planı

- Planlama ve Yönetim Esasları çalışmasından gelen tüm elemanlar
- Yönetim konsepti
- Yönetim zonları
- Alana özgü yönetim talimatları

- Potansiyel sınır değişiklikleri (tahsis edilebiliyorsa)
- Uygulama bedellerinin projelendirilmesi

P 3. Program Planı

- Amaçlanan durumun göstergeleri
- Geniş kapsamlı tavsiye stratejiler

P 4. Stratejik Plan

- Uzun vadedeki amaçlar
- Park geneli stratejileri

P 5. Uygulama Planı

- Özel proje ve programların detayları

P 6a. Yıllık Performans Planı

- Yıllık hedefler
- Yıllık iş planı

P 6b. Yıllık Performans Raporu

- Başarılan sonuçlar

GRAND KANYON YÖNETİM PLANI'NIN AMAÇ VE HEDEFLERİ

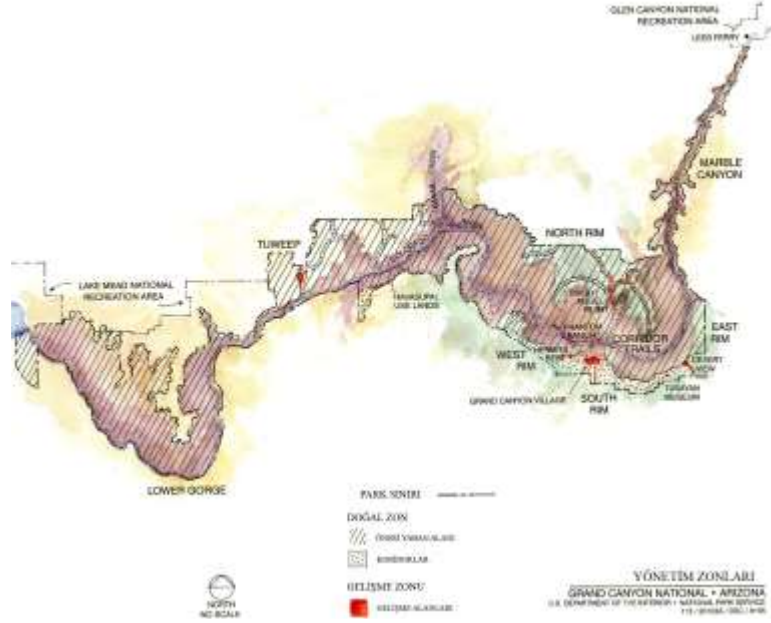
Milli ve küresel değerleri göz önünde bulundurularak, Grand Kanyon Milli Parkının yönetiminde amaç:

- Parkın sahip olduğu görsel, estetik ve bilimsel değerleri yanında, doğal ve kültürel kaynaklar ile ekolojik süreçlerin korunması
- Parkın sahip olduğu çevresel ilişkilerin ve kaynakların, onlara zarar vermeden, ziyaretçiler tarafından deneyimlenmesi ve anlaşılması olarak belirlenmiştir.

Planda yönetim hedefleri; uluslar arası önem, doğal ve kültürel kaynaklar, doğal yaşam ve nehir yönetimi, ziyaretçi deneyimleri, donatıların tasarlanması, bölgesel konular ve gelişmemiş alanlar başlıkları altında öncelikle tüm parkı kapsayan genel, daha sonra da her alt bölge için ayrı ayrı belirlenmiştir. Planda öngörülen zonlama sistemi milli park servisinin politikası içinde 3 zona ayrılmıştır (Şekil 18):

- Doğal Zon
- Kültürel Zon
- Gelişme Zonudur.

Gelişme zonu da kendi içinde yedi tane alt park gelişme alanından oluşmaktadır.

Şekil 18. Grand Canyon Milli Parkı Yönetim Bölgeleri

GRAND KANYON YÖNETİM PLANI'NIN AŞAMALARI

Grand Canyon yönetim planında bu planın üst ölçekli plan ve projeler ile olan ilişkisi irdelenerek, uyumluluğu sağlanmıştır. Plan, yapılacak olan işlerin karakteri açısından iki döneme ayrılmıştır:

- 1995-2002 yılları arasında, öncelikle ulaşımın gelişmesiyle ilgili olan çalışmalar ve uygulanması öncelikli eylemleri kapsamaktadır.
- 2003-2010, birinci aşama tamamlanmadan gerçekleşmeyecek olan eylemler ve önceliği ilk aşamaya göre daha az olanları kapsamaktadır (NPS, 1995).

Bu iki aşamayı kapsayan eylemler, iş planı yapılarak her bölge için ayrı ayrı belirlenmiştir.

PEAK DISTRICT MİLLİ PARKI YÖNETİM PLANI

Orta ve Kuzey İngiltere'de yer alan Peak District alanı 1951 yılında milli park olarak ilan edilmiştir. Peak District Milli Parkı Yönetim Planı milli parkların yönetimi konusunda en önemli dökümanlardan biridir. Stratejik bir belge olan ve alanın geleceğine yol göstermeyi amaçlayan plan diğer planlar arasındaki koordinasyon ve entegrasyon sağlamaktadır (Peak District National Park Management Plan, 2006).

PEAK DISTRICT MİLLİ PARKI YÖNETİM PLANI'NIN YAPISI

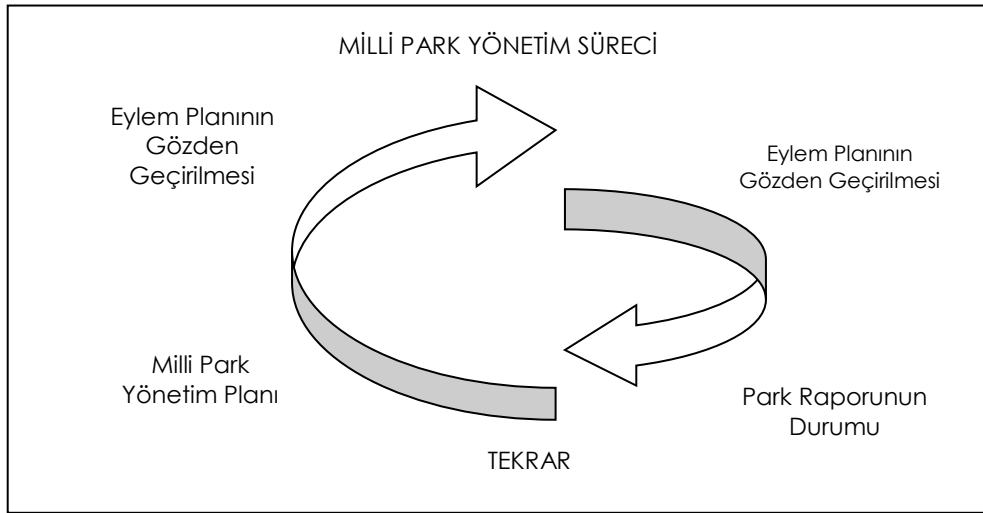
Peak District Milli Parkı İngiltere'deki milli parkların yönetiminde iyi bir örnek olarak gösterilmektedir. İngiltere' de milli park sisteminin gelişimi 1949'lardan sonra Kırsal Alan Kanunu ile başlamıştır. Kanunda milli park seçim kriterleri ve parkın amaçları anlatılmıştır.

Bu amaçlar arasında parkın doğal güzelliklerinin korunması ve halkın eğlenmesini sağlayıcı uygulamaların yapılması yer almaktadır. Bu kanunla 1951-1957 yılları arasında 10 milli park düzenlenmiştir.

1976 yılında milli parklara yeni görevler veren yeni bir yasal düzenleme yapılmıştır. Diğer önemli değişim Milli Parklar Panel'inin (1991) raporuyla olmuştur. Raporda milli park düzenlenmesiyle ilgili önemli öğelerin tanımı yapılmıştır. Bunlar; dikkat çeken kaliteye ve uzaktan algılanabilen bir manzaraya sahip olmak, doğa ve insan arasındaki uyumu gösterebilmek, uygun formdaki rekreasyon için fırsatlar vermektir (Carter, 2003).

Rapor hükümetin milli parklar konusundaki politikasını da etkilemiş 1995 yılında Çevre Kanunu çıkarılmıştır. Yeni kanunla gelen birçok değişiklikten en önemlisi ise milli parkların yönetim planı yapılması zorunluluğunun getirilmesidir. Sürdürülebilir gelişim ise yönetim planı politikasının ana ilkesi olmuştur (Carter, 2003). Şekil 19'da İngiltere'deki Milli Parklarda Yönetim Süreci yer almaktadır.

1995 Çevre Kanunu'nun 66. bölümü ve Norfolk and Suffolk Genel (1989) İngiltere'deki Milli Park Yönetim Planının dayandığı yasal çerçevedir. Yasaya göre, yeni kurulan Milli Park Yönetimi, kuruluşundan itibaren 3 yıl içerisinde ve 5 yıllık dönemlerle Milli Park Yönetim Planını hazırlamak zorundadır. Park Yönetiminin görevi ise: "parkın içinde yer alan yerleşim alanlarındaki halkın sosyal ve ekonomik refahını sağlamak" olarak tanımlanmaktadır (Countryside Agency, 2005).

Şekil 19. İngiltere'deki Milli Parklarda Yönetim Süreci (Carter, 2003)

İngiltere'deki Milli Parklarda yönetim planlarının yapısına bakıldığında ilgili paydaşlar beş gruba ayrılmaktadır. Bunlar (Peak District National Park Management Plan, 2006):

- Devlet kurum ve ajansları
- Yerel hükümet
- Sivil toplum örgütleri
- Yerel ve ilgi grupları ile ticari şirketler
- Danışman servisler ve enstitülerdir.

PEAK DISTRICT MİLLİ PARKI YÖNETİM PLANI'NIN AMAÇ VE HEDEFLERİ

Planın amacı, parkın korunması ve doğal güzelliği, peyzaj kalitesi, biyo çeşitlilik, kültürel miras ve yerleşim alanları gibi konularda değerinin artırılmasıdır. Planın amacına ulaşması üzerinde çok önemli etkisi olan diğer planlarla koordinasyon ve entegrasyonun sağlanması için gerekli stratejiler ve eylem kararları da alınmıştır (Peak District National Park Management Plan, 2006).

Sürdürülebilirlik ilkesi ile tasarlanan yönetim planında 2011 yılında ulaşılmak istenen hedefler biyo çeşitlilik, kültürel miras, doğal güzellik, iklim değişikliği ve doğal kaynaklar, maden çıkarımı, trafik, seyahat ve erişebilirlik, rekreasyon ve turizm, insan ve yerleşim alanları ve ekonomi konu başlıkları altında toplanmıştır.

Milli Park'ın %38'lik bir bölümü ulusal ve uluslararası koruma statüsünde yer almaktadır. Yönetim planı tüm bu farklı koruma statülerinin ihtiyaç duyduğu kararları içerecek yapıdadır. Yani ayrı koruma statüleri nedeniyle farklı kurum ya da planlar yapılmamaktadır (Peak District National Park Management Plan, 2006).

Şekil 20. Peak District Milli Parkı Yönetim Planı Sınırları

PEAK DISTRICT MİLLİ PARKI YÖNETİM PLANI'NIN AŞAMALARI

2006 yılında uygulanmaya başlanan Peak District Milli Parkı Yönetim Planı'nda öncelikli olarak planın kapsamı anlatılmaktadır. Bu bölümde alanın yeri ve konumu (Şekil 20); yönetim planının ne olduğu ve ne yapacağı; temel ilkeleri; Milli Parklar; Milli Parklar içinde Peak District'in önemi ve toplumsal stratejilerden bahsedilmektedir. İkinci bölüm olan "Değişimi Destekleyici Unsurlar" ise sosyal, teknolojik, çevresel, ekonomik ve politik destekleyiciler olarak beş başlıkta incelenmektedir. Son bölüm olan "Harekete Geçme" bölümü ise biyolojik çeşitlilik, kültürel miras, doğal güzellik, iklim değişikliği ve doğal kaynaklar, maden çıkarılması,

trafik-seyahat ve erişilebilirlik, rekreasyon ve turizm, alanın anlaşılması, insanlar ve topluluklar ve ekonomi olmak üzere on başlık altında ele alınmaktadır.

Peak District Milli Parkı Yönetim Planı'nın evreleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

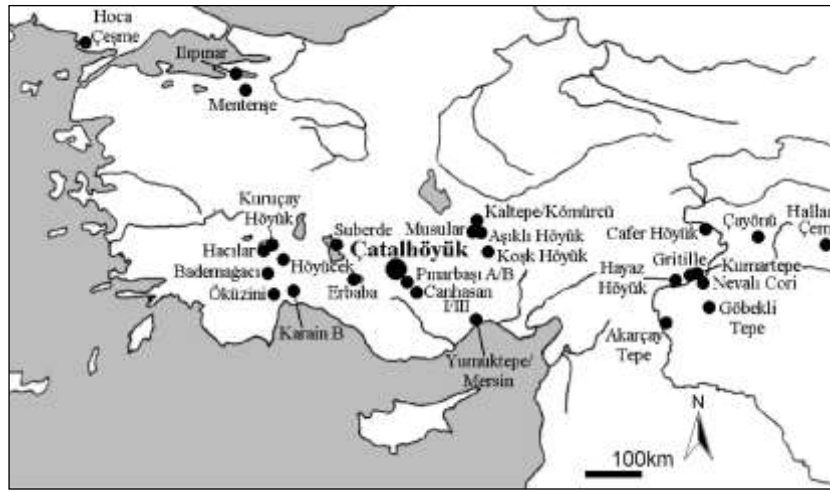
- Hazırlık, parkın durumu hakkındaki bilgilerin toplanması
- Paydaşlar arasındaki bağlantıyı sağlamak ve yerel grupları yetkilendirmek
- Milli park ve Yönetim Planı için vizyon oluşturmak
- Milli Park için yönetim seçeneklerini test etmek
- Plan politikasında anlaşma sağlamak
- Oluşturulan eylem düzeninde anlaşmak ve koordinasyonu sağlamak
- Taslak yönetim planının görüşülmesi
- Yönetim planı gözleminin koordinasyonu
- Esas yönetim planının hazırlanması
- Planın yeniden incelenmesi.

Park için hazırlanan planlar 5 yıllık dönemleri (1989-1995 ve 2000-2005 dönemi) kapsamaktadır. 1989-2005 yılları için hazırlanan 5'er yıllık yönetim planlarından sonra, 2006-2011 yılları içinde planlama yapılmıştır (Peak District National Park Management Plan, 2006).

ÇATALHÖYÜK YÖNETİM PLANI ÇALIŞMASI

Çatalhöyük Yönetim Planı Çalışması, Temper (Training, Education, Management, Prehistory in the Mediterranean– Akdeniz Havzasında Prehistorya Eğitim ve Yönetim) projesi sürecinde hazırlanmıştır. Bu proje, hem Türkiye'deki hem de yurtdışındaki diğer alanlar için bir örnek oluşturmak üzere uluslararası işbirliği ile hazırlanmıştır ve Türkiye'de arkeolojik bir alan için geliştirilen ilk yönetim planı örneği olarak gösterilmektedir. Çatalhöyük Yönetim Planı, 5226 sayılı yasa ve ilgili yönetmeliğinden önce hazırlanmış olması nedeniyle uygulamaya geçirilememiş ancak uluslararası yönetim planı rehberlerini temel alarak hazırlandığı için bu çalışmada örnek olarak seçilmiştir.

Çatalhöyük'ün neolitik devire ait alanı, Konya Ovası'nın merkezinde yer almaktadır. Buraya ilk çiftçilerin yaklaşık 9000 yıl önce yerleştiği bilinmektedir. Höyük yaklaşık 13.6 hektarlık bir alan kaplamakta olup 5,000-10,000 kişinin yaşadığı en eski şehirdir (Şekil 21). Alan, ilk olarak 1950'lerde keşfedilmiş, 1961–1965 yılları arasında alanda ilk kazı çalışmaları yapılmıştır. 1993 yılından bu yana uluslararası bir arkeoloji ekibi ile yeni kazılar ve araştırmalar yapılmaktadır.

Şekil 21. Çatalhöyük'ün Yeri ve Konumu (Çatalhöyük Yönetim Planı, 2004)

Çatalhöyük, Yakın Doğu dışında gelişmiş olan ilk tarım alanlarından biridir. Aynı döneme ait Anadolu ve Yakın Doğu'da bulunan diğer alanlara göre oldukça geniş bir yerleşim alanıdır ve sanatsal alanda (duvar resimleri ve heykeltçilik) ve el sanatları alanında (sepet örme, çanak-çömlek, ahşap işleri ve taşın aletler) önemli gelişmeler olduğuna dair kanıtlar içermektedir (Şekil 22).

ÇATALHÖYÜK YÖNETİM PLANI ÇALIŞMASI'NIN YAPISI

Çatalhöyük Yönetim Planı Çalışması, Temper projesi sürecinde hazırlanmıştır. Temper; (Training, Education, Management, Prehistory in the Mediterranean–Akdeniz Havzasında Prehistorya Eğitim ve Yönetim) bünyesinde İngiltere, Malta, Yunanistan, Türkiye ve İsrail'de bulunan altı ortak kuruluşu içermekte ve Euromed Heritage II Programı (Avrupa-Akdeniz Mirası Programı) kapsamında Avrupa Topluluğu tarafından finanse edilmiştir. Proje kapsamında Akdeniz bölgesinde pilot olarak seçilen beş tarih öncesi alan için dört yönetim planı geliştirilmiş ve arkeologlar ile kültürel miras konusundaki uzmanlar tarafından eğitim ve öğretim programları hazırlanmıştır (Çatalhöyük Yönetim Planı, 2004).

Şekil 22. Çatalhöyük'ten Görünüş (Çatalhöyük Yönetim Planı, 2004)

ÇATALHÖYÜK YÖNETİM PLANI ÇALIŞMASI'NIN AMAÇ VE HEDEFLERİ

Çatalhöyük Yönetim Planı Çalışması'nda planın hazırlanma amacı, "uluslararası kabul görmüş konvansiyonlar çerçevesinde kullanıcılar ve ziyaretçiler için unutulmaz ve eğitsel bir deneyim sunulabilmesi için alanın sürekli olarak gelişimini sağlayacak bir kılavuz oluşturmak" olarak tanımlanmıştır. Planın amacı ise "Çatalhöyük'teki gelişmelere uzun vadeli gelecek göz önünde bulundurularak kısa ile orta vadede rehberlik edecek bir yönetim stratejisi ortaya koymak" olarak belirlenmiştir. Yönetim ilkelerinin belirlenmesindeki amaç ise, "dünya bilgisine bir katkı ve duyulan saygının bir göstergesi olarak alan ve çevresinin, hem arkeolojik hem de çevresel açıdan korunmasını sağlamak" olarak açıklanmıştır.

Planda yönetim politikalarının başta gelen hedefleri (Çatalhöyük Yönetim Planı, 2004):

- Arkeolojinin doğal, sosyal ve oluşmuş çevre ile birleştirilmesi
- Alan ve çevresi için sürdürülebilir yönetsel uygulamaların tanımlanması
- Bölge ile ilgili uygun uygulamaların önerilmesi ve diğer alanlar için bir örnek oluşturması olarak belirlenmiştir.

Çatalhöyük Yönetim Planı Çalışması'nda alan ile ilgili genel yönetim hedefleri ise aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

Hedef 1: Alan, içinde bulunduğu ortam ve çevresi ile değerlendirilmeli ve birlikte yönetilmelidir.

Hedef 2: Alan ile ilgili araştırmalar; alana, bilgiye ve eğitime daha rahat erişim sağlanmak suretiyle geliştirilmelidir.

Hedef 3: Toprak üstü ve toprak altında bulunan arkeolojik değerler üzerindeki olumsuz etkiler en aza indirilmelidir.

Hedef 4: Kazılarda bulunan her türlü arkeolojik bulgunun korunması için uygun koşullar altında saklanması ve sergilenmesi sağlanmalıdır.

Hedef 5: Yerel toplumlar, alan ve çevresinin korunmasında ve korumanın yaygınlaştırılmasında paydaş olmaları için teşvik edilmelidir.

Hedef 6: Alana gelen ziyaretçilere, kaliteli bilgilendirme ve eğitim malzemelerine erişim de dâhil olmak üzere, güvenli ve bilgilendirici bir ziyaret olanağı sunulabilmelidir.

Hedef 7: Yönetim planında ileri sürülen her bir politika sürdürülebilir olmalı ve hiçbir şekilde alanın arkeolojik, bilimsel ve doğal değerlerini tehlikeye sokmamalıdır.

Hedef 8: Yönetim Planı, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından benimsenmeli ve Çumra Belediyesi tarafından planlama rehberi olarak kabul edilmelidir.

ÇATALHÖYÜK YÖNETİM PLANI ÇALIŞMASI'NIN AŞAMALARI

Çatalhöyük Yönetim Planı Çalışması'nda, özet ve giriş bölümü dışında üç bölüm yer almaktadır. Bu aşamalar:

Bölüm I: "Ortamın Oluşturulması" [Alanın Tanımlanması]

Bölüm II: "Ekspertiz" [Değerlendirme ve Koruma Politikalarının Belirlenmesi]

Bölüm III: "Uygulama" [Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme]'dir.

I.Bölüm: Ortamın Oluşturulması [Alanın Tanımlanması]

Çatalhöyük Yönetim Planı Çalışması'nda I. Bölüm olan "Ortamın Oluşturulması" bölümünde "Alanın Tanımlanması" amaçlanmaktadır.

"Ortamın Oluşturulması" başlıklı bölümde Alanın Tarihi ve Tanımı alt başlığı altında, Çatalhöyük yerleşiminin coğrafi konumu ve jeolojik yapısı gibi bilgilerin yanında alanın tarihi de tarih öncesi, klasik dönem ve yakın tarih olacak şekilde detaylı olarak incelenmektedir. Bu bölümde ayrıca arkeolojik alanlarla ilgili ayrıntılı bilgi verilerek, 1961 yılında yapılmaya başlanan ve halen devam etmekte olan kazılar ve bu kazılara bağlı belge arşivi, fotoğraf arşivi ve elektronik arşivleme çalışmaları ile ilgili bilgi verilmektedir (Şekil 23).

Bölümün ikinci alt başlığı olan "Bugün Çatalhöyük" de ilk olarak alanın mevcut yönetim ve organizasyon yapısı incelenmektedir. Bu kapsamda alanın yasal statüsü ve mülkiyet durumu, mevcut politik, sosyal ve ekonomik çerçeve gibi konular yer almaktadır. Alanın mevcut durumu başlığı ise yer üstü, yer altı, mevcut kazılar, koruma ve muhafaza etme başlıkları altında incelenmektedir. Alandaki binalar ve ziyaretçi tesisleri başlığı altında, faaliyet binaları, bilgilendirme ve ziyaretçi tesisleri, höyük üzerindeki koruyucu çatılar incelenmektedir. Turizm başlığı altında ziyaretçi sayıları ve profili incelenirken Konya ili kapsamında turizm potansiyeli incelenmektedir.

Doğu Çatalhöyük birinci derece arkeolojik alan olarak belirlenmiş ve alan sınırlarının, Doğu Çatalhöyük'ün güneyinde ve doğusunda bulunan Helenistik ve Bizans yerleşim alanlarını da içerecek şekilde genişletilmesi ile 1996 yılından bu yana Batı Çatalhöyük de aynı kategoriye dâhil edilmiştir. Bu yerleşim alanı, üçüncü derece arkeolojik alan olarak sınıflandırılmıştır.

Üçüncü alt başlık olan "İlgi Grupları" bölümünde yönetim planı sürecindeki ilgi grupları olarak alanda çalışan kişiler, araştırma grupları, bilimsel ve arkeolojik çıkar grupları; yerel, bölgesel ve ulusal seviyedeki karar mercileri; destek grupları; sponsorlar; akademik finans kaynakları; yerel topluluklar; ziyaretçiler; uluslar arası kurumlar yer almaktadır. Bu bölümde ayrıca paydaş danışmanlık süreci ile ilgi de bilgi verilmektedir.

Çatalhöyük Yönetim Planı Çalışması'nda planının sahibinin alan ile ilgilenen ve alanla bağlantısı olan çeşitli çıkar grupları olduğu vurgulanmaktadır. Anahtar oyuncular ve ilgi grupları olarak belirlenen kişilere ise yönetim planı hazırlanırken danışılmış ve plan zaman içerisinde revize edilirken de danışılmaya devam edileceği belirtilmiştir.

Alandaki arkeolojik değerlerin Çatalhöyük Araştırma Projesi tarafından yönetilmesi ve bu süreç içinde aşağıda belirtilen kuruluşlardan gelen çok-uluslu bir ekip ile birlikte çalışılması öngörülmüştür (Çatalhöyük Yönetim Planı, 2004):

- University of Cambridge
- Stanford University, ABD
- University of Liverpool, İngiltere
- The Aristotle University of Thessaloniki, Yunanistan
- University of Pennsylvania, ABD
- University of London, Archaeological Institute, İngiltere
- Adam Mickiewicz Üniversitesi'nin Prehistorya Institute, Poznan- Polonya

- University of Californiya, Berkeley- ABD
- University of Plymouth, İngiltere
- Selçuk Üniversitesi, Konya
- Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara

Çatalhöyük Yönetim Planı Çalışması'nda planla ilgili olarak alanda söz sahibi olan ulusal, bölgesel ve yerel düzeydeki karar mercilerine başvurulduğu vurgulanmaktadır. Ulusal düzeyde yönetim İçişleri Bakanlığına bağlı olup, bölgesel düzeyde Konya İl Valisi, yerel düzeyde ise Çumra Kaymakamı, Çumra Belediyesi ve Küçükköy Muhtarlığı yetkilidir. Kültür ve Turizm alanında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yetkisinde olan alanda ulusal düzeyde Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve Ankara Müzesi, bölgesel seviyede ise Konya Müzesi, Konya Rölöve, Konya Kültür Müdürlüğü (İl Kültür Müdürü), Konya Turizm Müdürlüğü (İl Turizm Müdürü) yetkilidir. Alanda yetkili Turizm acenteleri ise ulusal düzeyde TÜRSAB (Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği) ve DÖSİM iken bölgesel düzeyde TÜRSAB Konya Bölgesi'dir. Eğitim alanında ulusal düzeyde Eğitim Bakanlığı sorumlu iken bölgesel ölçekte Konya Eğitim Müdürlüğü ve Bölgedeki okullar, yerel ölçekte ise Çumra'daki okullar ve Küçükköy'deki okullar alanda etki sahibidir. Çevre konuları ile ilgili olarak yetkili kurumlar Devlet Su İşleri ve Tarım ve Köy İşleri iken bölgesel ölçekte sorumlu Konya Bölgesi'dir. Alanla ilgili idari yetkiler Tablo 8'de görülmektedir.

Şekil 23. Çatalhöyük Arkeolojik Alanından Görünüş (Fotoğraf: Mellaart)

Çatalhöyük Yönetim Planı Çalışması'na yerel toplulukların katılımı da sağlanmaya çalışılmış, kazı ekipleri ve köylüler arasında aşağıdaki kapsamda bir diyalog oluşturulmuştur (Çatalhöyük Yönetim Planı, 2004):

- Sahanın ve sahada yapılan işlerin köyde, erkeklere ve kadınlara ayrı gruplar halinde – slayt gösterileri ile anlatılması
- Köyden ya da yakındaki ilçeden işçilerin sahada ya da kazı evinde çalışması
- Arkeolojiye, tarihi uygulamaların tanımlanması için yerel bilgi ve tekniklerin kullanımına (bitkiler ve şifalı kullanımları; deney evinde kerpiç ve siva ile yapılan uygulamalar) yerel olarak katkıda bulunulması
- Müze sergilerinde yerel grupların ve bölge sakinlerinin de katılımında bulunması.

Yönetim Planı kapsamında ayrıca alanda yapılan anketler, eğitim grupları ile yapılan çalışmalar ve öğretmenlerden alınan geribildirimler aracılığı ile ziyaretçilere de danışılmıştır. Yönetim planı taslağını yorumlamak üzere davet edilen önemli uluslararası kurumlar:

- ICOMOS International (Aynı zamanda Temper projesini de desteklemektedir)
- ICOMOS-UK ve ICOMOS-Türkiye
- Getty Conservation Institute (Getty Koruma ve Restorasyon Enstitüsü)

- World Archaeology Congress – WAC (Dünya Arkeoloji Kongresi) yer almaktadır.

Çatalhöyük Yönetim Planı Çalışması içinde alanla ilgili yönetim yetkilileri ve 18 aydan fazla süren paydaş danışmanlığı süreci Tablo 7 ve Tablo 8'de görülmektedir.

II.Bölüm: Ekspertiz [Değerlendirme ve Koruma Politikalarının Belirlenmesi]

Çatalhöyük Yönetim Planı Çalışması'nda "Ekspertiz" bölümü "Değerlendirme ve Koruma Politikalarının Belirlenmesi" olarak da adlandırılabilir (Çatalhöyük Yönetim Planı, 2004).

"Ekspertiz" başlıklı ikinci bölümde öncelikli olarak alanın öneminin belirlenmesi ve alanda yer alan değerlerin incelenmesine yer verilmektedir. Daha sonra "Yönetim Değerlendirmesi" başlığı altında alan için var olan tehditler, kısıtlamalar ve fırsatlar ele alınmaktadır. "Yönetim Hedefleri" başlığı altında planın amacı, hedefleri ve yönetim ekibi belirlenmektedir.

Bu bölümde son olarak alanın önemi ve değerlerine dayanarak ve alandaki tehditlerin, kısıtlamaların ve fırsatların yönetim değerlendirilmesi ile ilgili olarak alan için yönetim politikaları belirlenmiştir. Bunlar aşağıdaki başlıklar altında gruplanmıştır:

- Çevre ve ortam
- Arazi kullanımı ve planlaması
- Arkeoloji
- Koruma ve muhafaza etme
- Bilgilendirme
- Ziyaretçi yönetimi
- Yerel, bölgesel ve ulusal çerçeve
- Eğitim, öğretim ve araştırma
- Turizm
- Uygulama ve gözden geçirme

III.Bölüm: Uygulama [Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme]

"Uygulama" başlıklı son bölümde eylem planı yer almakta ve bu kapsamda aktörlere ve zamanlamaya yer verilmektedir. Eylem planlarının zamanlaması kısa vade- 5 yıl, orta vade- 10 yıl ve uzun vade-25 yıl olarak yapılmaktadır.

Alanın genel kontrolü Kültür ve Turizm Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ndedir. Kısa ile orta vadede alanın günlük yönetiminin Çatalhöyük Araştırma Projesi kapsamında yürütüleceği ve Çumra Belediyesi, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve Konya Müzesi'ndeki temsilciler tarafından destekleneceği belirtilmektedir. Uzun vadede ise, alanın yönetiminin (henüz tanımlanmamış olan) Türk ortaklara bırakılması ön görülmektedir. Yönetim Planının uygulamasından sorumlu "Aktörler" Tablo 9'da yer almaktadır (Çatalhöyük Yönetim Planı, 2004).

Tablo 7. Alanla İlgili Yönetim Yetkilileri (ÇYP, 2004)

İdare (İçişleri Bakanlığı)		
ULUSAL SEVİYEDE	BÖLGESEL SEVİYEDE	YEREL SEVİYEDE
	Konya İl Valisi	Çumra Kaymakamı Çumra Belediyesi Küçükköy Muhtarlığı
Kültür & Turizm (Kültür & Turizm Bakanlığı)		
ULUSAL SEVİYEDE	BÖLGESEL SEVİYEDE	YEREL SEVİYEDE
Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Ankara Müzesi	Konya Müzesi Konya Rölöve Konya Kültür Müdürlüğü (İl Kültür Müdürü) Konya Turizm Müdürlüğü (İl Turizm Müdürü)	
Turizm Acenteleri		
ULUSAL SEVİYEDE	BÖLGESEL SEVİYEDE	YEREL SEVİYEDE
TÜRSAB (Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği) DÖSİM	TÜRSAB Konya Bölgesi	
Eğitim		
ULUSAL SEVİYEDE	BÖLGESEL SEVİYEDE	YEREL SEVİYEDE
Eğitim Bakanlığı	Konya Eğitim Müdürlüğü Bölgedeki okullar	Çumra'daki okullar Küçükköy'deki okul
Çevre		
ULUSAL SEVİYEDE	BÖLGESEL SEVİYEDE	YEREL SEVİYEDE
Devlet Su İşleri Tarım ve Köy İşleri	Konya Bölgesi	

Tablo 8. Paydaş Danışmanlığı Süreci (ÇYP, 2004)

ZAMAN	PAYDAŞ DANIŞMANLARI FAALİYETLERİ
Haz. 2002	Yönetim planı çerçevesi üzerinde anlaşmaya varılması (Temper)
Tem.2002	Ankara, Anıtlar ve Müzeler Dairesi ile toplantı Karar mercileri ile çalışma grubu (Ulusal ve bölgesel temsilciler ile sahada çalışanlar) Konya Müzesinde toplantı Sahada çalışan ekipler ile hükümet temsilcileri arasında gayri resmi toplantılar
Mart 2003	Taslağın çerçevesinin oluşturulması
Nisan 2003	Yönetim planı ekibi ile çalışma grubu İstanbul, Ankara ve Konya'da toplantılar ve görüşmeler
Mayıs 2003	İlk taslağın tamamlanması
Haz. 2003	Temper Çalışma Grubunun değerlendirmesi
Ağu. 2003	Sahada görüşme/ danışmanlık Çatalhöyük'te sunumların yapılması Ankara'da toplantılar
Ekim 2003	Nihai taslak Temper'da taslak planın gözden geçirilmesi
Kasım 2003	Selanik, Yunanistan'da yönetim planlarının Temper Uluslararası Meslektaşlar tarafından Gözden Geçirilmesi
Nisan 2004	Nihai yorumların bir araya getirilmesi
Tem. 2004	Üzerinde anlaşmaya varılan nihai planın yayınlanması (Türkçe ve İngilizce)
	Planın, onay için Konya Koruma Kurulu'na ibraz edilmesi Planın onaylanması ve yürürlüğe girmesi

Tablo 9. Planın Uygulanmasında Yer Alan "Aktörler" (ÇYP, 2004)

ORGANİZASYON	REFERANS
Çatalhöyük Araştırma Projesi	ÇRP
Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü	DG
Konya Müzesi	Konya Müzesi
Konya TÜRSAB	TÜRSAB
Konya'daki özel sektör	
Çumra Belediyesi ve/veya Kaymakamlık	Çumra
Çevre Bakanlığı	Çevre Bak.
Karayolları	Karayolları
Çatalhöyük Turkish Friends	Turkish Friends
Çumra ve Küçükköy yerel toplulukları	Yerel halk
Sponsorlar	
Londra Üniversitesi	UCL

Bu bölümde ayrıca Eylem Planı, politikaların uygulanmasına ilişkin sorumluluklar ve zaman çerçevelerini belirlemektedir. Eylem Planını destekleyici olarak, ortaklıkların kurulabileceği ve dış kaynak araştırmasının yapılabileceği sekiz proje önerilmektedir.

Bu projeler aşağıda sıralanmaktadır:

- Proje 1: Dünya Mirası Alan başvurusu
- Proje 2: Bilgi teknolojisi
- Proje 3: Ziyaretçi yönetimi ve alan sunumu
- Proje 4: Alan hakkında bilgilendirme
- Proje 5: Ziyaretçi merkezi
- Proje 6: Eğitim faaliyetleri
- Proje 7: Turizm çalışması ve değerlendirmesi
- Proje 8: Eko-turizm ve yerel toplum.

Çatalhöyük Yönetim Planı Çalışması'nın II. Bölüm'ünde yer alan Yönetim Politikaları başlıkları temel alınarak hazırlanmış olan, paydaşlar ve hedef zamanı içeren ayrıntılı eylem programı Tablo 10'da görülmektedir.

Tablo 10. Politikalara Bağlı Olarak Eylem Programı (ÇYP, 2004)

POLİTİKA	LİDER ORTAK	HEDEF	ZAMAN	DİĞER REF.
POLİTİKA 1: Çevre ve ortam				
LAN01: Alan için önemli olan bir ara bölge belirlenmesi ve yerel paydaşlar ile beraber çalışarak tarımsal ve yapısal uygulamaların geliştirilmesi	ÇRP Çumra	1, 5	Kısa	WHS gerek- liliği
LAN02: Batı höyüğünün 1. dereceden koruma altında olan alanlarının etrafına koruyucu tel konması. Batı höyüğünün üzerine pulluk ile tarla sürümünün ve arkeolojik kalıntılar üzerindeki etkisinin izlenmesi	DG ÇRP	1	Kısa	
LAN03: Höyüklerin üzerinde toprağın derin sürülmesini önlemek için bölgedeki çiftçiler arasında bilincin artırılması	DG ÇRP	1,5	Kısa/ Orta	
LAN04: Çember bölgenin korunmasını sağlamak için köy bekçilerinden oluşan bir sistem kurulması		1, 5	Orta	
LAN05: Tekliflerin değerlendirilmesinde, insan yapımı arazi ile yakın geçmişteki doğal arazi ve bir zamanlar insanların işgal ettiği 'tarih öncesi' alanın doğal ortam ile bağlantısı ve bunların diğer höyükler ile Karadağ ve Hasan dağ ile bağlantısının göz önünde bulundurulması	ÇRP	1, 5	Orta	
LAN06: Alan ile ilgili bilgilendirme hazırlanırken yerel hayata da referans gösterilmesinin sağlanması. Bunun için yerel grupların olaya dâhil edilmesi	ÇRP Yerel halk	5	Kısa	
POLİTİKA 2: Arazi kullanımı ve planlaması				
PLAN01: Alan ve ortamını etkileyecek işler yapılmadan önce danışmanlık sürecinin oluşturulması için ulaşım, elektrik ve su (sulama) daireleri ile iletişim yolunun belirlenmesi	DG	1	Kısa	
PLAN02: Bölge planına çember bölge sınırlarının dâhil edilmesi ve alan ve ortamına etki edecek inşaat faaliyetinin kısıtlanması	Çumra	1	Kısa/ Orta	
PLAN03: Çumra ve Küçükköy'den alana giden yolların iyileştirilmesi	Çumra Karayol- ları	6	Kısa	
PLAN04: Ana plan ve tasarım direktiflerinin alanın planlama politikası olarak benimsenmesi	Çumra Koruma Kurulu	1, 3	Kısa	
PLAN05: Kazı evinin arkasındaki binaların kaldırılması	ÇRP	1	Kısa	

Tablo 10. (devam) Politikalara Bağlı Olarak Eylem Programı (ÇYP, 2004)

POLİTİKA	LİDER ORTAK	HEDEF	ZAMAN	DİĞER REF.
POLİTİKA 3: Arkeoloji				
ARCH01: Kazılar, höyüğün bulunduğu hali ile profilinin sürdürülmesi ve kazılardan çıkan toprağın uygun şekilde atılması	ÇRP	1	Kısa/ Orta	
ARCH02: Yönetim planında belirtilen tasarım talimatları uyarınca yeni dükkânların inşa edilmesi ve materyallerin uzun dönem saklanması için gerekli koşulların sağlanması	ÇRP	4	Kısa Orta Uzun	
ARCH03: Çatalhöyük Araştırma Projesi 5 yıllık yayın planına uymayı sürdürmelidir: 3 yıllık kazı, ardından 2 yıllık çalışma dönemi ve yayın. Buna ilaveten, ekip üyelerinin bireysel olarak düzenli aralıklarla makaleler yayınlaması	ÇRP	2	Kısa Orta Uzun	
ARCH04: Veritabanının İngiltere, Londra Müzesi ile ortak olarak yeniden geliştirilmesi. Veritabanına internet sitesi (www.catalhoyuk.com) aracılığı ile ulaşılabilmesi ve veritabanı kazı kayıtlarını, analiz kayıtlarını (ör, kemik, taş vb.), fotoğrafları ile kazı günlüklerini içermesi	ÇRP ve Londra Müzesi	2	Kısa Orta Uzun	
ARCH05: Çatalhöyük Araştırma Projesi yıllık arşiv raporu ve dergi aracılığı ile bilgileri sunmaya devam etmesi. Bunun yanı sıra, medya ve yayıncılar ile birlikte çalışarak aktif olarak bilgi yayılımının desteklenmesi	ÇRP	2	Kısa Orta Uzun	
ARCH06: Kazı ve laboratuvar işlemlerinin (kısmen) halka gösterilmesi	ÇRP	2, 6	Orta	
ARCH07: Kazının halka açık alanlarının güvenli hale getirilmesi	ÇRP	6	Kısa	
ARCH08: Mevcut kazı ile ilgili bilginin, alanda yapılan bilgilendirme ile alanı ziyaret edenlere ve projenin internet sitesi aracılığı ile daha geniş bir kitleye ulaşması	ÇRP	2, 6	Kısa	
POLİTİKA 4: Koruma				
CONS01: Koruyucu çadırların içerisindeki koşulların izlenmesine ilişkin prosedürün sürdürülmesi	ÇRP	3	Kısa	
CONS02: Yeni güney bölgesi çatısında, iç koşulların malzemenin korunması, aşınma ve bakım ihtiyaçları ve maliyetleri açısından izlenmesi	ÇRP	3	Kısa/ Orta	
CON03: Bugüne kadar elde edilen deneyimlere ve araştırma bulgularına dayanarak alan için üzerinde anlaşmaya varılacak bir koruma politikasının uygulanması	ÇRP UCL	3, 4	Kısa	

Tablo 10. (devam) Politikalara Bağlı Olarak Eylem Programı (ÇYP, 2004)

POLİTİKA	LİDER ORTAK	HEDEF	ZAMAN	DİĞER REF.
POLİTİKA 5: Bilgilendirme				
INT01: Güney bölgesindeki geniş dikey bölmenin temizlenerek anlatıma dâhil edilmesi ve güney çatısı altında sergi için bilgilendirici panellerin yerleştirilmesi	ÇRP	6	Kısa	
INT02: Bilgilendirme panelleri için (yazı karakteri, ebadı, renginin belirlenmesi ve ÇRP logosunun kullanımı da dâhil olmak üzere) genel bir "tarzın" geliştirilmesi	ÇRP DG	2, 6	Kısa	
INT03: Aşağıdaki konular için iklimden korunaklı bilgilendirme panelleri hazırlanmalıdır: alanın girişi, deney evi, güney bölgesi koruyucu çatısı, 40m x 40m alan Yön bilgisinin, bilgilendirme panellerinin üstüne yerleştirilmesi	ÇRP DG	6	Kısa 2-3 Yıl	
INT04: Ziyaretçi merkezindeki serginin, üzerinde anlaşmaya varılan tarzda, ekip üyelerinin çalışmaları da dâhil olmak üzere, yeni sergi parçaları ile güncellenmesi	ÇRP	6	Kısa	
INT05: Sahada kurulacak bir müze ile ilgili detaylı piyasa araştırmasının ve fizibilite çalışmasının yapılabilmesi için finansmanın bulunması	ÇRP DG	2, 4, 6	Kısa	
INT06: Deney evinin yakınına, evin araştırmalar açısından değeri ve bir bilgilendirme aracı olması hakkında açıklama içeren bir bilgilendirme panelinin yerleştirilmesi	ÇRP	2, 6	Kısa	
INT07: Düzenli bakım ile deney evinin kullanımına devam edilmesinin sağlanması	ÇRP Yerel halk	6	Kısa	
INT08: Proje ilerledikçe, yeni bilgiler açığa çıktıkça ve ziyaretçi talepleri arttıkça daha fazla deney binasına olan ihtiyaç gündeme gelecektir	ÇRP	6	Kısa/ Orta	
INT09: Ziyaretçi verilerinin toplanmasına ve yıllık ziyaretçi anketlerine devam edilmesi	Alan güvenlik görevli- leri ÇRP	6	Kısa	
INT10: Tüm bilgilendirme materyalleri hem Türkçe hem İngilizce olmalıdır. Materyallerin başka dillerde de hazırlanmasına gerek olup olmadığının belirlenebilmesi için ziyaretçiler arasında en sık konuşulan "ikinci" dil ile ilgili verinin toplanması	ÇRP Türk Dostları Tur ope- ratörleri	6	Kısa/ Orta	

Tablo 10. (devam) Politikalara Bağlı Olarak Eylem Programı (ÇYP, 2004)

POLİTİKA	LİDER ORTAK	HEDEF	ZAMAN	DİĞER REF.
POLİTİKA 5: Bilgilendirme				
INT11: Bilgilendirme materyalleri için kullanılan bilginin düzenli olarak güncellenmesi	ÇRP	6	Sürekli	
INT12: ÇRP ile Konya Müzesi arasındaki ilişki müzeye gönderilen kalıntılar için bilgilendirici panellerin sağlanmasına devam edilmesi, alandan çıkarılan kalıntıların uzun dönemli saklanması ve / veya sergilenmesi için gerekli malzemelerin korunması ile ilgili uzmanlıkların sağlanması ile sürdürülmesi	ÇRP Konya Müzesi	4, 6	Kısa	
INT13: Bölge ile ilgili rehber basan başlıca yayıncılar ile iletişim kurularak alan hakkındaki bilginin güncel olmasının sağlanması	ÇRP	6	Kısa/ Orta	
INT14: Alanda ve diğer tanıtım amaçlı yerlerde kullanılmak üzere alandaki etkinlikler ve Çatalhöyük ile ilgili aktivite kaydının tutulması	ÇRP	6	Orta	
INT15: ÇRP çok sesliliği desteklemeye ve farklı yorumları kabul etmeye devam etmelidir. Bu, ilgili grupların kendi yorumlarını sunabilmeleri için ziyaretçi merkezinde ya da internet sitesinde yer ayrılması ve sanatçıların alanda çalışmalarının teşvik edilmesi ile mümkün olabilir	ÇRP	5, 6	Kısa/ Orta	
POLİTİKA 6: Ziyaretçi yönetimi				
VIS01: Tek tip karayolları yön işaretlerinin alana giden bütün yollara konulması	DG Karayol.	6	Kısa	
VIS02: Alanın yanında, araba ve otobüs parkı için uygun yüzeye sahip bir otopark alanının tahsis edilmesi	DG	3, 6	Orta	
VIS03: Alan içerisinde ziyaretçi tuvaletleri ve oturma yerleri ile birlikte gölgelik alanların temin edilmesi	ÇRP	6	Orta	
VIS04: Girişin karşısında ve yanındaki alanın kullanımı ve bu alanlarda yapılan perakende satışın düzenlenmesi	DG	3, 6	Kısa Orta	
VIS05: Ziyaretçi güzergâhının bakımı yapılarak, güvenli; kazılar devam ettikçe ve alan geliştikçe değiştirilmeye müsait olması; ziyaretçiler için bilgilendirici ve eğlendirici bir deneyime yardımcı olmasının sağlanması	ÇRP	3, 6	Kısa	
VIS06: Ziyaretçi merkezinin girişinin, ziyaretçilerin alana girer girmez rahatça görebileceği şekilde düzenlenmesi ve kazı evinden kolaylıkla ayırt edilebilir özellikte olması	ÇRP	6	Kısa	
VIS07: Patikalarda aşınmanın ve toprak sıkışıklığının izlenmesi. Ulusal parklarda kullanılan geçirgen malzemelerin uygunluğunun araştırılması	ÇRP	3	Kısa	

Tablo 10. (devam) Politikalara Bağlı Olarak Eylem Programı (ÇYP, 2004)

POLİTİKA	LİDER ORTAK	HEDEF	ZAMAN	DİĞER REF.
POLİTİKA 7: Yerel, Bölgesel ve Ulusal Çerçeve				
CONT01: Bir Türk Enstitüsü ortağının yerel topluluklar ve kazı arasındaki bağı kurma ve güçlendirme rolünü üstlenmesi	Teyit edilecek	5	Kısa	Ortak bir unvan aranmakta
ONT02: Alanda yapılan bilgilendirme ve çalışmalar, alan ile ilgili yerel anlamlara ve değerlere karşı hassas yaklaşımın sürdürülmesi	ÇRP	5	Kısa	
CONT03: ÇRP'nin ortam ile ilgili aktarımları esas alınarak, kazının yerel halka ekonomik kazanç getirmesini sağlamak amacıyla bir ekonomik etki değerlendirmesinin hazırlanması	ÇRP	5	Orta	
CONT04: Yönetim planının 5 yıl içerisindeki revizyonunda, ortak bir internet sitesi, eğitim ve tanıtım materyalleri aracılığı ile çevredeki diğer tarih öncesi alanlar ile ilişkilerin kuvvetlendirilmesinin önerilmesi	ÇRP	1, 4		
CONT05: Ulusal medya ve eğitim organizasyonları ile birlikte çalışarak alanın değer ve önemini tanıtılması	ÇRP Turkish Friends	2		
POLİTİKA 8: Eğitim, Öğretim ve Araştırma				
EDU01: Alan içerisinde daimi bir araştırma ve eğitim merkezinin oluşturulmasına yönelik sezon boyunca ve sezon dışında alanda eğitim kurslarının düzenlenmesi	ÇRP ile Türk ve yabancı ortaklar	2	Orta	Türk ortaklar ile işbirliği içinde
EDU02: Alandaki mevcut bilimsel çabalar ve araştırma çabalarının genişletilerek Çatalhöyük'ün önemli bölgesel bir araştırma merkezi haline getirilmesi için çalışmaların başlatılması	ÇRP ile Türk ve yabancı ortaklar	2	Orta/ Uzun	
EDU03: Temper projesi tamamlandıktan sonra da eğitim aktivitelerine devam edilmesinin yollarının araştırılması ve mevcut sponsorların eğitim faaliyetlerine destek verme konusundaki istekliliklerinin takip edilmesi	Tarih Kurumu ÇRP Sponsor	2, 6	Kısa	
EDU04: Türk okulları için hazırlanan eğitim materyallerine paralel eğitim paketlerinin oluşturulması ve uluslararası okullara da sunulabilmesi	ÇRP Uluslararası eğitim ortakları	6	Orta	

Tablo 10. (devam) Politikalara Bağlı Olarak Eylem Programı (ÇYP, 2004)

POLİTİKA	LİDER ORTAK	HEDEF	ZAMAN	DİĞER REF.
POLİTİKA 9: Turizm				
TOUR01: Alanın yakın çevresinde gelecekteki ziyaretçi ve konaklama ihtiyaçlarının belirlenmesi için piyasa ve fizibilite çalışmasının yapılması gerekmektedir	TÜRSAB Ortak olarak bir Türk Ün. ÇRP	6		Türk Ün.
TOUR02: Turkish Friends topluluğu ve ÇRP birlikte çalışmaya devam ederek tur rehberleri için briefing günleri düzenlemeye devam etmelidir	Turkish Friends	6		
TOUR03: Konya'daki müzeleri birbirine bağlayan (indirimli) bir bilet ile tüm Müzeler ve Çatalhöyük'e giriş sağlanması ve bu şekilde Çatalhöyük ile Arkeoloji Müzesi de dâhil, Konya'nın daha az ziyaret edilen Müzelerine ilgi çekilmesi amacıyla ortak bilet kesme imkânının araştırılması	Konya Müzesi DG	6		
TOUR04: Alanın ziyaretçilere promosyonu ve aynı zamanda alanda ziyaretçi yoğunlaşmasını önlemek amacıyla Konya İl Turizm Müdürlüğü ve konferans organizatörleri ile ilişkilerin güçlendirilmesi	ÇRP TÜRSAB Hilton Kona.	3, 6		
TOUR05: Türkiye, Konya, Kapadokya (Kayseri'ye giden uçuşlar da dâhil edilmelidir) için turizm ile ilgili istatistik bilgilerin, Çatalhöyük için bilinen rakamların (Türk ve yabancı ziyaretçi yüzdeleri, kazının ne ölçüde ziyaretçi trafiği yarattığı – arkadaşlar ve meslektaşlar) ve ne kadarının çocuk olduğu verilerinin belirlenmesine yönelik araştırma yapılması	Ortak olarak bir Türk Ün. ÇRP	6		Türk Ün.
TOUR06: Etki değerlendirmesi esas alınarak alanda maksimum ziyaretçi ve rehberlik kapasitesinin belirlenmesi	ÇRP Ortak olarak bir Türk Ün.	3		
TOUR07: Yakın çevrede eko-turizm projelerinin geliştirilmesine yönelik olanakların araştırılması	ÇRP Çumra TÜRSAB	5	Kısa/ Orta	
POLİTİKA 10: Yönetim Planı'nın Değerlendirilmesi ve İzlenmesi				
REV01: Yönetim planının yıllık olarak gözden geçirilmesi	ÇRP		Kısa	DG ile
REV02: Beş yıl içerisinde yönetim planının tamamen gözden geçirilmesi ve yeniden ilgi guruplarına danışılması	ÇRP DG		2009	

birdir. Alanda 272 bitki türü tespit edilmiştir. Bunlardan 3'ü Türkiye'ye özgü, 5'i nadir, 2'si ise sadece Yumurtalık lagünlerinde bulunmaktadır (www.kad.org.tr).

Kuş Araştırmaları Derneği (KAD), 1998 yılından beri Türkiye'de kuşların ve yaşam alanlarının korunması için araştırma ve koruma çalışmaları yürütmektedir. KAD, Tür Koruma ve İzleme Programı, Sulak alan Programı ve Eğitim Programı çerçevesinde koruma, araştırma ve eğitim çalışmaları yürütmektedir. Dernek BTC (Bakü Tiflis Ceyhan Boru Hattı) Çevresel Yatırım Programı desteğiyle 2005-2007 yılından beri Yumurtalık Lagünleri Yönetim Planı Çalışmasını hazırlamaktadır (www.kad.org.tr).

Şekil 25. Yumurtalık Lagünleri (www.kad.org.tr)

YUMURTALIK LAGÜNLERİ YÖNETİM PLANI'NIN YAPISI

2004 yılında Bakü Tiflis Ceyhan Boru Hattı Şti. Çevresel Yatırım Programı (BTC/ÇYP) kapsamında Ulusal Sulak alan Komisyonu'nun da yönlendirmesiyle Boru Hattı üzerindeki uluslararası öneme sahip sulak alanlarda yönetim planlaması yaptırmak üzere (kar amacı gütmeyen kuruluşlara) proje teklifi daveti yapılmıştır. Kuş Araştırmaları Derneği liderliğinde boru hattı üzerinde bulunan sulak alanlardan Erzurum Bataklıkları'nda "Sulakalanların Korunması Yönetmeliği" ne uygun arazi kullanım olanaklarını tanımlamak üzere "sulakalan koruma bölgelerinin belirlenmesi", Yumurtalık Lagünleri'nde ise "alanın korunması ve akılcı kullanımı için yönetim araçları ve koşulları geliştirilmesi" amacına yönelik bir proje teklifi geliştirmiş ve BTC/ÇYP'ye sunulmuştur. Teklif uygun bulunmuş ve Ocak 2005'te çalışmalara başlanmıştır.

Proje ile Yumurtalık Lagünleri'nde sulak alanların önemi, işlev ve değerleri konularında tüm tarafların bilgilendirilmesi ve bilinç düzeylerinin artırılması; geçmişte yapılan üç sulak alan (Göksü Deltası, Kuş Gölü, Ulubat Gölü) yönetim planındaki deneyimlerden de yararlanarak katılımcı bir yaklaşımla yönetim planı hazırlanması; ilgili tüm grupların etkin olarak temsil ve katılımını sağlayan "Yerel Sulak alan Komisyonu"nun kurulması öngörülmüştür.

Yumurtalık Lagünleri Yönetim Planı Çalışması'nda planlama sürecine ilgili tüm tarafların beklentilerini, bilgi ve deneyimlerini aktarabilmelerinin ve sürece katkı vermelerinin projenin sürekli ve en önemli önceliği olduğu vurgulanmaktadır. Planda ayrıca tüm süreçlerin mümkün olan en geniş katılımı ile yürütüldüğü ve bu amaçla aşağıda yer alan katılım mekanizmalarının oluşturulduğu belirtilmektedir (YLYP, 2007):

- Yönlendirme Komitesi
- Odak Çalışma Grupları
- İkili görüşmeler
- Yerel Sulak Alan Komisyonu

Yönlendirme Komitesi

2. yılın hemen başında oluşturulmuştur. Komite ilgili kamu kurumlarının yerel teşkilatlarındaki konuyla ilgili uzmanları, yerel üniversitenin alanla ilgili bilim insanları, yerel sivil toplum kuruluşlarının ve alandan yararlanan grupların (su ürünleri kooperatif başkanları, muhtarlar, belediye başkanları, çiftçi temsilcileri) katılımı ile oluşturulmuştur. Komite katılım açısından oldukça esnek tutulmuş toplantılara yukarıda belirtilenler dışında alanla ilişkili arzu eden diğer kişi ve kurumların da katılabilmesi sağlanmıştır. Proje sürecinde altı toplantı yapılmıştır. Komitenin son toplantısında Yönlendirme Komitesi'nin yönetim planı uygulama sürecinde Yürütme Komitesi'ne dönüştürülerek varlığını sürdürmesi kararı alınmıştır (YLYP, 2007).

Odak Çalışma Grupları

Yönetim planlaması açısından önemli olan konularla doğrudan ilgili olan grupları bir araya getirerek birlikte (daha uzun süre) çalışabilmelerine olanak sağlamak amacıyla Yönlendirme Komitesi tarafından oluşturulmuştur. Yumurtalık Lagünleri Yönetim Planı Çalışması hazırlama sürecinde "Balkçılık ve Dalyanlar", "Hayvancılık ve Kumullar" ile alanın en önemli aynı zamanda da en hassas habitatlarından biri olan "Halep Çamlığı" olmak üzere üç odak çalışma grubu kurulmuştur. Odak çalışma grupları, bu üç temel konunun ilgililerinin katılımı ile yapılan arazi çalışmalarında ve çalışma gruplarında enine boyuna tartışılması olanağını sağlamış; somut sonuçların elde edilmesi açısından oldukça etkili ve başarılı olmuştur. Yönetim Planı uygulama sürecinde birden fazla kurumun sorumluluğunu ve işbirliğini gerektiren önemli faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde odak çalışma grupları yerine "teknik çalışma grupları"nın oluşturulması önerilmektedir (YLYP, 2007).

İkili görüşmeler

Proje süresince değişik amaçlarla çok sayıda ikili görüşme yapılmıştır. Bunlardan kesinlikle yapılması önerilen ikili görüşmeler, kritik yönlendirme komitesi veya odak grup toplantısı öncesi tarafları toplantılara hazırlamak amacıyla yapılanlardır. Proje ekibi tarafları ikili görüşmelerle konuya hangi ölçüde hazırlayabilmişse toplantılar o ölçüde verimli geçmiş ve somut sonuçlar elde edilmiştir.

Yerel Sulak alan Komisyonu

Sulakalanların Korunması Yönetmeliği'nin 31. Maddesi gereği kurulan Yerel Sulak Alan Komisyonu ilk toplantısını 4 Aralık 2007 tarihinde yapmıştır. Bu toplantıda Yumurtalık Lagünleri Yönetim Planı Çalışması oy birliği ile kabul edilmiş ve Ulusal Sulakalan Komisyonu'na sunulmasına karar verilmiştir. Yumurtalık Lagünleri Yönetim Planı Çalışması'nda, planlama sürecine katılması ve katkı vermesi beklenen tüm tarafların yönetim planlaması süreci ve planlama rehberi hakkında bilgi sahibi olmalarının çok önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bunun için planlama aşamalarına geçilmeden önce sulak alanlarla ilgili temel bilgilerin, ulusal politikaların, uluslar arası ve ulusal (yasal) düzenlemelerin, katılımcı yönetim planı rehberlerinin verildiği bir eğitimin düzenlendiği ve bu eğitimin tarafların birbirlerini ve proje ekibini tanımasını ve süreci algılamaları bakımından oldukça yararlı olduğu belirtilmektedir.

YUMURTALIK LAGÜNLERİ YÖNETİM PLANI'NIN AMAÇ VE HEDEFLERİ

Yumurtalık Lagünleri Yönetim Planı Çalışması'nın amacı "Alanın korunması ve akılcı kullanımı için yönetim araçları ve koşulları geliştirilmesi" olarak belirlenmiştir (YLYP, 2007).

Bu amaca bağlı olarak 4 temel hedef:

- Kumul, Lagün ve Halep çamlığı gibi hassas habitatların ve onlara bağlı biyolojik çeşitliliğin korunması ve iyileştirilmesi
- Tarım, balıkçılık, hayvancılık, rekreasyon gibi sosyo-ekonomik faaliyetlerin alanla uyumlu ve biyolojik çeşitliliği koruyacak şekilde yapılmasının sağlanması
- Biyolojik çeşitliliğin üzerindeki baskının azaltılması için alternatif ve ek sosyo-ekonomik ve kültürel faaliyetlerin desteklenmesi
- Alanın uzun vadeli geleceği için katılımcı, alana ekonomik destek sağlayan bir yönetim ve izleme mekanizmasının oluşturulması olarak belirlenmiştir.

YUMURTALIK LAGÜNLERİ YÖNETİM PLANI'NIN AŞAMALARI

Yumurtalık Lagünleri Yönetim Planı Çalışması'nda literatür taraması, araştırmalar, alan incelemeleri ve görüşmelerde elde edilen tüm veriler değerlendirilerek alanı önemli kılan ekolojik ve sosyo-ekonomik özellikler belirlenmekte ve yönetimin öncelikleri ortaya konmaktadır. Planda daha sonra uzun dönem hedefler, yönetimi etkileyen faktörler, uygulama hedefleri ve yönetimi bu hedeflere ulaştıracak faaliyetler ve faaliyet planları hazırlanmıştır. Bu kapsamda Yumurtalık Lagünleri Yönetim Planı Çalışması üç aşama olarak incelenmektedir:

- I. Bölüm: Alan Tanımı
- II. Bölüm: Değerlendirme
- III. Bölüm: Vizyon, İdeal Hedefler, Faaliyetler ve Faaliyet Planları

I.Bölüm: Alanın Tanımı

Yumurtalık Lagünleri Yönetim Planı Çalışması'nda ilk aşama olan "Alanın Tanımı" aşaması alanın konumu, sınırları, mülkiyet durumu ve fiziksel yapısı gibi alanla ilgili genel bilgiler, "Fiziksel ve Jeolojik Özellikler" alt başlığı altında iklim, jeoloji, toprak yapısı ve hidroloji ile ilgili bilgiler, "Biyolojik Özellikler" alt başlığı altında ekolojik birimler, flora ve fauna ile ilgili bilgiler, "Sosyo-Ekonomik Yapı" alt başlığı altında alandaki mevcut arazi kullanımı ve buna bağlı olan ekonomik aktivitelerle ilgili bilgi verilmektedir. Bu bölümde ayrıca "Kültürel Bilgiler" alt başlığı ile bir bölüm yer almaktadır. I. Bölüm'ün son alt başlığı olan "Sorun Analizi" bölümünde Yumurtalık Lagünleri'ndeki ana sorunun sulakalan kaynaklarının akılcı kullanılmaması ve insan müdahalesi nedeniyle ekolojik dengenin bozulması ve biyolojik çeşitliliğin bundan zarar görmesi olarak belirlenmiştir. Planda, proje süresince ilgi gruplarıyla birlikte tanımlanan sorunlar, sektörler ve temel nedenler ile birlikte ele alındığı vurgulanmış ve tablo halinde verilmiştir.

II.Bölüm: Değerlendirme

Yumurtalık Lagünleri Yönetim Planı Çalışması'nın ikinci aşaması olan "Değerlendirme" bölümü Ekolojik Değerlendirme, Sosyo-Ekonomik Değerlendirme, Alandaki Çeşitli İlgili Gruplarının/Sahiplerinin Sulak Alan Hakkındaki Düşünceleri ve Yumurtalık Lagünleri Koruma Bölgeleri alt başlıklarından oluşmaktadır. Ekolojik Değerlendirme alt başlığı, flora değerlendirmesi, fauna değerlendirmesi ve niteliksel değerlendirmeyi içermektedir.

III.Bölüm: Vizyon, İdeal Hedefler, Faaliyetler ve Faaliyet Planları

Yumurtalık Lagünleri Yönetim Planı Çalışması'nın üçüncü aşaması iki alt başlıktan oluşmaktadır:

- Vizyon, İdeal Hedefler, Yönetimi Etkileyen Faktörler, Gerekçe, Uygulama Hedefleri ve Faaliyetler
- Faaliyet Planları

Yumurtalık Lagünleri Yönetim Planı Çalışması'nın vizyonu "Yumurtalık Lagünleri'nin Korunması ve Akıcı Kullanımının Sağlanması" olarak belirlenmiştir. Vizyona bağlı olarak planda belirlenen dört "ideal hedef":

- İdeal Hedef 1: Kumul, Lagün ve Halep Çamlığı gibi hassas habitatların ve onlara bağlı biyolojik çeşitliliğin korunması ve iyileştirilmesi
- İdeal Hedef 2: Tarım, balıkçılık, hayvancılık, rekreasyon gibi sosyo-ekonomik faaliyetlerin alanla uyumlu ve biyolojik çeşitliliği koruyacak şekilde yapılmasının sağlanması
- İdeal Hedef 3: Biyolojik çeşitliliğin üzerindeki baskının azaltılması için alternatif ve ek sosyo-ekonomik ve kültürel faaliyetlerin desteklenmesi
- İdeal Hedef 4: Alanın uzun vadeli geleceği için katılımcı, alana ekonomik destek sağlayan bir yönetim ve izleme mekanizmasının oluşturulması olarak belirlenmiştir.

Bu bölüm içinde vizyona bağlı "ideal hedefler" belirlendikten sonra bu hedefle ilgili olarak yönetimi etkileyen faktörler (sınırlayıcılar ve destekleyiciler), gerekçe ve uygulama hedefleri belirlenmiştir. Daha sonra uygulama hedeflerine bağlı olarak faaliyetler tanımlanmaktadır.

"Faaliyet Planları" başlığı altında bir önceki bölümde belirlenen uygulama hedefleri ve bunlara bağlı olan eylemler kodlanmış ve her bir eylem, eylem programında yer almak üzere detaylı tablolar haline getirilmiştir. Tablo 11'de, uygulama hedefine bağlı olan faaliyet tablolarına bir örnek görülmektedir.

YUMURTALIK LAGÜNLERİ YÖNETİM PLANI ÇALIŞMASI UYGULAMA PROJESİ

Yumurtalık Lagünleri Yönetim Planı Çalışması Uygulama Projesi'nin amacı, "Yumurtalık Lagünleri Yönetim Planı Çalışmasının etkin bir şekilde uygulanması için uygun yönetim yapılarının ve koşulların oluşturulması ve işlevsel hale getirilmesi" olarak belirlenmiştir. Proje destekçisi Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru (BTC) Hattı Şirketi Çevresel Yatırım Programı'dır.

Proje Yararlanıcıları: Yönetim planında sorumluluk üstlenen kurum ve kuruluşlar ile yerel halk

Proje Dönemi: Ocak 2008- Aralık 2010

Proje Gerekçesi:

2006 yılında edinilen bilgi ve deneyimleri Yumurtalık Lagünleri Yönetim Planı Çalışmasına aktarmak amacıyla halen uygulanmakta olan Göksu Deltası, Kuş Gölü ve Uluabat Gölü yönetim planları uygulamaları değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede yönetim planı uygulama sürecine ilişkin aşağıdaki başlıca problemler saptanmıştır.

- Alandan sorumlu kurum ve paydaşlar arasında derin bir iletişim kopukluğu mevcut
- Alan kullanıcıları yönetim planının varlığından habersiz
- Kurumsal hafıza kayıp
- Katılımı sağlayacak mekanizmalar yok
- Yönetim planı uygulamaları izlenmiyor ve yıllık değerlendirmeler yapılmıyor
- Yönetim planının uygulamasında sorumluluk üstlenmiş kurumlar, sorumluluklarını yerine getirmiyorlar
- Yönlendirici mekanizmalar yok

Yukarıda belirtilen problemlerin temelinde tüm taraflarca benimsenmiş ve sahiplenilmiş, aynı zamanda da kamu otoritesi tarafından da onaylanmış, tüm tarafların etkin olarak katılımını öngören; yönetim planının uygulanmasını sağlayacak, sürekli ve düzenli izleme ve değerlendirmeleri yapacak yönetim yapılarının ve koşullarının oluşturulamaması olduğu saptanmıştır.

Tablo 11. Faaliyet Tablosu (YLYP, 2007)

Uygulama Hedefi 1.1: 5. Yılın sonunda Halep Çamlığı'ndaki nadir ve endemik bitkilerin [Silene pompeipolitana (CR-endemik), Trigonella halophila (CR-endemik), Trigonella cephaletes (VU-endemik), Thesium Humile (DD), Limonium ocymifolium (EN-nadir), Convolvulus lanatus (NT-nadir)] kümelenmiş yayılım alanlarında varlıklarını sürdürmeleri sağlandı	
Faaliyet No:	1.1.1
Faaliyetin Adı:	Alandaki nadir ve endemik bitki türlerinin kümelenmiş yayılım alanlarını belirlemek
Sorumlu Kurum (Biliniyorsa sorumlu birim ve kişi adı yazılacak)	Adana İl Çevre ve Orman Müdürlüğü (Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğü)
Destekleyen kişi, kurum ve kuruluşlar	Kuş Araştırmaları Derneği
Bilgilendirilecek veya izin alınacak kurum-kuruluş veya kişiler	İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Kuş Araştırmaları Derneği ve danışman bilim adamından oluşan ekip ilkbahar ve yaz başında yapacağı iki arazi çalışmasıyla Halep Çamlığı'nda faaliyete konu bitkilerin kümeleniş ve yayılım alanlarını saptayarak izleme parsellerini belirleyecek. İzleme parselleri (koordinatlarıyla birlikte) CBS tabanlı alan haritasına işlenecek. Danışman tarafından çalışma sırasında İl Çevre ve Orman Müdürlüğü Personeline izleme metodolojisi ve veri girişi hakkında eğitim verilecek. Arazi çalışması sırasında bitkilerin ve yaşamalarının fotoğrafları çekilecek ve arşivlenecek. Çalışmada yer alacak bilim adamının danışmanlık, ulaşım ve konaklama giderleri Kuş Araştırmaları Derneği, alana ulaşım ise İl Çevre ve Orman Müdürlüğü tarafından sağlanacak. Faaliyet Kapsamında yapılan çalışmalar Yürütme Komitesinin 2008 yılı yıllık değerlendirme toplantısına rapor edilecek.
Nerede?	Halep Çamlığı
Faaliyet zamanı ve sıklığı	2008 yılı Mayıs/Haziran ayları
Faaliyet akış planı	
Personel, ekipman, maliyet	Faaliyet sorumlusu, danışmanı KAD proje sorumlusu. Ulaşım için araç ve akaryakıt giderleri.
Kaynakça veya başvurulacak kişiler	Yumurtalık Lagünleri Yönetim Planı Çalışması
Faaliyet raporunun sunulacağı kurum ve/veya kuruluşlar	Yumurtalık Lagünleri Yönetim Planı Çalışması Yürütme Komitesi

Üç alandaki uygulamalardan çıkarılan dersler doğrultusunda Yumurtalık Lagünleri Yönetim Planı Çalışması hazırlama sürecinde tüm tarafların etkin katılımını sağlayan bir Yönlendirme Komitesi ile birden fazla tarafı ilgilendiren hassas ve önemli konular için Odak Çalışma Grupları kurulmuş; tüm tarafların karar mekanizmasında yer almasını sağlayacak Yerel Sulak alan Komisyonu; oluşturulmuştur. Ayrıca alandan yararlanan ilgi gruplarının alanın değerlerinin farkında olması, yönetim mekanizmalarında örgütlü bir şekilde yer alabilmesi için çalışmalar başlatılmıştır.

Uygulama döneminde de tüm tarafların etkin katılımının sağlanması ve yönetim planının aksamadan uygulanmasını sağlayacak, sürekli ve düzenli izleme ve değerlendirmeleri yapacak aşağıdaki yönetim yapıları ve koşulları oluşturulması öngörülmüştür.

Proje ile üç temel çıktının elde edilmesi hedeflenmektedir.

Bu çıktılar:

- Alandaki hassas habitatların ve onlara bağlı biyolojik çeşitliliğin korunması/iyileştirilmesi için izleme ve denetim mekanizmaları oluşturulması
- Alanla uyumlu sosyo-ekonomik faaliyetlerin yapılması için yöre halkında farkındalık oluşturulması
- Yönetim planında öngörülen katılımcı mekanizmalar güçlendirilerek işlevsel hale getirilmesi

Proje kapsamında yapılacak ana etkinlikler aşağıda sıralanmıştır:

- Yönlendirme Komitesinin; Yumurtalık Lagünleri Yönetim Planı Çalışması Yürütme Komitesine dönüştürülmesi
- Yerel Sulak alan Komisyonunun işlevsel hale getirilmesi
- Birden fazla tarafı ilgilendiren hassas ve önemli konularda; Teknik Çalışma Gruplarının oluşturulması
- İl Çevre ve Orman Müdürlüğü bünyesinde yönetim planı uygulamalarının takibinden sorumlu bir ekibin görevlendirilmesi
- Alandan yararlanan ilgi gruplarının alanın değerlerinin farkında olması, yönetim mekanizmalarında örgütlü bir şekilde yer alabilmesi için kurulan Kaldırım ve Deveciüşağı Çevre Koruma ve Kalkınma derneklerinin işlevsel hale getirilmesi
- Yönetim planında sorumluluk üstlenmiş kurumların teknik personelinin yönetim planı faaliyetlerini uygulama, alandaki değişimleri izleme ve yönetim planı uygulamalarını değerlendirme konularında kapasitelerinin artırılması

DEĞERLENDİRME

Bu bölümde ele alınan yönetim planlarının tümü benzer bir sistem içinde incelenmiştir. İncelenen planların evreleri mevcut durumu tanımlama ve değerlendirme vizyon, hedef ve stratejileri, eylemleri belirleme ve uygulama olarak belirlenmiştir. Alanlar farklı özelliklere sahip olsalar da bunun yönetim planı hazırlanma sürecini etkilemediği görülmektedir.

Her yönetim planında eylemler ve projelerin hazırlandığı, uygulama süreci ve bu süreçte yer alacak temsilcilerin hazırlanan eylem programı ve bütçe ile birlikte tanımlandığı görülmüştür.

Seçilen örnekler farklı nitelikteki alanlarda başarılı yönetim planları örnekleridir ve kültürel ve doğal alanlar için hazırlanmıştır. Durham ve Bath Yönetim Planları daha çok tarihi çevre korumaya yönelik planlara örnek olurken Liverpool ve Galler Bölgesi, alan yönetimi için kilit işlev olarak turizmin seçtiği yönetim planlarıdır. Çatalhöyük Yönetim Planı ise arkeolojik alanların yönetim planı hazırlama süreci konusunda iyi bir örnek durumundadır. Bu bölümde incelenen Grand Canyon, Peak District Milli Parkı ve Yumurtalık Lagünleri Yönetim Planları ise doğal alanların yönetimi konusunda seçilen başarılı örneklerdir.

TÜRKİYE'DE ALAN YÖNETİMİ VE YÖNETİM PLANLARI İLE İLGİLİ YASAL DURUM VE UYGULAMALAR

Sit alanlarının korunması, geliştirilmesi ve yönetiminde alan yöneticileri için bir yol haritası ve bir rehber olarak tanımlanan yönetim planları konusunda son yıllarda yapılan çalışmalar tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de giderek önem kazanmaktadır.

Alan Yönetimi ve Yönetim Planı kavramları, Türkiye'nin koruma konusundaki gündemine Doğal Koruma Alanlarından Sulak Alanlar için Ramsar Sözleşmesi ile Dünya Miras Alanları için Dünya Miras Merkezi'nin (World Heritage Center) Dünya Mirası Komitesi'nin (World Heritage Committee) aldığı kararlar doğrultusunda yayınladığı ve Türkiye'nin de 1983 yılında taraf olduğu Dünya Miras Sözleşmesi (World Heritage Convention, 1972) ve Dünya Mirası Sözleşmesinin Uygulanmasına Yönelik İşlevsel İlkeler Uygulama Rehberi (Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention 1977, 2008) ile girmiştir.

Ramsar Sözleşmesi (Ramsar Convention, 1971) Taraflar Konferansında kabul edilerek sulak alanların yönetim planlaması için tüm taraf ülkelere önerilen "Sulakalan Yönetim Planlaması Rehberi" Türkiye'de de Çevre ve Orman Bakanlığı öncülüğünde 1990'lı yılların ortalarından itibaren sulakalanların planlamasında kullanılmaktadır. 2002 yılında yürürlüğe konan ve 2005 yılında revize edilen "Sulakalanların Korunması Yönetmeliği"nin 26. Maddesi ile Çevre ve Orman Bakanlığı'nca, "Ramsar Sözleşmesi Sulakalan Yönetim Planı Rehberi" esas alınarak, uluslararası öneme sahip her bir sulakalan için yönetim planı yaptırılması hükme bağlanmıştır. Valilikler, Mahalli Çevre Kurulları ve Yerel Sulakalan Komisyonları vasıtası ile yönetim planlarının uygulanmasını, sürekli ve etkin izlemenin yapılmasını sağlamak için gerekli önlemleri almakla yükümlendirilmiştir. Manyas Gölü, Göksu Deltası, Uluabat Gölü ve Gediz Deltası, Yumurtalık Lagünleri Sulak Alan Yönetim Planları uygulanmakta olan yönetim planları içinde sayılabilir. Burdur Gölü, Akşehir ve Eber Gölleri, Kızılırmak Deltası, Adıyaman Gölbaşı Gölleri, Erzincan Ekşisu Sazlıkları, İğneada Longozu, Afyon Acıgöl, Sultansazlığı Sulak Alanı da yönetim planı çalışmalarını yapılan diğer doğal alanlardır.

Türkiye'de Dünya Miras Alanları için yapılan ilk yönetim planı, alan yönetimi ve yönetim planları ile ilgili yasal düzenlemeler yapılmadan önce, 2002 yılında hazırlanan Pamukkale Alan Yönetimi ve Sunum Planı'dır (<http://www.akanmimarlik.com/pamukkale.asp>). T.C. Kültür Bakanlığı'nın Dünya Bankası desteği ile Akan Mimarlık Tasarım İnşaat ve Danışmanlık Şirketine hazırlattığı Pamukkale Alan Yönetimi ve Sunum Planı, Türkiye'de ilk kez yapılan kültür mirasını koruma projesidir. Getirdiği düzenlemeler ile Pamukkale'nin en iyi ve doğru biçimde korunup, ziyaretçilere ve araştırmalara sunulmasını, konaklama, yeme-içme, alışveriş gibi hizmetlerin de çevre yerleşiminde yer almasını öngören ve bu yaklaşımın metodolojisini vererek diğer antik kentlerde de nasıl uygulanabileceğini açıklayan bir rapordur. Pamukkale için bu çalışmaların ilk etabının beş yılda tamamlanacağı sonucundan yola çıkarak, bu süreçteki restorasyonlar dâhil olarak bir iş programı ve beş yıla yayılmış bütçelendirmesi yapılmıştır. Proje kapsamında söz konusu çalışmalarını kimin hangi yetkilerle yapması gerektiği ve verilmesi gereken iç eğitimler de belirlenmiştir. Yönetimi kolaylaştıracak bölgeleme, ziyaretçi güzergâhları, mevcut giriş çıkış kapılarının yeniden değerlendirilmesi, ziyaretçi merkezi, müze, turizme yönelik olası etkinliklerin trafiği, içeriği, zamanlaması da İngilizce ve Türkçe hazırlanan Sunum Planı kapsamındadır (<http://www.akanmimarlik.com/pamukkale.asp>). Türk ve Yabancı uzmanların da danışmanlığı ile hazırlanan plan onaylanarak uygulamaya girememiştir.

Türkiye'de doğal ve kültürel miras alanlarında yapılan ilk Yönetim Planı çalışmalarından bir diğeri de bu çalışma kapsamında örnek olarak incelenen Temper (Training, Education, Management, Prehistory in the Mediterranean– Akdeniz Havzasında Prehistorya Eğitim ve

Yönetim) projesi sürecinde hazırlanan Çatalhöyük Yönetim Planıdır. 2004 yılında tamamlanan bu proje, hem Türkiye'deki hem de yurtdışındaki diğer alanlar için bir örnek oluşturmak üzere uluslar arası işbirliği ile hazırlanmıştır ve Türkiye'de arkeolojik bir alan için geliştirilen ilk yönetim planı örneği olarak gösterilmektedir. Bu plan da uygulamaya girememiştir (www.catalhoyuk.com/pdfs/Catal_SMP_TR.doc.).

Alan Yönetimi ve Yönetim Planı Yaklaşımı Türkiye'nin yasal gündemine ise 2004 yılında 5226 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" la daha sonrasında 2005 yılında yayınlanan "Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" ile girmiştir.

İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı çalışmalarına İstanbul Dünya Miras Alanları'nın UNESCO tarafından "Tehlike Altındaki Miras Listesi"ne alınması konusunun gündeme gelmesi ile birlikte başlanmıştır. İlgili kanun ve yönetmeliklere uygun olarak "İstanbul Sit Alanları Alan Yönetimi Başkanlığı", İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 15.09.2006 tarih ve 1675 sayılı kararıyla kurulmuş, 27.10.2006 tarihinde İstanbul Sit Alanları Alan Başkanı atanmıştır. Alan Başkanının atanmasının ardından alan yönetimini gerçekleştirmek üzere yönetim planlarının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesinde görev alacak danışma kurulu, eşgüdüm ve denetleme kurulu ve denetim birimi oluşturulmuştur.

Tarihi Yarımada için hazırlanması istenen yönetim planının İstanbul için önemi dikkate alınarak Tarihi Yarımada Yönetim planı hazırlama işi için İBB Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü tarafından "2010 Avrupa Kültür Başkenti Yerel Yönetimler İşbirliği Protokolü" kapsamında 21.01.2009 tarihinde İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansına başvuru yapılmıştır. Ajans Yürütme Kurulu'nun 02.02.2009 gün ve 05 Sayılı kararı ile "İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı" İstanbul 2010 Projesi" olarak kabul edilmiştir. İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı Bütçe ve İhale Komisyonu'nun 16.09.2009 tarih ve 349 sayılı kararı ile "İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı Hazırlanması" işinin "Boğaziçi İnşaat Müşavirlik Teknik Hizmetler Sanayi ve Ticaret A.Ş. (BİMTAŞ)" den alınmasına karar verilmiştir. 03.11.2009 tarihinde İBB Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü ve BİMTAŞ arasında imzalanan hizmet alımı sözleşmesi ile İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı çalışmaları başlatılmıştır.

"Alanya Eski Kent Dokusu ve Surları ile Selçuklu Tersanesi" ve "Selimiye Camii ve Külliyesi Yönetim Planı, Edirne" Planları da ilgili Belediyeleri tarafından yürütülmekte olan planlardır, bu planların tamamlanmak üzere olduğu belirtilmesine rağmen henüz Bakanlık tarafından onaylanmamıştır (Kasım 2010). Hazırlanma süreci içinde hedef, politika, eylem ve projeler tanımlanmakta ve paydaşlarla paylaşılmaktadır. "Nemrut Dağı Yönetim Planı, Adıyaman", Ortadoğu Teknik Üniversitesi yürütücülüğünde hazırlanmakta olan plan çalışmaları devam etmektedir. "Kütahya Kentsel Sit Alanı Yönetim Planı" UNESCO süreci dışında da Belediye tarafından kentsel sit alanında planlama çalışmaları yürütülmektedir (Kasım 2010).

Yukarıda sıralanan yönetim planları dışında sınırları onaylanarak çalışmalarına başlanan planlar da bulunmaktadır. Sınırları onaylanmak üzere olan planlar ise Bursa, Efes, Çatalhöyük, Afrodisias, Ahlat ve Ani Yönetim Planlarıdır (Kasım 2010).

TÜRKİYE'DE ALAN YÖNETİMİ VE YÖNETİM PLANLARI İLE İLGİLİ YASAL ÇERÇEVE

Türkiye'de 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda 5226 sayılı (değişiklik) Kanunla getirilen Alan Yönetimi Yaklaşımı ve "Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"

Türkiye'de 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda 14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"la yapılan değişikliklerle yönetim alanı ve yönetim planı kavramları koruma ve planlama sistemi içine alınmıştır. Alan yönetimi planlama ve uygulama esaslarına ise 27.11.2005 tarihli ve 26006 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanan "Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" ile açıklık getirilmiştir.

21.7.1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun (5226 Sayılı Kanunla değişik) 10, 11 ve Ek 2. maddesine dayanılarak hazırlanan yönetmeliğin amacı ve kapsamı, "ören yerleri, sit alanları ve etkileşim sahaları ile bağlantı noktalarının kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin koordinasyonunda sürdürülebilir bir yönetim planı çerçevesinde korunması ve değerlendirilmesini sağlamak, yönetim alanlarının belirlenmesi, geliştirilmesi, yönetim planlarının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi ile alan yönetimini gerçekleştirmek üzere görev alacak danışma kurulu, alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulu, denetim birimi ve anıt eser kurulunun görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemek" olarak açıklanmaktadır.

5226 sayılı kanun ve ilgili yönetmelikte, yönetim alanı; "sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, plânlama ve koruma konusunda yetkili merkezî ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerler" olarak tanımlanmıştır. Yönetim alanı sınırlarında yer almamakla birlikte, arkeolojik, coğrafi, kültürel ve tarihi nedenlerle veya aynı vizyon ve tema etrafında yönetim ve gelişiminin sağlanması bakımından bu yer ile irtibatlandırılan kültürel varlıklar da "bağlantı noktası" olarak nitelendirilmiştir.

Yönetim planı ise; aynı yasa ve yönetmelikte "yönetim alanının korunmasını yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı plâni ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar plânını dikkate alarak oluşturulan koruma ve gelişim projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen plânlardır" şeklinde tanımlanmıştır.

5226 Sayılı kanunda koruma amaçlı imar planı tanımına da açıklık getirilmiştir. "Koruma amaçlı imar plâni"; 5226 Kanun uyarınca belirlenen sit alanlarında, alanın etkileşim-geçiş sahasını da göz önünde bulundurarak, kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimarî, demografik, kültürel, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmasına dayalı olarak; hali hazır haritalar üzerine, koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri, koruma esasları ve kullanma şartları ile yapılaşma sınırlamalarını, sağlıklaştırma, yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımını, alt yapı tesislerinin tasarım esasları, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını, yerel sahiplilik, uygulamanın finansmanı ilkeleri uyarınca katılımcı alan yönetimi modellerini de içerecek şekilde hazırlanan, hedefler, araçlar, stratejiler ile plânlama kararları, tutumları, plân notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan nazım ve uygulama imar plânlarının gerektirdiği ölçekteki plânlar" olarak tanımlanmıştır.

İlgili kanun maddeleri ve yönetmelikten, yönetim alanının belirlenmesi, alan yönetiminin oluşturulması, organizasyonel yapısı ve işleyişi ve yönetim alanının yetkili kamu kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlayacak bir araç olduğu; yönetim planının ise

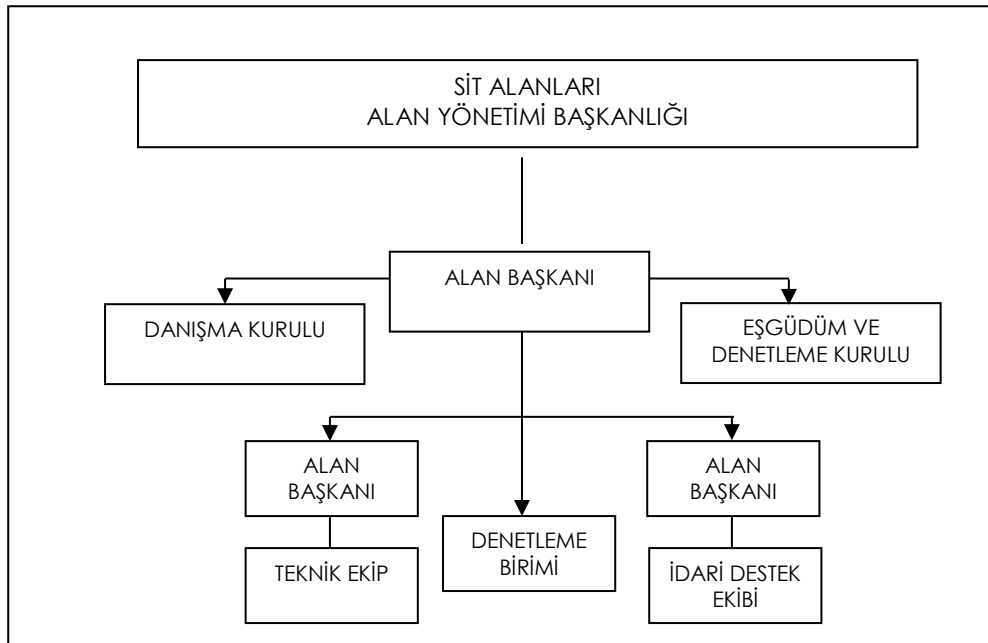
bu eşgüdümü somutlaştıracak projeleri aynı doğrultuya getiren paydaş eksenli bir stratejik plan olduğu anlaşılmaktadır.

Planın içinde gelecek vizyonu ve ana hedefler ile geleceğe ilişkin alan ile ilgili stratejiler, bu stratejilerin gerçekleşmesi için gerekli uygulama araçlarının belirlenmesi de yer almaktadır. Çalışma konularının belirlenmesi ve eylem programlarının oluşturulması plan sürecinin önemli aşamalarıdır.

İlgili Kanun ve yönetmelikte, hazırlanan taslağın karara bağlanması ve uygulanması konusunda önerilerde bulunmak amacıyla, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, meslek odaları ve sivil toplum örgütleri ile üniversitelerin ilgili bölüm temsilcilerinden oluşan bir danışma kurulu oluşturulması, eşgüdümün sağlanması amacıyla da, kentsel sitlerde ilgili belediye, diğer yerlerde Bakanlıkça bir alan başkanı belirlenmesi, yönetim plân taslağı kapsamında hizmetine ihtiyaç duyulan idarelerin birer temsilcisi ve danışma kurulunca seçilecek iki üyenin katılımıyla eşgüdüm ve denetleme kurulu kurulması, kurulun denetim görevini yerine getirebilmesi için de ilgili kurum uzman personelinden ve denetim elemanlarından oluşan bir denetim birimi kurulması öngörülmüştür (Şekil 26).

İLGİLİ YASA VE YÖNETMELİĞE GÖRE ALAN YÖNETİMİNDE YETKİ VE YÖNTEM: ALAN YÖNETİMİ BİRİMLERİNİN KURULUŞ VE GÖREVLERİ

İlgili yönetmelikte, yönetim planı hazırlama konusunda yetki ve yöntem sit alanının türüne ve bulunduğu yere göre tanımlanmıştır. Yönetim alanı sınırları belirlenen sit alanları, ören yeri ve etkileşim sahalarına ilişkin yönetim planı; kentsel sitlerde ilgili belediyelerce; arkeolojik, doğal ve tarihi sit alanlarında Kültür ve Turizm Bakanlığınca; ilgili belediyesi bulunmayan kentsel sit alanlarında yine Kültür ve Turizm Bakanlığınca; kentsel sit alanı ile diğer sit alanlarının birlikte bulunması halinde ilgili belediyesince; kentsel sit yönetim alanının sınırlarının birden fazla belediyeyi ilgilendirmesi durumunda bu belediyelerin koordinasyonu ile Büyükşehir Belediye sınırları içinde olması halinde Büyükşehir Belediyesince; dışında olması halinde ilgili belediyelerin koordinasyonu ile Bakanlıkça doğrudan hazırlanması ve/veya ihale mevzuatında belirtilen usul ve esaslara göre ihale suretiyle hazırlattırılması öngörülmüştür. Ancak daha

Şekil 26. Alan Yönetimi Başkanlığı'nın Kurumsal Yapısı

Alan Başkanı ve Görevleri

Alan başkanının ilgili yönetmelik hükümlerine göre, kentsel sit alanlarında kurulacak alan yönetimlerinde ilgili belediye, kentsel sit dışındaki sit alanlarında ise Bakanlıkça atanması gerekir. Alan başkanının, alanla ilgili daha önceden çalışmalarda bulunmuş, alanı yeterince tanıyan, alan hakkında belirli bir vizyon geliştirebilen, kültürel ve doğal miras yönetimi ile ilgili yeni yaklaşımlar hakkında bilgi sahibi, yönetim politikaları ve uygulamaları hakkında deneyimli, üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, arkeoloji, sanat tarihi, kamu yönetimi, işletme ve ekonomi bölümü mezunlarından olması istenir. Alan başkanı aşağıdaki görevleri yürütür:

- a) Yönetim planının yıllık hedeflerinin gerçekleşmesi için yetkili idare ile birlikte çalışma programlarını belirlemek, kaynak araştırması yapmak;
- b) Yıllık bütçe tekliflerini hazırlamak;
- c) Alanın sunum, tanıtım, eğitim, bakım, onarım, güvenlik ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik hizmet ve ekipman alımı için her türlü sözleşme, şartname taslaklarını yetkili idare ile birlikte hazırlamak;
- d) Alanın doğal ve kültürel kaynaklarının yönetimi için ilgili kurum ve kişilerle işbirliğini sağlamak;
- e) Denetim birimince yıllık denetim raporlarının hazırlanması ve bu raporların eşgüdüm ve denetleme kuruluna sunulması için eşgüdümü sağlamak.

Alan yönetiminin sekreteryaya hizmetleri yetkili idare tarafından yürütülür.

Danışma Kurulu ve Görevleri

İlgili yönetmelikte, Danışma Kurulunun, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, meslek odaları temsilcileri, sivil toplum örgütleri temsilcileri, üniversitelerin ilgili bölüm temsilcilerinden, alan başkanı ve yetkili idarece tespit edilecek en az beş üyeden oluşması hükme bağlanmıştır. Danışma kurulu kendi içinden bir başkan seçer. Danışma kurulu yılda en az bir kez toplanır. Yetkili idare ile eşgüdüm ve denetleme kurulu gerekli gördüğünde danışma kurulunu olağanüstü toplantıya çağırabilir. Danışma kurulu, yönetim planı taslağını inceleyerek bu taslağın karara bağlanması ve uygulanması konusunda önerilerde bulunur. Danışma kurulunda görüşülen tüm konular, tavsiyeler, eşgüdüm ve denetleme kuruluna iletilmek üzere tutanağa bağlanır.

Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu ve Görevleri

İlgili Yönetmelikte, Eşgüdüm ve Denetleme Kurulunun, alan başkanı, danışma kurulunca kendi içinden seçilecek iki üye ile yönetim planı taslağı kapsamında hizmetine ihtiyaç duyulan idarelerin birer temsilcisi olmak üzere en az beş kişiden oluşması öngörülmüştür. Alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulunun da başkanıdır. Eşgüdüm ve denetleme kurulu yılda en az iki kere yetkili idarenin çağırışı ile toplanır. Kurul toplantısının gündemi denetleme birimi ile yetkili idare tarafından belirlenir. Alan Başkanının talebi üzerine veya yetkili idare gerekli gördüğü takdirde kurul, olağanüstü toplantıya çağırılabilir. Kurul salt çoğunlukla toplanır ve toplantıya katılan üyelerin en az dörtte üçünün oylarıyla karar alır. Eşgüdüm ve denetleme kurulu, yönetim planı taslağını inceleyerek altı ay içinde onaylar ve planın uygulanmasını denetler.

Denetim Birimi ve Görevleri

İlgili yönetmelik hükümlerine göre, Eşgüdüm ve Denetleme Kurulunun denetim görevini yerine getirebilmesi amacıyla bir Denetim Birimi kurulabilir. Denetim Birimi, yönetim planlarının hazırlanması ve uygulanması sürecinde görev alan denetim elemanları ve üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi, arkeoloji, kamu yönetimi, ekonomi ve işletme bölümlerinden mezun uzman personel arasından yetkili idarelerce görevlendirilecek en az beş üyeden oluşur. Denetim birimi, yönetim planlarının uygulamasını denetler. Yönetim planıyla belirlenen yönetim, koruma, sunum, tanıtım ve ziyaretçi yönetimi stratejileri doğrultusunda denetim birimince alana yönelik yapılan çalışmaların yıllık performans değerlendirmelerini yapar ve bir sonraki yılın çalışma programını hazırlayarak eşgüdüm ve denetleme kuruluna sunar.

İLGİLİ YASA VE YÖNETMELİĞE GÖRE YÖNETİM PLANI HAZIRLAMA EKİBİ

Yönetim planlarının yetkili idarece hazırlanması veya hazırlattırılması hallerinde uzman bir danışman sorumluluğunda plan hazırlama ekibi kurulması gerekmektedir.

- Kentsel sit alanları ve tarihi sit alanları için kurulacak ekipte; Üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi, kamu yönetimi, işletme ve ekonomi bölümlerinden mezun uzmanların;
- Arkeolojik sit alanları için kurulacak ekipte; Üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi, arkeoloji, kamu yönetimi, işletme ve ekonomi bölümlerinden mezun uzmanların;
- Doğal sit alanları için kurulacak ekipte; Üniversitelerin şehir ve bölge planlama, kamu yönetimi, işletme, çevre mühendisliği ile alanın doğal karakterine bağlı olarak orman mühendisliği, jeoloji/jeomorfoloji/jeoloji mühendisliği, ziraat mühendisliği, peyzaj mimarlığı, hidroloji, biyoloji, zooloji gibi bölümlerinden mezun uzmanların yer alması gerekli görülmektedir.

Ayrıca, alanın niteliğine göre sosyolog, antropolog, tarihçi, ekonomist, turizm işletmeciliği, reklamcı, halkla ilişkiler ve iletişim gibi meslek gruplarından uzmanlar ile yönetim planı konusunda uzman bir danışmanın da ekibe dahil edilmesi istenebilir.

İLGİLİ YASA VE YÖNETMELİĞE GÖRE ALAN YÖNETİMİNİN HEDEFLERİ

"Alan Yönetimi İle Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri İle Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"te alan yönetiminin hedefleri aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

- a) Alan sınırlarının tarihi, sosyal, kültürel, coğrafi, doğal, sanatsal bir bütünlük içerisinde etkileşim sahaları ve tarihi, kültürel, sosyal, coğrafi ve sanatsal nedenlerle ilişkili bulunduğu bağlantı noktalarının alanın korunması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi bakımından doğru tespit edilmesi;
- b) Koruma, erişim, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel toplumun ilgisi arasında uygun bir denge oluşturmanın yollarının yönetim planı ile gösterilmesi;
- c) Alanın değerini arttırarak uluslar arası bir seviyeye çıkarmak için genel stratejiler, yöntemler ve araçların geliştirilmesi, mali kaynakların belirlenmesi ve yaratılması;
- d) Kültür turizmini geliştirmek amacıyla uluslar arası işbirliği ve paylaşımı yaratacak etkinlik ağının kurulması;
- e) Belirli bir bölge içinde birbirleriyle ilişkilendirilerek sektör oluşturma potansiyeli bulunan sit alanlarında bölgesel kültür sistemlerinin gelişimi için uygulama planlarının yaratılması;
- f) Yönetim alanlarının korunması ve değerlendirilmesinde kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, gönüllü kişi ve kuruluşlar ile yerel halkın işbirliğinin sağlanması;
- g) Sit alanları ve ören yerleri ile etkileşim sahalarının bakım, onarım, restorasyon, restitüsyon, teşhir, tanzim ve çevre düzenlemesi ile birlikte alan yönetim amaçları doğrultusunda uluslar arası koruma prensipleri ve sözleşme hükümleri çerçevesinde korunarak yaşatılmasının yanı sıra kullanım ve gelişim ilkelerinin ve sınırlarının belirlenmesi;
- h) Kültür varlıklarının yönetiminde, konservasyon alanında, tasarım ve uygulamada, uzmanlık ve ekipmanda yüksek standartların kullanılması.

İlgili yönetmelikte, yönetim planı taslağının, yetkili idare tarafından atanan alan başkanının eşgüdümünde, alanın niteliğine bağlı olarak farklı meslek gruplarına mensup uzman ve danışmanlardan oluşturulacak bir ekip tarafından yönetmelik esaslarına uygun olarak hazırlanması öngörülmektedir.

Yetkili idarece plan taslağının hazırlanması öncesinde ve hazırlanma sürecinde ilgili kurum ve kuruluşların, yerel halkın, ilgili sivil toplum örgütlerinin, meslek odalarının, üniversitelerin, gerekli görülecek özel sektör temsilcilerinin ve alanda mülkiyet hakkı bulunanların katılımı ile bilgilendirme toplantıları düzenlenmesi gerekli görülmektedir. Halkın bilgilendirilmesi ve yönetim planına veri oluşturacak konuların belirlenmesi amacıyla ilgili tarafların katıldığı en

az iki toplantı düzenlenmesi, bu toplantıların halka, yerel yöneticiler tarafından panolara asılacak ilanlarla, diğer ilgililere yetkili idarece yazı ile duyurulması gerekmektedir.

İLGİLİ YASA VE YÖNETMELİĞE GÖRE YÖNETİM PLANININ İÇERİĞİ

İlgili Yönetmelikte, yönetim planının içeriğinin aşağıda belirtilen ana bölümlerden oluşması istenmektedir:

- a) Mevcut durum tespiti: Alanın yönetim, işlev ve koruma ihtiyaçlarının belirlenmesi, ilgili kurum ve kuruluşlarla bağlantı kurulması
- b) Alan analizi: Alanın öneminin belirlenmesi, sorunlarının tespiti, alanın taşıma kapasitesinin tespiti, işlevsel ve yönetsel analizinin yapılması
- c) Alanın vizyonunun belirlenmesi ve esas politikaların oluşumu: Yönetim planının, alanın geleceğe ait vizyonunu belirleyecek, işletme, yönetim, idari ve finansal modelleri içerecek, ulusal ve uluslararası platformda alanın sunumunu ve tanıtımını sağlayacak yönetim, koruma, kullanma, sunum ve tanıtım, ziyaretçi politika ve stratejilerinin belirlenmesi
- d) Çalışma programı, zamanlama ve projelerin belirlenmesi: Alan yönetiminde yer alacak kurum ve kişilerin görev tanımlarının yapılması ve bunların gerçekleştirilmesine ilişkin çalışma programlarının, bütçe analizlerinin hazırlanması ile finans kaynaklarının, belirlenmesi, kısa, orta ve uzun vadede yapılacak işlere ait bir eylem planının oluşturulması ve proje tanımlarının yapılması

İlgili yönetmelikte, eylem planı için kullanılacak örnek Tablo 12'de yer almaktadır.

Tablo 12. Eylem Planı için Kullanılacak Tablo Örneği

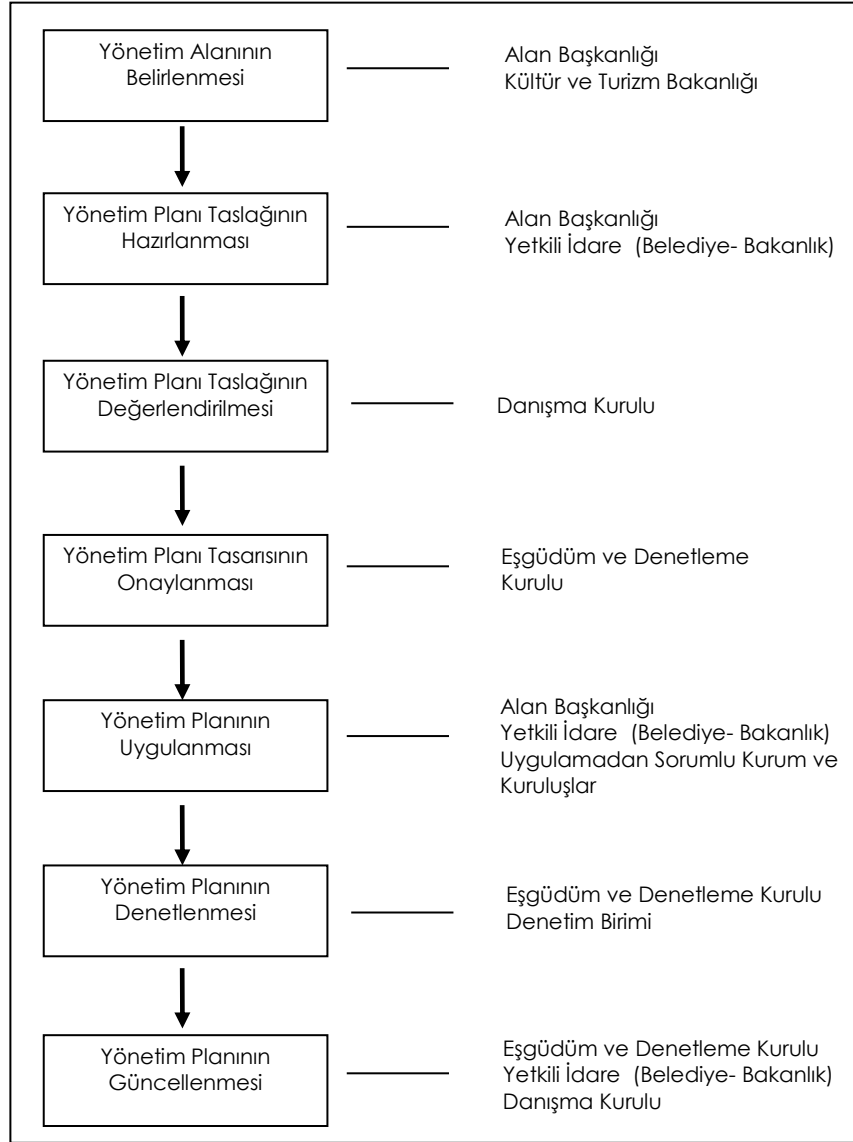
KONULAR	GEREKEN FAALİYET	SORUMLU KURULUŞ	FİNANS KAYNAKLARI	HEDEF TARİHİ
Konu 1				
Konu 2				

- e) İzleme, değerlendirme ve eğitim süreçlerinin tanımlanması: Yönetim planının uygulamasının izlenmesi, değerlendirilmesi ve bu süreçte yer alacak tarafların eğitimine ilişkin programların hazırlanması.

İLGİLİ YASA VE YÖNETMELİĞE GÖRE YÖNETİM PLANININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE ONAYLANMASI

Hazırlanan yönetim planı taslağı, ilgili danışma kurulunca değerlendirilir. Kurulun değerlendirme toplantısında alan başkanı da hazır bulunur. Toplantı sonucunda danışma kurulunca önerilen ve karara bağlanan hususlar dikkate alınarak yönetim plan taslağına son hali verilerek yönetim planı tasarısı oluşturulur (Şekil 27).

Yönetim plan tasarısı incelenip görüş birliğine varmak suretiyle onaylanmak üzere yetkili idarece ilgili eşgüdüm ve denetleme kuruluna iletilir. Eşgüdüm ve denetleme kurulu, planı inceler ve gerekirse plan hazırlama ekibine gerekli düzeltmeleri yaptırır. Yönetim planının kabul edilebilmesi için toplantıya katılan Kurul üyelerinin dörtte üçünün olumlu oyu gerekir. Onaylama işlemi, en geç altı ay içinde tamamlanır. Yönetim planı onaylandıktan sonra yetkili idarece çoğaltılarak sorumlu kurum ve kuruluşlara iletilir. Eşgüdüm ve denetleme kurulu kararlarına karşı süresi içinde idari yargıya itiraz edilebilir.

Şekil 27. Yönetim Planı Süreci ve Sorumlu Kurum ve Kuruluşlar

İLGİLİ YASA VE YÖNETMELİĞE GÖRE YÖNETİM PLANININ UYGULANMASI VE DENETLENMESİ

Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler, eşgüdüm ve denetleme kurulunca onaylanan yönetim planına uymak zorundadırlar. Yetkili idareler, plan kapsamındaki hizmetlere öncelik vermek ve bu amaçla bütçelerine gerekli ödenekleri ayırmakla yükümlüdürler. Yönetim planlarında tanımlanan görevlerin gerçekleştirilmesi sürecinde alan başkanı, uygulamadan sorumlu kurum ve kuruluşlar ile yetkili idare koordineli olarak çalışır.

Yönetim planıyla belirlenen yönetim tarafından, koruma, sunum, tanıtım ve ziyaretçi yönetimi stratejileri doğrultusunda denetim birimince alana yönelik yapılan çalışmaların yıllık performans değerlendirmeleri ve bir sonraki yılın çalışma programı ile bütçe taslağı yapılır. Bu değerlendirmeler sonucunda hazırlanacak raporlar eşgüdüm ve denetleme kurulunca değerlendirilir ve bir yıl sonraki çalışma programı ve bütçesi onaylanır. Yıllık incelemenin dışında denetim birimince beş yılda bir vizyon, amaçlar ve politikalar gözden geçirilerek eşgüdüm ve denetleme kurulunun değerlendirmesine sunulur.

Eşgüdüm ve denetleme kurulunca yönetim planının uygulanma sürecinde vizyon, amaç ve politikalarında denetleme birimi tarafından bir değişiklik önerilmesi halinde, öngörülen

değişikliklere ilişkin yetkili idarece yönetim planı değişiklik taslağı hazırlanır ve danışma kurulunun görüşleri alınarak, eşgüdüm ve denetleme kurulunca onaylanır.

Yönetim alanı kapsamındaki taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile sit alanlarında yönetim planı ile yapılması öngörülen çalışmalara ilişkin her türlü inşaa ve fiziki müdahale ve fonksiyon değişiklikleri ile bunlara ait plan ve proje için Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun kararının alınması zorunludur.

DEĞERLENDİRME

Günümüzde yönetim planları koruma alanı yöneticilerine alanın korunması, geliştirilmesi ve sürdürülebilmesi için rehberlik eden dokümanlar durumundadır. İlgili örneklerin incelenmesi sonucunda yönetim planı hazırlanması sürecinin mevcut durumun saptanması ve değerlendirilmesi; vizyon, hedef ve eylem programlarının belirlenmesi; uygulama, izleme ve gözden geçirme aşamalarından oluştuğu görülmektedir.

"Alanın Tanımlanması" aşaması, alanın konum ve sınırlarının belirlenmesi, tarihsel gelişiminin incelenmesi, mevcut koruma statüsünün ortaya konulması ve alanla ilgili ayrıntılı analizlerin yapılması olarak sıralanır. "Değerlendirme" de alanın zayıf yönlerinin, tehditlerinin, fırsatlarının ve güçlü yanlarının ortaya konulması ile koruma politikalarının belirlenmesine geçilir.

"Vizyon, Hedef ve Stratejilerin Belirlenmesi, Eylem Programlarının Hazırlanması" aşamasında koruma politikalarının açıklanmasının ardından öncelikle "Hedefler" ve hedeflere bağlı olarak "Stratejiler" belirlenir. Hedeflerin belirlenmesinde "Nereye ulaşmak isteniyor?" sorusuna cevap aranırken "Stratejiler" in belirlenmesi aşamasında ise "Nasıl yapılacak?" sorularına cevap aranır. Daha sonra "Hangi araçlarla?/ Ne yapmalı?" sorularını cevaplamak üzere "Eylemler ve projeler", "Hangi kaynaklarla yapılacak?" ve "Kiminle yapılacak?" sorularının cevabı olan "Kaynak, bütçe kalemleri" ve "Temsilciler" tanımlanır. Son olarak da "Ne zaman?" sorusunu cevaplayan "Süre" belirlenir.

Yönetim planının en önemli aşamaları olarak tanımlayabileceğimiz "Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme" aşamaları uygulamanın başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi açısından önemlidir. Burada alınan sonuçlara dayanılarak yönetim planı revize edilir. Planın revize edilmesi, alanın tanımlanmasından bütçenin belirlenmesine kadar her aşamada gerçekleştirilmelidir.

Yönetim Planı sürecinde belirlenen aşamalara göre ülkemizdeki ilgili yasa ve yönetmelikler dikkate alındığında, yönetim alanının belirlenmesinde Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkiliyken, yönetim planı taslağının hazırlanmasında yetkili yerel/merkezi idare ve Alan Başkanlığı; Taslağın değerlendirilmesinde Danışma Kurulu; planının onaylanmasında Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu; uygulanmasında Alan Başkanlığı, yetkili idare, uygulamadan sorumlu kurum ve kuruluşlar; planının denetlenmesinde Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu, Denetim Birimi; planının güncellenmesinde ise Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu, yetkili idare ve Danışma Kurulu sorumludur (Şekil 27).

Ülkemizde yönetim planlarının hazırlanma sürecinin oldukça yavaş geliştiği görülmektedir. Konu ile ilgili yasal düzenlemenin ardından 6 yıla yakın bir süre geçmesine rağmen Dünya Miras Alanları için de, diğer kültürel sit alanları için de henüz onaylanarak yürürlüğe girmiş bir yönetim planı bulunmamaktadır (Ocak 2011).

Bu süreç içinde yer alan temel sorunlar bir dış bakış olarak:

- Yönetim Planı konusunun uygulama alanında ülkemiz için çok yeni ve henüz alışılmamış ve benimsenememiş bir konu olması
- İlgili yasal çerçevenin ve uygulama yönetmeliğinin yetki ve sorumluluklar yönünden yeterince açıklayıcı ve yönlendirici olmayışı
- Yönetim Planı'nın mevcut planlama sistemi içindeki yerinin, bağlayıcılığının yeterli netlikte tanımlanmamış olması
- Yönetim planı organizasyon yapısı içinde Alan Başkanlığı'nın özerk bir kuruluş olarak yeterince etkin olamaması

- Planın hazırlık ve uygulama aşamasında ilgili yönetim birimleri arasında ve içinde yaşanan eşgüdüm eksikliği
- İlgili taraflarca alan yönetimi ve yönetim planı yapım ve uygulama sürecinin yeterince özümsememesi ve çoğunlukla kapsam ve içerik yönünden fiziki planlarla ve koruma amaçlı imar planları ile karıştırılması
- İlgili yöneticilerin alan yönetimi ve yönetim planı yaklaşımını sorumlu oldukları planlama ve koruma uygulamaları için gerekli bir araç olarak görmemeleri ve konu ile ilgili uzmanlardan yeterince açıklayıcı ve yönlendirici destek almamaları
- Konunun kuramsal düzeydeki gelişimi için yeterli çabanın gösterilmemesi, konu ile ilgili toplantılara ilgili tarafların ilgisiz kalması

Ülkemizde alan yönetimi ve yönetim planı ile ilgili yasal düzenleme olan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na 5226 sayılı (değişiklik) Kanunla getirilen Alan Yönetimi Yaklaşımının ve "Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" in etkin bir uygulama için yeterli düzeyde bir yasal düzenleme olmadığı görülmektedir.

Yönetim planlarının özellikle onay sürecinde ilgili yönetmeliğe göre ilgili Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurullarının görüşlerine sunulması zorunluluğu olmaması ve Kurulun sit alanlarındaki denetim yetkisi ile bağlantılı olarak plana ilişkin görüş bildirme ve karar geliştirme yetkisinin bulunmaması; ancak eylem programlarının ve projelerin korumaya yönelik uygulamalarında yönetmeliğin 13.maddesine göre "Yönetim alanı kapsamındaki taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile sit alanlarında yönetim planı ile yapılması öngörülen çalışmalara ilişkin her türlü inşaat ve fiziki müdahale ve fonksiyon değişiklikleri ile bunlara ait plan ve proje için Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun kararının alınması" zorunluluğu ile çelişki yaratmaktadır. Bu durumda, ilgili kurul, daha önce karar almadığı yönetim planı eylem ve projeleri ile ilgili uygulamalarda karar geliştirmek durumunda olmaktadır.

İlgili Yönetmeliğin 13. Maddesinde, planın uygulaması ile ilgili olarak "Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler, eşgüdüm ve denetleme kurulunca onaylanan yönetim planına uymak zorundadırlar. Yetkili idareler, plan kapsamındaki hizmetlere öncelik vermek ve bu amaçla bütçelerine gerekli ödenekleri ayırmakla yükümlüdürler" hükmü yer almaktadır. Ancak bu uygulamanın nasıl yapılacağı, bütçe ve programların nasıl tanımlanacağı ve denetleneceği konusunda da birçok belirsizlik bulunmaktadır.

KÜLTÜREL VE DOĞAL ALANLARIN KORUNMASI KONUSUNDA YÖNETİM PLANLAMASI MODELİ

Kültürel ve doğal değerlerin korunmasına yönelik çalışmalar bu değerlerin bozulmadan gelecek kuşaklara aktarılabilmesini temel almakla birlikte, o alanda yaşayan ve o alanı kullanan insanların çağdaş gereksinmelerini karşılamayı ve yaşam kalitelerini yükseltmeyi de amaçlar (Zeren Gülersoy, N., Özsoy A. vd., 2005).

Korumadan ve planlamadan etkilenen kesimin sürece katılımını öngören etkin ve bütünleşik koruma- planlama yaklaşımı da, ilgili aktörlerin işbirliği çerçevesinde korumayı sağlarken yörede yaşayan halkın gereksinmelerini karşılamaya ve yaşam kalitesini yükseltmeye katkıda bulunan bir yönetim sürecini içerir.

Genel olarak, koruma-planlama dengesinin ve sürdürülebilirliğin sağlanması için koruma alanının yönetimine ilişkin modelin stratejik yaklaşımlar ile çerçevelenmesi gerekir.

Başarılı bir Alan Yönetimi ve Yönetim Planı Modeli'nin (YPM) aşağıdaki sorulara yanıt vermesi beklenir:

1. YÖNETİM PLANI ÇALIŞMALARINI NASIL BİR ORGANİZASYON İÇİNDE, KİMLERLE YÜRÜTMELİYİZ?
2. MEVCUT DURUMDA SORUN VE OLANAKLAR YÖNÜNDEN NEREDEYİZ?
3. ORGANİZASYONUN ÖZ GÖREVİ NEDİR?
4. GELECEKTE NEREYE/NASIL BİR YAPIYA ULAŞMAK İSTİYORUZ?
5. VARMAK İSTEDİĞİMİZ YERE ULAŞIRKEN TEMEL DEĞERLERİMİZ VE İLKELERİMİZ NELERDİR?
6. İLGİLİ KONULARDA NEREYE (HANGİ HEDEFLERE) ULAŞMAK İSTİYORUZ?
7. VARMAK İSTEDİĞİMİZ YERE, NASIL, HANGİ YOL VE YÖNTEMLERLE ULAŞABİLİRİZ?
8. VARMAK İSTEDİĞİMİZ YERE, HANGİ EYLEM ve ARAÇLARLA ULAŞABİLİRİZ?
9. EYLEM VE PROJELERİ HANGİ KURUM, HANGİ EKİP, BÜTÇE VE SÜRE İÇİNDE HAZIRLAYACAK VE UYGULAYACAĞIZ?
10. BAŞARIMIZI NASIL TAKİP EDER VE DEĞERLENDİRİRİZ?
11. MİSYON, VİZYON, AMAÇ VE HEDEFLERİ GERÇEKLEŞTİRMEDE BAŞARILI OLMADIĞIMIZ KONULARI NASIL REVİZE ETMELİYİZ? (BAŞA DÖNÜŞ)

Öneri Yönetim Planı Modelinin (YPM) yukarıda saptanan sorulara yanıt verebilecek çözümleri içerebilmesi için aşağıdaki süreci izlemesi, tanımlanan eylemlerle desteklenmesi gerekir (Şekil 28):

1. YÖNETİM PLANI ÇALIŞMALARINI NASIL BİR ORGANİZASYON İÇİNDE, KİMLERLE YÜRÜTMELİYİZ?

ORGANİZASYONUN TANIMLANMASI: Yönetim Planını yapacak ve uygulayacak organizasyonun yapısının ve katılımcıların tanımlanması

2. MEVCUT DURUMDA SORUN VE OLANAKLAR YÖNÜNDEN NEREDEYİZ?

MEVCUT DURUM ANALİZİNİN YAPILMASI: Yönetim Planı yapılacak alana ilişkin temel sorun ve olanakların tanımlanması

3. ORGANİZASYONUN ÖZ GÖREVİ NEDİR?

MİSYONUN BELİRLENMESİ: Organizasyonun kurulma nedeninin ve görevinin tanımlanması

4. GELECEKTE NEREYE/NASIL BİR YAPIYA ULAŞMAK İSTİYORUZ?

VİZYONUN BELİRLENMESİ: Organizasyonun ulaşmak istediği noktanın, arzu edilen geleceğin tanımlanması

5. VARMAK İSTEDİĞİMİZ YERE ULAŞIRKEN TEMEL DEĞERLERİMİZ VE POLİTİKALARIMIZ NELERDİR?

TEMEL DEĞERLERİN VE PLANLAMA POLİTİKALARININ TANIMLANMASI: Temel değerler ve koruma politikalarının tanımlanması

6. İLGİLİ KONULARDA NEREYE/HANGİ HEDEFLERE ULAŞMAK İSTİYORUZ?

AMAÇ VE HEDEFLERİN GELİŞTİRİLMESİ: Misyon, vizyon, değer ve politikalar çerçevesinde temel amaç ve hedeflerin geliştirilmesi

7. VARMAK İSTEDİĞİMİZ YERE, NASIL, HANGİ YOL VE YÖNTEMLERLE ULAŞABİLİRİZ?

AMAÇ VE HEDEFLERİ SAĞLAYACAK STRATEJİLERİN GELİŞTİRİLMESİ: Amaç ve hedeflere ulaşma yol ve yöntemlerinin belirlenmesi

8. VARMAK İSTEDİĞİMİZ YERE, HANGİ EYLEM, PROJE VE ARAÇLARLA ULAŞABİLİRİZ?

EYLEM PLAN VE PROJELERİNİN TANIMLANMASI: Öncelikli eylem alanlarının belirlenmesi ve problemlere yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi, projelerin tanımlanması

9. EYLEM VE PROJELERİ HANGİ KURUM, HANGİ EKİP, BÜTÇE VE SÜRE İÇİNDE HAZIRLAYACAK VE UYGULAYACAĞIZ?

EYLEM VE PROJELERİN HAZIRLANMASI VE UYGULANMASI: Tanımlanan projeleri gerçekleştirecek kurum ve kuruluşların, bütçe ve gerçekleştirme süresi ile birlikte projelerini ayrıntılandırması ve uygulaması

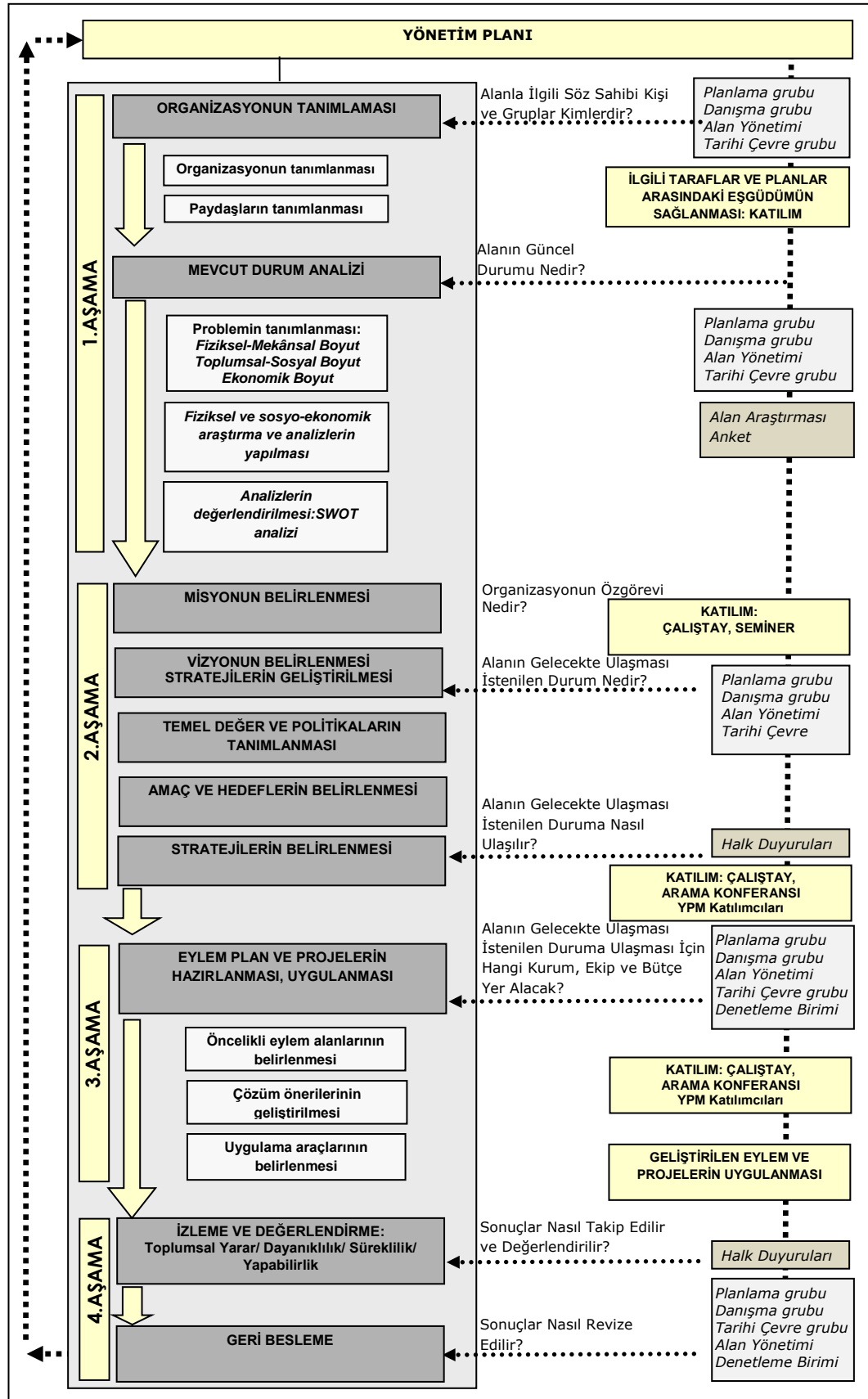
10. BAŞARIMIZI NASIL TAKİP EDER VE DEĞERLENDİRİRİZ?

İZLEME VE DEĞERLENDİRME (PERFORMANS ÖLÇME): Misyon, vizyon, amaç ve hedefleri gerçekleştirmede başarı düzeyinin ölçülmesi

11. MİSYON, VİZYON, AMAÇ VE HEDEFLERİ GERÇEKLEŞTİRMEDE BAŞARILI OLMADIĞIMIZ KONULARI NASIL REVİZE ETMELİYİZ? (BAŞA DÖNÜŞ)

GERİ BESLEME VE AMAÇ, HEDEF VE STRATEJİLERİ; EYLEM VE PROJELERİ REVİZE ETME: Misyon, vizyon, amaç ve hedeflerin; eylem ve projelerin yeniden gözden geçirilmesi

Şekil 28. Öneri Yönetim Planı Modeli

YÖNETİM PLANI MODELİ (YPM)

1. ORGANİZASYONUN TANIMLANMASI

YÖNETİM PLANI ÇALIŞMALARINI NASIL BİR ORGANİZASYON İÇİNDE, KİMLERLE YÜRÜTMELİYİZ?

Yönetim planı hazırlama sürecinin başında, planlamanın tüm aşamalarında görev alacak planlama grubunun ve tüm katılımcıların tanımlanması gerekmektedir.

YPM'nin organizasyon yapısını, tek bir vizyon ve misyon çerçevesinde güçlü koordinasyon ve denetim mekanizması ile çalışan farklı birimler oluşturmaktadır. Bu kapsamda YPM'nin Planlama Grubu temel dört başlıkta toplanabilmektedir:

- Profesyonel planlılar ve ilgili meslek grupları
- İletişim grubu
- Karar vericiler
- Uygulayıcılar

Yönetim Planı hedef ve stratejileri ışığında sürece katılımı sağlanacak Yönetim Planı Modeli katılımcıları, kamu yöneticileri (yerel ve merkezi yönetim temsilcileri, koruma kurulları, alan başkanlığı), kamu ve özel sektör yatırımcılarının temsilcileri, profesyoneller (planlılar, mimarlar, tarihçiler, peyzaj mimarları, üniversiteler, meslek odaları temsilcileri, müzeler), kullanıcılar (yerel kullanıcılar, korumaya ilgisi olan halk, azınlıklar, etnik gruplar, yerel iş sahipleri, engelliler, alan dışından gelen ziyaretçiler), sivil toplum kuruluşları (STK'lar, yerel gönüllü kuruluşlar) olmalıdır.

YPM'de katılımın derecesi, çok yönlü iletişime ve sürekli öğrenmeye olanak vermesi bakımından aktif katılımı öngörmektedir. Modelde, tarihi ve kültürel değerlerin korunması ile ilgili kurum ve kuruluşlar arasındaki bilgi alışverişinin önemi üzerinde durulmaktadır. Hazırlanan planın etkin uygulanması, çeşitli alanlardan farklı dinleyicilerin ve katılımcıların desteğine ve katılımına bağlıdır.

Bu amaçla:

- İlgili tarafların bilgilendirilmesi
- Planlama sürecinde ilgili tarafların katılımının artırılması için tüm olanakların yaratılması
- Planın gelişme ve uygulama süreçlerinde ilgili tarafların desteğinin sağlanması
- Plandan etkilenecek kesimin görüşlerine ve önceliklerine önem verilmesi gerekir.

YPM'de kullanılması önerilen katılım yöntem ve araçları Tablo 13'de görülmektedir.

Tablo 13. YPM'de Katılım Yöntem ve Araçları

İLGİLİ TARAFLARIN KATILIM YÖNTEMLERİ	
Bilgi Verilmesi	Bilgi Alınması
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Basın, Yayın ▪ Halk Duyuruları ▪ Bülten, Broşür ▪ Telefon hatları ▪ Olay Kayıtları ▪ Seminer ▪ Rehber 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Çalıştay ▪ Danışmanlık Komitesi ▪ Halk Forumu ▪ Anket Araştırmaları ▪ Halk Duyuruları

2. MEVCUT DURUM ANALİZİNİN YAPILMASI

MEVCUT DURUMDA SORUN VE OLANAKLAR YÖNÜNDEN NEREDEYİZ?

Bu aşamada genel olarak koruma, planlama ve yönetim çalışmalarını yönlendiren organizasyonun iç yapısı, planlanan koruma alanının özellikleri ve alana ilişkin temel sorunlar ve olanaklar tanımlanır. Bu aşamada, planlama alanı hakkında genel bilgi altyapısı oluşturulur. Planlama alanının içinde bulunduğu ve etkilendiği dış koşulların analizi ile birlikte alanın gelecekte karşılaşılabileceği ve etkilenebileceği gelişmelerin ve hedef kitle ve paydaşların analizi de yapılır.

Genel olarak alana ilişkin fiziksel ve sosyo-ekonomik veri toplama, bu verilerin analizleri ile analizlerin sentezinin yapıldığı genel çalışma, veri analizi aşaması olarak tanımlanabilir. Projenin doğası ve ölçeğine göre farklı analiz yöntemleri kullanılmaktadır.

Önerilen bu çalışmada, değerlendirme yöntemi olarak güçlü ve zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler/GZFT analizi seçilmiştir. Bu aşamada, önceki aşamada genel olarak tanımlanan sorun ve olanaklar ayrıntılandırılır, mekânsal boyut kazandırılır ve alt-problem alanları belirlenir. Değerlendirme ve sentez aşamasında alanın zayıflıkları, güçlü yönleri, çevrenin sunduğu fırsatlar ve tehditler belirlenmiş olur.

Bu aşamada yapılması gerekli çalışmalar:

- Alanın tarihsel gelişiminin, korunacak değerlerin, fiziksel, işlevsel, sosyal ve ekonomik yapı özelliklerinin araştırılması
- Kuvvetli ve zayıf yönlerin tespiti
- Dış çevredeki fırsat ve tehditlerin belirlenmesi
- Olumlu ve olumsuz yönlerin (sorun ve olanakların) tanımlanmasıdır.

3. MİSYONUN BELİRLENMESİ

ORGANİZASYONUN ÖZ GÖREVİ NEDİR?

Misyon, yönetim planı çalışmalarını yönlendiren organizasyonun kurulma nedenini ve görevini tanımlar. Misyon kısa, açık ve çarpıcı şekilde ifade edilmeli, süreci değil, temel amacı tanımlamalıdır. Kuruluşun var olma nedenini açıklayan misyon, organizasyonun konu alanını, yerine getirmek zorunda olduğu yasal görevleri tanımlar.

YPM'de konu, "Tarihsel ve mimari değer açısından zengin, ancak zaman içinde çeşitli nedenlerle eskiyen ve kullanım standardı düşen kentsel dokuları korumak ve yaşam kalitesini katılımcı planlama yoluyla yükseltmek, mekânsal, sosyal ve ekonomik boyutları ile bütünleştiren bir yönetim süreci ortaya koymak" olarak ortaya konulduğunda, ilgili organizasyonun misyonu aşağıdaki şekilde tanımlanabilir.

MİSYON:

Bozulan tarihsel/kentsel dokuların, doğal, kültürel ve mimari değerlerinin korunması ve yöre kullanıcılarının yaşam kalitesinin yükseltilmesi için alanın etkin şekilde yönetilmesinin sağlanmasıdır.

4. VİZYONUN BELİRLENMESİ

GELECEKTE NEREYE/NASIL BİR YAPIYA ULAŞMAK İSTİYORUZ?

Vizyon geleceği sembolize eder. Organizasyonun uzun vadede ulaşmak istediği yerin iddialı ve anlamlı bir ifadesidir. Vizyonun da kısa ve akılda kalıcı olması, gelecekteki başarıları tanımlayıcı olması gerekir.

YPM'nin vizyonu, alanın korunması ve korumanın sürdürülebilirliği sağlanırken kullanıcıların da yaşadıkları çevrenin kullanımından tatmin olmasıdır.

VİZYON:

Yerleşme ölçeğinde, doğal ve kültürel değerleri koruma yaklaşımı çerçevesi içinde, sağlıklı, güvenli, çekici, çeşitli ve sürdürülebilir kentsel doku yaratmak, bunu farklı aktörlerin katılımı ile çevre, kültür, toplum ve ekonomiyle bütünleştirmektir.

5. TEMEL DEĞERLERİN VE PLANLAMA, KORUMA VE YÖNETİM POLİTİKALARININ TANIMLANMASI

GİTMEK İSTEDİĞİMİZ YERE NASIL ULAŞMAK İSTİYORUZ?

Misyon ve vizyonun tanımlanmasından sonra, stratejik YPM ilkelerini belirleyen temel değerlerin, planlama, koruma ve yönetim politikalarının açıklanması gerekmektedir.

Temel Değerler

Temel Değerler, planlama yaklaşımına ve anlayışına yön veren yasal ve yönetsel araçlar ilkeler ve standartlar bütünüdür.

YPM 'de TEMEL DEĞERLER

- Doğal ve tarihi çevreyi korumak, fark edilir, ulaşılabilir bir kimlik yaratmak veya var olan kimliği korumak ve güçlendirmek
- Doğal ve tarihi çevrenin korunmasına yönelik öncelik ve ihtiyaçların belirlenmesinde halkı dinlemek ve bilinçlendirmek
- Korunması gerekli yerleşme alanında, yüksek standartta planlama ve tasarıma ulaşmak
- Yaşam kalitesini korumak ve devamlılığını sağlamak yolunda tehditleri güçlü yönetim ve denetim mekanizmaları ile ortadan kaldırmak
- Gelişme yoğunlukları ve çeşitlerinde kentsel standartlarla uyumlu, güvenli ve çekici bir çevre yaratmak
- Koruma bakış açısı içinde kamu yararını ön planda tutmak, farklı taleplerin karşılandığı, arazinin ve kamusal alanın ekonomik olarak en uygun koşullarda değerlendirildiği bir mekân kurgusu yaratmak,
- Yapımdan önce tasarıma ilişkin maliyet fayda analizi ile ekonomik değerlendirme yapmak

Koruma, Planlama ve Yönetim Politikaları

Kentsel koruma ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesine yönelik politikalar geniş kapsamlı planlar ile bütünlük bir süreç içinde ele alınmalıdır. Gerçekleştirilecek eylemlerin, derecesi ne olursa olsun geniş kapsamlı bir plan çerçevesinde açık ve uygulanabilir hedefleri olmalıdır. Koruma, Planlama ve Alan Yönetimi sürecinin bütün aşamalarında tek ve ortak bir çevresel kalite ve yaşam kalitesi anlayışı oluşmasını sağlar.

YPM' de KORUMA, PLANLAMA VE YÖNETİM POLİTİKALARI

- Yerleşme ölçeğinde koruma, gelişme ve yaşam kalitesini iyileştirmeye yönelik olarak belirlenen misyon ve vizyona uygun olarak strateji, hedef ve ilkeler ortaya koymak
- Belirlenen strateji, hedef ve ilkeleri her ölçekte uygun, fiziksel, sosyal ve ekonomik odak eylemler ile desteklemek
- Planlama ve tasarım sürecinde halk katılımının rolünü ve önemini vurgulamak ve en uygun yöntemi belirlemek

6. AMAÇ VE HEDEFLERİN GELİŞTİRİLMESİ**GİTMEK İSTEDİĞİMİZ YERE HANGİ YOLLARLA ULAŞABİLİRİZ?**

Tarihi alanlarda alanın korunması ve yaşam kalitesini iyileştirilme konusunda sadece fiziksel müdahalelere odaklanan eylemler uzun ömürlü, verimli ve sürdürülebilir olamamaktadır. Kentsel çevre kalitesinin iyileştirilmesine yönelik politikalar geniş kapsamlı planlar ile bütünlük bir süreç içinde ele alınmalıdır. Gerçekleştirilecek eylemlerin, derecesi ne olursa olsun geniş kapsamlı bir plan çerçevesinde açık ve uygulanabilir hedefleri olmalıdır. Bu nedenle YPM modeli, fiziksel, işlevsel ve ekonomik, sosyal, yasal ve yönetsel boyutların entegre biçimde çalıştığı bir strateji bütünü ortaya koymalıdır.

YPM'de Stratejik Amaç**YPM' de STRATEJİK AMAÇ**

Kültürel ve/veya doğal değeri olan alanın korunmasına, geliştirmesine ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesine yönelik olarak belirlenen vizyona uygun olarak gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayacak hedef ve stratejileri katılımcı planlama yaklaşımı ile ortaya koymak, kısa, uzun ve orta vadeli eylem ve projelerle desteklemek ve bu eylem ve projelerin uygulanmasını ve izlenmesini sağlamaktır.

YPM'de Hedeflerin Geliştirilmesi

YPM' de HEDEFLER

1. Yasal ve Yönetmelik Boyut

Hedef 1. 1: Alanda proje geliştiren tüm kurum ve kuruluşların bağlı oldukları mevzuat arasındaki uyumu sağlamak ve ilgili mevzuattaki eksikleri ve çakışmaları gidermek

Hedef 1. 2: Planlama ve koruma süreci ile bütünleşen yasal ve yönetmelik çerçeve sunmak

Hedef 1. 3: Alanla ilgi hazırlanan/hazırlanacak planlar arasındaki eşgüdümü sağlamak

Hedef 1. 4: İlgili kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdümü sağlamak

Hedef 1. 5: İlgili kurum ve kuruluşların sürece etkin katılımını sağlamak

Hedef 1.6: Etkin yönetimi teşvik etmek

2. Fiziksel Boyut

Hedef 2.1: Mimari ve kentsel nitelik yönünden olumlu bir çevre yaratmak

Hedef 2.2: Sağlık ve konfor koşullarına uygun, olumlu bir çevre yaratmak

Hedef 2.3: Doğal ve yapay risklere karşı yapıları güçlendirmek

Hedef 2.4: Dezavantajlı gruplara yönelik düzenlemeler yapmak

Hedef 2.5: Alanın ulaşım sisteminin düzenlenmesini sağlamak

3. İşlevsel ve Ekonomik Boyut

Hedef 3.1: Alandaki sosyo-ekonomik yapıyı güçlendirmek

Hedef 3.2: Alanın işlevsel yönden iyileştirilmesini ve bakımını sağlamak

Hedef 3.3: Alanla özdeş işlevlerin sürdürülmesini sağlamak

Hedef 3.4: Optimum maliyet ve ekonomik destek sağlamak

Hedef 3.5: Esneklik ve uygulanabilirliği garanti altına almak

4. Sosyal ve Kültürel Boyut

Hedef 4.1: Katılımcılığı desteklemek

Hedef 4.2: Sosyal ve kültürel bütünleşmeyi sağlamak

Hedef 4.3: Optimum sosyal iletişimi sağlamak

Hedef 4.4: Alanın kültürel değer ve önemini alanda yaşayanlar tarafından anlaşılmasını sağlamak

7. AMAÇ VE HEDEFLERİ SAĞLAYACAK STRATEJİLERİN GELİŞTİRİLMESİ

VARMAK İSTEDİĞİMİZ YERE NASIL, HANGİ YOL VE YÖNTEMLERLE ULAŞABİLİRİZ?

Bu stratejik Amaç ve Hedefler Çerçevesinde YPM'de Uygulama Stratejileri geliştirilmiştir.

1. YASAL VE YÖNETSEL BOYUT**Hedef 1.1: Alanda proje geliştiren tüm kurum ve kuruluşların bağlı buldukları mevzuat arasındaki uyumu sağlamak ve ilgili mevzuattaki eksikler ve çakışmaları gidermek**

Strateji 1.1.1: İlgili mevzuatın incelenerek gerekli görüldüğü hallerde mevzuat önerileri geliştirmek

Strateji 1.1.2: Alanda proje geliştiren tüm kurum ve kuruluşların yasal yetki ve sorumluluklarını tanımlamak

Hedef 1.2: Planlama ve koruma süreci ile bütünleşen yasal ve yönetsel çerçeve sunmak

Strateji 1.2.1: İlgili kurum ve kuruluşların, farklı aktörlerin sorumluluklarını tanımlamak üzere gerekli yasal düzenlemeleri yapmak

Strateji 1.2.2: Projelerden sorumlu aktörlerin belirlenmesinde çok yönlülük ve koordinasyon ilkelerini garanti altına almak

Hedef 1.3: Alanla ilgi hazırlanan/hazırlanacak planlar arasındaki eşgüdümü sağlamak

Strateji 1.3.1: Üst ölçekli planlara uyumu sağlamak

Strateji 1.3.2: Alanla ilgili tüm planlar arasında eşgüdümü sağlamak

Hedef 1.4: İlgili kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdümü sağlamak

Strateji 1.4.1: Alanda yer alan ilgili kurum ve kuruluşların yetki, sorumluluk ve görev alanlarını tanımlamak

Strateji 1.4.2: Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu'nun düzenli ve verimli çalışmasını sağlamak.

Hedef 1.5: İlgili kurum ve kuruluşların sürece etkin katılımını sağlamak

Strateji 1.5.1: İlgili kurum ve kuruluşları sürece etkin katılımını sağlamak amacı ile şeffaf bir süreç izlemek

Strateji 1.5.2: İlgili kurum ve kuruluşlarının yönetim planı ile ilgili algısını ve farkındalığını arttırmak

Hedef 1.6: Etkin koruma yönetimini teşvik etmek

Strateji 1.6.1: Sistem içinde aşağıdan yukarıya doğru gelişen uzun vadeli koruma ve planlama stratejisi sunmak

Strateji 1.6.2: Özdenetim sistemini güçlendirmek

Strateji 1.6.3: Maliyet ile anlamlı etkin koruma sunumunu dengelemek

Strateji 1.6.4: Eğitim ve yönetim sistemlerini kurumsallaştırmak, etkin ve sürekli eğitim ortamı yaratmak

Strateji 1.6.5: Sürdürülebilirlik ve temsiliyet için ekip/takım çalışmasını vurgulamak ve organizasyon sürecindeki engelleri kaldırmak

Strateji 1.6.6: Farklı eğitim ve kültür düzeyindeki kullanıcıların anlayacağı dilde duyuru ve bilgilendirme yapmak

Strateji 1.6.7: Halkın kendi yaşam çevrelerinden gurur duymalarını sağlamak

2. FİZİKSEL BOYUT

Hedef 2.1: Mimari ve kentsel nitelik açısından olumlu bir çevre yaratmak

Strateji 2.1.1: Tarihi Çevrede nirengi, vista ve odak noktaları ile alana eşsiz bir karakter vermek, ilgi, heyecan ve kimlik duygusu yaratmak, kimlik duygusunu korumak

Strateji 2.1.2: Tarihi ve mimari değeri olan kültür varlıklarını onararak, sıhhileştirerek mimari çevre kalitesini yükseltmek

Strateji 2.1.3: Tarihi ve mimari sürekliliği bozmayan yeni yapılarla çağdaş gereksinimleri karşılamak

Strateji 2.1.4: Kentsel komşuluğu sürdürmek ve canlı tutmak için gerekli nüfus düzeyine ulaşmak ve mümkün olduğunca mevcut fiziksel yapıyı muhafaza etmek, yoğunluğu düşük tutmak

Strateji 2.1.5: Basit, net ve okunaklı sokak örüntülerini desteklemek

Strateji 2.1.6: Uygun şekilde ölçeklendirilmiş binalar ve farklı yoğunluktaki kentsel karakter ile açıkça anlaşılabilir bir yol kademelenmesi yaratmak

Strateji 2.1.7: İçlerinde yer aldıkları sokak ve mekânlara binaların ölçek ve konumlandırmaları ile üstün nitelikli bir kentsel karakter vermesini sağlamak.

Strateji 2.1.8: Kamusal sanatın kullanımını desteklemek

Hedef 2.2: Sağlık ve konfor koşullarına uygun bir çevre yaratmak

Strateji 2.2.1: Tümüyle yeniden geliştirme olmadan değişim ve yenilemeye olanak veren, bugünkü ve gelecekteki ihtiyaçları karşılayan, kente ve küresel çevreye katkıda bulunan sağlıklı gelişmeyi sağlamak

Strateji 2.2.2: Açık ve kapalı mekânlarda iklimsel çevre kontrolü yönünden optimum koşulları sağlamak

Strateji 2.2.3: Temiz su, pis su, yangın, haberleşme sisteminin yeterliliğini sağlamak

Strateji 2.2.4: Çevre temizliğini sağlayacak olanakları yaratmak

Hedef 2.3: Doğal ve yapay risklere karşı yapıları güçlendirmek

Strateji 2.3.1: Risklere karşı yapıların güçlendirilmesine yönelik öneriler geliştirmek

Strateji 2.3.2: Risklere karşı yapıların güçlendirilmesinde gerekli olan finansal desteğin sağlanmasına yönelik çalışmalar yapmak

Hedef 2.4: Dezavantajlı gruplara yönelik düzenlemeler yapmak

Strateji 2.4.1: Fiziksel mekânı, yaşlı, çocuk ve engellileri dikkate alarak düzenlemek

Hedef 2.5: Alanın ulaşım sisteminin düzenlenmesini sağlamak

Strateji 2.5.1: Mevcut ve önerilen işlevler ile uyumlu ana yaya ve taşıt ulaşımını ve servis olanaklarını sağlamak

Strateji 2.5.2: Yaya ve taşıt sistemini işlevlerle uyumlu şekilde düzenlemek

Strateji 2.5.3: Kamu taşımacılığını, bisiklet ve yaya yolculuklarını desteklerken, daha az otomobil kullanımını teşvik etmek

3. İŞLEVSEL VE EKONOMİK BOYUT**Hedef 3.1: Alandaki sosyo-ekonomik yapıyı güçlendirmek**

Strateji 3.1.1: Alanda yaşayanlar için iş olanaklarını arttırmak

Strateji 3.1.2: Alandaki turizm faaliyetlerini geliştirmek

Hedef 3.2: Alanın işlevsel yönden iyileştirilmesini, canlandırılmasını ve bakımını sağlamak

Strateji 3.2.1: Alan ile uyumsuz işlevleri kaldırmak, mevcut işlevlerle gerekli ve yeni işlevleri bütünleştirmek

Strateji 3.2.2: Alan içinde açık kamusal alan kullanımını desteklemek

Strateji 3.2.3: Kamusal alanda olumlu bir etkisi olan görsel olarak ilginç ve farklı gelişmeleri desteklemek ve toplumun kimliğine katkıda bulunmak

Strateji 3.2.4: Alanda yer alan çeşitli ve karma kullanımlarla, esnek bir gelişim ve kesintisiz bütünleşme sağlamak

Hedef 3.3: Alanla özdeş işlevlerin sürdürülmesini sağlamak

Strateji 3.3.1: Geleneksel endüstriyi günümüzde rekabet edebilir duruma getirmek

Strateji 3.3.2: Kayıp olan geleneksel üretim tekniklerini mümkün olduğunca özgün mekânlarında canlandırmak

Hedef 3.4: Optimum maliyet ve ekonomik destek sağlamak

Strateji 3.4.1: Tasarım sürecinde yerleşmenin ve yetkili hükümetin kaynaklarını en iyi şekilde değerlendirebilecek optimum maliyet ve kalite oranını sağlamak

Strateji 3.4.2: Alanda yapım maliyetini optimumda tutarken malzeme ve doku kalitesini düşürecek girişimleri engellemek

Strateji 3.4.3: Kentsel dokuda yapıların yenilenmesini ve bakımını kolaylaştırmak ve yeni kullanımlarla desteklemek üzere karma kullanımı teşvik etmek

Strateji 3.4.4: İlgili kurum ve kuruluşların ve yerel halkın uygulama aşamasında maksimum desteğini sağlayacak ortaklıklar kurmak

Strateji 3.4.5: Mülk sahiplerini mülkleri yanında çevrelerinin kalitesini artırmaya yönelik girişimlerde katkısını sağlamak

Hedef 3.5: Esneklik ve uygulanabilirliği garanti altına almak

Strateji 3.5.1: Geliştirilen kararların günün koşullarına ve değişen şartlara ayak uydurabilecek şekilde esnekliğini sağlamak

Strateji 3.5.2: Tasarım kararlarının mevcut kaynaklarla uygulanabilirliğini garanti etmek

4. SOSYAL BOYUT

Hedef 4.1: Katılımcılığı desteklemek

Strateji 4.1.1: Alandaki tüm koruma etkinliklerini yerleşme içindeki ve çevresindeki kullanıcılara güven hissettirecek şekilde biçimlendirmek

Strateji 4.1.2: Halkın farklı görüş ve isteklerini dikkate almak, ilgi alanlarını ve fikirlerini dinlemek

Strateji 4.1.3: Eylem ve Projelerin sorumluluğunu yöneticiden ve tasarımcıdan topluma taşımak

Strateji 4.1.4: Yerleşme dokusu genelinde planlama ve koruma stratejilerinin, amaç ve hedeflerin halk bilincini artıracak şekilde paylaşımını sağlamak, toplumu kendi kendisine tanıtmak

Hedef 4.2: Sosyal ve kültürel bütünlüşmeyi sağlamak

Strateji 4.2.1: Farklı grupların planlama, koruma ve tasarım sürecine katılımını sağlamak

Strateji 4.2.2: Halkın birbiri ile iletişimini güçlendirecek kanalları açmak

Hedef 4.3: Optimum iletişimi sağlamak

Strateji 4.3.1: Çeşitli iletişim araçları ile alanla ilgili plan ve projelerin duyurulmasını sağlamak

Strateji 4.3.2: Düzenli olarak bilgi verici yayınlar yapmak, çalıştaylar düzenlemek

Strateji 4.3.3: Web sitesinin hazırlanmasını ve sürekli güncel kalmasını sağlamak

Hedef 4.4: Alanın kültürel değer ve önemini alanda yaşayanlar tarafından anlaşılmasını sağlamak

Strateji 4.4.1: Kültürel Miras ile ilgili eğitim programları hazırlamak

Strateji 4.4.2: Okullarda görsel malzemelerin yardımı ile çocuklara kültürel mirasın önemini anlatmak amacı ile eğitim vermek

Strateji 4.4.3: Soyut kültürel mirasın iletişim araçları yolu ile yaygınlaştırılmasını sağlamak

8. EYLEM PLAN VE PROJELERİNİN HAZIRLANMASI

VARMAK İSTEDİĞİMİZ YERE HANGİ EYLEM, PROJE VE ARAÇLARLA ULAŞABİLİRİZ?

Önceki aşamalarda belirlenen koruma ve planlama hedef ve stratejilerine uygun olarak eylem ve projelerin geliştirildiği aşamadır. Söz konusu yerleşmede kentsel dokudan, sokak ve bina ölçeğine kadar farklı eylem alanlarında bütünlüşük koruma ve tasarım uygulamaları gerçekleştirilmesi için öncelikli eylem alanları belirlenir ve çözüme yönelik öneriler geliştirilir. Öneriler, misyon, vizyon, ilkeler ve stratejik amaç ve hedeflere cevap verir nitelikte yapılandırılır. Erişilebilirlik, etkinlik, konfor, sosyalleşme başlıkları altında yukarıdaki analizin bir değerlendirilmesi yapıldığında koruma, planlama ve tasarım kararlarının geliştirilmesinde aşağıdaki alt odaklar ortaya çıkmaktadır:

- Koruma altındaki yerleşme dokusunu konut ağırlıklı ancak ekonomik aktivitelere de olanak verecek şekilde düzenlemek, alanın rekabetçi gücünü artırmak, karma kullanımı ve sunum çeşitliliğini etkin kılmak, mevcut yapı stokunun değerlendirilmesini, yeniden kullanımını desteklemek, farklı gelir gruplarının mağduriyetini önlemek.
- Yerleşme dokusunun çevre ve yaşam kalitesini korumak ve iyileştirmek, tüm gelir gruplarından alanda yaşayan halkın yaşam kalitesini artırmak, yerleşme alanında yerel iş sahiplerinin mağduriyetini önlemek.
- Yaya odaklı gelişimi ve karma kullanımı desteklemek.

Proje geliştirilmesi sürecinde bu odaklar, tasarımın üç bileşeni olan toplumsal yarar, dayanıklılık/süreklilik ve yapabilirlik ile birlikte göz önüne alınmalıdır.

9. YPM'nin UYGULANMASI

EYLEM VE PROJELERİ HANGİ KURUM, HANGİ EKİP, BÜTÇE VE SÜRE İÇİNDE HAZIRLAYACAK VE UYGULAYACAĞIZ?

Uygulama Araçlarının Belirlenmesi

Merkezi ve yerel yönetim, koruma, planlama ve yaşam kalitesini iyileştirme eylemlerinde tek başına yeterli kapasiteye sahip değildir. Bu nedenle, türlü ölçeklerde eylemlerin gerçekleştirilebilmesi için ilgili kurumlar arasında ortaklık mekanizmalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Kamu-özel sektör ortaklıkları finansal kaynak sağlamanın yanında, eylemlerin etkin biçimde yönetilmesinde de yardımcıdır. Özellikle sokak ve bina ölçeğindeki eylemlerde özel sektörün katkısı kaçınılmazdır.

Bu kapsamda eylemin ölçeği ve niteliğine göre farklı uygulama araçlarının etkin biçimde koordine edilmesi gerekmektedir. Eylemler ve uygulama araçlarına Tablo 14'de örnek gösterilmektedir.

Tablo 14. Eylemler ve Uygulama Araçları [Örnek Tablo]

KONU	EYLEMLER	KATILIMCILAR	UYGULAMA ARAÇLARI-BÜTÇE
Koruma ve Planlama	Korunan morfoloji Planlı gelişme Kullanımlar arası güçlü bağlantı ve erişilebilirlik sağlanmasına yönelik projeler ve tasarımlar	Merkezi yönetim Yerel yönetim Meslek odaları Üniversiteler Profesyoneller Özel sektör Vakıflar STK'lar Halk	İlgili bakanlık bütçesi Belediye bütçesi Kamu-özel ortaklığı Özel sektör

Eylem Takviminin Oluşturulması

Yönetim Planı eylem ve projelerinin hazırlanmasında diğer önemli adım eylem takviminin oluşturulmasıdır. Burada amaç, birbirleri ile etkileşim içinde olan etkinliklerin ve projelerin doğru olarak tanımlanması ve her eylemin bütçe ve zamanlama ilişkisinin doğru kurulmasıdır.

Önceliklerin belirlenmesinde organizasyonun mevcut potansiyeli göz önünde bulundurularak politika oluşturulması sürecinde tanımlanan belgeler esas olarak alınır. Bu süreçte, sürdürülebilirlik, etkinlik, verimlilik, etki düzeyi ve uygunluk ilkeleri göz önünde bulundurulur (DPT, 2003).

10. İZLEME VE DEĞERLENDİRME

BAŞARIMIZI NASIL TAKİP EDER VE DEĞERLENDİRİRİZ?

İzleme ve değerlendirme olarak tanımlanan aşamada, söz konusu alanda kentsel dokudan, sokak ve bina ölçeğine kadar farklı eylem alanlarında bütünlük koruma, planlama ve tasarım önerilerinin ve uygulamalarının denetimi sağlanır.

Toplumsal yarar, dayanıklılık, süreklilik ve yapabilirlik göz önünde bulundurularak stratejik kararlar ve eylemler sürekli bir döngü içerisinde takip edilmeli ve uygunluk ve performans yönünden değerlendirilmelidir.

İzleme ve değerlendirme aşamasında aşağıdaki sorulara yanıt aranmalıdır:

- Neler yapıldı?
- Başarı nasıl ölçülür/anlaşılır?
- Uygulama ne kadar etkili?
- Neler değiştirilmelidir?
- Gözden kaçan bir şey var mı?

11. GERİ BESLEME VE AMAÇ, HEDEF VE STRATEJİLERİ; EYLEM VE PROJELERİ REVİZE ETME

MİSYON, VİZYON, AMAÇ VE HEDEFLERİ GERÇEKLEŞTİRMEDE BAŞARILI OLMADIĞIMIZ KONULARI NASIL REVİZE ETMELİYİZ? (BAŞA DÖNÜŞ)

İzleme ve değerlendirmeden sonra; uygulama sonuçları ile önceden belirlenen stratejik amaç ve hedeflerin karşılaştırmalı analizinin yapılması istenir. Bilindiği gibi Yönetim Planları uzun, orta, kısa vadeli ve devam eden/sürekli eylemleri içeren planlardır; her yıl gözden geçirilmeleri ve süreçte gerekli düzeltmelerin ve değişikliklerin yapılması gerekir. Beş yılda bir de tümü ile değerlendirilmesi gerekir.

Bu değerlendirmelerin, organizasyon grubu tarafından yapılması ve organizasyonda görevli bütün grupların katkılarının sağlanması istenir. Sonuç ve değerlendirmelerin herkese anlatılması, plana uygun çalışma akışının sağlanması için gereklidir.

Bütün çabaların başta belirlenen vizyon doğrultusunda aynı amaca yönelik olması gerekir. Bu da genellikle fonksiyonel organizasyonlarda güç gerçekleştirilen bir olgudur.

Yönetim Planının her yıl, o yıl gerçekleştirilen eylemler ve beş yılda bir planla önerilen vizyon, hedef, strateji ve gerçekleştirilen tüm eylemler yönünden gözden geçirilmesi sonucunda hedeflenen ve ulaşılan sonuçlar karşılaştırılır, zamanlama ve hedeflere uygunluk açısından irdelenir.

İnceleme ve değerlendirme sonuçlarına göre, eylem planları, faaliyetler ve projeler istendiği şekilde gerçekleşiyorsa uygulamaya devam edilir. Beklenmeyen bir durum ortaya çıkarsa plan yeniden gözden geçirilir, güncellenir, onaylanır ve uygulamaya devam edilir.

DEĞERLENDİRME

Sunulan çerçevede geliştirilen koruma alanlarının etkin ve bütünlük korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması amacına dayanan "Yönetim Planlaması Modeli (YPM)", koruma, planlama ve yönetim ile ilgili tarafların sürece katılımını öngören, çeşitli aktörlerin ve yörede yaşayan halkın işbirliği çerçevesinde alanın korunması, yaşatılması ve yaşam kalitesinin artırılmasına katkıda bulunan stratejik bir yaklaşım sunmaktadır.

YPM, vizyon ve misyonun belirlenmesi, değerler ve politikalarla ilkelerin oluşturulması, sorun ve olanakların analizi ve değerlendirilmesi ile mevcut durumun saptanması, amaç ve hedeflerin, uygulama stratejilerinin, eylem plan ve projelerinin hazırlanması, uygulanması ve uygulamanın izlenmesi ve değerlendirilmesi aşamalarını içermektedir.

Modelde, korumanın ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ile ilgili bütün tarafların memnuniyetinin sağlandığı, katılımcıların katkılarının maksimize edildiği, farklı görüş ve yeniliklere açıklığın sağlandığı, özel sektör ve kamusal sektör ortaklıklarının ve işbirliğinin geliştirildiği, ortak çıkarların değerlendirildiği ve fiziksel, sosyal ve kültürel bütünlüğün sağlandığı bir çerçevede sunulmaya çalışılmaktadır.

Sonuç olarak yönetim planlaması modelinden beklenen:

- Alanın doğal, tarihi ve kültürel değerlerinin ve kimliğinin korunarak geliştirilmesini, yaşam kalitesinin yükseltilmesini ve bu değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlama yolunda sürdürülebilir bir çerçeve hazırlamak
- Alanın doğal ve kültürel peyzajını, çevresel tasarım kalitesini ve görünümünü vurgulamak ve çevresel değişimlere bozmadan uyarlamak, halk için özel öneme sahip alanları ve kültürel çevreyi korumak ve halkın estetik bilincini güçlendirmek
- Toplum ve mahalle bütünleşmesi ve mahremiyetini güçlendirmek ve toplumun istek ve gereksinimlerini karşılamak üzere halkın, ticari ilgililerin ve karar alıcı birimlerin yaşam kalitesinin iyileştirmesine yönelik aktivitelere katılımını artırmak
- Farklılığı ve çeşitliliği vurgulamak
- Korumanın yönetimi ve denetimine ilişkin genel yasal ve ekonomik çerçeveyi belirlemek
- İlgili bütün tarafların memnuniyetini sağlamak
- Kullanıcılara sürdürülebilir değer yaratmak
- Katılımcıların katkılarını en uygun düzeye taşımak
- Sürekli öğrenme ve farklı görüş ve yeniliklere açık olmayı sağlamak
- Ortaklıkları ve işbirliğini geliştirmek, ortak çıkarları değerlendirmek
- Sosyal bütünleşmeyi sağlamak
- Turizmi geliştirmek

olarak özetlenebilir.

KAYNAKÇA

- Abacılar, İ., 2007, Doğal ve Kentsel Sit Alanlarında Kültür Turizmi ve Yönetimi: Boğaziçi- Arnavutköy Örneği, Yüksek Lisans Tezi, (danışman: N. Zeren Gulersoy), İTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Ahunbay, Z., 2005, "Tarihi Çevre Yönetimi ve Yönetim Planları", Tarihi Kentlerin Yönetimi Paneli, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi Yayınları, 3.02.2005, s.35-50, İstanbul.
- Akan Mimarlık, 2002, Pamukkale Sit Alanı Yönetim ve Sunum Planı, Türkiye Toplumsal Gelişim ve Kültür Mirası Projesi, www.akanmimarlik.com/pamukkale.asp(Basılmamış Rapor).
- Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Yayın Tarihi: 27.11.2005, Sayı:26006, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/24515.html> (11.01.07).
- Ayrancı, İ., 2007, Koruma Alanlarının Yönetimi ve Yönetim Planı Sürecinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, (danışman: N. Zeren Gulersoy), İTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Bath North & East Somerset Council, 2004, City of Bath World Heritage Site Management Plan, <http://www.bathnes.gov.uk/worldheritage/1.Introduction.htm>, (05.02.07).
- British Standards Institute, 1998, Guide to the Principles of the Conservation of Historical Buildings, BS 7913:1998, BSI, London.
- Carter J. G., Wood C. M. and Baker M., 2003, The Environmental Appraisal of National Park Management Plans in England and Wales, Journal of Environmental Planning and Management, 46(2), 271–290.
- Countryside Agency, 2005, National Park Management Plans – Guidance, England Countryside Agency, West Yorkshire.
- Çatalhöyük Yönetim Planı, 2004, www.catalhoyuk.com/pdfs/Catal_SMP_TR.doc (15.08.2010).
- Eagles, P.F.J., McCool, S. F., and Haynes, C.D.A., 2002, Sustainable Tourism In Protected Areas : Guidelines For Planning and Management, IUCN.
- Eurosite, 1999, Toolkit: Management Planning, Lille, [org/IMG/pdf/toolkitmp_en.pdf](http://img/pdf/toolkitmp_en.pdf).
- Feilden, B. and Jokilehto, J., 1993, Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites, ICCROM, Roma.
- Fitch, J.M., 1982, Historic Preservation: Cultural Management of the Built World, Mc. Graw Hill Book Company, New York.
- IUCN, 1994, Guidelines For Protected Area Management Categories, www.iucn.org/themes/wcpa/pubs/pdfs/iucncategories.pdf.
- Jokilehto, J., 1999, A History of Architectural Conservation, University of York, Butterworth-Heinemann, York.
- Kaya, E., 2011, Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Cunda (Alibey) Adası Turizm Yönetim Planı, Yüksek Lisans Tezi, (danışman: N.Zeren Gülersoy), Şehir ve Bölge Planlaması Anabilim Dalı, Şehir Planlama Programı, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983, Kanun No: 2863, Yayın Tarihi: 23.7.1983, www.mugla-turizm.gov.tr, (12.04.09).
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu İle Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 2004, Kanun No: 5226, Yayın Tarihi: 27.7.2004, <http://rega.basbakanlik.gov.tr/Eskiler/2004/07/20040727.htm>, (29.03.09).
- Lodge, B. and Terrace, H., 2006, Durham Riverbanks Management Plan, Durham City Council, www.durhamcity.gov.uk/Pid/5142-26k, (30.03.07).

- Ndosi, O.M., 1992, Preparing Management Plans for Protected Areas, Parks Canada.
- NPS, 1995, Grand Canyon General Management Plan, U.S. Department of the Interior-National Park Service, Arizona.
- One North East, 2006, Durham Cathedral and Castle WHS Management Plan, www.durhamcity.gov.uk/Pid/5142-26k, (30.03.07).
- Orbaşlı, A., 2000, Tourists in Historic Towns: Urban Conservation and Visitor Management, Spon Press, London.
- Orbaşlı, A. and Woodward, S., 2009, Tourism and Heritage Conservation, Handbook of Tourism Studies (eds. Jamal, T. and Robinson, M.), London.
- Özbay, S., 2007, Doğa Koruma Alanlarında Planlama Alanları Çalışmaları ve Aylık Adaları Tabiat Parkı Yönetim Planı Önerisi, Yüksek Lisans Tezi, (danışman: N. Zeren Gülersoy) İTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Peak District National Park Management Plan, 2006, <http://www.peakdistrict.gov.uk/npmp.pdf> (08.07.2007).
- Ramsar Convention, www.ramsar.org, (10.10.2010).
- Ringbeck, B., 2008, Management Plans for World Heritage Sites, German Commission for UNESCO, Bonn.
- South West Tourism Partnership, 2004, A Tourism Strategy For South West Wales 2004-2008, http://www.visitpembrokeshire.com/industry/document_library, (01.01.2008).
- T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı ÖÇKKB, 2005, Türkiye'de Özel Çevre Koruma, Ankara.
- The Mersey Partnership, 2003, The Liverpool City Region Winning Tourism for England's North West A Vision and Strategy for Tourism to 2015, <http://www.merseyside.org.uk/dbimgs/2015%20summary.pdf>, (29.08.07).
- Thomas, L., Middleton, J. and Phillips, A., 2003, Guidelines for Management Planning of Protected Areas, World Commission on Protected Areas (WCPA), www.iucn.org/themes/wcpa/pubs/guidelines.htm, (21.02.07).
- Thorsell, J., 1995, A Practical Approach to the Preparation of Management Plans for Natural Heritage Sites.
- Tourism Management in Queensland Protected Areas, 2003, A New Way Forward in Managing Tourism in Protected Areas, Tourism in Protected Areas Working Group Report, www.epa.qld.gov.au/publications, (01.06.2007).
- Town and Country Planning Assoc., 1990, Planning Regulations: Listed Buildings and Conservation Areas, England and Wales.
- UNESCO World Heritage Centre, 2008, Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, whc.unesco.org/opgutoc.htm, (15.08.10).
- UNESCO World Heritage Centre, 2007, World Heritage – Challenges for the Millennium, whc.unesco.org/opgutoc.htm, (15.03.07).
- UNESCO World Heritage Centre, 2005, Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, whc.unesco.org/opgutoc.htm, (15.03.07).
- UNESCO World Heritage Centre, 2003, Management and Monitoring Challenges, World Heritage Reports 12: The State of World Heritage in the Asia-Pacific Region, Department of Environmental Services, whc.unesco.org/opgutoc.htm, (15.03.07).
- UNESCO World Heritage Centre, 2003, Management and Monitoring Challenges, World Heritage Reports 12: The State of World Heritage in the Asia-Pacific Region, Department of Environmental Services, whc.unesco.org/opgutoc.htm, (15.03.07).
- UNESCO World Heritage Centre, 2002, World Heritage Manuals Managing Tourism at World Heritage Sites: a Practical Manual for World Heritage Site Managers.
- UNESCO, 2003, Cultural Tourism, <http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php>, (25.06.07).

Wales Management Plan, 2002, World Heritage Site Management Plan- the Castles and Town Walls of Edward I in Gwynedd.

Wales Tourist Board, 2003, Cultural Tourism Strategy for Wales, Wales Tourist Board, Cardiff.

Warshaw, J., Levrant, S. and Grover, P., 2000, Conservation of the Historical Environment – A Good Practice Guide for Planners, Royal Town Planning Institute.

Yazıcı, E., 2007, Özel Çevre Koruma Bölgelerinde Turizm Baskısı ve Datça – Bozburun Özel Çevre Koruma Bölgesi için Turizm Yönetim Planı Önerisi, Yüksek Lisans Tezi, (danışman: N.Zeren Gülersoy) İTÜ Mimarlık Fakültesi.

Young, C. and Young, B., 1993, Park Planning: A Training Manual-Instructors Guide.

Yumurtalık Lagünleri Yönetim Planı, 2007, Kuş Araştırmaları Derneği, Yumurtalık Lagünleri Yönetim Planı Hazırlanması ve Erzurum Bataklıkları Koruma Bölgeleri Belirlenmesi Projesi, Bakü-Tiflis- Ceyhan Boru Hattı Çevresel Yatırım Programı.

Zeren Gülersoy, N., Özsoy A., TEZER, A., Genli Yiğiter, R., Günay, Z., (2009), "Strategic Quality Planning in Historic Urban Environment", AIZ, ITU Journal of the Faculty of Architecture, Vol:6, No:1, 2009, pp.109-125, ITU, Faculty of Architecture, Istanbul.

Zeren Gülersoy, N., Ayrancı, İ., Yazıcı, E., 2008, "Koruma Alanlarında Planlama ve Alan Yönetimi", Kentel Sit Alanlarında Alan Yönetimi Toplantısı, 29.01.2008, YTÜ, İstanbul.

Zeren Gülersoy, N., Tezer, A., Yiğiter, R., Koramaz, T.K., Günay, Z., 2008, İstanbul Project: İstanbul Historic Peninsula Conservation Study Volume 1 -Conservation Cultural Assets in Turkey, UNESCO-World Heritage Center, ITU Faculty of Architecture, ITU Environmental Planning and Research Center.

Zeren Gülersoy, N., Tezer, A., Yiğiter, R., Koramaz, T.K., Günay, Z., 2008, İstanbul Project: İstanbul Historic Peninsula Conservation Study Volume 2 Zeyrek, UNESCO-World Heritage Center, ITU Faculty of Architecture, ITU Environmental Planning and Research Center.

Zeren Gülersoy, N., Tezer, A., Yiğiter, R., Koramaz, T.K., Günay, Z., 2008, İstanbul Project: İstanbul Historic Peninsula Conservation Study Volume 3-Süleymaniye, UNESCO-World Heritage Center, ITU Faculty of Architecture, ITU Environmental Planning and Research Center.

Zeren Gülersoy, N., Ayrancı, İ., 2007, "Tarihi Yarımada Yönetim Planı", Tarihi Yarımada Sempozyumu, 15.11.2007, İTÜ, İstanbul.

Zeren Gülersoy, N., Ayrancı, İ., 2007, "Tarihi Yarımada Yönetim Planı", Tarihi Yarımada Sempozyumu, 15.11.2007, İTÜ, İstanbul.

Zeren Gülersoy, N., Özsoy A., TEZER, A., Genli Yiğiter, R., Günay, Z., 2005, Mevcut Kentel Dokuda Çevresel Kalitenin İyileştirilmesi: Stratejik Kalite Planlaması Modeli, İstanbul Teknik Üniversitesi Araştırma Fonu, Proje No: 990, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Zeren Gülersoy, N., Günay, Z., 2005, "Avrupa'da Kültürel Miras Koruma Yaklaşımları ve Avrupa Birliği Üyeliği Sürecinde Türkiye'de Koruma Politikaları", Tarihi Kent Yönetimi Paneli, TMMOB Mimarlar Odası, İstanbul Büyükşehir Şubesi, 3.02.2005, s.19-34, İstanbul.

www.bbc.co.uk

www.cityofbath.co.uk

www.great-britain.co.uk

www.icomos.org

www.istanbul.gov.tr

www.kad.org.tr

www.kultur.gov.tr

www.mkutup.gov.tr/osmanli

www.ou.edu/class/ahi4263/byzslides

www.peakdistrict.gov.uk/npmp.pdf).

www.picatrail.com

www.tdk.gov.tr

www.turksatonline.com